

**T.C.
POLİS AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
CEZA ADALETİ VE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**YARGININ İDARİ DENETİMİNİN HÂKİMİN
BAĞIMSIZLIĞI, TEMİNATI VE TAKDİR HAKKINA
ETKİSİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İbrahim Tufan ATAMAN**

**Danışman
Prof. Dr. Mesut Bedri ERYILMAZ**

Ankara – 2010

T.C.
POLİS AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
CEZA ADALETİ VE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

YARGININ İDARİ DENETİMİNİN HÂKİMİN
BAĞIMSIZLIĞI, TEMİNATI VE TAKDİR HAKKINA
ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İbrahim Tufan ATAMAN

Danışman
Prof. Dr. Mesut Bedri ERYILMAZ

Ankara – 2010

T.C.
POLİS AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
CEZA ADALETİ ANABİLİM DALI

YARGININ İDARİ DENETİMİNİN HAKİMİN
BAĞIMSIZLIĞI, TEMİNATI VE TAKDİR HAKKINA
ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İBRAHİM TUFAN ATAMAN

Bu tez 07/05/2016 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği/Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı: Prof. Dr. M. Bedri ERYILMAZ

Üye: Yrd. Doç. Dr. Mehmet ARICAN

Üye: Yrd. Doç. Dr. Kazım SEYHAN

T.C.
POLİS AKADEMİSİ BAŞKANLIĞI
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlardan her seferinde yollama yaparak yararlandığımı belirtir; bunu şerefimle beyan ederim.

Enstitü veya başka herhangi bir mercii tarafından belli bir zamana bağlı kalmaksızın, tezimle ilgili bu beyana aykırı bir durumun tespit edilmesi durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

07/05/2010
İbrahim Tufan ATAMAN

ÖZET

Ataman, İbrahim Tufan, (2010), Yargının İdari Denetiminin Hâkimin Bağımsızlığı, Teminatı ve Takdir Hakkına Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Mesut Bedri Eryılmaz, 139 sayfa.

Yargı, ayrı ve bağımsız bir erk olarak devlet yapısında önemli bir denge unsurudur. Bu gücü kullananların bağımsızlık ve teminat gibi bir kısım haklardan yararlanması, takdir haklarına yasal çerçeve dışında müdahale edilmemesi, bu durumun üstün hukuk normları ile koruma altına alınması, yargı bağımsızlığının temini için vazgeçilmez bir zorunluluktur. Sahip olunan imtiyazlar ancak ifa edilen yargı görevi için kullanıldığı takdirde amaca hizmet etmektedir. Yerine getirilen görev sırasında bir takım itham ve yakınmalara yol açılacağı kuşkusuzdur. Ancak yargı mensupları hakkındaki iddiaların araştırılarak karşılanması suretiyle yapılan görev, muhatapları ve kamuoyunca takdir edilerek kabul görecektir ve yargıya duyulan güven bu şekilde artırılacaktır.

Çalışmada öncelikle; denetime genel bir bakış açısı ile yaklaşılarak yargısal ve idari denetim ayırımı üzerinde durulmuştur. Yargısal denetim şekilleri tanıtıldıktan sonra, idari denetimi gerçekleştiren Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu anlatılmıştır. Kıt'a Avrupa sisteminden Fransa ve İtalya Adalet Teftiş Kurullarına ilişkin açıklamaya, sistemimize benzerliği nedeniyle burada yer verilmiştir.

Bundan sonra; yargının bağımsızlığı ile hâkimin bağımsızlığının ilişkisi, hâkimin teminatı ve takdir hakkının kapsamı ile bu kavramların yargının idari denetiminin sınırlarının belirlenmesindeki önemine vurgu yapılmıştır.

Son olarak ise; yargının idari denetim sistemi ile Teftiş Kurulu'nun çalışmasından doğrudan yararlanan Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun oluşumu, Avrupa Birliği İstişarî Ziyaret ve İlerleme Raporları ile Yargı Reformu Stratejisine göre değerlendirilmiştir. Bu hususta yapılan eleştiri ve öneriler göz önünde bulundurulmak suretiyle yerine getirilecek olan yargının idari denetiminin, hâkimin bağımsızlığı, teminatı ve takdir hakkına olumsuz bir etkisinin bulunmadığı sonuç ve kanaatine ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yargı, İdari Denetim, Bağımsızlık, Teminat, Takdir Hakkı.

ABSTRACT

Ataman, İbrahim Tufan, (2010), The Impacts of Administrative Oversight of the Judiciary on Judicial Sovereignty, Guarantee and Discretion, MA Dissertation, Supervisor: Prof. Dr. Mesut Bedri Eryılmaz, 139 pages.

The judiciary as a separate and independent power is one of the essential factors of balance in state pyramid. It is an essential requirement for ensuring independence of the judiciary that those exercising this power enjoy some rights such as independence and protection, their discretion power is not interfered except in circumstances described by law, and this protection is safeguarded through primary legislative norms. The privileges enjoyed can only serve to the aim pursued if they are used for the judicial task being carried out. It is out of question that some allegations and complaints may arise when exercising judicial tasks. However, the task to examine the allegations made against judicial actors will be appreciated and welcomed by the persons concerned and the public. Thus, it enhances the trust in judiciary accordingly. First of all, having a general approach to the inspection, a particular emphasis is made on the distinction between judicial inspection and administrative inspection. The Inspection Board of the Ministry of Justice responsible for exercising administrative inspection is explained after the short introduction on the types of judicial inspection. An explanation is made in connection with inspection boards of France and Italy which belong to Continental European System, because of the similarity with our system. Then, a particular emphasis is placed on the relationship between independence of the judiciary and impartiality of the judiciary, and scope of the judge's discretionary power and tenure of judges, and importance of the above concepts in terms of drawing the boundaries of the administrative inspection of the judiciary. Finally, the system of administrative inspection of the judiciary and composition of High Council of Judges and Prosecutors directly benefiting from the works of the Inspection Boards are evaluated in the light of the Advisory Visit Reports of the European Union, Turkey Progress Reports and Judicial Reform Strategy. It must be concluded that administrative inspection of the judiciary to be exercised by taking into account the criticism and proposals made on this issue has no negative impact on independence of the judiciary, tenure of judges and their discretionary powers.

Key Words: Judiciary, Administrative Inspection, the Right to Have Independency, Protection and Discretion Power

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	I
ABSTRACT	II
İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALAR	VII
TABLolar	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM YARGININ DENETİMİ

1.1. YARGININ DENETİMİNE GENEL BİR BAKIŞ.....	7
1.2. TÜRK YARGI SİSTEMİNDE DENETİM TÜRLERİ.....	7
1.2.1. Yargısal Denetim.....	8
1.2.1.1. Olağan Yasa Yolları.....	8
1.2.1.1.1. İtiraz.....	8
1.2.1.1.2. İstinaf.....	9
1.2.1.1.3. Temyiz.....	11
1.2.1.2. Olağanüstü Yasa Yolları	14
1.2.1.2.1. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının İtiraz Yetkisi.....	14
1.2.1.2.2. Kanun Yararına Bozma.....	15
1.2.1.2.3. Yargılamanın Yenilenmesi.....	16
1.2.2. Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Tarafından Yapılan İdarî Denetim.....	18
1.2.2.1. İdari Denetimin Yasal Dayanağı.....	19
1.2.2.1.1. 1982 Tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası	19
1.2.2.1.2. 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu	19
1.2.2.1.3. 2992 sayılı Adalet Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hk. KHK'nin Değiştirilerek Kabulü Hk. Kanun.....	20
1.2.2.1.4. Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Tüzüğü	21
1.2.2.1.5. Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliği.....	22
1.2.2.2. Tarihçesi.....	23

1.2.2.2.1. Cumhuriyet Öncesi.....	23
1.2.2.2.2. 1924 Anayasası Dönemi.....	25
1.2.2.2.3. 1961 Anayasası Dönemi.....	26
1.2.2.2.4. 1971 Yılı Anayasa Değişikliği Sonrasındaki Durum.....	26
1.2.2.2.5. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Dönemi.....	27
1.2.2.3. Teşkilât Yapısı.....	28
1.2.2.4. Görevleri.....	29
1.2.2.4.1. Denetim.....	29
1.2.2.4.2. Araştırma, inceleme ve soruşturma	31
1.2.2.4.3. Diğer işler.....	36
1.2.2.5. İdari Denetimin Kapsamı.....	36
1.3. DİĞER ÜLKELERİN UYGULAMA ÖRNEKLERİ.....	37
1.3.1. Fransa Adli Hizmetler Teftiş Kurulu (Inspection Generale des Services Judiciaires – ISJ)	38
1.3.1.1. Teşkilat Yapısı.....	38
1.3.1.2. Denetim Usulü.....	40
1.3.1.3. Soruşturma Usulü.....	41
1.3.2. İtalya Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı (İspettorato Generale).....	42
1.3.2.1. Teşkilat Yapısı.....	42
1.3.2.2. Denetim Usulü.....	43
1.3.2.3. Soruşturma Usulü.....	45

İKİNCİ BÖLÜM

HÂKİMİN BAĞIMSIZLIK, TEMİNAT VE TAKDİR HAKKI

2.1. HÂKİMİN BAĞIMSIZLIĞI.....	49
2.1.1. Kapsamı.....	50
2.1.2. Yasal Dayanağı.....	52
2.1.3. Yargı Reformu Stratejisinde Yargı Bağımsızlığı.....	52
2.2. HÂKİMİN TEMİNATI.....	53
2.2.1. Azledilememesi.....	54

2.2.2. Belli Yaştan Önce Emekliye Sevk Olunamaması.....	54
2.2.3. Maaş ve Ödeneklerinden Yoksun Kalınamaması.....	55
2.2.4. Hâkimlik Dışında Başka Bir Görev Yapamaması.....	55
2.2.5. Hâkimlerin Geçici Yetki ile görevlendirilmesi.....	55
2.3. HÂKİMİN TAKDİR HAKKI.....	56
2.3.1. Kapsamı.....	56
2.3.2. Yasal Dayanağı.....	57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İDARÎ DENETİMİN ETKİLERİ

3.1. BAĞIMSIZLIK, TEMİNAT VE TAKDİR HAKKINA ETKİSİ.....	58
3.1.1. Hâkimin Bağımsızlığına etkisi.....	58
3.1.2. Hâkimin Teminatına Etkisi.....	60
3.1.3. Hâkimin Takdir Hakkına etkisi.....	61
3.2. AVRUPA BİRLİĞİNİN YARGI DENETİMİNE BAKIŞI.....	63
3.2.1. Avrupa Birliği İstisari Ziyaret Raporları.....	64
3.2.1.1. Avrupa Birliğinin 2003 Yılı İstisari Ziyaret Raporu	64
3.2.1.2. Avrupa Birliğinin 2004 Yılı İstisari Ziyaret Raporu	65
3.2.1.3. Avrupa Birliğinin 2005 Yılı İstisari Ziyaret Raporu	65
3.2.2. Avrupa Birliği İlerleme Raporları.....	66
3.2.2.1. Avrupa Birliği 2003 Yılı İlerleme Raporu	66
3.2.2.2. Avrupa Birliği 2004 Yılı İlerleme Raporu	67
3.2.2.3. Avrupa Birliği 2005 Yılı İlerleme Raporu	67
3.2.2.4. Avrupa Birliği 2006 Yılı İlerleme Raporu	68
3.2.2.5. Avrupa Birliği 2007 Yılı İlerleme Raporu	68
3.2.2.6. Avrupa Birliği 2008 Yılı İlerleme Raporu	68
3.2.3. Ziyaret Raporu Tavsiyelerine Yönelik Değerlendirmeler.....	69
3.2.4. Yargı Reformu Strateji Belgesine Göre Teftiş Kurulu.....	73
3.3. İDARÎ DENETİMLE İLGİLİ TEMEL SORUNLAR.....	75
3.3.1. Bağımsızlık gerekçe gösterilerek, yargının idarî denetiminin yeterince içselleştirilememesi.....	77
3.3.2. Hâkim ve savcılar hakkındaki şikâyetlerin artması.....	80

3.3.3. Yargıya duyulan güvenin genel olarak azalmasına karşın denetimin yargı bağımsızlığına katkısı.....	87
3.3.4. Objektif ve güvenilir performans kriterlerinin geliştirilememesi....	91
3.3.5. Hakkında olumsuz hâl kâğıdı düzenlenenler ile aleyhinde soruşturma yapılanların HSYK nezdinde adalet müfettişleri aleyhindeki olumsuz faaliyetleri.....	94
3.3.6. HSYK tarafından hâl kâğıtları ve soruşturma raporlarına yeterince itibar edilememesi.....	96
3.3.7. Hâl kâğıtlarına karşı iptal davalarının açılması.....	101
3.3.8. Hâkim ve savcıların kişisel ve sosyal özelliklerinin hâl kâğıtlarında sonuç nota tesir etmemesi.....	108
3.3.9. Soruşturmalarda delil toplama yetkisi ile ilgili mevzuatın adalet müfettişleri aleyhine değerlendirilmesi.....	113
3.3.9.1. Adalet müfettişlerinin soruşturamayacağı suçlar	115
3.3.9.2. Adalet müfettişlerin adli soruşturma yapma yetkileri.....	116
3.3.9.3. Hâkim ve savcılarla ilgili tesadüfen elde edilen deliller.....	119
3.3.9.4. Tesadüfen elde edilen delillerle ilgili olarak HSYK tarafından hâkim ve savcılar hakkında verilen karar örnekleri.....	121
3.3.9.5. Danıştay kararına göre adalet müfettişlerinin delil toplama yetkisinin değerlendirilmesi.....	122
3.3.10. Anayasa değişikliği çalışmaları ve AB sürecinde yargının idari denetimi ve Teftiş Kurulu'nun konumunun belirsizliği.....	125
3.3.10.1. Anayasa değişikliği çalışmalarında yargının idari denetimi ve Teftiş Kurulu'nun konumu ile ilgili tasarılar.....	125
3.3.10.2. AB sürecindeki istişari ziyaret ve ilerleme raporlarında yargının idari denetimi ve Teftiş Kurulu'nun konumu.....	126
3.3.10.3. Yargının idari denetimi ve Teftiş Kurulu'nun konumunun belirsizliği.....	127
SONUÇ	129
KAYNAKÇA.....	136
EKLER.....	140

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.m	: Adı geçen makale
a.g.k	: Adı geçen kaynak
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AY	: Anayasa
Bkz	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
C	: Cilt
CGK	: Ceza Genel Kurulu
CİGM	: Ceza İşleri Genel Müdürlüğü
CMK	: Ceza Muhakemeleri Kanunu
HSYK	: Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
m	: Madde
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
Teftiş Kurulu	: Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu

TABLÖLAR

	Sayfa
Tablo 1: Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı Organizasyon Şeması	28
Tablo 2: Teftiş Kurulu Başkanlığı çalışanlarının görev ve cinsiyet durumuna göre dağılımı	29
Tablo 3: 2008-2009 Yılları Arasında Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca Verilen İdari Tedbir Kararları	60
Tablo 4: Ceza İşleri Genel Müdürlüğünce son 11 yılda Hâkim-Savcı Şikâyet Bürosunda açılan dosya sayılarını gösterir tablo	80
Tablo 5: Hâkim ve savcılar hakkında yıllara göre verilen soruşturma izni sayısını gösterir tablo	81
Tablo 6: Ceza İşleri Genel Müdürlüğünce 2008 ve 2009 yıllarında sonuçlanan dosyalarda yer alan hâkim ve savcılar hakkında yapılan işlemleri gösterir liste	81
Tablo 7: Ceza İşleri Genel Müdürlüğünce 2008 ve 2009 yıllarında disiplin işlemi yönünden HSYK'ya sevk edilen ve kovuşturma izni verilen dosya ve kişi sayıları	82
Tablo 8: HSYK tarafından 2009 yılında 132 hâkim ve savcı hakkında verilen karar ve cezaların dağılımını gösterir liste	82
Tablo 9: Ceza İşleri Genel Müdürlüğünce Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna gönderilen disiplin dosyaları ile Yüksek Kurulca verilen kararlar	83
Tablo 10: Ceza İşleri Genel Müdürlüğünce Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna gönderilen disiplin dosyaları ile Yüksek Kurulca verilen kararlar	83
Tablo 11: Ceza İşleri Genel Müdürlüğünce 2009 yılında Hâkim-Savcı Şikâyet Bürosunda açılan 5109 dosyanın suçlara göre dağılımı	84
Tablo 12: 2008-2009 Yılı müfettiş hâl kâğıtlarına ilişkin liste	94
Tablo 13: HSYK tarafından Aralık-2008 ve Nisan-2009 dönemlerinde ORTA hâl kâğıtlarının değerlendirilmesine ilişkin tablo	98
Tablo 14: 2008 Yılı müfettiş tahkikatı sonucu düzenlenerek öngörülen ve Yüksek Kurulca takdir edilen disiplin kararları	99
Tablo 15: 2008 Yılı müfettiş tahkikatı sonucu düzenlenerek öngörülen ve Yüksek Kurulca takdir edilen disiplin kararları	99

Tablo 16:	2009 Yılı Yaz Kararnamesinde hâl kâğıdı ve hizmet gereği atamaya tabi tutulan hâkim ve Cumhuriyet savcısı sayısı	100
Tablo 17:	Hâkim ve savcılar tarafından hâl kâğıdı iptali istemiyle açılan dava sayısı	105
Tablo 18:	Hâkim ve savcılar tarafından hâl kâğıdı iptali istemiyle açılan davaların Danıştay aşamasını gösterir tablo	105
Tablo 19:	2008-2009 Yılı müfettiş hâl kâğıtlarına ilişkin liste	106

GİRİŞ

Devletler yasama, yürütme ve yargı olarak anılan üç kuvvetin birleşmesinden oluşur. Devletin görevlerini yapabilmesi için daima birçok devlet organının birlikte hareket etmesi gerekir. Yasama fonksiyonunun bir sonucu olarak devlet, genel, objektif ve soyut kurallar koyar. Yürütme organı bunları uygular ve yargı organı ise çıkan uyuşmazlıkları çözer. Buna göre modern anlamda kuvvetler ayrılığı ilkesini, devlet fonksiyonlarının, maddî anlamda birbirine bağlı olmayan devlet organ veya organ gruplarına anayasal olarak paylaştırılması şeklinde tanımlamak mümkündür.

Bu üç kuvvetten birisi olan yargının bağımsızlığı, hâkimlerin kararlarında özgür olmaları, hiçbir baskı ve etki altında kalmaksızın hareket edebilmeleri demektir. Yargının bağımsızlığı “hukuk devleti” olmanın zorunlu bir ilkesidir. Adaletin gelişimi ve toplumsal barışın sağlanması için bağımsız bir yargı düzeninin varlığı gerekmektedir.

Başka bir ifadeyle yargı bağımsızlığı; hiçbir devlet organının, makamın kişinin ya da kurumun yargı yetkisinin kullanılması nedeniyle hâkimlere veya mahkemelere etki edememesi ve müdahalede bulunamaması anlamına gelmektedir. Kuvvetler ayrımı ilkesinin doğal bir sonucu olarak, parlamenter demokratik rejimlerde mahkemelerin yasama ve yürütme organlarına karşı bağımsızlıkları korunmuştur. Yasama ve özellikle yürütme organı, mahkemelere yargı görevlerinin ifası dolayısıyla ve görevlerine ilişkin olarak emir ve talimat veremezler, kararlarını değiştirip kaldıramazlar.

Diğer taraftan hukuk devletinin en önemli unsurlarından biri de kuşkusuz yargı bağımsızlığıdır. Yürütme ve yasama işlemlerinin hukuka uygunluğunu denetleyecek organlar, yürütme ve yasama organları karşısında tam bir bağımsızlığa sahip değillerse, yargıdan beklenen yararlar büyük ölçüde ortadan kalkar. Özellikle her ne şekilde olursa olsun, siyasi iktidarların etkisi altındaki bir yargının bağımsızlığından söz edilemez. Öte yandan yargı bağımsızlığı da, yargı mensuplarına verilmiş bir imtiyaz değildir. Yargı bağımsızlığı, bireyin doğru ve adil yargılanma hakkının teminatı olarak tanınmıştır. Anayasamıza göre mahkemeler bağımsızdır. Ancak sadece yasa ve anayasada bağımsız yazmakla mahkemelerin

bağımsızlığı sağlanamaz. Bağımsızlığı sağlayacak temel ilkelerin, yargının temsilcileri tarafından benimsenmesi ve özümsemişi lazımdır.¹

Hâkimlerin bağımsızlığı konusunda, öğretide hâkimlerin görevlerine ilişkin objektif bağımsızlığıyla kişisel bağımsızlığı arasında ikili bir ayırım yapılmakta ve çoğu kez kişisel bağımsızlık, göreve ilişkin bağımsızlığın teminatı olarak nitelendirilmektedir. Aynı şekilde Türk hukukunda da bu ayırımı uygun olarak hâkimin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı terimleri kullanılmaktadır.

Yargı için her ne kadar bağımsızlık asıl bir unsur olsa da, devlet örgütlenmesi içinde, siyasal sistem ne olursa olsun, yargı dahil tüm kuvvetlerin denetimi kuraldır. Bu husus mevcut erklerin meşruiyeti için zorunludur. Bu çalışmada yasal dayanaktan kaynaklanan yargısal ve idari denetim olmak üzere iki kategoride ele alınan denetim olgusunun yargının bağımsızlığı üzerindeki etkisi araştırılacaktır.

İlk derece mahkemelerince verilen kararların üst dereceli veya yüksek mahkemelerce incelenmesi suretiyle yapılan denetim yargısal denetimin esasını teşkil etmektedir. Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu tarafından Anayasa’da sınırları belirtilen çerçevede gerçekleştirilen denetim ise idarî denetimdir. Ancak idarî denetimin, yargıyı etki altına alarak müdahalede bulunduğu, bunun ise Anayasa ile teminat altına alınan bağımsızlık ilkesini zedelediği iddia edilerek yargının idari denetimi üzerine birtakım eleştiriler getirilmektedir.²

Yargının bağımsızlığını kurala bağlayan düzenlemelerde, genellikle “Mahkemelerin bağımsızlığı”ndan söz edilse de, bağımsızlığı makama değil “süje”ye ait bir nitelik olarak kabul etmek gerekir. Mahkemelerin bağımsızlığı, genellikle hâkimlerin bağımsızlığı kavramı ile eş anlamlı olarak kullanılmakta ve birincisinden ikincisi anlaşılmaktadır.³ Bu açıdan yargının bağımsızlığı denildiğinde gerçekte, yargıcın bağımsızlığı kastedilmektedir. Nitekim Anayasanın 9. maddesinde, “Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.” denildiği halde, mahkemelerin bağımsızlığı başlığı altındaki 138 inci maddede, “Hâkimler görevlerinde bağımsızdır” ifadesi yer almaktadır. Böylece mahkemeler kurum olarak ele alınmış ve onların bağımsızlığını gerçekleştirmek için yargı erkinin en önemli

¹ Özok, Özdemir, (2001), Türkiye Barolar Birliği 2001-2002 Yargı Yılı Açılış Konuşması, Ankara.

² Ünal, Şeref, (1982), *Anayasa Hukuku Açısından Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkimlik Teminatı*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları, s. 107.

³ Bilge, Necip ve Önen, Ergün, (1978), *Medeni Yargılama Hukuku*, Ankara: Sevinç Matbaası, s. 82.

unsuru⁴ ve temsilcileri olan hâkimlerin bağımsız olduğu ifade edilmiştir. Aslında hâkim, kişi olarak bağımsız olamaz. Çünkü bağımsızlık, hâkime tanınmış bir ayrıcalık değil, onun her türlü yabancı etkiden arınmış olarak adil karar vermesini sağlayacak bir araçtır.

Demokratik seçimlerle halktan aldığı yetkiyi kullanan Yasama organı içerisinde oluşturulan hükümete parlamento tarafından verilen güvenoyu ile sağlanan meşruiyet gereğince ifa edilen yürütme görevinin, bu yetkiyi veren halk yani kamuoyunca belli sürelerle tekrarlanan seçimler gibi demokratik yöntemlerle denetlenme imkânı bulunmaktadır. Meşruiyeti halkoyu ile kabul edilen Anayasa'dan kaynaklanan yargı gücünün, seçimler gibi belli aralıklarla düzenli olarak kamuoyunca denetimi mümkün olamamaktadır.

Buna karşın, halktan aldığı vekâlet yetkisine dayanarak, Yasama organınca yapılan kanun ve Anayasa değişiklikleri ile yürütme organı tarafından hazırlanan mevzuat ve gerçekleştirilen idari tasarruflar "Türk Milleti Adına" başlığı ile yazılan yargı kararları ile iptal edilebilmekte, bu husus yasama ve yürütme organını temsil edenlerce kamuoyuna serzeniş şeklinde dile getirilebilmektedir. Yargının, gücünü aldığı halk tarafından bağımsız ve tarafsız olarak görülmesi gereklidir. Yargının bağımsız olup olmadığının maddi anlamda ispatına gerek yoktur. Asıl önemli olan husus, yargı bağımsızlığı konusundaki toplum vicdanıdır. Yargı bağımsızlığı hususunda nesnel koşullar ve teminatlar bulunsa da mahkemenin sokaktaki vatandaş tarafından bağımsız algılanıp algılanmadığına ilişkin kanaat çok önemlidir.⁵

Tarafsızlığın iki yanı vardır: Öznel tarafsızlık; mahkeme üyesi hâkimin birey olarak mevcut davadaki kişisel tarafsızlığına ilişkindir. Nesnel tarafsızlık ise; kurum olarak mahkemenin gerek taraflarda ve gerekse üçüncü kişilerde bıraktığı izlenimdir. Mahkemenin hak arayanlara güven veren tarafsız bir görünüme sahip bulunması gereklidir. Mahkemenin tarafsızlığı konusunda, kuşku verecek her türlü duruma karşı, bunu giderecek tedbir almak zorunludur.⁶

Bir yandan demokratik ve bağımsız bir adaletin varlığı tartışılmaz ve vazgeçilmez bir değer taşırken, diğer yandan çabuk, doğru ve dinamik bir yargılamanın gerçekleştirilmesi yönünden denetleyici düzenlemenin sağlanması

⁴ Postacıoğlu, İlhan E., (1975), *Medeni Usul Hukuku Dersleri*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, s. 82.

⁵ Inceoğlu, Sibel, (2008), *Adil Yargılanma Hakkı ve Yargı Etiği*, Avrupa Konseyi Yayınları, s. 78.

⁶ Yenisey, Feridun v.d. (2003) *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Adil Yargılanma Işığında Hukuk Devleti ve Yargı Reformu*, İstanbul: Tüsiad Yayınları, s. 59.

zorunluluğu duyulmaktadır. Denetleme, yargının “demokratik” olma niteliğini, hâkimin “takdir yetkisini” zedelemeyecek şekilde yapılmalıdır. Yargının denetiminde vazgeçilmez ilke “yargının bağımsızlığını” zedelemeyecek dengeli bir denetim sistemine olan gereksinimdir. Dünyanın hiçbir ülkesinde denetimsiz bir yargının bulunmadığını belirtmek iddialı bir kanaat değildir.⁷ Kullanılan takdir yetkisinin denetime ve özellikle yargısal denetime açık olması gerekir.⁸

Sınırlama ve denetim önceden belirlenmiş kurallar çerçevesinde ve korunan değerlerin özüne zarar vermeyecek biçimde, objektif ve şeffaf bir şekilde gerçekleştirildiği takdirde amaca hizmet edecektir. Bu çerçevede ayrı ve bağımsız bir güç olan yargının idarî açıdan denetimi gerekmektedir. Ancak, buna karşı bağımsızlık, teminat ve takdir hakkı gerekçeleri ileri sürülerek direnç gelişmektedir.

Yargının bağımsızlığının, mensuplarına sınırsız bir güç ve takdir hakkı sağladığını düşünmek, demokrasi kurallarına ve insan haklarının temel prensiplerine açıkça aykırılık teşkil eden tartışmasız bir gerçektir. Yargı gücünü kullananların denetim olgusuna bağımsızlık gerekçesi ile temkin ve önyargı ile yaklaşımları, mesleğin kazandırdığı kişisel özellikler açısından izah edilebilir ise de, yargının etkin, hızlı ve sağlıklı bir şekilde işlemesi, hak arama özgürlüğünün gelişmesi, kamuoyunda yargıya güvenin artırılması gibi üstün amaçlara ancak yargının objektif ve etkili bir şekilde denetimi ile ulaşılabileceği artık bilimsel çevreler ve geniş kitlelerce kabul edilmektedir.

Çalışmanın amacı; yargı bağımsızlığının sağlanmasında, süje olarak önem arz eden hâkimin bağımsızlığı, teminatı ve takdir hakkının, yargının idari denetimi ile ilişkisi ve sınırlarının belirlenmesinde yaşanan, genel olarak üzerinde tartışılan, üçüncü bölümde üzerinde durulan 10 temel sorunun çözümüne katkı sağlamaktır. Denetleyen ve denetlenen süjelerin farklılığından dolayı çalışma değişik bölümlerden oluşmuştur. Denetleyen unsurlar ilk bölümde, denetlenen konumundaki yargının süjesi olan hâkimin bağımsızlık, teminat ve takdir hakkı ayrı bölümde, her iki unsurun ilişkisi ve yaşanan sorunlara yönelik çözümler ise son bölümde ele alınmak suretiyle başlıca üç ana bölümden oluşan çalışmanın;

⁷ Özek, Çetin, (1982), Yargının İdari Denetimi, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, İstanbul: Fakülteler Matbaası, C. XLV-XLVII, s. 1-4, s. 915-918.

⁸ Eryılmaz, M. Bedri (t.y.), “AİHS ve Türk Hukuku”, http://www.barobirlik.org.tr/ihep/belgeler/AIHS_TurkHukuku_mEryilmaz.pdf, s. 13, (Erişim Tarihi: 02/02/2010)

Birinci bölümde “Yargının Denetimi” başlığı altında, yargısal ve idari denetim ayırımının temel özellikleri üzerinde durulmuştur. Olağan ve olağanüstü yasa yolları ayırımına göre yargısal denetim kurumları belirtildikten sonra idari denetim birimi olan Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulunun teşkilat yapısı, görevleri ve idari denetimin kapsamı anlatılmıştır. Fransa ve İtalya adalet teftiş kurullarına, benzer ülke örnekleri olarak yer verilmiştir.

“Hâkimin Bağımsızlık, Teminat ve Takdir Hakkı” başlıklı ikinci bölümde, yargı bağımsızlığı ile hâkim bağımsızlığının ilişkisi, teminat ve takdir hakkının kapsamı açıklanmıştır. Yargı bağımsızlığının temininde bu kavramların önemi üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde ise, “İdari Denetimin Etkileri” genel başlığı ile denetimin bağımsızlık, teminat ve takdir hakkına yansımaları, Avrupa Birliği İstişari Ziyaret ve İlerleme Raporları ile Yargı Reformu Stratejisine göre Türk yargı denetim sistemi ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna yönelik değerlendirmeler ile yargının idari denetimi ile ilgili olarak belirlenen temel sorunlar detaylı olarak ele alınmak suretiyle çözüm önerileri olabilecek değişik düşünce ve görüşlere yer verilmiştir.

Çalışma yapılan alanı; yargı ve hâkimin bağımsızlığı, teminatı ve takdir hakkı ile yargının idari denetimi olarak iki ana bölüme ayırırsak, literatür taraması ile başlanan araştırmada birinci bölüm ile alakalı çok sayıda yazılmış akademik eserlerin kamuoyu ile paylaşıldığı gözlenmiştir. Ancak bu hususla yakından ilgili olmasına rağmen, yargının idari denetimi konusunun yeterince araştırılmamasından kaynaklanan literatür eksikliğine bağlı sınırlılıkla karşılaşmıştır. Genellikle Anayasa Hukuku ile ilgili çalışmalarda “Yargı Bağımsızlığı” başlığı altında hâkimlerin bağımsızlığı ve teminatı üzerinde durulmakla birlikte, yargının idari denetimini temel konu olarak inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu amaçla bilhassa yargı bağımsızlığına ilişkin olarak yazılan eserler ile Adalet Bakanlığının birimleri ve Teftiş Kurulu kaynaklarından yeterince istifade edilerek söz konusu güçlükler aşılmak suretiyle çalışma için yeterli veri elde edilmiştir.

Yargının idari denetiminin hâkimin bağımsızlığı, teminatı ve takdir hakkına etkisi, ceza yargılamasında hâkimin tam bir vicdani kanaate ulaşması zorunluluğunun bulunması nedeniyle çalışma alanımız ceza adaleti açısından sınırlı olmak üzere ele alınmıştır. Çünkü hukuk yargılamasında tarafların, delillerin ibrazı, davanın kabulü veya işlemiden kaldırılması gibi hususlarda hâkimin takdir hakkını

sınırlayıcı insiyatif kullanabilmeleri mümkündür. Adli soruşturmaların yurütulmesi ve kovuşturmalar sırasında Cumhuriyet savcılarını ile hâkimler maddi gerçeğin ortaya çıkarılabilmesi için taraf beyanları ile yetinmeyerek takdir hakkını niteliğinde değerlendirmelere girerek kanaat kullanabilmektedirler. Yeni ceza mevzuatı kapsamında bulunan 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, artık Cumhuriyet savcılarını da delil takdiri yetkisini tanıyarak soruşturmalarda kamu adına kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verme yetkilerinin sınırlarını genişletmişlerdir. Bu kapsamda asıl olarak hâkimler, takdir yetkilerinin bulunduğu alanlar için de Cumhuriyet savcılarının durumları ele alınmıştır.

Ayrıca bu konuda yapılan alan inceleme kapsamına değişik kamuoyu araştırma kurumlarınca gerçekleştirilen anketlerin sonuç ve değerlendirmeleri de dahil edilmiştir. Ayrıca Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulunun yıl sonu değerlendirme toplantısına iştirak eden tüm adalet başmüfettişleri ve müfettişlerinin katılımı ile Afyonkarahisar’da 23/12/2009 tarihinde gerçekleştirilen çalıştayda, yargının idari denetimin temel sorunları üzerinde yapılan grup çalışmalarının çıktıları ile toplam 32 adalet başmüfettişi ve müfettişi ile 10 sorudan oluşan anket tekniği kullanılarak yurütülen çalışmaya da yer verilmiştir. Yukarıda ayrıntıları verilen literatür taraması ve saha çalışması sonucunda; Avrupa Birliği İştişari ve İlerleme Raporları ile Yargı Reformu Strateji Belgesi ve bunları referans alarak bu konuda çalışan diğer akademisyenlerce yapılan eleştiri ve öneriler göz önünde bulundurulmak suretiyle geniş tabanlı temsil esasına dayalı olarak yeniden yapılandırılan Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna bağlı olarak çalışan Teftiş Kuruluna yerine getirilecek olan idari denetimin, hâkimin bağımsızlığı, teminatı ve takdir hakkına katkı sağlayarak yargıya olan güveni artıracağı hususu ön plana çıkmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YARGININ İDARÎ DENETİMİ

1.1. YARGININ DENETİMİNE GENEL BİR BAKIŞ

Hâkim ve savcılık gibi bağımsızlık zırhına bürünmüş kişilerin özel ve sosyal yaşantıları ile mesleki hayatlarında belli ölçü ve sınırlar içerisinde kalarak hareket etmeleri gerektiğine yönelik beklentilerin gerçekleştirilmesindeki güçlükler yargının denetimini diğerlerinden ayırmaktadır.

Yargı bağımsızlığı, takdir hakkı, hâkimlik teminatı gibi yargının en temel kavramları ile denetimin bir arada gerçekleştirilmesinde gözetilmesi gereken denge ve hassasiyetin uzun süreden beri tartışılmasına rağmen denetim olgusu, yüzyıllardır mevcudiyetini sürdürmüştür. Denetimsiz olduğu dönemlerde gelişen problemler yargının güvenilirliğini tartışılır hale getirerek ayrı bir bağımsız erk olarak kamuoyundaki saygınlığının zedelenmesine yol açmıştır. Yargı faaliyetinin insan unsuru tarafından gerçekleştirilmesi nedeniyle, insanın zaafı, hırsı, tutkuları, hevesleri ve kısacası insanın kabiliyeti ile doğrudan ve dolaylı olarak ilgisi bulunmaktadır. Toplum yargılama görevini yapan hâkimde hiçbir eksiklik görmek istemez. Hâkimin kişilik ve bilgi yönünden tam ve mükemmel olmasını ister. Hâkimde var olan eksiklik veya buna dair algılama yargıya zarar verir ve insanlardaki adalet duygusunu zedeler. Adalet duygusu ise kişileri devlete bağlayan en önemli bağıdır. Adalet duygusunun sarsılmaması için hâkim bağımsızlığı ve teminatı gibi hususlar dikkate alınarak gerçekleştirilecek kontrol ve denetim hayati önem arz eder.

1.2. TÜRK YARGI SİSTEMİNDE DENETİM TÜRLERİ

Hukuk sistemimizde adlî yargının denetimi yargısal ve idarî olarak iki ana kategoride ele alınabilir. Ceza adaleti açısından ilk derece ceza mahkemelerince verilen kararların üst dereceli veya yüksek mahkemelerce incelenmesi suretiyle yapılan denetim yargısal denetimin esasını teşkil etmektedir. Bu denetim yolunda hâkimin takdir hakkı kapsamında kalan hususlar esasa ve usule ilişkin olarak ele alınmaktadır. İdarî denetimde ise, özellikle hâkimin takdir hakkı kapsamında bulunmayan hususlar üzerinde durulmakta, kalem işlemlerine ilişkin mevzuattan kaynaklanan denetim ile

usul hükümlerinin tatbikinde yapılan hataların takdir hakkına etki eden yönlerine vurgu yapılarak açıkça mevzuata aykırı hükümler incelenmektedir.

1.2.1. Yargısal Denetim

Yukarıda da değinildiği üzere ilk derece mahkemelerince yapılan yargılama faaliyetleri sonucunda verilen kararların olağan ve olağanüstü kanun yollarına müracaat edilmesi nedeniyle üst derece veya yüksek mahkemelerce usul ve esas açısından ele alınarak tetkik edilmek suretiyle değerlendirilmesi şeklinde gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda, yargısal denetim türleri aşağıda başlıklar halinde kısaca ele alınmıştır.

1.2.1.1. Olağan Yasa Yolları

İtiraz, istinaf ve temyiz yasa yollarından oluşmaktadır.

1.2.1.1.1. İtiraz

İtiraz, bir hâkimin veya yasada gösterilen hallerde mahkeme kararının, bu karardan zarar gören ilgili kişinin başvurusu üzerine kural olarak başka bir mercide yeniden incelenmesine olanak tanıyan bir kanun yoludur.⁹ Hâkim kararları ile kanunun gösterildiği hallerde, mahkeme kararlarına karşı itiraz yoluna gidilebilir (CMK m.267). Kural olarak yargıçlık makamı kararlarına karşı itiraz edilebilir. İstisnai durumlar kanunda düzenlenmiştir. Örneğin; yargıcın reddi isteminin kabulüne ilişkin karara, eski hale getirme isteminin kabulüne dair karara itiraz etmek mümkün değildir.

Mahkeme makamı kararlarına kural olarak itiraz edilemez. Çünkü bunlar istinaf ve temyiz kanun yoluna tabidir. Kanun, istisnai durumlarda mahkeme makamı kararlarına karşı da itiraz edilebileceğini kabul etmiştir. Örneğin; eski hale getirme isteminin reddi kararına, gözlem altına alma kararına, tutuklama kararına itiraz edilebilir.

Hâkim tarafından verilen kararlara ya da kanunda açıkça belirtilmiş olan mahkeme kararlarına ilgililer, kararı öğrenmelerinden itibaren 7 gün içinde itiraz yoluna başvurabilirler. Kararına itiraz edilen hâkim veya mahkeme, itirazı yerinde

⁹Centel, Nur ve Zafer, Hamide, (2006), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, İstanbul: Beta Yayınları, s. 667.

görürse kararını düzeltir; yerinde görmezse en çok üç gün içinde, itirazı incelemeye yetkili olan mercie gönderir (CMK m.268/2).

İtiraz üzerine incelemeyi yapacak merci, sadece başvuruda hatalı olduğu iddia edilen noktaları inceleyecektir.¹⁰ İtiraz incelemesinde, itiraz olunan karar bakımından hem maddi yönden hem de hukuki yönden bir değerlendirme yapılacaktır.¹¹

İtirazı inceleyecek mercinin, yazı ile cevap verebilmesi için itirazı, Cumhuriyet Savcısı ve karşı tarafa bildirebilir (CMK m.270). İnceleme mercii, hukuki sorunla birlikte maddi sorunu da ele alabildiğinden, gerekli gördüğü inceleme ve araştırmayı kendisi yapabileceği gibi bunun yapılmasını da emredebilir.

Kural olarak, itiraz halinde duruşma yapılmaksızın karar verilir. İtiraz yerinde görülürse merci, aynı zamanda itiraz konusu hakkında da karar verir (CMK m.271/2).

İtiraz kanun yoluna başvurulması, kararın yerine getirilmesi bakımından herhangi bir engel oluşturmaz. Diğer bir deyişle, itiraz kanun yoluna başvurmanın durdurma etkisi bulunmaz. Bununla birlikte şu hususa dikkat çekilmelidir. Kararına itiraz olunan merci, kararını hukuka aykırı bulmuyorsa itirazı inceleme yetkisine hangi makam sahipse itirazı bu makama gönderir. İşte bu süreçte kararına itiraz edilen hakim ya da mahkeme verdiği kararın, karar hakkında kesin sonuç çıkıncaya kadar geri bırakılmasına karar verebilir. Kararın geri bırakılmasına karar vermek zorunlu değildir. İtirazı incelemeye yetkili merci de kararın, kesin karar verilinceye kadar geri bırakılmasına hükmedebilir.¹²

1.2.1.1.2. İstinaf

İlk derece mahkemelerinden verilen hükümlere karşı, hem maddi hem de hukuksal denetim amacıyla başvurulmuş kanun yoludur.¹³ İstinaf, henüz kesinleşmemiş son kararlara karşı kabul edilen bir yol olduğundan olağan kanun yoludur.

İstinaf yolunun amacı, belirli bir olayda doğru bir kararın verilmesini sağlamaktır. Maddi meselede bir hata yapılmışsa bunun temyizde ortadan

¹⁰ Toroslu, Nevzat ve Feyzioğlu, Metin, (2006), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara: Savaş Yayınları, s.320.

¹¹ Özbek, Veli Özer, (2006), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayınları, s. 705.

¹² a.g.e., s.705.

¹³ Hakeri, Hakan ve Ünver, Yener, (2007), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara: Adalet Yayınları, s. 354.

kaldırılması olanaksızdır. Bu nedenle meseleyi kontrol eden bir mekanizmaya ihtiyaç vardır.¹⁴

İstinaf kanun yoluna iki tür karara karşı başvurulabilir:

1- İlk derece mahkemelerinden verilen hükümlere karşı istinaf yoluna başvurmak mümkündür. Bununla birlikte onbeş yıl ve daha fazla hapis cezalarına ilişkin hükümler, Bölge Adliye Mahkemesince re'sen incelenir. Görüldüğü gibi en az onbeş yıl hapis cezasına hükmedilen kararlar tarafların ihtiyarına bırakılmaksızın doğrudan bölge adliye mahkemeleri tarafından istinaf yoluyla denetlenecektir.

2- Hükümden önce verilip hükme esas teşkil eden veya başkaca kanun yolu öngörülmemiş olan mahkeme kararlarına karşı da hükümle birlikte istinaf yoluna başvurulabilir (CMK m.272/2).

Hükme Esas Teşkil Eden Mahkeme Kararları, söz konusu dava hakkında mahkemenin takdirini etkileyecek nitelikte önemli olan kararlar olarak anlaşılmalıdır. Yani hüküm, bu karar veya kararların üzerine inşa edilmiş olmalıdır. Dolayısıyla verilen mahkeme kararlarının hüküm üzerinde esas teşkil edici etkisi yoksa istinafa konu olması mümkün değildir. Söz konusu kararların gerçek anlamda hükme etkili olup olmadığı, esas itibarıyla bölge adliye mahkemesince belirlenecektir. Bununla birlikte hükmü veren mahkemenin de istinaf isteminin verilen hükmün, aleyhine istinaf yoluna başvurulamayacak bir hüküm olup olmadığını denetleme yetkisi vardır.¹⁵

Başkaca Kanun Yolu Öngörülmemiş Olan Mahkeme Kararlarında, mahkemenin hükümden önce verdiği kararlara karşı kanunda başka herhangi bir kanun yolu belirtilmişse bu kararlara karşı da istinaf kanun yoluna gidilebilir. Üst sınırı beş yüz günü geçmeyen adli para cezasını gerektiren suçlardan dolayı verilen beraat kararlarına karşı da istinaf yolu kapalıdır. Kanunlarda kesin olduğu yazılı olan hükümlere karşı istinaf yoluna başvurulamaz (CMK m.272/3-c).

İstinaf isteminde bulunulması hükmün açıklanmasından itibaren yedi günlük bir süreye tabidir (CMK m.273/1). Hüküm, istinaf yoluna başvurma hakkı olanların yokluğunda açıklanmışsa, süre tebliğ tarihinden başlar (CMK m.273/2).

¹⁴ Kunter, Nurullah v.d., (2006), *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, İstanbul: Beta Yayınları, s. 1283.

¹⁵ Özbek, a.g.e., s. 710.

İstinaf istemi hükmü veren mahkemeye yöneltilir. İlk incelemeyi bu mahkeme yapar. Hükmü veren mahkeme, üç halde istinaf istemini reddeder: 1) İstemın yasal sürenin geçmesinden sonra yapılması, 2) Aleyhine istinaf yoluna başvurulamayacak bir hükme karşı yapılması, 3) İstinaf yoluna başvuranın buna hakkının bulunmaması.¹⁶

İstinaf başvurusunda bulunan Cumhuriyet Savcısı veya ilgililer, ret kararının kendilerine tebliğinden itibaren yedi gün içinde bölge adliye mahkemesinden bu hususta bir karar vermesini isteyebilirler. Bu takdirde dosya bölge adliye mahkemesine gönderilir. Ancak, bu nedenle hükmün infazı ertelenemez (CMK m.276/2).

Bölge adliye mahkemesi istinaf başvurusunu esastan reddedebilir ya da kesin hukuka aykırılık dolayısıyla hükmün bozulmasına karar verebilir veya davanın yeniden görülmesine ve duruşma hazırlığına başlanmasına hükmedebilir. Bölge adliye mahkemesi dosya üzerinden yaptığı inceleme sonunda ilk derece mahkemesinin kararını kaldırarak davanın yeniden görülmesine karar verirse duruşma işlemlerine başlanır. Duruşma günü saptanır, çağrılar yapılır. Şayet sanık tutuksuz yargılanıyorsa tutuksuz sanığa yapılacak çağrıda kendi başvurusu üzerine açılacak davanın duruşmasına gelmediğinde davanın reddedileceği ayrıca bildirilir.¹⁷

İstinaf kanun yolunda mahkeme işin esasına gireceği için yeniden delil toplanması ihtiyacı ortaya çıkabilir. Tanık dinleyebilir, bilirkişi görüşü alabilir, keşif yapılmasına karar verebilir. İstinaf yoluna sanık lehine başvurulmuşsa, yeniden verilen hüküm, önceki hükümle belirlenmiş olan cezadan daha ağır olamaz (CMK m.283).

1.2.1.1.3. Temyiz

Araştırma konumuz olan ceza adaletinde temyiz, kural olarak bölge adliye mahkemesi ceza dairelerinin hükümleriyle hükme esas teşkil eden ara kararlarına karşı ve ayrıca bazı ilk derece mahkemesinin kararlarına karşı da doğrudan gidilen olağan kanun yoludur.¹⁸ Temyiz, ülkede içtihat birliğini sağlamaya yöneliktir. Temyiz yolunda, kural olarak bölge adliye mahkemesi ceza dairelerinin verdiği bozma dışındaki kararları hukuka uygunluk yönünden yani dairelerin sabit kabul

¹⁶ Centel, Zafer, a.g.e., s. 690.

¹⁷ Özbek, a.g.e., s. 717.

¹⁸ Centel, Zafer, a.g.e., s. 693.

ettikleri olaylara hukuk normlarını uygularken hata yapıp yapmadıkları incelenir. Buna karşılık maddi sorunlar, yani dairelerin delillerin tespiti, değerlendirmesi ve sübut konusundaki yanlışları üzerinde durulmaz. Zira bu safhada delillerin yeniden ortaya konması mümkün değildir.¹⁹

Temyiz yargılamasını yapacak olan makam Yargıtay'dır. Son karara etki etmeyen hukuka aykırılıklar bozmayı gerektirmez. Bir hukuka aykırılığın son karara etki etmediğini ve dolayısıyla bozma sebebi sayılmaması gerektiğinin söylenebilmesi için hukuka aykırılığın kaldırılması veya giderilmesi halinde başka bir son kararın verilmesi ihtimalinin bulunmaması gerekir.²⁰

Sanık lehine konulmuş olan normlara sanık aleyhine bozma sonucunu doğurabilecek aykırılıklar da bozma nedeni sayılamaz. CMK bazı hallerin varlığını, hukuka kesin aykırılık olarak kabul etmiştir. Buna göre, yargılamayı yapan mahkemenin vermiş olduğu karar, bazı normların hiç uygulanmamış ya da yanlış uygulanmış olması nedeniyle, hukuka aykırılığın son karara etki edip etmediği araştırılmaksızın bozma kararı verilecektir.²¹

Hukuka kesin aykırılık halleri CMK m.289'da düzenlenmiştir:

- Mahkemenin kanuna uygun olarak teşekkül etmemiş olması
- Hakimlik görevini yapmaktan kanun gereğince yasaklanmış hakimin hükme katılması
- Geçerli şüphe nedeniyle hakkında ret istemi öne sürülmüş olup da bu istem kabul olunduğu halde hakimin hükme katılması veya bu istemin kanuna aykırı olarak reddedilip hakimin hükme katılması
- Mahkemenin kanuna aykırı olarak davaya bakmaya kendini görevli veya yetkili görmesi
- Cumhuriyet savcısı veya duruşmada kanunen mutlaka hazır bulunması gereken diğer kişilerin yokluğunda duruşma yapılması
- Duruşmalı olarak verilen hükümde açıklık kuralının ihlal edilmesi
- Hükümün 230. madde gereğince gerekçeyi içermemesi
- Hüküm için önemli olan hususlarda mahkeme kararı ile savunma hakkının sınırlandırılmış olması

¹⁹ Toroslu, Feyzioğlu, a.g.e., s. 336.

²⁰ a.g.e., s. 338.

²¹ Özbek, a.g.e., s. 725.

- Hükümün hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delile dayanması

Kanun, önemsiz hukuka aykırılıklara göz yumabileceği düşüncesiyle, bazı kararlara karşı temyiz yoluna başvurulamayacağını kabul etmiştir. Bu durum CMK, m.286/2’de düzenlenmiştir.

Ceza muhakemesi söz konusu olduğunda bir hukuka aykırılığın göz yumulabilecek derecede önemsiz sayılabilmesi için bunun hem sanık, hem de suçtan zarar gören birey ve devlet yönünden böyle olması gerekir.²² Temyiz davası açmak için öncelikle kanun yoluna başvurma hakkına sahip olmak gerekir. Temyiz isteminde bulunulması temyiz kanun yolunun ilk koşuludur.²³

Temyiz istemi hükmü veren mahkemeye yapılır. Ancak bir yanılğı sonucu başka bir makama başvuru yapılmışsa temyiz hakkı kaybedilmez. Başvuru yetkili ve görevli makama gönderilir. Kanun, temyiz isteminde bulunabilmek için yedi günlük bir süre kabul etmiştir.

Süresi içinde yapılan temyiz başvurusu, hükmün kesinleşmesini engeller. Hüküm, temyiz eden Cumhuriyet Savcısına veya ilgililere gerekçesiyle birlikte açıklanmamışsa; hükmün temyiz edildiğinin bölge adliye mahkemesince öğrenilmesinden itibaren gerekçe, yedi gün içinde tebliğ edilir (CMK m.293). Temyiz kanun yoluna başvurulmasının durdurma etkisi vardır.

Temyiz başvurusunda ilgili hükmün neden bozulmasının istenildiği belirtilmelidir. Başvuruda temyiz nedenleri gösterilmemişse temyiz başvurusu için belirlenen sürenin bitmesinden veya gerekçeli kararın tebliğinden itibaren yedi gün içinde hükmü temyiz olunan bölge adliye mahkemesine bu nedenleri içeren bir ek dilekçe verilir. Cumhuriyet savcısı temyiz dilekçesinde, temyiz isteğinin sanığın yararına veya aleyhine olduğunu açıkça belirtir (CMK m.295/1).

Hükmü temyiz olunan bölge adliye veya ilk derece mahkemesi temyiz başvurusunu; süresinde yapılıp yapılmadığı, bu hükmün temyiz konusuna girip girmediği ve başvurunun bu kanun yoluna başvurma yetkisine sahip olan kişilerden biri tarafından yapılıp yapılmadığı yönünden inceler. Süresinde yapılmamışsa ya da temyiz konusuna girmiyorsa ya da başvuran yetkili değilse temyiz başvurusu reddedilir. Başvurusu reddedilen yedi gün içinde Yargıtay’a başvurabilir. Dosya Yargıtay’a gönderilir. Ancak bu durumda hükmün infazı ertelenemez. Dava dosyası

²² Kunter, Nurullah, (1989), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, İstanbul: Beta Yayınları, s. 1069.

²³ Özbek, a.g.e., s. 733.

Yargıtay'da süre, konu, başvuru hakkı ve temyiz gerekçesi yönünden ön incelemeye tabidir. Koşullardan biri yoksa istem reddedilir. Koşullar gerçekleşmişse temyiz incelemesine geçilir.

Bu yargılama kural olarak dosya üzerinden yapılır. Duruşmalı yargılama istisnadır. On yıl veya daha fazla hapis cezasına ilişkin hükümlerde, temyiz incelemesi duruşmalı olarak yapılır. Uygulamada buna murafaalı temyiz incelemesi denir.²⁴

Duruşmalı yargılamada, duruşmadan önce görevlendirilen üye veya tetkik hâkimi tarafından hazırlanan rapor, üyelere açıklanır. Üyeler, ayrıca bizzat dosyayı incelerler. Bu hususlar gerçekleştikten sonra duruşma açılır. Hukuka kesin aykırılık halleri mevcutsa ve bunlar temyiz dilekçesinde veya beyanında gösterilmemiş olsa bile, Yargıtayca nazara alınır ve mutlaka bozma kararı verilir.²⁵

1.2.1.2. Olağanüstü Yasa Yolları

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının İtiraz Yetkisi, Kanun Yararına Bozma ve Yargılamanın Yenilenmesi usullerinden oluşmaktadır.

1.2.1.2.1. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının İtiraz Yetkisi

İstinaf kanun yolunun kabulüyle davanın maddi ve hukuksal yönden bölge adliye mahkemesince gerektiğinde duruşma yenilenerek tartışılıp ilk derece mahkemesinin kararında varsa hatalar düzeltileceğinden; bölge adliye mahkemeleri ile Yargıtay kararlarına karşı karar düzeltme kurumuna CMK'da yer verilmemiştir.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, ceza dairelerinin kararlarına karşı; kendiliğinden veya ilgililerin başvurusu üzerine, hükümlü aleyhine ilamın kendisine verilmesinden itibaren otuz gün içinde gerek maddi ve gerekse usul hukukuna ilişkin nedenlerle Ceza Genel Kuruluna itiraz edebilir. İtiraz nedenlerinin açık ve gerekçesiyle birlikte yazılı olarak bildirilmesi gerekir. Sanık yararına itirazda süre yoktur (CMK m.308).

İlgililer itiraz yetkisini kullanmak için doğrudan veya yerel ve bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet savcılarının aracılığı ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısına başvurabilirler. Yerel ve bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet savcılarının kendiliğinden

²⁴ Özbek, a.g.e., s. 740.

²⁵ Toroslu, Feyzioğlu, a.g.e., s. 349.

istemde bulunabileceği gibi ilgililerin başvurusu üzerine de yazılı düşüncesini belirterek Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısına iletir.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu itirazda ileri sürülen nedenlerle bağılı olmaksızın kararı usul ve esas yönünden inceler. Sanık aleyhine itirazın süresinde yapılmadığını, konunun itiraz edilebilir olmadığını saptarsa usulden ret kararı verir. Süresinde ve itiraz edilebilir olduğunu belirlediğinde esastan inceleyip; itirazı yerinde bulmazsa esastan ret kararı verir. İtiraz yerinde görülürse özel daire kararını kaldırır ve Genel Kurulun kabul ettiği nedenlere dayalı olarak karar verir.²⁶

1.2.1.2.2. Kanun Yararına Bozma

İstinaf incelemesinden geçmeksizin kesinleşen ilk derece mahkemesi veya temyiz incelemesinden geçmeksizin kesinleşmiş bulunan bölge adliye mahkemesi kararlarındaki maddi veya usul hukukuna ilişkin aykırılıkların giderilmesi için başvurulabilir. Adalet Bakanı, istinaf veya temyiz incelemesinden geçmeden kesinleşen karar veya hükmün Yargıtayca bozulması isteminin yasal nedenlerini açıklayarak Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına yazılı olarak bildirir. Böylece yasanın eşit uygulanması ve (sanık aleyhine olmamak koşuluyla) hukuka aykırılıkların, toplum ve birey açısından kanun yararına giderilmesi amaçlanmıştır.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, Adalet Bakanınca bildirilen nedenleri aynen yazarak karar veya hükmün bozulması istemini içeren yazısını Yargıtay ilgili ceza dairesine verir. Yargıtay ceza dairesi ileri sürülen nedenleri yerinde görmezse istemin reddine karar verir. Yerinde görürse karar veya hükmü bozar. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Yasasının, 1412 sayılı Yasa ve Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulu kararıyla belirlenen “davayı sonuçlandıran hükmün Yargıtayca bozulması durumunda esas hükmü veren mahkemece yeniden duruşma açılmayacağı” biçimindeki uygulamayı kısmen değiştiren düzenlemeye yer verilmiştir.

Buna göre, bozma;

Davanın esasını çözmeyen bir karara ilişkin ise, kararı veren hâkim veya mahkeme gerekli araştırma ve incelemeyi yapar, buna göre karar verir.

²⁶ Adalet Bakanlığı Yeni Türk Ceza Adaleti Tanıtım Sitesi, (2010), (<http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr>, Erişim Tarihi 10.02.2010)

Bir hükme ilişkin olup; (a) Mahkumiyet hükmünün davanın esasını çözmeyen yönüne veya savunma hakkını kaldırma, kısıtlama sonucunu doğurmuş usul işlemlerine ilişkin ise, kararı veren hâkim veya mahkeme yeniden yargılama yapar ve yargılama sonucuna göre, önceki mahkumiyetten daha ağır olmamak koşuluyla hüküm kurar. (b) Davanın esasını çözen, ancak mahkumiyet dışında kalan hükümlere ilişkin ise, aleyhe sonuç doğurmaz ve yeniden yargılama yapmayı gerektirmez. (c) Eğer hükümlünün cezasının kaldırılması veya daha hafif cezanın verilmesi gerekiyorsa Yargıtay bu konuda doğrudan karar verir (CMK m.309).

5271 sayılı Yasayla getirilen bir yenilik de şudur: Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı istinaf veya temyiz incelemesinden geçmeden kesinleşmiş bir mahkumiyet hükmündeki cezanın kaldırılması veya hükümlüye daha hafif bir ceza verilmesi gerektiğini, Adalet Bakanının yaptığı başvuru dışında doğrudan veya uyarı üzerine öğrendiğinde yasa yararına kendiliğinden Yargıtay ilgili ceza dairesine başvurabilir. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı bu yetkiyi, Adalet Bakanının aynı konuda bir isteminin bulunmaması koşulu ve cezanın kaldırılması veya daha az bir cezanın verilmesinin gerekmesi haliyle sınırlı olarak kullanabilir (CMK m. 310). Yasa yararına başvuru üzerine verilen bozma kararlarına karşı direnilemez.

1.2.1.2.3. Yargılamanın Yenilenmesi

Yargılamanın yenilenmesi, kesinleşmiş hükümlere karşı kabul edilmiş olağanüstü bir yasa yoludur. Bu yolla hükümlerdeki maddi soruna ilişkin fiili hataların giderilebilmesine olanak sağlanmıştır.

CMK'nın 311. maddesinde hükümlü lehine yargılamanın yenilenmesi nedenleri;

- a) Duruşmada kullanılan ve hükmü etkileyen bir belgenin sahteliği anlaşırsa,
- b) Yemin verilerek dinlenmiş olan bir tanık veya bilirkişinin hükmü etkileyecek biçimde hükümlü aleyhine kasıt veya ihmal ile gerçek dışı tanıklıkta bulunduğu veya oy verdiği anlaşırsa,
- c) Hükme katılmış olan hakimlerden biri, hükümlünün neden olduğu kusur dışında, aleyhine ceza kovuşturmasını veya bir ceza ile mahkumiyetini gerektirecek biçimde görevlerini yapmada kusur etmiş ise,

- d) Ceza hükmü hukuk mahkemesinin bir hükmüne dayandırılmış olup da bu hüküm kesinleşmiş diğer bir hüküm ile ortadan kaldırılmış ise,
 - e) Yeni olaylar veya yeni deliller ortaya konulup da bunlar yalnız başına veya önceden sunulan delillerle birlikte göz önüne alındıklarında sanığın beraatını veya daha hafif bir cezayı içeren kanun hükmünün uygulanması ile mahkum edilmesini gerektirecek nitelikte olursa,
 - f) Ceza hükmünün, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmenin veya eki protokollerin ihlali suretiyle verildiğinin ve hükmün bu aykırılığa dayandığının, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmiş olması” hali de yargılamanın yenilenmesi nedeni olarak benimsenmiş, yargılamanın yenilenmesi isteğinin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin 4. 2. 2003 tarihinde kesinleşmiş kararları ile bu tarihten sonra yapılan başvurular üzerine verilecek kararlar hakkında ve kararın kesinleşmesi tarihinden itibaren bir yıl içinde ileri sürülebileceği kabul edildiği,
- Şeklindeki düzenlemeyle belirtilmiştir.

Yargılamanın yenilenmesi istemi hükmün infazını kendiliğinden engellemez. İlk beş bentteki nedenlerle cezanın yerine getirilmesinden ve hükümlünün ölümünden sonra da istemde bulunulabilir. Ölenin eşi, üstsoyu, altsoyu ve kardeşleri birlikte veya bireysel olarak yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunabilirler.

5271 sayılı CMK’nın 314. maddesinde, sanık veya hükümlünün aleyhine yargılamanın yenilenmesi nedenleri sınırlandırılarak;

- a) Duruşmada sanığın veya hükümlünün yararına kullanılan ve hükme etkili olan bir belgenin sahteliğinin anlaşılması,
- b) Hükme katılmış hâkimlerden birinin, aleyhine ceza kovuşturmasını veya bir cezayla hükümlülüğünü gerektirecek nitelikte sanık veya hükümlü yararına olarak görevini yerine getirmekte kusurlu bulunması,
- c) Sanığın beraat ettikten sonra suça ilişkin olarak hâkim önünde güvenilir nitelikte ikrarda bulunması,

Hallerinde istenebileceği kabul edilmiştir.

Bir suç iddiasına dayandırılan yargılamanın yenilenmesi istemi ancak; (a) bu eylemden dolayı kesinleşmiş bir mahkumiyet hükmü bulunması, (b) aynı eylemle ilgili olarak mahkumiyeti gerektirecek nitelikte kuvvetli kanıt bulunmaması dışında başka bir nedenle soruşturmaya başlanmamış veya soruşturma veya kovuşturmayaya devam edilememiş olması hallerinde kabul edilebilir. Ancak, eylem hakkında

CMK'nın 311. maddesinin 1. fıkrasının (e) bendinde açıklanan biçimde yeni olaylar ve kanıtlar varsa bu madde uygulanmaz. (CMK m. 316)

Yasa yollarına başvurma hakkındaki genel hükümler, yargılamanın yenilenmesi istemi hakkında da uygulanır. Yargılamanın yenilenmesi istemini içeren başvuruda, buna ilişkin yasal nedenler ve kanıtların belirtilmesi zorunludur.

Yargılamanın yenilenmesi, hükmü veren mahkemeden istenir. Yeniden yapılacak ve ilkinden ayrı ve bağımsız olan duruşma sonunda, önceki hükmün doğru olduğu kanısına ulaşan mahkeme önceki hükmün onaylanmasına karar verir. Önceki hükmün hatalı olduğu sonucuna ulaşırsa ilk hükmün iptaline karar verir ve yeniden hüküm kurar. Yargılamanın yenilenmesi hükümlü yararına istenmişse, yeniden verilecek hükümdeki ceza, önceki hükümdeki cezadan ağır olamaz. Duruşma sonunda verilen hükme karşı yasa yolları açıktır.

1.2.2. Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Tarafından Yapılan İdarî Denetim

Hâkimin kanuna uygun davranmasını sağlama amacına yönelik diğer bir yol, mahkemelerin denetim organlarıncı denetlenmesidir. “Denetim organları, işlerin genel gidişi, hâkimlerin davalarda tutum ve davranışları ve görevlerini gereği gibi yapıp yapmadıklarını, göreve devam ve bağlılıklarını ve diğer konularda yaptıkları denetleme sonucundaki değerlendirmeyi disiplin organına bildirmektedir.”²⁷

Devlet kudretini temsil eden her organın denetim altında bulundurulması demokrasinin gereği olduğundan, millet adına karar veren hâkimlerin görevlerini gereği gibi yapıp yapmadıkları ve yargının işleyişi ile görevi kötüye kullanıp kullanmadıkları denetlenmelidir. Hâkimlerin görevlerini mevzuata uygun bir şekilde yapmaları ve görevlerinin gerektirdiği tutum ve davranışta bulunmaları idari denetimin önemli bir amacıdır.

Yargı bağımsızlığı, hâkimlere keyfi davranış ve sınırsız hareket serbestisi hakkı tanımamaktadır. Hâkimin görevini özenli ve titiz bir şekilde yapıp yapmadığı, göreve devam ve bağlılığı, tarafsızlığı idari denetim kapsamındadır. Ancak hatalar giderilirken yapılacak tavsiye ve telkinlerle yargı bağımsızlığının zedelenmemesine özen gösterilmelidir. Hâkimlerin denetimini yargı bağımsızlığını zedelemeyecek

²⁷ Ünal, a.g.e., s. 100.

şekilde düzenlemek ve aradaki sınırı çizmek güç olmakla beraber, denetim şeklen hâkimin bağımsızlığını ihlal etmemektedir.²⁸

1.2.2.1. İdari Denetimin Yasal Dayanağı

Teftiş Kurulunun yerine getirdiği denetim görevinin yasal dayanağını oluşturan mevzuatı genel olarak ele alacak olursak;

1.2.2.1.1. 1982 Tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

Kazuistik bir yöntemle hazırlanan 1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında “Yargı” başlıklı 3. bölümün 138. maddesinde “Mahkemelerin Bağımsızlığı”, 139. maddesinde “Hâkimlik ve Savcılık Teminatı”, 140. maddesinde “Hâkimlik ve Savcılık Mesleği” ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiş olup, yargının denetimi ile ilgili olarak “Hâkim ve Savcılarının Denetimi” başlıklı 144. maddesinde ise; “Hâkim ve savcılarının görevlerini; kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere (Hâkimler için idari nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hâl ve eylemlerinin sıfat ve görevlerinin icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma, Adalet Bakanlığının izni ile adalet müfettişleri tarafından yapılır. Adalet Bakanı soruşturma ve inceleme işlemlerini, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle de yaptırabilir” şeklinde ayrı madde başlıkları altında detaylı olarak düzenlemiştir.

1.2.2.1.2. 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu

Kanunun “Teftiş Kurulu” başlıklı 99. maddesinde; “Adalet Bakanlığında, bakana bağlı bir başkan, bir başkan yardımcısı, yeteri kadar adalet müfettişinden oluşan, teftiş kurulu bulunur. Adalet müfettişlerinin sınıf, derece ve görev unvanları, bu Kanuna bağlı (1) ve (2) sayılı cetvellerde gösterilmiştir.”

“Adalet Müfettişleri” başlıklı 100. maddesinde; “Adalet müfettişleri; hâkim ve savcılarının görevlerini, kanun, tüzük, yönetmelik ve genelgelere (Hâkimler için idari nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını ve adalet daireleri ile idarî yargı dairelerini denetleme; hâkim ve savcılarının ve adalet daireleri

²⁸ a.g.e., s. 107.

personelinin görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hâl ve eylemlerinin sıfat ve görevlerinin icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma işlemlerini yaparlar. İdarî yargıdan atanan adalet müfettişleri sadece bölge idare, idare ve vergi mahkemelerinin denetimi ile idari yargı hâkim ve savcılar hakkındaki soruşturmalarda görevlendirilirler.”

“Yetkiler” başlıklı 101. maddede ise; “Adalet müfettişleri lüzum gördükleri kimseleri yeminle dinler, gerektiğinde istinabe yoluna başvurabilir ve soruşturmanın zorunlu kıldığı hallerde arama yaparlar. Sübut delillerini, gereken bilgileri bütün daire ve kuruluşlardan doğrudan doğruya toplarlar. Adalet müfettişlerince yapılacak denetim, inceleme ve soruşturmalarda ilgili kuruluş ve kişiler istenecek her türlü bilgi ve belgeyi vermek zorundadırlar.”

Hükümlerini emretmektedir.

1.2.2.1.3. 1992 sayılı Adalet Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkındaki Kanun

1992 sayılı Adalet Bakanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunun 15. maddesinde;

Teftiş Kurulu Başkanlığı, Bakanın emri veya onayı üzerine Bakan adına aşağıdaki görevleri yapar.

a) Adli ve idarî yargı hâkim ve savcılarının görevlerini kanun, tüzük, yönetmelik ve genelgelere -Hâkimler için idari nitelikteki genelgelere- uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetlemek, hâkim ve savcılarının görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve faaliyetlerinin sıfat ve görevlerinin icaplarına uyup uymadığını araştırmak ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma yapmak,

b) Soruşturma izni verilen veya müfettiş vasıtasıyla incelenmesi Bakan tarafından istenen işlerde denetim ve soruşturma sırasında öğrenilen soruşturmayı gerektirir nitelikteki konularda, özel kanunların verdiği yetkiye dayanarak soruşturma yapmak,

c) (Değişik bent: 10/09/1993 - KHK-524/15 md.; İptal: Anayasa Mahkemesi'nin 06/10/1993 tarih ve E.1993/36, K.1993/35 sayılı Kararı ile.; Yeniden düzenleme: 18/05/1994 - KHK - 529/15 md.; İptal: Anayasa Mahkemesi'nin 08/07/1994 tarih ve E.1994/55, K.1994/50 sayılı Kararı ile.; Yeniden düzenleme: 06/08/1997 - 4301/12 md.) Cumhuriyet başsavcılıkları ile adli ve idari mahkemelerin ve adalet komisyonlarının kalem işlerini, icra ve iflas müdürlüklerini, noterlik dairelerini,

geçici yetkili noter yardımcılarını, kapalı ve açık cezaevleri ile tutukevleri ve çocuk ıslahevlerini, işyurtlarını, 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun uyarınca kurulmuş bulunan kurum ve müesseseleri, icra tetkik mercii kalemlerini, mahkeme veznelerini, suç eşyası, emanet, tereke, izale-i şuyu satışı, ayniyat ve levazım memurluklarını, posta, telgraf ve telefon daire mutemetliklerini, taşra teşkilatının yemekhane ve misafirhanelerini, Bakanlıkça kurulup işletilen depo ve garajları, Bakanlığı ilgilendiren tüm gelir harcamaları, Bakan tarafından gösterilecek lüzum üzerine merkez kuruluşu içerisindeki birimleri ve Bakanlığa bağlı diğer üniteleri denetlemek ve işlemlerini incelemek.

d) Adli Tıp Kurumu, buna bağlı kuruluşlar, adli tabiplikler ile Türkiye Barolar Birliği, barolar, Türkiye Noterler Birliği ve noter odalarını denetlemek ve işlemlerini incelemek ve soruşturma yapmak,

e) Görev alanına giren konularda, uygulamalarla ortaya çıkan mevzuat yetersizliği ve aksaklıklar ile ilgili hususlarda gerekli inceleme ve araştırmaları yaparak alınması gerekli kanuni ve idari tedbirler konusunda Bakanlığa ayrıntılı ve müşahhas tekliflerde bulunmak,

f) Bakanlık birimleri ile diğer bakanlıkların ve kamu kuruluşlarının soruları hakkında görev alanına giren konularda görüş bildirmek ve gerektiğinde bu konulardaki toplantılara katılmak,

g) Kanun, tüzük ve yönetmeliklerde gösterilen veya Bakan tarafından verilen benzeri görevleri yapmak.

Teftiş Kurulu ve müfettişlerin görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usulleri tüzükle düzenlenir.

Hükümlerini içermektedir.

1.2.2.1.4. Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Tüzüğü,

10/03/1988 tarih ve 19750 sayılı resmi gazetede yayımlanan Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Tüzüğü'nün "Teftiş Kurulunun Görev ve Yetkileri" başlıklı 6. maddesinde;

"Teftiş Kurulunun görev ve yetkileri aşağıda gösterilmiştir:

A) Hâkim ve savcılarının görevlerini kanun, tüzük, yönetmelik ve genelgelere (hâkimler için idari nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetlemek, birinci sınıf hâkim ve savcılar dışındaki hâkim ve savcılarının görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, tutum ve davranışlarının sıfat ve görev gereklerine uyup uymadığını araştırmak ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma yapmak,

B) Soruşturma izni verilen veya müfettişlerce incelenmesi Bakan tarafından istenilen işlerde, teftiş, denetleme, inceleme, araştırma ve soruşturma sırasında öğrenilen soruşturmayı gerektirir nitelikteki konularda, kanunların verdiği yetkiye dayanarak soruşturma yapmak,

C) Cumhuriyet savcılıklarıyla mahkemelerin ve adalet komisyonlarının kalem işlerini, icra ve iflas dairelerini, noterlik dairelerini, geçici yetkili noter yardımcılarını, ceza ve tevkifevleriyle ıslah kurumlarını ve işyurtlarını, 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun uyarınca kurulmuş bulunan kurumları, ticaret sicili memurluklarını, icra tetkik mercii kalemlerini, mahkeme veznelerini, suç eşyası emanet, tereke, izalei şuyu satış, ayniyat ve levazım memurluklarını, PTT ve daire mutemetliklerini, Türkiye Noterler Birliğini ve noter odalarını, Türkiye Barolar Birliğini ve baroları, Bakanca gerek görülmesi halinde Bakanlık merkez kuruluşu içerisindeki birimlerle, Bakanlığa bağlı diğer birimleri ve kanun, tüzük ve yönetmeliklerle adalet müfettişleri tarafından teftişi ve denetlenmesi öngörülen diğer yerleri teftiş etmek ve denetlemek, işlemlerini incelemek, görevlileri hakkında soruşturma yapmak,

D) Adli Tıp Kurumunu, buna bağlı kuruluşları, adli tabiplikleri teftiş etmek, denetlemek, işlemlerini incelemek ve görevlileri hakkında soruşturma yapmak,

E) Görev alanına giren konularda, uygulamalarla ortaya çıkan mevzuat yetersizliği ve aksaklıklarla ilgili hususlarda inceleme ve araştırmaları yaparak alınması gereken kanuni ve idari tedbirler konusunda Bakanlığa teferruatlı ve müşahhas tekliflerde bulunmak,

F) Görev alanına giren konularda, Bakanlık birimlerinin, diğer bakanlıkların ve kamu kuruluşlarının soruları hakkında görüş bildirmek, gerektiğinde bu konulardaki toplantılara katılmak,

G) Kanun, tüzük ve yönetmeliklerde gösterilen veya Bakan tarafından verilen diğer görevleri yapmak.”

Hükmünü haizdir.

1.2.2.1.5. Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliği,

24/01/2007 tarih ve 26413 sayılı resmi gazetede yayımlanan Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliği'nin “Kurulun görev ve yetkileri” başlıklı 8. maddesinde;

“(1) Kurul, mevzuatın yetkili kıldığı hususlarda aşağıda belirtilen görev ve yetkileri kullanır:

a) Denetim yapmak,

b) Araştırma, inceleme ve soruşturma icra etmek,

c) Görev alanına giren konularda, uygulamalarla ortaya çıkan mevzuat yetersizliği ve aksaklıklarla ilgili hususlarda inceleme ve araştırmaları yaparak alınması gereken kanunî ve idarî tedbirler konusunda Bakanlığa ayrıntılı ve somut tekliflerde bulunmak,

ç) Görev alanına giren konularda Devletin yurt dışı birimlerinde, denetim, araştırma, inceleme ve soruşturma yapmak,

d) Bakanlık birimlerinin, diğer Bakanlıkların ve kamu kuruluşlarının Kurulun görev alanına giren soruları hakkında görüş bildirmek, gerektiğinde bu konulardaki toplantı ve diğer faaliyetlere katılmak,

e) Kanun, tüzük ve yönetmeliklerde gösterilen veya Bakan tarafından verilen diğer görevleri yerine getirmek.

Hükmünü içermektedir.

1.2.2.2. Tarihçesi

1.2.2.2.1. Cumhuriyet Öncesi,

Öncelikle, Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığının kuruluşu ile adalet müfettişlerinin tarihsel gelişimi hakkında elimizde tek kaynak 1304 (miladi 1888) yılında yayınlanan adalet tarihine ilişkin MİR'ATI ADALET adlı eserdir.²⁹ Bu eserde;

I. Murad-ı Hüdavendigâr'ın hicrî 761 (miladî 1360) tarihinde saltanata geçmesi üzerine “Bilcümle mehâkim ve kuzatın teftişi ahvali zımnında bir kazaskerin vücuduna lüzum görerek”, bu makamın ihdas olunduğu ve böylece adalet müfettişliğinin ilk olarak Osmanlı Padişahı Sultan I. Murat zamanında kurulduğu anlaşılmış, bu padişahтан sonra gelen hükümdarların da adalet müfettişliği kurumu üzerinde önemle durdukları gözlenmiştir. Bunlardan Fatih Sultan Mehmet; “Bir kazaskerin Rumeli ve Anadolu mehâkimi umumiyesine nezareti kifayet etmeyeceği düşüncesiyle mehâkime nezaret etmek üzere hicri 832 tarihinde Rumeli Kazaskerliği ve Anadolu Kazaskerliği kurulması”nı emir buyurmuştur.

Sultan III. Mehmet; “Hicri 1101 tarihinde kazaskerlerine hitaben emir buyurdukları fermanında evvelemirde icrayı tahkikat ve teftişatla kuzatın işlerinde naehiller bulunursa bilâ sebep azledilmeyerek bunlardan mesul ve mazlum olanların divanı hümayunda muhakemelerinin icrasıyla dereceyi cürümlerine göre icrayı

²⁹ Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2006), *Birim Faaliyet Raporu*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları, s. 2.

mücazaları ve memurini şer'iyeye kazaskerlerden gayri hiçbir ferdin müdahale etmemesi" hususundaki emirle hâkimlerin bağımsızlığı ve muhakeme merciini tayin etmiştir. Sultan Abdülaziz zamanında; "Vilayette bulunan Nüvvabın nezareti ve mehakimi şer'iyyenin teftiş ve tanzim ve ita olunan vesaiki şer'iyyenin tetkik ve ıslahı ile dahi müfettişin mükellef olduğu" belirtilmiştir.

Hicri 1281 tarihinde Umum Vilayata teşmil olunan Tuna Vilayeti Nizamnamesi'nin 51. maddesinde; "Vilayet meclisi temyizi hukukunun vezayifi, Meclis'i Temyizi Hukuka müteallik iş zuhurunda cinayet meclisi mümeyyizlerinden münasipleri Müfettiş Hükkam Efendi Hazretleri dairesinde içtima ile bedettetkik kararı meclisin heyeti umumiyesi içinde hükmolunur" denilmekte, böylece İstinaf ve bir nevi Yargıtay görevi ile yükümlü heyetin riyasetine getirilen müfettiş hükkâm'ın kaza yetkisi ile teşhiz edildiği ifade edilmiştir. Hicri 1329 tarihli Hükkâm ve Memurini Adliye Nizamnamesi'nin 17. maddesinde; Mertebei saniye ad ve itibar olunan memuriyetler terfii ve muadelet yönünden sınıflandırılmış ve bu maddenin 5. fıkrasında; "Vilayet İstinaf Müddeiumumiliği, İstanbul İstinaf azalığı, İstanbul bidayet mehakimi müddeiumumilikleri, İstanbul bidayet riyaseti saniyesi, başmüddeiumumilik başmuavinliği, Vilayet istinaf mahkemesi riyaseti, İstanbul bidayet riyaseti ulası, müfettişlerle devairi nezaret 1. sınıf müdürleri bu derecede addolunur." denilerek müfettişlerin statüleri tarif olunmuştur. Hicri 1331 tarihli Adliye Nezareti Heyet'i Teftişine Nizamnamesinin 7. maddesinde; "Esnai teftişte muttali olacakları suiahval ve muamelat hakkında alelusul tahkikat icra etmek."³⁰ denilerek, müfettişlere tahkikat yapma yetkisinin tanındığı görülmektedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyasetinin 18 Ağustos 1336 tarihli (miladî 1920) genelgesi ile yayımlanan Adliye Müfettişliği Teşkilatına Dair Nizamnamenin 2. maddesinde; "Her mıntukanın istinaf rüesası'nın fevkinde ve mahkemei temyiz azalığının bir derece dununda rütbeyi haiz bir müfettiş vardır" denilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Gazi Mustafa Kemal Riyasetindeki Vekiller Heyetinde kabul edilen 17 Kasım 1336 (miladî 1920) tarihli Talimatnamenin 1. maddesinde; "Hükkâm ve memurinin adliye hakkında tayini madde suretiyle vaki olacak ihbar ve şikâyeti havî evrakın makamı vekâlete vürûdunda evvelemirde Umuru Cezaiye Müdüriyetine havale olunur. Müdüriyeti mezkurece keyfiyet bitektik şikâyet edilen maddenin mahiyetine nazaran mucibi

³⁰ Beylem, Erdinç, (1997), *Osmanlı Adalet Düzeni*, İstanbul: Marifet Yayınları,

tahkik mesailden olduğu takdirde olvechile bahsedilecek mütalâa makamı vekâletin tasvibine arz edilerek mucibince işaretime iktiran ettikten sonra tahkikat icrası için adliye müfettişliği'ne veyahut memuru müştekaanın mensup olduğu istinaf müddeiumumiliğine veyahut tahkikata memur edilecek zata emri tahriri isdar olunur” denilerek adliye müfettişlerinin soruşturma yapma yetkileri tespit olunmuştur.

Adliye Vekâleti Teftiş Heyeti Reisliğince teklif edilip adliye vekili tarafından onaylanan 5 Nisan 1341 (miladî 1925) tarihli raporda da; “Müfettişlerin ceraimi şahsiyelerinden dolayı mercii muhakemelerinin kavanin ve nizamâtı mevcudedeki mezkur bulunmaması dolayısıyla indelicap haklarında ne tarzda muamele ifa edileceği şayanı hal ahvalden bulunduğu cihetle derecatı hükkam arasında birer mevki tayini yani 3. sınıf müfettişlikler silsilei hükkamın merkez bidayet mahkemeleri riyasetleri ve istinaf müddeiumumileri ve 1. sınıf sulh hâkimliği ve İstanbul bidayet mehakimi azalıkları ve 2. sınıf müfettişlerin vilayet reisleri evvelleri derecesinde itibar olunması hem maslahaten hem de ananevi teşkilata muvafık olmak itibariyle şayanı kabul bir sureti hal ve telif olacağı” belirtilerek adalet müfettişlerinin şahsi suçlarından dolayı raporda sayılan hâkim ve savcılar gibi işleme tabi olacakları ve yargılama mercilerinin de buna göre tayin edileceği ifade edilmiştir.

1.2.2.2.2. 1924 Anayasası Dönemi

1924 Anayasasının yürürlükte olduğu dönemde hâkimlerin denetimi, 7 Temmuz 1934 tarih ve 2556 sayılı Hâkimler Kanunu çerçevesinde yapılmıştır. Söz konusu Kanunun 1961 Anayasası ve 45 sayılı Kanun hükümlerine göre geçersiz kalan 83. maddesine göre, “Adliye vekili bütün hâkimler üzerinde nezaret hakkına haizdir. Adliye vekili herhangi bir hâkimi kendisine isnat olunan fiiller hakkında cevap vermek üzere nezdine çağırabilir. Hâkim tayin olunan müddet içinde gelmeye mecburdur” şeklinde yasal düzenleme içermektedir.³¹

1924 Anayasası döneminde yüksek yargı dışında kalan hâkim, savcı, kalem personeli, noterler için yapılmış, 16 Kanunuevvel 1331 tarihli, “Adliye Nezareti Heyeti Teftişine Nizamnamesi”ne göre teftiş icra edilmiştir. Yargı bağımsızlığı açısından bu sistem oldukça eleştirilmiş bir sistemdir. Adalet Bakanının hâkimler üzerindeki bu yetkilerinin oldukça fazla olduğu ve yargı bağımsızlığını zedelediği yahut her zaman zedeleme ihtimalinin bulunduğu birçok yazar tarafından ifade edilmiştir.

³¹ Ünal, a.g.e., s. 109.

1.2.2.2.3. 1961 Anayasası Dönemi

1961 Anayasasının yürürlüğe girmesiyle, Adalet Bakanlığına ait olan hâkimlerin özlük işleriyle ilgili bütün görevler ve denetim yetkisi, 143 üncü maddeyle kurulmuş olan Yüksek Hâkimler Kuruluna verilmiştir. Anayasa'nın 1971 yılında yapılan değişiklikten önceki 144. maddesinde, hâkimlerin denetimlerinin Yüksek Hâkimler Kurulu tarafından görevlendirilecek üst dereceli hâkimler aracılığıyla yapılacağı belirtilmiştir. Ayrıca YHK. Kanununun 42. maddesinde de bu denetim şekli teyit edilmiş, anılan hükme göre, denetim görevinin üst dereceli hâkime YHK tarafından verileceği belirtilmiştir. Ayrıca adı geçen kurulun gerekli gördüğü hallerde denetleme görevini kurul üyesi olan üst dereceli bir hâkime de verebileceği öngörülmüştür. Hâkimlerin üst dereceli hâkimler aracılığıyla denetlenmesi yöntemi, YHK'nın göreve başladığı 22/12/1962 tarihinden Müfettiş Hâkimler Kurulunun oluşturulduğu 1973 yılına kadar uygulanmıştır.³²

Bu döneme ilişkin başlıca önemli eleştiriler; sistemde olağan denetimin olmayışı, sadece şikâyet olduğunda gerekli görülürse soruşturma yapılması ve bununla görevli üst hâkimlerin veya kurul üyesinin kendi uhdelerindeki işleri bırakmadan bu tahkikatları yapmak zorunda olmalarından dolayı tahkikatların bazen çok uzamasının istenilen neticeyi verememesidir.

1.2.2.2.4. 1971 Yılı Anayasa Değişikliği Sonrasındaki Dönem

1971 yılı Anayasa değişiklikleri ile Anayasanın 144. maddesi 1488 sayılı Kanunla değiştirilerek Müfettiş Hâkimler Kurulu kurulmuş, söz konusu maddenin son fıkrasına göre; “Hâkimlerin denetimi ve haklarında soruşturma YHK'ya bağlı ve sürekli olarak görevli müfettiş hâkimler eliyle yapılır. Müfettiş hâkimler, hâkim ve Cumhuriyet savcılarıyla bu meslekten sayılanlar arasından Yüksek Hâkimler Kurulunca atanır.” şeklinde yapılan bu değişikliğe uygun olarak YHK. Kanununun 42. maddesi, Anayasanın ifadesine uygun olarak hâkimlerin denetimi ile haklarında inceleme ve soruşturma yapılması gibi görevlerin YHK'ya bağlı müfettiş hâkimler eliyle yapılacağını belirtmiştir. Müfettiş Hâkimler Kurulu sürekli olarak atanmış bir başkan ve yeteri kadar müfettiş hâkimden oluşturulmuştur.³³ Ayrıca Adalet Bakanlığına bağlı Teftiş Kurulu tarafından da savcılarının denetiminin yapılmasına devam olunmuştur. Her iki kurul arasında zaman zaman farklı uygulamalar olmuştur.

³² Ünal, a.g.e., s. 111.

³³ a.g.e., s. 112.

Müfettiş Hâkimler anılan yasanın 43. maddesine göre, hâkimlerin görevlerini ilgili kanun, tüzük, yönetmelik, genelge ve tavsiyelere uygun olarak yapıp yapmadıklarını, hâkimlerin görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında işledikleri suçları, hâkimlik sıfat ve görevlerinin icaplarına uymayan tutum ve davranışlarını tespit ve gerektiğinde inceleme ve soruşturma yapmakla görevlidir.

Müfettiş Hâkimler Kurulunun görevini etkinlikle yapamamasının bir nedeni de, yargı denetiminin ayrıca Adalet Bakanlığına bağlı Teftiş Kurulu tarafından yapılması olmuştur. Savcılar denetleyen bu kurul ile hâkimleri denetleyen kurul arasında zaman zaman farklı uygulamalar olmuş ve bu yargıda sıkıntı doğurmuştur.

1.2.2.2.5. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Dönemi

Millî Güvenlik Konseyince kabul edilen 2461 sayılı Kanunla YHK'nın görevine son verilerek Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu adı altında yeni bir kurul oluşturulmuştur. Bu uygulama 1982 Anayasasının 144. maddesinde de ayrıca tekrarlanmış ve konu daha sonra kabul edilen 2802 sayılı Hâkimler Kanununda da Anayasaya uygun olarak düzenlenerek hâkim ve savcılarının denetim görevi Adalet Bakanlığı Teftiş Kuruluna verilmiştir. Günümüzde ise; Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu mevcut teftiş kurulları arasında dayanağını Anayasa'dan alan tek kurum olma özelliğini taşımaktadır.³⁴

2802 sayılı Hâkimler Kanununun 5. maddesinde; Teftiş Kurulu dışında bir gözetim ve denetim yöntemi öngörülmüştür. Buna göre Yargıtay, bütün adalet mahkemeleri üzerinde; Danıştay, bütün idari mahkemeler üzerinde; yargı denetimi ve gözetimi; Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, Yargıtay Cumhuriyet savcılarını üzerinde, Danıştay Başsavcısı, Danıştay savcılarını üzerinde, Ağır Ceza Cumhuriyet başsavcılarını, merkezdeki Cumhuriyet savcılarını ile bağlı ilçe Cumhuriyet başsavcılarını ve Cumhuriyet savcılarını üzerinde gözetim ve denetim hakkına sahiptir. Mahkeme başkanlarının, yargılamanın düzenli bir şekilde yürütülmesine ilişkin olarak görevli oldukları mahkeme dairelerindeki hâkimler üzerinde gözetim hakkı vardır. Adalet Bakanı, yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin görevler hariç olmak üzere hâkim ve

34 1982 Anayasa'sının; "Hâkim ve Savcılarının Denetimi" başlıklı 144. maddesinde; "Hâkim ve savcılarının görevlerini; kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere (Hâkimler için idari nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma, Adalet Bakanlığının izni ile adalet müfettişleri tarafından yapılır. Adalet Bakanı soruşturma ve inceleme işlemlerini, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle de yaptırabilir."

savcılar üzerinde gözetim hakkını haizdir. Hâkim ve savcılar idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlıdır.

Yargıtay ve Danıştay üyelerinin denetimi ise kendi özel kanunları çerçevesinde yapılacaktır. Yargıtay üyeleri hakkında disiplin soruşturması Yargıtay Kanun'unun 19. maddesinde tanımlanan Yüksek Disiplin Kurulunca aynı yasanın 43. maddesinde belirlenen esas ve usuller çerçevesinde, kişisel ve görevle ilgili suçlar açısından ise 46. madde gereğince Birinci Başkanlık Kurulu tarafından icra edileceği hükmü yer almaktadır.

Danıştay üyeleri bakımından ise konu 2575 sayılı Danıştay Kanunu ile düzenlenmiştir. Söz konusu kanunun 67. ve devamı maddeleri Danıştay üyeleri hakkındaki disiplin ve ceza kovuşturmalarını düzenlemektedir.

1.2.2.3. Teşkilât Yapısı

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, bir başkan, iki başkan yardımcısı, 77 adalet başmüfettişi ve 107 adalet müfettişi ile yeteri kadar personelden oluşmaktadır.

Tablo 1: Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı Organizasyon Şeması³⁵

35 Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2008), *Birim Faaliyet Raporu*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları, s. 4.

Tablo 2: Teftiş Kurulu Başkanlığının çalışanlarının görev ve cinsiyet durumuna göre dağılımı³⁶

	ERKEK	KADIN	TOPLAM
Başkan	1	-	1
Başkan Yardımcısı	2	-	2
Adalet Başmüfettişi	76	1	77
Adalet Müfettişi	107	-	107
Sekreter	-	4	4
Şube Müdürü	2	1	3
Şef	1	2	3
Bilgisayar işletmeni	1	1	2
V.H.K.İ.	1	8	9
Memur	-	4	4
Hizmetli	3	1	4
G.TOPLAM	194	22	216

1.2.2.4. Görevleri

1.2.2.4.1. Denetim

Anayasa'nın "Hâkim ve Savcıların Denetimi" başlıklı 144. maddesinde, "Hakim ve savcıların görevlerini; kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere (hâkimler için idari nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme...Adalet Bakanlığının izni ile adalet müfettişleri tarafından yapılır." hükmü uyarınca denetim görevi adalet müfettişlerince yerine getirilmektedir.

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Tüzüğü'nün 28. maddesi ile Yönetmeliğin 7. maddelerinde adalet dairelerinin iki yılda bir denetlenmesi öngörülmüştür. Her yıl ocak ayında denetim planı Teftiş Kurulu Başkanı tarafından hazırlanarak Bakan onayına sunulmakta olup gerekli görüldüğü hallerde bu iki yıllık sürenin değiştirilebileceği belirtilmiştir. Buna göre denetim görevi;

Adlî ve İdarî yargı üniteleri ile Adalet Bakanlığına bağlı diğer ünitelerdeki hâkim ve Cumhuriyet savcıları ile diğer personelin kendilerine yüklenen görevleri icra ederken, kanun, tüzük, yönetmelik ve genelgelere (hâkimler için idari nitelikteki

³⁶ Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2008), *Birim Faaliyet Raporu*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları, s. 4-5.

genelgelere) uygun davranıp davranmadıklarını denetleme, uygulamada ortaya çıkan mevzuat yetersizlikleri ile aksaklıkların giderilmesini sağlamak için mevcut kadro ile bütçeden ayrılan ödenek durumuna göre, periyodik olarak iki yılda bir program dâhilinde tespit edilen denetim mahallerini ve Bakan tarafından gösterilecek lüzum üzerine merkez kuruluşu içerisindeki birimleri teftiş etmek, Bakanlığın ilgili birimlerine teklifler yapmak, ünitelere tavsiyelerde bulunmak olarak sayılmıştır.

Teftiş Kurulu Başkanı tarafından yapılan görevlendirme üzerine, ilgili adalet müfettişinin Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliğinin 22/1. maddesi gereğince denetim mahalline azami 7 gün içerisinde hareket etmesi gerekmektedir. Ortalama iki yıllık dönemi kapsayan süreç ile ilgili olarak denetim biriminde ilk olarak tespitler yapılarak mevcut durum saptanır. Gelen soruşturma evrakı, eldeki yargılama dosyaları, istinabe evrakı gibi mevcut durumu yansıtan veriler tespit edildikten sonra iki yıllık dönemi kapsayacak şekilde iş cetvelleri düzenlenir. Bu dönem içerisinde devredilen, gelen, toplam, çıkan ve kalan işler mevcut gerçek kayıtlar ile uyumlu olacak biçimde bir cetvel üzerinde gösterilerek ilgili hâkim veya Cumhuriyet savcısı tarafından imzalanarak mühürlenir. Bu cetvele ilave olarak denetim döneminde ilgili hâkim ve savcının performansını gösteren ayrı bir cetvel daha düzenlenmek suretiyle teraküme yol açma veya yüksek çalışma hızı hakkında fikir edinilmektedir.

Denetimlerde adalet müfettişlerince, bilhassa hâkimler için önceden verilip yazılmayı bekleyen kararlar, kayıp veya duruşma kaçağı olan yargılama dosyaları, teraküme yol açılması, karar verildikten sonra yargı yoluna müracaat edilmesi sebebiyle dosyaların Yargıtay'a gönderilmemesi ya da Yargıtay incelemesinden bozularak dönmesi nedeniyle yeniden yargılama yapılması gereken dosyaların esasa kaydedilmemesi, hürriyeti bağlayıcı cezalara hükümlü kişilerin tahliye kararları ile Cumhuriyet savcılarının işlemsiz kalan soruşturma, kabahat, infaz veya istinabe evrakı, faili meçhullere ilişkin daimi arama kararlarının takip edilmemesi, para ile ilgili sorumluluğu bulunan birimler ile kolluğun gözetim ve denetimi, kovuşturmalarda iddia makamını temsil gibi ileride telafisi güç sonuçlar doğuran hususlar üzerinde hassasiyetle durulmaktadır. Teftiş Kurulu Başkanlığı tarafından belirlenen asgari miktarlar göz önünde bulundurularak yukarıda değinilen hususlara ilişkin ilgililer hakkında kanaat edinmeye elverişli olacak şekilde ve yeterli miktarda iş ve işlemler sondaj usulü ile belirlenerek incelenmektedir. Denetime başlanıldığında Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliğinin 24. maddesinde ayrıntılı olarak ifade edildiği üzere;

Görevlilerin karakterleri ile çevrede ve meslektaşları arasında uyandırdıkları izlenimlerin tespiti için sıfatın gerektirdiği resmiyet ve ciddiyete dikkat edilerek, kendileri ile görüşüleceği, bu amaçla mahallin üst düzeydeki yöneticileri ve güven duyulan kişiler ile de temas kurulacağı, hâkimlerin Anayasa ve kanunlarla güvence altına alınan yargı yetkilerine ve bununla ilgili takdir haklarına müdahale edilmeyeceği, hâkimlerin kararlarındaki kanunî anlayış ve uygulamalarının, delillerin tartışılmasındaki yetkilerinin tenkit ve öneri konusu yapılamayacağı, ancak kanunlarda açıkça düzenlenen konuların takdir hakkı kapsamında değerlendirilemeyeceği, hâkim adaylarının çalıştırılması ve yetiştirilmelerine, ilgililerin şifahen uyarılmalarını gerektiren bir aksamaya rastlanıldığında, yapılacak tenkit veya aydınlatmanın sağlam ve sağlıklı temellere dayandırılmasına özen gösterileceği, yapılan denetim sonucunda hâkim ve savcılar ile ilgili diğer personel hakkında hâl kâğıtları, gizli raporlar, fişler ve raporlar gibi gizli kalması asıl olan yazıların bizzat müfettişler tarafından düzenleneceği, denetim, inceleme, soruşturma ve araştırmalar sırasında yapılan görüşmelerde, öğreticilik ve uyarıcılık fonksiyonunun yerine getirilmesinde ilgililere karşı kırıncı tavır takınmaktan ve incitici olmaktan kaçınılacağı, denetim görevinin yukarıda ayrıntılı olarak belirlenen ilkelere göre yerine getirileceğine dair hususlar hüküm altına alınmıştır. Denetim sonucunda yukarıda belirtilen tüm hususlarda yapılan incelemelere ilişkin yapılan saptamalar, bir sonraki denetime ilişkin veri temin etmek ve düzenlenecek hâl kâğıtlarına dayanak oluşturmak üzere denetim dosyasına eklenerek Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığına gönderilir.

1.2.2.4.2. Araştırma, İnceleme ve Soruşturma

Anayasanın 144. maddesi; “Hâkim ve savcılarının...görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevlerinin icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma, Adalet Bakanlığının izni ile adalet müfettişleri tarafından yapılır.” hükmünü ifade ettikten sonra devamla “Adalet Bakanı soruşturma ve inceleme işlemlerini, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hakim veya savcı eliyle de yaptırabilir.” şeklindeki düzenleme ile hâkim ve savcılarının görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında işledikleri suçlar nedeniyle soruşturmanın öncelikle adalet müfettişlerince yapılacağını, istisna olarak hakkında

soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hakim veya savcı eliyle de yaptırabileceği belirtilmiştir.

Anayasa'nın emredici bu hükmü karşısında adalet müfettişleri tarafından yerine getirilen bu görevin Anayasal bir vazife olduğu kuşkusuzdur. İnceleme ve soruşturma yetkisi adlî ve idarî yargı hâkim ve Cumhuriyet savcıları ile birlikte Adalet Bakanlığına bağlı diğer ünitelerdeki personelin görevlerinden dolayı veya görev esnasında işledikleri suçları da kapsamaktadır.

Anayasa'nın 144. maddesine paralel olarak düzenlenen 2802 Sayılı Hâkimler Savcılar Kanunu'nun 82. maddesi uyarınca; "Hâkim ve savcılarının görevden doğan veya görev sırasında işledikleri suçlarla, sıfat ve görevleri gereğine uymayan tutum ve davranışları nedeniyle, haklarında inceleme ve soruşturma yapılması Adalet Bakanlığının iznine bağlıdır. Adalet Bakanı inceleme ve soruşturmayı, adalet müfettişleri veya hakkında soruşturma yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle yaptırabilir",

2802 Sayılı Kanunun 83. maddesinde ise; "Adalet müfettişlerinin denetim veya soruşturma sırasında öğrendikleri ve gecikmesinde sakınca bulunan konuların soruşturması için önceden izin alınması gerekmez. Ancak, durum hemen Adalet Bakanlığına bildirilir."

Hükümlerini haizdir.

Teftiş Kurulu Tüzüğü'nün 33. maddesinde ise; "Adalet Müfettişlerinin denetim ve soruşturma sırasında öğrendikleri ve gecikmesinde sakınca bulunan konuları soruşturması için önceden izin alınması gerekmez. Ancak, durum hemen Adalet Bakanına bildirilmek üzere Teftiş Kurulu Başkanlığına duyurulur" hükmü uyarınca işlem yapılmaktadır.

İzin alınmasındaki prosedür ise, Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliği'nin 97. maddesinde; "Hâkim ve Cumhuriyet savcılarının, görevden doğan veya görev sırasında işledikleri suçları ile sıfat ve görev gereklerine uymayan tutum ve davranışlarından dolayı haklarında soruşturma, inceleme ve araştırma yapılması, Bakanın iznine bağlıdır. Müfettişlerin denetim veya soruşturma sırasında öğrendikleri ve gecikmesinde sakınca bulunan konuların soruşturması için önceden izin alınması gerekmez, ancak durum Bakan'a sunulmak üzere hemen Başkanlığa bildirilir. Hâkim ve Cumhuriyet savcıları hakkında Bakanlıkça alınan ihbar ve

şikâyetlerden gerekli görülenler, Ceza İşleri Genel Müdürlüğünce, inceleme ve gerektiğinde soruşturmaya geçilmesi izni alındıktan sonra Başkanlığa intikal ettirilir.” şeklinde düzenlenmiştir. Buna göre;

Aynı Yönetmeliğin 97/4. maddesinde müfettişlerin denetim sırasında;

a) Tespit ettikleri usulsüzlük ve yolsuzluklar ile öğrendikleri ve gecikmesinde sakınca bulunan konuların soruşturulması için, bu yerde çalışmış ve ayrılmış olanlar da dâhil olmak üzere önceden izin alınması gerekmez,

b) Belli bir konuyu içeren veya gerçek kimlik ve doğru adres gösterilmek suretiyle yapılan ihbar ve şikâyetlerin müfettiş tarafından inceleme ve araştırılması için izin alınmasına lüzum yoktur. Yapılan inceleme ve araştırma sonunda, gerekli görülürse soruşturmaya geçilir,

c) Denetlenen yer veya kişilerle alâkalı olmayan bir ihbar veya şikâyet alınması ya da böyle bir durumun tespit edilmesi hâlinde konu Başkanlığa iletilir, müteakip işlemler Başkanlık tarafından verilecek emir doğrultusunda yerine getirilir,

Ancak (a) ve (b) bentlerinde yer alan hususlarda Bakana sunulmak üzere Başkanlığa bilgi arz edilir.

Adı geçen Yönetmeliğin 97/5. maddesinde; “Denetim haricinde soruşturma, inceleme veya araştırma yapılması sırasında;

a) Haklarında işlem yapılan hâkim ve Cumhuriyet savcılarının izin verilen inceleme, soruşturma veya araştırma konuları haricinde sair yolsuz hareketleri tespit edilirse, ayrıca izin alınmasına gerek duyulmadan, Başkanlığa bilgi verilerek mevcut iznin teşmili suretiyle gereğine tevessül olunur,

b) Soruşturma, inceleme veya araştırma konularıyla ilgili olarak başka bir hâkim veya Cumhuriyet savcısı hakkında ihbar veya şikâyet alındığında veyahut doğrudan doğruya konuya muttali olduğunda, Başkanlığa bilgi verilmek suretiyle adı geçenler hakkında incelemeye devam olunur. Ancak, soruşturma yapılmasını gerektirecek delil elde edildiğinde durum hemen Bakana bilgi arzı için yeniden Başkanlığa bildirilir,

c) Hakkında işlem yapılan hâkim ve Cumhuriyet savcılarını haricinde diğer hâkim ve Cumhuriyet savcılarının tetkik mevzuu dışında sair hususlarıyla alâkalı ihbar veya şikâyet alınması veya tespit edilmesi ve gecikmesinde sakınca bulunmaması hâlinde, keyfiyet Başkanlığın takdirine sunulur,

Şeklindeki emredici hükümler esas alınmaktadır.

İnceleme ve soruşturma sırasında uyulması gereken esaslar söz konusu Yönetmeliğin 98. maddesinde belirtilmiş olup, buna göre;

İnceleme ve soruşturma icrasında bir süre ile bağlı kalınmaksızın iddia ve savunma çerçevesinde gerekli görülen bütün deliller toplanmadan o yerden ayrılınmayacağı, işin sonuçlanması hâlinde raporun da mahallinde yazılmasına çalışılacağı, karar mercii ayrı olan görevlilere ait inceleme ve soruşturmaların, 2802 sayılı Kanunun 86. maddesinde yer alan iştirak hâli yoksa ayrı yapılacağı, iştirak hâlinin söz konusu olduğu hâllerde ise aynı soruşturma evrakı ile neticelendirileceği, istinabe, tanık dinlenmesi, arama, el koyma, keşif gibi delil toplama işlemleri sırasında Ceza Muhakemesi Kanununun hükümleri ile birlikte 2802 sayılı Kanunun 101. maddesindeki yetkilerin kullanılacağı, hâkim ve Cumhuriyet savcıları lehine 2802 sayılı Kanunun 85 ve 88. maddelerinde yer alan kısıtlayıcı hükümlerin dikkate alınacağı, ileride soruşturmaya mahal görüldüğü takdirde yeniden beyanlarına müracaat zorunluluğunda kalınmaması için inceleme esnasında da tanıklar ve bilirkişilerin yeminli olarak dinleneceği, inceleme ve soruşturmalarda, ilgililerin beyanlarının tespiti sırasında zabıt kâtibinden yararlanılabileceği, ancak müfettişin gerekli gördüğü hâllerde, ifadeleri bizzat tespit edebileceği, müfettişlerin ifadeleri tespit edilecek şahısların celbi için sözlü ve yazılı iletişim araçları dâhil her türlü imkândan yararlanabilecekleri, mazeretsiz olarak davete icabet etmeyenlerin Ceza Muhakemesi Kanununun 43 ve 44. maddelerine göre getirilmeleri için görevli mahkeme ve hâkimden talepte bulunulabileceği, ikame olunan deliller toplanmakla beraber, işin aydınlanmasına yarayacak her türlü evrak ve belgelerin tetkik olunabileceği, konunun mahiyetine nazaran, gösterilenlerden başka tarafsızlığına inanılan kimselerin de tanık sıfatıyla dinlenebileceği, hâkim ve Cumhuriyet savcıları hakkında yapılan inceleme ve soruşturmalarda zorunluluk olmadıkça, hâkim ve savcı dışındaki adalet personelinin dinlenilemeyeceği, irtikâp ve rüşvet şayiası ile politik ve ideolojik akımlarla ilgili iddiaları ihtiva eden inceleme ve soruşturmalarda, gösterilen tanıklarla yetinilmeyerek ilgilinin meslektaşları, mahallin mülkî ve zabıta amirleri, yüksek dereceli memurları ile itimada şayan ve tarafsız kimseler dinlenmek suretiyle tam ve vicdanî kanaat edinilmeye çalışılacağı, inceleme ve soruşturmalar sırasında mesailerine engel olmamak için üst seviye kamu görevlilerinin tefahhus yöntemiyle dinlenilebileceği, bilahare bu görüşmenin tefahhus tutanağına bağlanacağı, şayet bu kişilerin anlatımları inceleme ve soruşturma mevzusu hakkında

esaslı bir delil niteliğinde bulunur ve ilgili yeminli ifade vermekten kaçınır ise, beyanın yazılı olarak verilmesinin istenilebileceği, inceleme ve soruşturma konularının bazı belge ve evrakın tetkikini zarurî kıldığı hâllerde, bunların onaylı örnekleri ve inceleme tutanaklarının rapora eklenileceği, muhbir ve müştekileri birden ziyade olsa da konu ve delil bakımından irtibat bulunan hâllerde, bu konuların tek madde hâlinde incelenebileceği, konu veya şahısta birlik olduğu durumlarda inceleme ve soruşturmanın müfettiş tarafından birleştirilebileceği, inceleme veya soruşturma sırasında, aynı konu hakkında, üst dereceli hâkim veya Cumhuriyet savcısı tarafından da inceleme veya soruşturma yapıldığının öğrenilmesi hâlinde bu evrakın ilgisinden alınarak dosya içerisine konulacağı, soruşturma iznine bağlanmış olarak intikal eden veya soruşturma izni alınan hâllerde delil durumuna göre ilgililerin yazılı savunmalarına başvurulabileceği, alâkadarın isteği hâlinde savunmasının bizzat müfettiş tarafından da alınabileceği, savunmaların yazılı olarak istenilmesi durumunda, 2802 sayılı Kanunun 84. maddesine göre üç günden az olmamak üzere süre tanınacağı, tayin edilen süre içinde cevap verilmediği takdirde savunmadan vazgeçilmiş sayılacağı, ilgilinin yazılı talebi ile savunma süresinin makul seviyede uzatılabileceği, verilen ek mehilin ayrıca tebliğ edileceği, savunma yazısında soruşturma maddelerinin, ayrı ayrı ve açık şekilde maddî olay anlatılmak suretiyle ifade edilmesine özen gösterileceği, Kanunda belirtilen disiplin suçlarına ilişkin tanımların savunma yazısında zikredilmesinin zorunlu olmayacağı,

2802 sayılı Kanunun 97. maddesi uyarınca hâkim ve Cumhuriyet savcıları hakkında; belli bir konuyu içermeyen veya somut delile dayanmayan, başvuru sahibinin adı, soyadı, imzası ile iş veya yerleşim yeri adresi ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları için Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası bulunmayan, daha önceden şikâyet konusu yapıp sonuçlanan hususlarda yeni delil içermeyen, kanun yollarına başvuru sebebi olarak ileri sürülebilecek veya hâkimlerin yargı yetkisi ve takdiri kapsamında kalan hususlara ilişkin bulunan, akıl hastalığı sebebiyle vesayet altına alınanlar ile henüz vesayet altına alınmamış olmakla birlikte bu hastalığa duçar oldukları sağlık kurulu raporu ile belirlenenlerce verilmiş olan ihbar ve şikâyetlerin işleme konulmayacağı, ancak 2802 sayılı Kanunun 97. maddesinin (b) bendinde yazılı şartları taşımayan ihbar ve şikâyetlerin somut delillere dayanması durumunda, konu hakkında gerekli araştırma ve incelemenin yapılacağı, gereken şartları taşımadığı için işleme konulmayan dilekçelerin dosyaya ekleneceği ve raporun ilgili bölümünde gereken izahata yer verileceği,

Şeklindeki düzenlemelere göre işlemler yürütülmektedir.

2802 sayılı Kanunun 86. maddesine göre, “Hâkim ve savcıların suçlarına iştirak edenler aynı soruşturma ve kovuşturma mercilerine tabidirler.” hükmüne göre birlikte suç işlenmesi halinde hâkim ve savcıların soruşturma usulüne tabi olacakları ifade edilmiştir.

Hâkim ve savcılar hakkında mahallinde tamamlanan inceleme ve araştırma neticesinde savunmanın verilmesinden sonra Yönetmeliğin 111 ve 112. maddelerine göre tanzim olunan inceleme veya soruşturma raporu öncelikle aynı Yönetmeliğin 113. maddesi uyarınca, Başkanca görevlendirilecek bir veya birkaç müfettiş tarafından incelenir. Dosya ve evrak içerisinde düzeltilmesi veya tamamlatılması gerektiği kanaati oluşan hususlar varsa, bunların giderilmesi raportör müfettiş tarafından dosyayı tanzim eden müfettişten istenir. Müfettişler arasında oluşan görüş farklılıklarının giderilememesi hâlinde konu raportör tarafından Başkanlık makamına iletilerek verilecek talimat dairesinde hareket edilir.

Tamamlanan soruşturma evrakı Bakanlık Ceza İşleri Genel Müdürlüğü’ne gönderilir. Bu genel müdürlük tarafından yapılacak inceleme sonucunda düzenlenen düşünce yazısı üzerine kovuşturma yapılmasına veya disiplin cezası uygulamasına gerek olup olmadığı Bakanlıkça takdir edilerek evrak ilgili mercilere tevdi olunur veya işlem den kaldırılır.

1.2.2.4.3. Diğer İşler

Teftiş Kurulu ayrıca görev alanına giren mevzularda görüş bildirmek, gerektiğinde anılan hususlarla ilgili toplantılara katılmak, kanun, tüzük ve yönetmeliklerde gösterilen veya Bakan tarafından verilen benzeri işleri yerine getirmek biçiminde mevzuatla kendisine verilmiş olan işleri yapmaktadır.

1.2.2.5. İdarî Denetimin Kapsamı

1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 144, 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun 100. ve 101, 2992 sayılı Adalet Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunun 15, Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Tüzüğü’nün 6. ve 28, Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliğinin 7. ve 8. maddeleri gereğince adalet dairelerinde iki yılda bir gerçekleştirilen olağan denetim görevinin yerine getirilmesi için adalet müfettişleri görevlendirilmektedir.

1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının “Yargı” başlıklı 3. bölümünün 138. maddesinde “Mahkemelerin Bağımsızlığı”, 139. maddesinde “Hâkimlik ve Savcılık Teminatı”, 140. maddesinde “Hâkimlik ve Savcılık Mesleği” ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiş olup, yargının denetimi ile ilgili olarak “Hâkim ve Savcılarının Denetimi” başlıklı 144. maddesinde ise; “Hâkim ve savcılarının görevlerini; kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere (Hâkimler için idari nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hâl ve eylemlerinin sıfat ve görevlerinin icaplarına uyup uymadığını araştırma ve **gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma**, Adalet Bakanlığının izni ile **adalet müfettişleri** tarafından yapılır.

Adalet Bakanı soruşturma ve inceleme işlemlerini, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle de yaptırabilir” hükmü ile birlikte bu hususta 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun “Denetim” başlıklı 99, 100 ve 101. maddelerinde de Anayasa ile paralel düzenlemeler yer almaktadır.

Yargının denetiminin Anayasada ayrıntılı olarak tanımlanması nedeniyle, Teftiş Kurulu Anayasal bir kurum olarak çalışmaktadır. Görevlerini bu mülahaza ile yerine getirmesinden dolayı “Yargı Bağımsızlığına Müdahale” etmeksizin, yargıya olan güvenin istikrarlı bir şekilde sürdürülmesi, uygulamada birliğin sağlanması ve sorunların mahallinde çözümü için önemli bir vazife ifa etmektedir.

1.3. DİĞER ÜLKELERİN UYGULAMA ÖRNEKLERİ

İdari denetim genellikle Kıta Avrupası Hukuk Sistemlerinde kabul edilen bir kurumdur. Alman Hâkimler Kanununun 26. maddesine göre; “Hâkimler bağımsızlıkları ihlal edilmediği sürece hizmet denetimine tabidir. Denetim makamı hâkime görevini düzenli yapmaması sebebiyle ihtarda bulunabileceği gibi, kendisini işleri çabuk bitirmesi için ikaz da edebilir. Denetim makamının aldığı herhangi bir önlemin, bağımsızlığını ihlal ettiğini iddia eden hâkim, bu iş için özel olarak görevlendirilmiş olan bir mahkemeye başvurabilir” hükmü bulunmaktadır. Fransa’da ise hâkimlerin disiplin denetimi, 1958 Anayasasının 84. maddesine uygun olarak Hâkimlik Yüksek Konseyine aittir. Bununla beraber hâkimler, konseyin olduğu

kadar, bağılı oldukları mahkeme başkanları ve Adalet Bakanının da gözetim ve denetimi altındadır.³⁷

Bunun yanında idari denetim sistemini kabul etmeyen İngiltere gibi ülkeler de vardır. Yargı gücü, İngiltere’de devlet ve halk arasında sınırsız bir güvene sahiptir. Hâkim ve diğer yargı mensuplarının, kasti veya keyfi davranışlarıyla bireylere ve özellikle hak arayanlara zarar verebileceklerine dair endişe bulunmamaktadır. Bu nedenle hâkimlerin görev ve yetkileri, davranış şekilleri önceden ince ayrıntılarıyla düzenlenmemiştir. Aynı şekilde hâkimlere olan güvenden dolayı herhangi bir denetim sistemi öngörülmüş değildir. İngiltere’de aslolan hâkime güven ilkesidir. Yargı sistemi rayına oturmuş ve yargı mensuplarında görevin gereği olan bilinç yerleşmiştir. Demokrasi geleneğinin süregelmesi, insan haklarına duyulan saygı ve hukukun üstünlüğünün tartışmasız olarak kabul edilmesi karşısında, yürütme ve diğer devlet organları yargının bağımsızlığını hazmederek yargı mensupları ve faaliyetleri üzerine bir vesayet kurma eğiliminden özenle kaçınmışlardır. Hâkimlerin sorumluluk bilinci ve yetenekleri kamuoyu için yeterli bir güvence olmuştur.³⁸

1.3.1. Fransa Adli Hizmetler Teftiş Kurulu (*Inspection Generale des Services Judiciaires – ISJ*)

1.3.1.1. Teşkilât Yapısı

Adlî Hizmetler Teftiş Kurulu 1964 ve 1965 tarihlerinde bu amaçla çıkartılan iki ayrı kanunla kurulmuş olup, her iki kanun metninde de özel olarak teftiş kuruluna değinmeksizin müfettişlerden ve onların çalışmalarından bahseder. Teftiş kurulunun diğer birimlerdeki denetim kurullarından farkı, müfettişlerin kendi meslek elemanlarından seçiliyor olmasıdır. Yani Türkiye’deki Teftiş Kurulu yapılanmasına uygun olarak müfettişler hâkimlik savcılık mesleğinden gelir. Bu çerçevede görev yapan 32 adet adalet müfettişi vardır. Artan iş yüküne bağılı olarak zamanla bu sayı kurulduğu günden bu güne artırılmıştır. Bütün idarî birimler gibi teftişte de hiyerarşik bir yapı mevcut olup, bir başkan ve dört başkan yardımcısı görev yapmaktadır.

37 Ünal, a.g.e., s. 117.

38 Yalçınkaya, Namık Kemal, (1981), *Kaynakları, Kurumları ve Temel İlkeleriyle İngiliz Hukuku*, Ankara: Eroğlu Matbaası.

Adalet müfettişleri sadece Adalet Bakanının talebi üzerine ve onun görevlendirmesiyle teftişe başlarlar. Adalet Bakanlığının talimatıyla göreve başlanması bağımsızlık konusunda spekülasyona neden olmaktadır. Ancak, yerleşik teamüller görevin esasıyla ilgili Bakanın hiçbir etki ve telkinde bulunmadığı yönündedir. Denetimi yapılacak birime göre özellikle uzman müfettişleri görevlendirmektedir. Adalet Bakanının talimatı üzerine birimlerin kimlerce teftiş edileceğine başmüfettiş karar veriyor. Geleneksel olarak mahkemeler ve adli birimler denetlendiği gibi bazen adalet müfettişlerine idarî soruşturma ve ön inceleme gibi (disiplin ve şikâyete bağlı olarak) zel görevler de verilebiliyor.

Bazı denetimler denetim yerine ve özelliklerine göre, diğer bakanlıklardan gelen denetim elemanları ve müfettişlerle birlikte yapılmakta olup, bazen müfettişler yasa ve usul değişikliği anlamında yapılan çalışmalara da katkı sağlamaktadır. Diğer yandan hkmetten gelen talep eręevesinde devletin modernizasyonu anlamında denetimler yapılmaktadır. Bu eręevede değişik devlet birimlerinin etkili ve mevzuata uygun çalışıp çalışmadıkları, ekran yoluyla telekonferans yapılması yönteminin polis ve jandarmaya (adli kolluğa) uyarlanması gibi özel çalışmalar da yürütülmektedir. 15 Haziran 2000 tarihinde yasa'da yapılan bir değişiklik gereği adalet müfettişleri adli kolluk kapsamında herhangi bir suistimale meydan vermemek amacıyla adli kolluk üzerinde de kolluk müfettişleriyle birlikte özel denetim yapmaktadırlar.

Her bir denetim görevi Adalet Bakanlığınca yazılı olarak verilir. Gereklilik lęsnde yeniden bir görevlendirme istenebilir. Yılda ortalama bu şekilde 25-30 denetim görevi yapılır ve ortalama her denetim takriben 4-6 ay sürer. Bazen istisnai bir şekilde denetim yerinin büyüklüğüne bağlı olarak bu süre bir yılı da aşabilir. Denetimin yeterli miktar ve kapsamda olmadığı eleştirileri yapılmaktadır. Ancak, tüm adli birimlerin, esaslı ve derinlemesine bir yaklaşımla denetlenmesi şeklinde yılda ortalama 4-5 adliye denetlenmektedir. Bu eręevede Yargıtay hariç tüm adli mekanizma denetime tabi tutulmaktadır. Ancak, periyodik bir denetim yapılmamaktadır. İstinaf Mahkemesi başkanlarının görev ve yetki alanlarındaki mahkemeleri mevzuata göre yılda en az bir kez denetime tabi tutmaları gerekmektedir. Ancak iş yoğunluğu nedeniyle periyodik denetim çoğu zaman yapılamamaktadır.

Adalet müfettişleri teftiş görevinde ortalama 4-5 yıl çalıştıktan sonra kendi istekleriyle teamülen kürsüye ve daha nitelikli bir göreve geri dönerler. Hiçbir müfettiş yaş haddine kadar teftiş kurulunda kalmaz. Teamül bu şekilde gelişmiş olup müfettişler belli bir süreden sonra uygulama ve gelişmelerden uzaklaşmak istemezler.³⁹

1.3.1.2. Denetim Usulü

Mahkemelerin işleyişi iki yöntemle denetlenir:

Derinleştirilmiş işleyiş sistemi: Denetimin kapsadığı süre açısından beş yılda bir tüm detayıyla mahkemelerin nasıl işlediği incelenir. Mahkeme teftiştin önce denetimden haberdar edilerek denetime katkı sağlayacak belge ve soru formları gönderilerek hazırlık çalışmaları bu şekilde alınacak cevaplarla tamamlanarak denetime başlandığında hâkimlerin dolaplarına bile dosya sayısını kontrol amacıyla bakılabilir. Hâkim ve savcılar hakkında meslekteki başarı durumuna ilişkin ulaşılan kanaat, sonuçtaki raporla birlikte teftiş sonunda Bakana sunulur. Denetimde yargılamaların esasına girilmez. Görevin icra tarzıyla ilgili tespit edilen bir aksaklık resen idarî soruşturmaya konu edilmek amacıyla Bakana özel olarak sunulabilir. Savcılık dosyaları için de aynı şey söz konusudur. Savcının kararına ve dosyanın içeriğine karışılmaz. Tahkikatın yerindeliği konusunda bir problem varsa ayrıca bir idarî soruşturma konusu olabilir. Usule aykırılıkların tespit edilmesi üzerine bir idarî tahkikat emri alınmışsa bu çerçevede soruşturma yürütülür. Denetimden sonra düzenlenen ön rapor içeriği denetlenen birimlerle paylaşılır. Onların savunma amaçlı veya ortaya koyduğu belgeler çerçevesinde nihai rapor bu şekilde hazırlanıp bakanlığa bildirilir. Raporlarda genellikle hâkim ve savcılarının adı yazılmaz ve onlarla ilgili tek tek değerlendirme yapılmaz. Sadece birim ve görevle ilgili aksaklıklar dile getirilir.

Sadece aksayan bölüme ilişkin denetim: Bu denetim biçiminde de herhangi bir adlî birimdeki aksama konusu kayda değer nitelikte bulunduğunda ve özellikle denetime tabi tutulması gerektiği herhangi bir şekilde gündeme getirildiğinde icra edilen ve özellikle eksikliği dile getirilen ve aksayan hususların tespiti ve giderilmesiyle ilgili olarak bu şekilde sınırlı olarak icra olunan denetim türüdür.

³⁹ Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2007), *Fransa Çalışma Ziyareti Raporu*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları, s. 1-2.

Genel anlamda mahkemeler ortalama her 5 yılda bir defa denetlenir. İstinaf veya ilk derece mahkemelerinin denetlenmesi arasında esas olarak bir fark bulunmamaktadır. Müfettişler savcı statüsünde algılanmaktadır. Müfettişlerce denetlenen hâkim ve savcılar hakkında hal kâğıdı düzenlenmediği gibi herhangi bir not takdirine de gidilmemektedir.⁴⁰

1.3.1.3. Soruşturma Usulü

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna gitmeden önce şikâyet edilen hususların ilgili hâkim veya savcı hakkında doğru olup olmadığının araştırılması istenir. Bir hâkim veya savcının şikâyet edilip hakkında müfettiş incelemesi başladığında avukat tutma ve kendini savunma hakkı bulunmamaktadır. Öncelikle şikâyet edilen kişiye Bakanın görev mektubu ve şikâyet konusu hakkında detaylıca şifahi bilgi verilir. Belge sayılabilecek evraklar kendisine gösterilir ancak verilmez. İlgilinin çalıştığı mahkeme veya birimdeki tüm çalışanları tespit edilerek yazılı tutanakla dinlenir. Ancak kâtip kullanılmaz. Tüm deliller bu şekilde toplandıktan sonra soruşturma konusu ve toplanan deliller çerçevesinde ilgilinin savunması da bir tutanağa geçirilip bütün bir soruşturma raporu delil sayılan ekleri ile birlikte hazırlanarak Teftiş Kurulu Başkanlığına sunulur. Şikâyet edilen hâkim ve savcı sadece davet edilir. Görüşmeye zorlanmaz. Kendisi ile yapılan görüşme soru cevap şeklinde yazıya geçirilir. Ancak teamülen şikâyet edilenin görüşme çağrısına karşılık vermemesi veya uymaması bu güne kadar söz konusu olmamıştır. Bu anlamda yapılacak teftişin yöntem ve içeriği yasada açıkça belirlendiği için bunun dışına çıkılmayıp, oldukça şeffaf ve saydam bir şekilde hareket edilir ve bu güne dek müfettiş şikâyeti hiç olmamıştır. Ön inceleme sonucunda bir rapor hazırlanır raporda gerçekte bir suç olup olmadığı sadece delilleriyle birlikte tespit edilmekle yetinilir. Herhangi bir ceza talebi bu rapora yazılmaz. Bazen herhangi bir suçun oluşmadığı belirtilse bile raporu değerlendiren Adalet Bakanı ilgili hâkim veya savcıya disiplin cezası verilmesini talep edebilir. İlgili hâkim soruşturmanın selameti çerçevesinde geçici olarak görevden alınabilir. Bu hususu Adalet Bakanı talep edebilir.

⁴⁰ Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2007), *Fransa Çalışma Ziyareti Raporu*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları, s. 3-4.

1.3.2. İtalya Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı (*İspettorato Generale*)

1.3.2.1. Teşkilât Yapısı

İtalya Anayasası'nın yargı mensuplarının disiplin işlemlerini düzenleyen 107. maddesinin 2. fıkrasına göre Adalet Bakanı hâkim ve savcılar hakkında disiplin soruşturması başlatmaya yetkilidir. Adalet bakanı sistematik ve gerektiğinde herhangi bir zaman kaydına bağlı olmaksızın, Yargıtay hariç olmak üzere tüm mahkemeler ve savcılık ofisleri ile burada çalışan hâkim ve savcılar ile adalet personeli üzerinde denetim uygulatma yetkisine sahiptir. Bu amaçla bakanlık bünyesinde doğrudan Adalet Bakanına bağlı ve sorumlu bir Teftiş Kurulu (*İspettorato Generale*) bulunmaktadır. Teftiş Kurulunun görevi mahkemelerin faaliyetleri ve hâkimler hakkında bilgi toplamaktır. Olağan denetimler 3 yılda bir yapılır. Denetim programları Teftiş Kurulu Başkanı tarafından hazırlanır. Adli birimlerde dikkat çekici bir durum olması halinde 3 yıllık süre dolmadan da denetim icra edilebilmektedir. Böyle bir durumun mevcudiyetini Teftiş Kurulu Başkanı takdir edecektir. Denetimler sonunda grubun başında bulunan müfettiş hazırladığı raporunu Teftiş Kurulu Başkanlığına sunar.

Kadronun 34 kişi olmasına rağmen hâlihazırda Teftiş Kurulu bir başkan, biri başkan yardımcısı olmak üzere 21 müfettiş ile görev yapmaktadır. Ayrıca 70 adli memur adalet müfettişlerine denetim esnasında özellikle mahkeme ve savcılık kalemlerinin teftiş ve kontrolü hususunda yardım eder. Ayrıca kurul bünyesinde idari ve büro hizmetleri yapan 50 memur bulunmaktadır.

Teftiş Kurulu Başkanı adalet müfettişi sayısının halihazırda yetersiz olduğunu ve bunun artırılacağını ifade etmiştir. Her adalet müfettişi yıl içerisinde 5 turluk görev yapmaktadır. Her bir tur en fazla 20 gün sürmektedir.

Adalet müfettişleri bizzat Teftiş Kurulu Başkanı tarafından 5 yıl için seçilir. Başkan isterse bu süreyi uzatabilir. Hâlihazırda Teftiş kurulunda görev süresi 10 yılı aşan birkaç müfettiş bulunmaktadır. Başkanın seçtiği müfettişler Adalet Bakan'ının onayına sunulur ve onun uygun görmesi halinde göreve başlarlar. Adalet Bakanı kendisine sunulan müfettiş aday listesini uygun bulmaması halinde başkan yeni bir

liste düzenleyerek Bakana sunar. Ancak her halükârda müfettiş olacakları tespit etme yetkisi Başkana aittir.⁴¹

1.3.2.2. Denetim Usulü

Denetimler önceden belirlenmiş konular üzerinde yapılır. Denetlenecek her husus Teftiş Kurulu Başkanlığınca şematize edilmiş ve bastırılmış bir form üzerinden yapılır. Bu formda denetlenecek hususlar maddeler halinde gösterilmiş ve her maddenin karşısına da kutucuklar konulmuştur. Denetlenen her birim ve bu birime ait ilgili hususlara ilişkin maddenin karşısındaki kutucuklar teftiş sonunda işaretlenir. Denetlenmesine karar verilen mahkemeler ve savcılık ofislerinin başkan ve başsavcılarını Teftiş Kurulu başkanınca denetim tarihinden 20 gün önce aranarak denetimden haberdar edilir ve gereken belgelerin hazırlanması onlardan istenir. Denetim görevinin çok kesin sınırları yoktur. Her yılın başında Teftiş Kurulu Başkanı Adalet Bakanı ile bir araya gelerek yıl içinde nasıl bir denetim yapılacağı ve nelere öncelik verileceği konusunda müşterek bir karar alırlar. 2007 yılı için insan hakları konusu Teftiş Kurulunun önceliği olarak belirlenmiştir. Bu yıl yapılacak denetimlerde mahkeme ve savcılıklarca soruşturma ve kovuşturmalarda temel insan haklarına riayet edilip edilmediği hususları önem kazanmıştır. Özel hayatın gizliliği konularında bazı savcılık ofisleri ve mahkemelerin gerekli hassasiyeti göstermediği yönünde ulusal medyada son zamanlarda sıkça çıkan haberlerin dikkat çekmeye başlaması üzerine bu konunun yapılacak denetimlerde öncelikli olarak araştırılmasına ve özellikle de verilen telefon dinleme kararlarında hassas davranılıp davranılmadığının üzerinde durulmasına karar verilmiştir.

Yukarıda bahsedildiği gibi adalet müfettişi yaptığı denetim sonunda bir form doldurur. Bu formda,

Birinci nokta giriş bölümüdür. Bu bölümde; görev yapılan binaların fiziki özellikleri, hâlihazırda hizmetin yürütülmesine elverişli olup olmadıkları, giriş ve çıkışta emniyet önlemlerinin alınıp alınmadığı, iş güvenliğinin bulunup bulunmadığı, bedensel özürllülerin rahatça binaya giriş ve çıkışlarının teminine yönelik tedbirler alınıp alınmadığı, acil durumlara ilişkin hazırlıkların yapılıp yapılmadığı gibi hususlar üzerinde durulur ve gerekiyorsa bu konularda öneriler yazılır.

⁴¹ Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2007), *İtalya Çalışma Ziyareti Raporu*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları, s. 6.

İkinci bölümde; yargı yerinde yeteri kadar hâkim, savcı ve yardımcı personel bulunup bulunmadığı araştırılır. Hâkimler ve savcılar üzerindeki iş yükü ve buna bağlı olarak davaların sonuçlanmasındaki süre üzerinde durulur. Burada AİHM kararları göz önünde tutulur. İtalya için yargılama sürelerinin uzunluğu ciddi bir problem oluşturmaktadır. Özellikle geçmiş yıllarda İtalya Hükümeti AİHM'nin kararlarında bu yönde çok eleştiriye uğramış büyük miktarlarda tazminata mahkûm edilmiş olduğu için son zamanlarda yargı sürecinin hızlandırılması yönünde yasal düzenlemeler yapılmış ve denetimlerde adalet müfettişlerince de bu konu üzerinde önemle durulmaya başlanmıştır. Hukuk ve ceza davalarındaki yargı süreçleri ayrı ayrı kendi prosedürleri içerisinde incelenecektir.

Üçüncü noktada hâkim ve savcıların çalışmaları değerlendirilir. Dava dosyaları incelenebilir ancak kararların içeriğine kesinlikle karışılmaz ve yargı yetkisine girebilecek hususlara müdahale edilmez, sadece gerektiği gibi çalışılıp çalışılmadığına dikkat edilir. Denetim süresinde ne kadar iş geldiği ve bunların kaçının sonuçlandığı istatistikî olarak değerlendirilir ve diğer birimlerle veya mahkemelerle mukayeseler yapılır. Bu incelemeler sonunda bir olumsuzluk varsa adalet müfettişi ilgisinden yazılı bir açıklama isteyebilir. İlgili hâkim veya savcı tarafından tatmin edici bir izahat yapıldığı takdirde müfettiş bu belgeyi yeterli sayabilir. Adalet müfettişi açıklamayı yeterli bulmazsa durumla ilgili olarak Teftiş Kurulu Başkanlığına bir rapor yazar.

Adalet müfettişinin mahkemeye ait dava dosyalarını incelemesi sırasında ilgili hâkim soruşturmanın gizliliğini gerekçe göstererek dava dosyasını adalet müfettişine vermekten kaçınabilir. Bu durumda adalet müfettişi dosyayı inceleyemez ve hâkimi buna mecbur edemez. Ancak bu dava dosyasının yapılan yargılama sonucu karara çıkması üzerine hâkimin dosyayı vermekten kaçınmasına gerekçe gösterdiği hususların varit olmadığı anlaşılırsa hâkimin bu fiili kendisi açısından ayrı bir disiplin soruşturmasına konu olabilir.

Ancak bu durum uygulamada çok nadiren görülmektedir. Denetimlere adalet müfettişleri yanında Teftiş Kurulu bünyesinde görev yapan özel nitelikli denetim memurları da katılır. Bunların çoğu hukuk fakültesi mezunu olup mesleklerinde belli bir kідeme ulaşmış başarılı memurlardır. Bu memurların faaliyetleri genel olarak yargıya destek hizmetleri kapsamındadır ve adalet müfettişinin emri ve gözetimi altında sadece mahkeme ve savcılık ofislerinin kalem muamelatının denetimine

ilişkin görev yaparlar. Kalem ve yazı işleri müdürlükleri bu memurlar tarafından denetlenir ve teftiş sonucu hazırladıkları raporlarını denetimin asıl sorumlusu olan adalet müfettişine verirler.

Denetimin bitirilmesini müteakip o yargı bölgesine ilişkin düzenlenen rapor adalet müfettişince teftiş kurulu başkanına sunulur. Adalet müfettişleri daha önce hâkim ya da savcı olarak çalıştıkları yerleri denetleyemezler ve Başkanlıkça buralara görevlendirilemezler.

Olağan denetimler esas olarak yargıya destek maksadıyla yapılır. Denetim esnasında görülen eksiklik ve aksaklıkların ortadan kaldırılması ve çözümler önerilmesi amacına matuftur. Bu nedenledir ki bazı adli birimler kendilerinin denetlenmesini Teftiş Kurulu Başkanlığından talep eder.

Teftiş Kurulu Başkanlığı adli yargıda denetimler icra eder. İdari yargı Teftiş Kurulunun denetimi dışındadır. Noterler ve cezaevleri Teftiş Kurulu Başkanlığı tarafından değil Adalet Bakanlığına bağlı ayrı birimler tarafından denetlenir. Adalet müfettişleri tarafından mahkeme ve savcılık ofislerinde yapılan denetim sonucunda Türkiye'dekinin aksine hâkim ve savcılar hakkında hal kâğıdı ya da herhangi bir değerlendirme belgesi düzenlenemez.⁴²

1.3.2.3. Soruşturma Usulü

31 Mayıs 1946 tarihli 511 sayılı Kararnamenin 18. maddesi: Bir yargı mensubunun (hâkim-savcı) adli görevlerini mahkeme, savcılık ofisi ya da mahkeme dışındaki bir görev yerinde yapmada zafiyete düşmesi yahut kendisine karşı duyulan güven ve saygıyı zedeleyecek ya da yargının prestijini sarsacak şekilde icra etmesi halinde cezalandırılacağını belirtmiştir.

Hâkimler ve savcılar hakkında soruşturma yapılmasına karar verme yetkisi Adalet Bakanına aittir. Bu Bakana Anayasanın 107. maddesi ile verilmiş bir yetkidir. Yargıtay Başsavcısı da disiplin soruşturması başlatmaya yetkilidir. Adalet Bakanı hangi konuda soruşturma istediğini açıkça belirtmelidir.

Soruşturma mahalline gidildiğinde ilk olarak hakkında soruşturma yapılacak olan yargı mensubuna Bakan tarafından verilen soruşturma emri gösterilir. Hakkında

⁴² Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2007), *İtalya Çalışma Ziyareti Raporu*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları, s. 7-8.

disiplin soruşturması başlatılan hâkim suçlandığı olaylar ya da konular hakkında bilgi sahibi edilmelidir. Konu ile ilgili bütün delillerin toplanmasına çalışılır. Daha sonra hakkında soruşturma yapılan hâkim ya da savcının soruşturma konularına ilişkin bilgi (cevap) vermesi talep edilir. Ancak ilgili hâkim-savcı soruşturmanın gizliliğini ileri sürerek cevap vermekten kaçınabilir.

Soruşturma neticesinde düzenlenen rapor Teftiş Kurulu Başkanlığına sunulur. Başkan durumu değerlendirir. Gerekli görüldüğünde dosya Adalet Bakanına arz edilir. Disiplin soruşturması yapmak yönünde Adalet Bakanının herhangi bir zorunluluğu yoktur. Siyasal sorumluluğu üzerine alarak karar verebilir. Yargıtay Başsavcısının ise böyle bir takdir hakkı bulunmamaktadır. Disiplin suçunu gerektiren bir ihlal gördüğünde konuyu Yüksek Kurula taşımak zorundadır.

Disiplin soruşturması sonucu hâkim-savcı hakkında soruşturmayı gerekli kılan iddialar ciddi görülürse bu hususta hazırlanan raporlar Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Başkan yardımcısı başkanlığındaki 6 kurul üyesinden oluşan Disiplin Komisyonuna gönderilir. Rapor bu komisyon tarafından incelenir ve hâkim-savcı hakkındaki iddialar burada tekrar değerlendirmeye tabi tutulur. İnceleme sonucu ilgisine ceza verilmesine gerek görüldüğü takdirde nihai kararın verilmesi için dosya Yüksek Kurulun genel asamblesine havale edilir. Oyların eşitliği halinde bu durum hâkim lehine olarak değerlendirilir ve dosya genel kurula gönderilmez. genel kurulda yapılan halka açık duruşmada ilgili hâkim-savcı da bulunur ve kendisini bir avukat ya da kendisine kıdemce eş bir meslektaşı marifetiyle savunur. Duruşma gününe, hâkime tebliğ edildiği tarihten itibaren en geç iki yıl içerisinde karar verilmesi gerekir. Aksi takdirde disiplin cezası verilemez. Bununla birlikte ilgili hâkim isterse disiplin sürecinin devam ettirilerek bir karar verilmesini talep edebilir.

Disiplin soruşturması süreci başladıktan sonra Yüksek Kurulun Disiplin Komitesi nihai karar verilmeden önce çok ciddi hukuk ihlalleri olması ve aleyhte kuvvetli delillerin bulunması durumunda tedbir mahiyetinde ilgili hâkim-savcıyı geçici olarak görevden alabilir ya da maaş ödenmesini durdurabilir. Genel kurulun vereceği karara karşı ilgili hâkim-savcının, Yargıtay Başsavcısının ve Adalet Bakanının 60 gün içerisinde Yargıtay'da temyiz yoluna başvurusu mümkündür.

Ancak Yargıtay Başsavcısı ve Adalet Bakanının temyizi Yüksek Kurulun ilgili hâkim ve savcıya disiplin cezası verilmemesine ilişkin kararlarına münhasırdır.

Disiplin cezası verilmesi durumunda karar ancak kendisine ceza verilen hâkim-savcı tarafından temyiz edilebilir. Hâkimler hakkında ceza kovuşturmasına başlanması herhangi bir prosedüre bağlı değildir. İmzalı bir şikâyet dilekçesiyle dahi suç işlediği iddia edilen hâkimler hakkında savcılıklarca genel hükümlere göre soruşturma yapılarak dava açılabilir.⁴³

⁴³ Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2007), *İtalya Çalışma Ziyareti Raporu*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları, s. 9-10.

İKİNCİ BÖLÜM

HÂKİMİN BAĞIMSIZLIK, TEMİNAT VE TAKDİR HAKKI

Bir önceki bölümde, yargının yargısal denetimi ile ilgili genel olarak bilinen hususlara değinildikten sonra, kamuoyunda çok fazla bilinemeyen, ancak yargı üzerindeki etkisi ve katkısı göz ardı edilemeyen idari denetim uygulaması ile uluslararası örneklerle de yer verilerek konu hakkında genel bir açıklama yapılmıştır.

Hâkimlerin bağımsızlığı ile *hâkimlik teminatı* birbirinden farklı kavramlardır. Kuru'nun belirttiği gibi, “*hâkimlerin bağımsızlığı*, hâkimlerin gerek yürütme, gerekse yasama organlarına bağlı olmadıkları, onlardan müstakil oldukları, bu iki organın hâkimlere emir ve talimat veremeyeceği ve tavsiyelerde bulunamayacağı anlamına gelir”.⁴⁴ “*Hâkimlik teminatı* ise; yargı görevinin yerine getirilmesi sırasında hâkimlerin bağımsızlığını korumaya hizmet etmektedir.” Hâkimlik teminatına ilişkin olarak Anayasanın 139. maddesinde sayılanlar, azledilememe, belli bir yaştan önce emekliye sevk edilememe, maaş ve ödeneklerden yoksun kılınamama, hâkimlik dışında başka bir görev yaptırılmama şeklinde bir kısım imtiyazlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Anayasa'nın 138. maddesinde de hâkimlerin bağımsızlığı düzenlenmiştir. Bağımsızlık ancak bunu temin eden bir kısım olguların varlığı halinde bir anlam ifade eder. Bu olgular da teminat şeklinde Anayasa'da şekillendirilmiştir. Anayasa'nın 139. maddesinde yer alan teminatın amacı hâkimin bağımsızlığının korunmasıdır.

Hâkimlere emir ve talimat verilemeyeceği, genelge gönderilemeyeceği ve tavsiye ve telkinde bulunulamayacağı hakkındaki bu yasak, Anayasanın 138'inci maddesinin ikinci fıkrasında açıkça belirtildiği gibi sadece “yargı yetkisinin kullanılmasında” geçerlidir. Buradaki “yargı yetkisi” ifadesinden maddî kritere göre yargı fonksiyonunu, yani hukukî uyuşmazlık ve hukuka aykırılık iddialarını kesin olarak çözme faaliyetini anlamak gerekir. Yukarıda da vurgulandığı gibi, mahkemelerin maddî kritere göre yargı fonksiyonunu teşkil etmeyen, idarî nitelikte faaliyetleri de vardır. Hâkimlerin, mahkemelerin yazı işlerinin yürütülmesine, personelinin yönetimine ilişkin olarak yaptığı işlemler, maddî kritere göre yargı

⁴⁴ Kuru, Baki, (1966), *Hâkim ve Savcıların Bağımsızlığı ve Teminatı*, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, s. 6.

fonksiyonuna dahil değildir; bunlar idarî nitelikte işlemlerdir. Diğer bir ifadeyle, bu tür işlemler, “yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin” işlemler değildir. O halde bu işlemleri dolayısıyla hâkimlere, Adalet Bakanlığı tarafından emir ve talimat verilebilir, genelge gönderilebilir.⁴⁵ Bu husus, 1982 Anayasasının 140’ıncı maddesinin altıncı fıkrasında “hâkimler ve savcılar idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağılıdır” denilerek de açıkça belirtilmiştir.

Anayasa Mahkemesi de 13 Mayıs 1964 tarih ve K.1964/38 sayılı kararıyla aynı yönde hüküm vermiştir:

“Hâkimler ve mahkemeler kalem işlerinin yürütülmesi ve personelin yönetimi için de işlem yaparlar. Ancak bu işlemlerde hâkim sıfatıyla değil, idarî bir makam olarak hareket ederler. Bunlar Adalet bakanlığı adına yapılır ve bu işlemlerin hâkimlik sıfatıyla hiçbir ilgisi yoktur. Nitekim bu ve benzeri işlemler devletin diğer teşkilatında hâkim sıfatını taşımayan idarî makamlar tarafından yapılır. Anayasa Komisyonu raporunun 132’nci maddesine ilişkin gerekçesinde mahkemelerin idarî işlemleri de söz konusu edilmiş ve hâkimlere ve mahkemelere müdahale edilmemesi ilkesinin, yargı yetkisinin kullanılması halinde göz önünde tutulmak gerektiği ve mahkemelerin idarî işlerinin düzenlenmesinde Adalet Bakanlığının genelge gönderme ve tedbir alma yetkisinin mevcut olduğu” açıklanmıştır.⁴⁶

2.1. HÂKİMİN BAĞIMSIZLIĞI

Bağımsız yargı, hukuk devletinin vazgeçilmez bir unsurudur. Ancak hak ve özgürlüklerin güvencesi olması gereken yargı organının temsilcileri durumundaki hâkimlerin bağımsızlıklarının sağlanması halinde, mahkemelerin dışarıdan gelebilecek müdahaleler olmaksızın, hukuka bağılı bir şekilde karar verebilmeleri mümkündür.

Yargı bağımsızlığı, hâkimlerin yasama ve yürütme organları karşısında bağımsız oldukları, her ne sebeple olursa olsun bu organların hâkimlere emir ve talimat veremeyecekleri anlamına gelmektedir. Bu bakımdan gerek yasaların Anayasaya uygunluğunun denetlenmesinde, gerek yönetimin hukuka bağılılığını sağlamada, gerekse genel olarak bütün yasaların uygulanmasında büyük önem

⁴⁵ Kuru, a.g.e., s. 8-9.

⁴⁶ Anayasa Mahkemesi’nin 13.05.1964 Tarih ve E.1963/99, K.1964/38 Sayılı Kararı, *Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi*, Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları, Sayı: 2, s. 117-118.

taşımaktadır.⁴⁷ Yargı bağımsızlığı adil yargılanma hakkının da en önemli güvencesidir.

Yargının tarafsızlığını mümkün olan en geniş ölçüde temin edebilmenin çeşitli şartları ve yolları vardır. Bunlar arasında, yargının bağımsızlığını güvence altına alan hukuksal düzenlemeler ve kurumsal tedbirler en önemli yeri işgal eder. Bu açıdan, yargının bağımsızlığı, tarafsızlığının asgarî dışsal teminatını oluşturur. Ancak bağımsızlık, tek başına tarafsızlığın yeter şartı olmadığı gibi, tarafsızlığı kendiliğinden sağlamaz.⁴⁸

Avrupa Konseyi Yargıçları Danışma Kurulu'nun "10 Numaralı Görüşünde; "...Mahkemelerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı, hukuk devleti ile yönetilen bir devletin yapısal gereğidir. Yargıçların bağımsızlığı, her vatandaşça gerçeğin, özgürlüğün, insan haklarına saygının ve dış etkilerden uzak, tarafsız adaletin garantisi olarak telakki edilmelidir. Yargıçların bağımsızlığı, onların kendi menfaatleri için tanınmış bir ayrıcalık olmayıp, hukuk devleti ve adaleti arayan ve ümit eden herkesin menfaatine tanınmış bir husustur. Dolayısıyla yargıçların tarafsızlığının bir şartı olarak bağımsızlık, vatandaşların mahkemeler karşısındaki eşitliğinin bir garantisini sunmaktadır..." şeklinde düzenleme yer almaktadır.⁴⁹

Hâkimin hukuk kuralları ve vicdanı yerine, diğer devlet organları temsilcilerinin veya dava taraflarından birisinin etki ve telkini altında kalarak karar vermesi halinde, bu durum haksızlığa uğrayanın olduğu kadar bütün toplumun adalete olan inancını sarsar ve devlet hayatında hukukî güvensizlik yaratır. Teftiş-sicil mekanizmasının hâkim ve savcılığa ilişkin egemen kodların yeniden üretilmesinde önemli rol oynadığı ileri sürülmektedir.⁵⁰

2.1.1. Kapsamı

Objektif anlamdaki bu bağımsızlık, hâkimlere sağlanan bir ayrıcalık olmayıp, görevlerini gereği gibi ve amaca uygun bir şekilde yapabilmeleri için tanınmıştır. Çünkü yargı görevinin her türlü müdahaleden arınmış bağımsız hâkimlerce yerine

⁴⁷ Özkan, Gürsel, (1995), *Hukuk Devleti ve Yargı Denetimi*, Ankara: Saydam Matbaacılık, s. 23.

⁴⁸ Sancar, Mithat, (2007), *Yargıda Algı ve Zihniyet Kalıpları*, İstanbul: Tesev Yayınları, s. 7.

⁴⁹ Yazıcı, Serap, (2010), *Yargısal Düğüm; Türkiye'de Anayasa Reformuna İlişkin Değerlendirme ve Öneriler*, Tesev Yayınları, s. 18.

⁵⁰ Sancar, a.g.e., s. 23.

getirilmesi, hukuk devletinin temel ilkelerinden birisi olarak kişi hak ve hürriyetlerinin teminatıdır.

Uygulamada yargı bağımsızlığı denilince daha çok yürütme erkine karşı bağımsızlığı akla gelir. Bu nedenle yargının yürütme organının müdahalelerine karşı korunması ve bağımsız bir biçimde karar verebilmesi büyük önem arz etmektedir.

Mahkemelere emir ve talimat yasağı, her şeyden önce yürütme organını ve özellikle Adalet Bakanlığını ilgilendirmektedir. Genel adalet politikasının yürütülmesinden sorumlu olarak Adalet Bakanlığı, adli hizmetlerin görülmesi dolayısıyla mahkemelerle sıkı bir işbirliği içerisinde olmak durumundadır. Bu münasebetle Adalet Bakanlığı, görülmekte olan bir davaya şu veya bu şekilde müdahale edememekle beraber, idarî işler dolayısıyla mahkemelere genelge ve talimat gönderebilmektedir.

Kuvvetler ayrımı ilkesinin doğal bir sonucu olarak, yasama organının dolaylı müdahalesine set çekilmek istenmiş ve görülmekte olan bir dava hakkında yasama organında soru sorulması, görüşme yapılması veya herhangi bir açıklama yapılması yasaklanmıştır. Yargıç sadece yasama ve yürütme organları karşısında değil, toplumdaki bütün güçler karşısında bağımsız; her türlü etkiden, baskıdan uzak olmalıdır. Böylece yansız karar verebilir. Prof. Eichenberger'e göre, yargıç bağımsızlığının beş görünüşü vardır: Yargıcın tarafsızlığı, yargıcın devlet karşısında bağımsızlığı, yargıcın düşünsel bağımsızlığı, toplum karşısında yargıcın özgürlüğü, kendine karşı yargıcın bağımsızlığı.⁵¹

Burada anahtar kavramın, nesnellik bağlamında yargıçlık ve yargılama yeterliliği olduğunda kuşku yoktur. Eğer yargı görevini yürüten yargıç bu yeterliliğe sahip değilse, yargılama ve adalet tehlikede demektir. Kurulan hüküm kuşkulu olacaktır.⁵² Yargıcın nesnel mantıkla davranma ilkesi, yargıcın her türlü etkiden arınmış olarak, herkes için geçerli bir mantıkla karar verebilmesidir. Nesnel mantıkla davranmanın iki unsuru vardır: Birincisi, yanlara göre yargıcın durumu yani yansızlık, ikincisi ise, kendine karşı yargıcın durumu kişisellikten arınmışlık olarak sayılmaktadır.⁵³

⁵¹ Selçuk, Sami, (2007), *Bağımsız Yargı Özgür Düşünce*, Ankara: İmge Kitapevi, s. 26.

⁵² a.g.e., s. 27.

⁵³ a.g.e., s. 28.

2.1.2. Yasal Dayanağı

1982 Anayasasında hâkimlerin bağımsızlığına ilişkin olarak yer alan yasal düzenlemelere göre;

“Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanı kanaatlerine göre hüküm verirler” (1982 Anayasası m. 138/1).

Yürütmeye karşı bağımsızlığı sağlamaya yönelik olarak;

“Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz” (1982 Anayasası m. 138/2).

Yasama erki ile ilgili olarak ise;

Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz (1982 Anayasası m. 138/3).

Hükümleri ile hâkimlerin bağımsızlığına vurgu yapılmış olup, Anayasanın bu hükmü ile hâkimlerin görevlerini ifa ederken özel ve tüzel kişi ve kurumlara karşı bağımsızlıkları sağlanarak, baskı altına alınmaları önlenmek istenilmiştir.

2.1.3. Yargı Reformu Stratejisinde Yargı Bağımsızlığı

Adalet Bakanlığı Yargı Reformu Stratejisinin (2009) “Yargı Bağımsızlığının Güçlendirilmesi” başlığı altında;

1.1. HSYK’nın objektiflik, tarafsızlık ve şeffaflık temelinde uluslar arası belgeler ışığında geniş tabanlı temsil esasına göre yeniden yapılandırılması, kararlarına karşı etkili bir itiraz sisteminin getirilmesi ve yargı yolunun açılması,

1.2. HSYK’nın yeniden yapılandırılmasına paralel olarak kurulun sekreteryasının ve denetim sisteminin yeniden düzenlenmesi,

1.3. HSYK’nın yeniden yapılandırılması ve istinaf kanun yolunun faaliyete geçirilmesi ile birlikte not sistemi dahil olmak üzere terfi sisteminin yeniden değerlendirilmesi,

1.4. Dernek kurma hakkı sınırlanmaksızın, örgütlenme özgürlüğü çerçevesinde hâkimler ve savcılar birliğinin kurulması,

1.5. Kamuoyunun ve yargı profesyonellerinin yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı konusundaki bilinçlerinin güçlendirilmesi için çalışmalar yapılması,

- 1.6. Askeri mahkemelerin sadece hâkim sınıfından olan üyelerden oluşması,
- 1.7. Askeri mahkeme binalarının askeri yasak bölge dışına çıkarılması,
- 1.8. Askeri mahkemelerin görev alanlarının yeniden değerlendirilmesi,
- 1.9. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi yargılamalarının adil yargılanma ilkesi çerçevesinde Yüksek Mahkeme bünyesinde iki dereceli hale getirilmesi için çalışmalar yapılması,⁵⁴

Öngörülmüştür.

2.2. HÂKİMİN TEMİNATI

Mahkemelerin bağımsızlığı ancak, hâkimlere kendi meslek ve varlıklarını tehlikeye atmaksızın her türlü korku ve endişeden azade olarak görev yapma imkânı yaratacak şekilde kişisel teminat tanımakla sağlanabilir. Hâkimlere görevlerinin ifasında yalnızca kanun ve vicdanlarına göre hareket etme imkânı tanımak, onların bağımsızlıklarını sağlamak için yeterli değildir. Hâkimlik teminatı denilen bir takım güvenceler de kendisine tanınmalıdır ki, görevini gereği gibi yapabilsin. Vermiş olduğu herhangi bir karar yüzünden başka bir göreve atanması veya azledilmesi halinde hâkimin bağımsızlığından söz etmenin hiçbir anlamı kalmayacaktır. Bunun içindir ki, hür ve demokratik ülkelerde kanun ve çoğu kez anayasa düzeyinde hükümlerle hâkimlik teminatı müessesesi düzenlenmiştir.

Hâkimin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı birbirini tamamlayan iki kavram olup, birini diğerinden ayırmak veya birisi olmaksızın diğerini düşünmek mümkün değildir. Kavramlardan her ikisi bağımsızlık müessesesinin birer yüzünü teşkil etmektedir. Hâkimlerin bağımsızlığı ile onların objektif bağımsızlığı, hâkimlik teminatı ile de kendilerinin kişisel bağımsızlığı ifade edilmektedir. Hâkim özel statüde bir kamu görevlisi olarak her iki niteliği şahsında toplamaktadır. Hâkim, toplumsal yaşam ve devlet faaliyetlerinin her alanında son sözü söylemek yetkisiyle donatılmış bir kamu görevlisi olarak son derece ağır ve sorumlu bir görev üstlenmiştir. Bu maksatla kanunlara konulacak uygun hükümlerle, hâkimlerin görev, yetki ve sorumlulukları ile kişisel haklarının açık seçik belirtilmesi, kendisinin tutum

⁵⁴ Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, (2009), *Yargı Reformu Strateji Belgesi*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları, s. 5-11.

ve davranışı üzerinde gerekli titizlik ve özeni göstermesini ve beklenen görevi gereği gibi yapmasını sağlayacaktır.

1982 Anayasasının 139. maddesinde hâkimlerin teminatına ilişkin olarak geçerli olacak ilkeler benimsenmiştir. Bu ilkeler aşağıda sıralanmıştır:

2.2.1. Azledilememesi

Hâkimlerin azledilmezliği ilkesi, kendilerinin hiçbir sebep olmadan ve usulsüz olarak görevden alınamayacaklarını ifade eder ve mutlak değildir. Hâkimlerin azledilememesi, “onların her hareketine kayıtsız şartsız göz yumulması” anlamını taşımaz. Meslek ve sıfatlarıyla bağdaşmayan belirli tutum ve davranışlarının gerçekleşmesi halinde, hâkimlerin de azilleri mümkündür.

Dar anlamda hâkimlik teminatının karşılığı olan azledilmezlik ilkesinin istisnaları ise Anayasanın 139/2. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre, “meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlar, görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar veya meslekte kalmalarının caiz olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır.”

2.2.2. Belli Yaştan Önce Emekliye Sevk Olunamaması

Anayasanın 139. maddesi hükmü, 2802 Sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun 44. maddesinde aynen tekrarlanmıştır. Buna göre, “Hâkimler ve Savcılar kendileri istemedikçe 65 yaşından önce emekliye sevk olunamazlar. Meslekten çıkarmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlar, görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar ve meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır.” Kanunumuzda hastalık emekli sebebi sayıldığı halde, meslekî yeteneksizlik konusunda herhangi bir hüküm yoktur. Alman Hâkimler Kanununun 34. maddesinde, hâkimin görevini ifada aczi halinde, mahkeme kararıyla kendisinin emekliye sevkine karar verilebilir. Benzeri hüküm Fransız kanununda da bulunmaktadır. Ülkemizde de, bu durumdaki bir hâkimin, kanundaki ifadesiyle, “meslekte kalmasının uygun olmadığına” karar verilebilmelidir. Bu konudaki karar yetkisi, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna aittir.

2.2.3. Maaş ve Ödeneklerinden Yoksun Kılmamaması

Hâkimlerin aylık ve ödenekleri konusundaki en önemli husus, kendilerinin yaptıkları yüksek göreve uygun bir yaşam düzeyine kavuşturulmalarıdır. Onlardan kendilerini tam anlamıyla bu yüce görevlerine adanmalarını bekleyebilmek için her türlü ekonomik sıkıntıdan uzak kalmaları zorunludur. Malî yükümlülükler altında ezilen, ailesinin günlük nafakasını düşünerek makamına giden bir hâkimden olgun, tarafsız ve adil bir karar beklemek mümkün değildir. Bundan da öte, hâkimin bilgi ve görgüsünü arttırması, araştırma yapmasının sağlanması, bilimsel kaynaklara ve bilgiye herhangi bir maddi kaygı taşımadan kolayca erişebilmesi için kendisine her türlü imkân ve elverişli ortam sağlanmalıdır. Hâkimin böylece elde edeceği bilgi ve görgüden yargı ve dolayısıyla mahkeme önünde hak arayanlar yararlanmış olacaktır.

2.2.4. Hâkimlik Dışında Başka Bir Görev Yapamaması

Anayasanın 140/5. maddesinde hâkimlerin “Kanunda belirtilenlerden başka genel ve özel hiçbir görev alamayacakları” belirtilmiştir. Her şeyden önce hâkimlik, niteliği icabı, devlet memurluğu, milletvekilliği ve belediye meclisi üyeliği gibi görevlerle bağdaşmaz. Aynı şekilde hâkimler, bağımsızlıklarını zedeleyecek ve başkalarına tabi olacak şekilde sürekli gelir getiren herhangi bir görevi kabul edemezler.⁵⁵

2.2.5. Geçici Yetki ile Görevlendirilebilmesi

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanununun 20. maddesinde öngörülen ve geçici yetki ile görevlendirmeye olanak sağlaması nedeniyle eleştiri konusu yapılan maddenin 3. fıkrasında yer alan bu kurala göre; “Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, hizmetin aksamaması için Adalet Bakanı kadro durumu müsait bulunan bir yargı çerçevesindeki hâkim veya savcayı ihtiyaç duyulan başka bir yargı çevresinde görev yapmak üzere geçici olarak yetkili kılabilir. Bu takdirde verilen karar kurulun ilk toplantısında onaya sunulur. Geçici olarak görev yapan hâkim veya savcının kurulca değiştirilmesi halinde, kurulun yetkili kılacağı hâkim veya savcının gidip göreve başlamasına kadar, önceki yetkilinin yapmış olduğu işlemler geçerlidir.”

Anayasa Mahkemesinin, hâkimlere esas görevleri dışındaki işlere bakmak üzere geçici yetki verilmesini sağlayan, 01.11.1939 tarih ve 367 sayılı kanunun 1. maddesinin, sorgu hâkimlerine de, tapulama mahkemelerinin görev alanına giren davalara bakma yetkisi verilmesine yol açması nedeniyle Anayasanın 31. ve 32.

⁵⁵ Ünal, a.g.e., s. 43.

maddelerine aykırı olduğu iddiasıyla açılan iptal davasında Anayasa Mahkemesi; “Kamu hizmetlerinin düzenli ve sürekli biçimde yürütülmesi, hukuk ilkelerine bağlı bir devletin, başta gelen görevleridir” hükmüne yer vererek geçici yetki ile dahi olsa yargıda devamlılığın esas olduğunu belirtmiştir.

2.3. HÂKİMİN TAKDİR HAKKI

Takdir yetkisi, kanun koyucunun bilerek ve isteyerek, yani bilinçli olarak bıraktığı kural içi (intra legem) boşlukların; hukuk kurallarını uygulamakla yükümlü olanlarca, olaylardaki özelliklerle toplumdaki ahlaki düşünceler, hukukun birliği, takdir yetkisini tanıyan kuralın amacı, sosyal adalet gibi hususlar göz önünde tutularak ferdileştirilip doldurulması yetkisidir.

Türk Hukuk Lügatı’nın “takdir hakkı” ile ilgili olarak; “Hukuk ve ceza usullerine şâmil olmak üzere; tahkikatın başlamasından karar veya hüküm ile bitmesine kadar yapılan muamelelerin her safhasında maslahatın hâl ve icabına göre ittihaz ve icrasını kanunun kendisine bırakmış olduğu yerlerde hâkimin alacağı tedbirlere, vereceği kararlara saik olan fikri intibalara veya vicdani kanaatlere dayanmak hakkı olarak” tanımlanmakta, bilhassa, delillerin ikamesi ile iddia ve müdafaayı teyide olan kifayet mertebesini tayinde çok önemli olduğu belirtilmektedir.⁵⁶

Vicdani kanaatin sözlük anlamı; “Kişiyi kendi davranışları hakkında bir yargıda bulunmaya iten, kişinin kendi ahlak değerleri üzerinde dolaysız ve kendiliğinden yargılama yapmasını sağlayan güç, bulunç” olarak tanımlanmaktadır. Kanaatin anlamına gelince; “kanı” veya “inanılan düşünce” olarak tanımlanmaktadır. Muhakeme ve ispata ilişkin hukuk kurallarının yorumlanması bilimsel bir faaliyettir.⁵⁷

2.3.1. Kapsamı

Vicdani kanaat; maddi uyuşmazlığı çözmeye yetkili makamın, son soruşturmada, muhakeme faaliyeti sonucunda, aklını rehber yaparak ve hukukun koyduğu usul ve esaslar içerisinde kalarak, maddi olayların oluş biçimine dair ulaştığı, kendi açısından şüpheye yer vermeyen bir kanaattir.⁵⁸ Sanığın şüpheden yararlandırılması

⁵⁶ Feyzioğlu, Metin, (2002), *Ceza Muhakemesinde Vicdani Kanaat*, Ankara: Yetkin Yayınevi, s. 117.

⁵⁷ a.g.e., s. 105.

⁵⁸ a.g.e., s. 109.

sonucunda beraat kararı verilmesi halinde, vicdani bir kanaat yoktur. Tam tersine, şüphe yenilemediği için vicdani kanaate ulaşamamıştır. 1982 Anayasasının 138. maddesinin gerekçesinde; “Hiçbir organ, makam veya herhangi bir kişi yargı yetkisinin kullanılmasında hâkimlere emir ve talimat veremez, tavsiye ve telkinde bulunamaz. Hâkim, olayın ve delillerin takdirinde vicdani kanısına göre hareket etmek mevkiindedir.” olarak belirtilmek suretiyle, gerekçede de “vicdani kanaatten”, “olayın ve delillerin takdiri” ile ilgili bir kavram olarak bahsedilmektedir.⁵⁹

Hâkimin vicdani kanaati, hukukun çizdiği sınırlar içinde oluşmak zorundadır. Hür vicdana göre karar verilmesi ilkesi, hukukun buna hiçbir usul ve esas getiremeyeceği, sınırlama koyamayacağı anlamına gelmemelidir. Delillerin ikame edilmesi, muhakemede değerlendirilmesi, reddedilmesi gibi hususlarda hâkimin geniş takdir yetkisi her zaman olamayabilir.⁶⁰

Delil araçlarının ikamesi ve bu husustaki taleplerin reddi, muhakeme hukuku kurallarıyla düzenlenmiştir. Bu konularda hâkim, takdir yetkisini, sözü geçen kurallara uygun olarak kullanmak zorundadır. Bu husustaki serbestlik, keyfilik değildir. Vicdani kanaatin keyfi ulaşılmış bir kanaat olmadığının en büyük güvencesi, Anayasa’nın 143. maddesindeki kararların gerekçeli yazılmasına ilişkin emredici hükümdür. Sahteliği sabit oluncaya kadar geçerli belgelerde hâkimin takdir hakkı bulunmamaktadır.⁶¹

2.3.2. Yasal Dayanağı

1982 Anayasası’nda;

“Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler.” (1982 Anayasası m. 138/1)

Hükmünde hâkimlerin vicdani kanaatine işaret edilmiştir. Anayasanın 138/1. maddesi, hâkimlerin görevlerinde bağımsız olduklarını hükme bağladıktan sonra, medeni veya ceza muhakemesi ayırımı yapmaksızın,⁶² Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm vereceklerini düzenlemiştir. Vicdani kanaatten söz edilebilmesi için, herhangi bir baskı ya da etkinin olmaması gereklidir.

⁵⁹ Metin, (2002), a.g.e., s. 118.

⁶⁰ a.g.e., s. 126.

⁶¹ a.g.e., s. 156.

⁶² a.g.e., s. 90.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İDARÎ DENETİMİN ETKİLERİ

3.1. BAĞIMSIZLIK, TEMİNAT VE TAKDİR HAKKINA ETKİSİ

İlk bölümde, idari denetimle ilgili olarak yapılan açıklamalara ek olarak, ikinci bölümde hâkimin bağımsızlığı, teminatı ve takdir hakkıyla alakalı genel bilgilere yer verilmiştir. Buradan hareketle idari denetimin etkileri incelenecektir.

Genel olarak hâkimin kendisine duyulan güveni hak ettiği ve dışarıdan herhangi bir müdahale olmadığı takdirde bu görevini en iyi şekilde yapacağı var sayılmaktadır. Denetimin gerekliliği ise, tam tersine hâkime karşı güvensizlik duygusundan kaynaklanmaktadır. Yargının iyi işlemesine değer veren bir hukuk düzeni, hatalı davranışları engellemek için gerekli önlemleri almalıdır. Bu bakımdan hâkimlerin denetiminde zorunluluk bulunmaktadır. İdari denetimin yargının bağımsızlığıyla bağdaşmadığı, yargıya müdahale edilerek Anayasa ile teminat altına alınan bağımsızlık ilkesinin zedelendiği hususunda bilhassa yargı mensuplarınca yapılan yakınmalarda artış gözlenmektedir. Hâkimlerin denetimini yargı bağımsızlığını zedelemeyecek şekilde düzenlemek ve aradaki sınırı çizmek güç olmakla birlikte, denetimin hâkimlerin bağımsızlığını ihlal ettiğine yönelik eleştiri tam olarak gerçeği yansıtmamaktadır. Yetkilerini kötüye kullanan hâkimlerin yargı bağımsızlığını gerekçe göstererek sorumluluktan kurtulmalarını önleyecek bir denetim sisteminin bulunması gerekmektedir. Denetimin gözleme ve düzeltme olarak iki işlevi vardır. Birincisi ile denetim organı, yargı erkinin faaliyetini izleyerek aksaklık ve eksikleri tespit etmekte, ikincisi ile de bunları düzeltme çareleri aramaktadır. Bu amaçla yapılacak tavsiye ve telkinlerle yargı bağımsızlığının zedelenmemesine özen gösterilmelidir.⁶³

3.1.1. Hâkimin Bağımsızlığına Etkisi

Yargı bağımsızlığının önemli bir unsuru olan hâkimin bağımsızlığı, yargı görevinin sağlıklı bir şekilde yerine getirilebilmesi için tanınan bir imtiyaz olup, yargı mensuplarına kişisel olarak bir ayrıcalık sağlamamaktadır.

⁶³ Ünal, a.g.e., s. 107-108.

Yargı bağımsızlığı, yargıçların görevlerini tam ve hakkıyla yapabilmeleri için kabul edildiğinden onların görevlerini yapmamaları veya kötü yapmaları sonucunu doğuramayacağı, keyfiliğe dönüşmeyeceği ve adalet düzeneğinin felce uğramasına sebep olmayacağı bilinmelidir. Yerine getirdiği görev gereğince bağımsızlığı bulunan hâkimlerin denetlenmeye karşı, olumlu yaklaşım sergilemeleri gerekmektedir. Kısacası, yargının bağımsız olması hiç bir şekilde onun denetimsiz kalmasını ifade etmez.

Ülkemizde 1961- 1971 yılları arasında yargının denetimsizliğinden doğan keyfiliğin oluşmasındaki temel etken, kanımızca, yargı bağımsızlığının denetimsizlik sonucunu doğuracağı şeklinde yorumlanmasıdır.⁶⁴ Hâkimlerin üst dereceli hâkimler aracılığıyla denetlenmesi yöntemi, Yüksek Hâkimler Kurulunun göreve başladığı 22/12/1962 tarihinden Müfettiş Hâkimler Kurulunun oluşturulduğu 1973 yılına kadar uygulanmıştır. Ancak hiyerarşik ve yerinden denetim olarak nitelendirilebilecek bu yöntemden beklenen sonuç alınamamıştır. Denetimin sadece ihbar ve şikâyetler üzerine yapıldığı ve doğrudan doğruya sistematik bir denetime girilemediği, denetim yapacak üst dereceli hâkim bulmanın her zaman mümkün olmadığı ve görevlendirilen hâkimin kendi işlerinin ağırlığı dolayısıyla görev yerinden ayrılamamasının soruşturma işini sürüncemede bıraktığı, mahallinde üst dereceli hâkimler tarafından soruşturma yapılmasının meslek dayanışmasını bozduğu ifade edilmiştir.⁶⁵

Yukarıda yapılan açıklamalar doğrultusunda, hâkimlere güven duyulmasının icap ettiği, ancak itimadın denetime mani teşkil etmeyip lüzumlu olduğu, hâkimlerin bağımsızlığını zedelemeyecek şekilde yerine getirilmesinin gerektiği, bağımsızlığın keyfilik olarak algılanamayacağı ve bu ilkenin sorumsuzluk için gerekçe olarak gösterilemeyeceği kabul edilmelidir. Denetimin üst dereceli hâkimler eliyle sadece ihbar ve şikâyetler üzerine gerçekleştirildiği dönem ile ilgili olarak yapılan olumsuz değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda, 1982 Anayasası'nın 144. maddesinde öngörülen adalet müfettişlerince yerine getirilmek suretiyle anılan mahsurların önüne geçilmiştir. Sınırları takdir hakkı ile saptanmış denetimin, bağımsızlığa engel bir yönü olmamasına karşın, bağımsızlığı gerekçe göstererek

⁶⁴ Dursun, Hasan, (2009), *Erkler Ayrılığı ve Yargıç Bağımsızlığı*, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, S. 80, s. 78.

⁶⁵ Ünal, a.g.e., s. 111-112.

denetimin etkisini azaltan yargı mensuplarının, yargının kamuoyunda güven ve itibar kaybına uğramasına yol açtıkları müşahade edilmektedir.

3.1.2. Hâkimin Teminatına Etkisi

Hâkimlerin adalet müfettişleri tarafından Anayasa'nın 144. maddesi gereğince denetlenmesi, hâkimlerin azledilememesi, belli yaştan önce emekliye sevk olunamaması, maaş ve ödeneklerinden yoksun kılınamaması, hâkimlik dışında başka bir görev yapamaması gibi 1982 Anayasası'nın 139. ve 140. maddelerinde öngörülen teminatların sağladığı güvencelere engel teşkil etmemektedir.

Ancak 2802 sayılı Hâkimler Savcılar Kanununun 82. maddesi uyarınca hâkim ve savcılarının görevden doğan veya görev sırasında işledikleri suçlarla, sıfat ve görevleri gereğine uymayan tutum ve davranışları nedeniyle, haklarında yürütülen soruşturmalar gereğince ifa ettikleri vazifeleri sırasında, haklarındaki iddialar nedeniyle yıprandıkları ve görev yerlerinde çalışmaya devam etmelerinin yargı erkinin nüfuz ve itibarına zarar vereceği kanaatine ulaşılması halinde, aynı Yasanın 77. maddesi gereğince geçici tedbir olarak görevden uzaklaştırılması veya soruşturmanın sonuçlanmasına kadar geçici yetkiyle bir başka yargı çevresinde görevlendirilmesi talebinde bulunmaktadır.

Bu durum yukarıda da ifade edildiği gibi ilgililerin yıpranmaları ve aynı yerde kalmalarının yargı erkinin nüfuz ve itibarına zarar vermesi koşullarının varlığı halinde tedbir olarak talep edilmektedir. Bu konudaki tablo aşağıdadır.

Tablo 3: 2008-2009 Yılları Arasında Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca Verilen İdari Tedbir Kararları.⁶⁶

Verilen Kararlar	2008	2009
Görevden Uzaklaştırma	4	3
Geçici Yetki Verilmesine	2	6
Reddine	5	9
Toplam	11	18

Bu hususta nihai karar mercii Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu olup Hâkimler ve savcılar Yüksek Kurulu Kanununun 21. maddesine göre; "Hakkında

⁶⁶ Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2008), *Birim Faaliyet Raporu*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları, s. 4-5.

soruşturma yapılan hâkim veya savcının göreve devamının, soruşturmanın selametine yahut yargı yetkisinin itibarına zarar vereceğine kanat getirilirse, geçici bir tedbir olarak görevden uzaklaştırılmasına veya soruşturmanın sonuçlanmasına kadar, geçici yetki ile bir başka yargı çevresinde görevlendirilmesine Kurulca karar verilebilir” hükmü uyarınca söz konusu yetkiyi kullanmaktadır.

3.1.3. Hâkimin Takdir Hakkına Etkisi

Adalet müfettişlerince yapılan denetimlerde hâkimin vicdani kanaatinin sağlıklı ve objektif bir şekilde oluşumuna etki eden faktörler üzerinde durulmaktadır. 1982 Anayasası’nın 138. maddesinin gerekçesinde; hâkimin, olayın ve delillerin takdirinde vicdani kanısına göre hareket etmesi gerektiğinin öngörülmesi, bunun hiçbir usul ve esasa tabi olmayacağı anlamına gelmemektedir. Ceza Muhakemesi Kanunu hükümleri takdir hakkına ilişkin sınırlamaları belirlemektedir. Bu husustaki serbestlik keyfilik olarak algılanmamalıdır.

Teftiş Kurulunca yapılan denetimlerde incelenen iş ve işlemlerde bilhassa hâkimlerin takdir hakkı kapsamına girilmemeye özen gösterilmektedir. Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Tüzüğünde “Müfettişlerin Yapamayacakları İşler” başlığı altında 11/A. maddesinde “Yargı yetkisine ve yargısal takdire giren konulara karışamazlar, tavsiye ve telkinde bulunamazlar” şeklinde düzenleme yapılmıştır. Buna paralel olarak yapılan Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliğinin yine “Müfettişlerin Yapamayacakları İşler” başlığının altında 14/a maddesinde de; “Yargı yetkisine ve yargısal takdire giren konulara karışamazlar, tavsiye ve telkinde bulunamazlar.” hükümlerini haizdir. Söz konusu mevzuatta belirtilen hususlara denetimlerde riayet edilerek takdir hakkının sınırları hassasiyetle korunmaya çalışılmaktadır.

Adalet müfettişleri tarafından hâkim ve savcılara yapılan öneriler listesi Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulunca her yıl yeniden ele alınıp değerlendirilerek güncelleştirilmekte, bilhassa takdir hakkı kapsamına giren öneriler listeden çıkarılmaktadır. Ayrıca denetimler sonucunda düzenlenen denetim dosyası ve yapılan öneriler listesi, denetleyen müfettiş tarafından Başkanlığa tevdi edildiğinde, Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Tüzüğü’nün 38. ve Yönetmeliğin 113. maddeleri gereğince kıdemli müfettişe raporte için verilerek, eksik ve hatalı bir husus var ise tamamlandıktan sonra ilgili birimlere gönderilmektedir.

Söz konusu uygulama çerçevesinde özellikle hâkimin takdir hakkına müdahale niteliğinde bulunan önerilerin listeden çıkarılması için gerekli müdahalede bulunulmak suretiyle hâkimin takdir hakkı korunmaktadır. Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulunun güncel öneriler listesi EK-1’de yer almaktadır. Bu listede bulunan öneriler genel olarak usul hükümlerine ilişkin uygulamalara yönelik olarak yapılmaktadır.

Usul hükümlerini, uygulanması zorunlu ve ihtiyari olanlar şeklinde iki ana kategoride ele almak mümkündür. Mesela, küçük yaştaki bir sanık için müdafî bildirilmesi ve yargılamasının gizli yapılması zorunlu usul hükmü iken, suç delillerinin tespiti için bilirkişi tayin edilmesi veya mahallinde keşif icra olunması gibi uygulamalar ihtiyari usul hükümleridir. Zorunlu olanların mutlaka uygulanması gerekmektedir. İhtiyari olanlar ise hâkimin vicdani kanaatinin oluşumu için yine hâkim tarafından takdir edilenlerdir. Usul hükümlerinin etkin ve kararlı bir şekilde uygulanmasının yararı, delillerin baştan ve birlikte toplanması suretiyle yargılamanın hızlı ve isabetli bir şekilde sonuçlandırılmasıdır. Delillerin temini zamana ve yargılama sürecine yayılarak, öncelikle toplanması gerekenler göz ardı edilir, bir kısım delillerin kaybolması veya karartılmasına yol açılırsa sağlıklı bir yargılama sürecinden bahsedilemez. Sonuçta verilen karar da tartışmaya açık bir şekilde tecelli eder.

Olağan veya olağanüstü kanun yollarına başvurularak verilen kararların incelenebileceği, bu sebeple adalet müfettişlerinin hâkimlerin elinde bulunan yargılama dosyalarını veya verdiği kararları incelememesi gerektiği azınlık düşünce olarak ileri sürülmekte ise de, Anayasa’nın 144. maddesinde; “Hâkim ve savcıların görevlerini; kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere (Hâkimler için idari nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevlerinin icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma, Adalet Bakanlığının izni ile adalet müfettişleri tarafından yapılır.” emredici hükmü uyarınca denetleme görevi yerine getirilmektedir. Kaldı ki; Yargıtay aşamasında yapılan incelemede, yargılama dosyaları usul ve esas açısından ele alınmasına karşın, verilen kararlarda esasa ilişkin hata bulunmaması halinde esas doğrudan etkilememiş ise usul hükümlerine ilişkin hatalar bozma sebebi yapılmamakta veya düzeltilerek onanabilmektedir.

Olağan ve olağanüstü kanun yolları ile adalet müfettişlerinin dosya inceleme usul ve teknikleri farklılık arz etmektedir. Adalet müfettişlerinin iki yılda bir program doğrultusunda yerine getirdiği denetim yetkisi kapsamında adalet daireleri ve hâkimliklerinin denetiminde öncelikle;

1- Mahallinde aksayan hususlar tespit edilmekte,

2-Saptanan aksamaların bir sonraki denetimde tekrarlanmaması için hazırlanan öneriler listesi mahalline gönderilmekte,

3- Usul hükümlerinin uygulanmasında birlik sağlanmakta,

4- Mahallinde düzeltilebilecek hususlar ikmal edilmekte,

5- Hâkim ve Cumhuriyet savcılarının kişisel özellikleri ile mesleki bilgi ve başarıları tespit olunarak haklarında hâl kâğıdı düzenlenmekte,

6- Hâkimler ve Cumhuriyet savcıları hakkındaki şikâyetler üzerine inceleme, araştırma ve soruşturmalar icra olunmakta,

Bunun dışında; denetimin yaklaştığı tarihlerde mahallinde biriken işlerin tasfiyesi ile kalem işlemlerinin düzeni sağlanmakta, binaların bakım ve onarımı yapılmak suretiyle denetime hazırlanılmaktadır.

3.2. AVRUPA BİRLİĞİNİN YARGININ DENETİMİNE BAKIŞI

Avrupa Birliği üyelik sürecinde yargı alanındaki entegrasyon kapsamında, ziyaret raporlarında öngörülen tavsiyeler ile yargı reformu stratejisi belgesinde yargının idari denetimi ile ilgili olarak belirlenen hedefler, yapılacak olan çalışmalar için yol gösterici olmaktadır. Çağdaş demokratik hukuk sistemlerinde bulunan sistemler incelenerek var olan denetim sistemimizdeki aksaklıkların giderilmesi için model olarak değerlendirilebilecektir.

Türkiye, 21. yüzyıla hukuk alanında büyük reformları gerçekleştirerek hızlı bir giriş yapmıştır. Avrupa Birliğine üyelik sürecinin hızlandırıcı etkisi yanında, demokratik toplum düzeninin gerektirdiği çağdaş açılımların gerçekleşmesi ihtiyacı da yapılan hukuk reformunun en önemli belirleyici nedeni olmuştur.⁶⁷

⁶⁷ Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, (2009), *Yargı Reformu Strateji Belgesi*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları, s. 1.

Tüm çalışmaların tamamlanmasını beklemek gerekse de ortaya çıkan tablo, yargı kurumunun Türkiye'nin demokratikleşme ve AB üyelik sürecine çok da hazırlıklı olmadığını, hatta hazırlıklı olmaya pek de hevesli olmadığını gösteriyor. Yargının davaları sonuçlandırma hızına, kararlarının tutarlılığına, tarafsız ve bağımsızlığına, diğer kurumlarla uyumuna, adalet beklentisini karşılayıp karşılayamadığına dair çok önemli tartışmalar yaşanırken, toplumsal değişimi ve kurumsal yapıların işleyişini ve bunların da algı ve zihniyetlerle ilişkisini daha iyi anlamak gerekiyor.⁶⁸

3.2.1. Avrupa Birliği İstişari Ziyaret Raporları

Ülkemizin halen devam eden Avrupa Birliği üyelik sürecinde birliğin uzmanları tarafından yapılan ziyaretler sonrası hazırlanan raporların özet kısımlarında konumuzla ilgili bazı bölümler bulunmaktadır. Bu kapsamda;

3.2.1.1. Avrupa Birliğinin 2003 Yılı İstişari Ziyaret Raporu

Yargı bağımsızlığı hakkında BM Temel Prensiplerinin 13 ve 17. prensipleri ile hâkimlerin bağımsızlığı hakkında Avrupa Konseyi Tavsiyesinin 1(2)(c) prensibine göre Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 144. maddesi ve 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun, Adalet Bakanlığı merkez teşkilatından adalet müfettişleri kaldırılacak şekilde yeniden düzenlenmesi, adalet müfettişlerinin doğrudan Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun denetimi altında çalışacak şekilde yeniden atanmaları, Yüksek Kurulun bir yargı mensubu hakkında bir inceleme veya soruşturma izni vermek ya da talep etmek yetkisine sahip olması,

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ile ilgili olarak ise;

Hâkimlerin bağımsızlığı hakkında Avrupa Konseyi Tavsiyesinin 1(2)(c) prensibine göre, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 159. maddesinin Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulundan Adalet Bakanı ve Adalet Bakanlığı Müsteşarını çıkaracak şekilde yeniden düzenlenmesi,

Cumhurbaşkanının, Avrupa Konseyinin Hâkimlerin Bağımsızlığına İlişkin Tavsiyelerinin 1(2)(c) İlkesi uyarınca, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Üyeliklerine atama yapma yetkisinin kaldırılması ve söz konusu yetkinin hâkim ve savcıların bizzat kendilerine verilmesi, diğer bir alternatif ise Cumhurbaşkanının bu

⁶⁸ Sancar, a.g.e., s. 3.

yetkisi devam etmekle birlikte Cumhurbaşkanının, yalnızca hâkim ve savcıların belirleyecekleri adaylar arasından HSYK üyeliklerine atama yapabilmesi,

Tavsiye konusu yapılmıştır.⁶⁹

3.2.1.2. Avrupa Birliğinin 2004 Yılı İstişari Ziyaret Raporu

2802 Sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu, adalet müfettişlerinin Adalet Bakanlığı merkez teşkilatı içerisinde Teftiş Kurulu Başkanlığı olarak bilinen teftiş biriminde çalışmak üzere Adalet Bakanı tarafından atanan devlet memurları olmalarını düzenlemeye devam ettiği, Adalet Bakanlığının adalet müfettişlerinin doğrudan Yüksek Kurula bağlı olarak yeniden atanmaları konusunda hiç bir taahhütte bulunmadığı, Adalet Bakanlığı merkez teşkilatı içinde yer alan adalet müfettişlerinin doğrudan Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun denetimi altında çalışacak şekilde yeniden atanmaları,

Anayasa'nın 159. maddesi uyarınca, Adalet Bakanı ve Müsteşarının yedi üyeli Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunda bulunmaya devam ettikleri, Adalet Bakanlığının, Adalet Bakanının Yüksek Kuruldaki oy hakkının kaldırılması ya da Yüksek Kuruldan müsteşarın çıkarılmasına dair hiç bir taahhütte bulunmaması,

Anayasası'nın 159. maddesine göre, Yüksek Kurul kararlarına karşı bir yargı merciine itirazın mümkün olmadığı, bir hâkimin aleyhine Yüksek Kurulun alacağı kararlara asıl kararı almakla yükümlü olanların dışındaki yargı mensuplarından oluşan bağımsız bir yargı merciinde itiraz edilmesine izin verecek şekilde Anayasa'nın 159. maddesinin değiştirilmesi konularında,

Eleştirilmiştir.⁷⁰

3.2.1.3. Avrupa Birliğinin 2005 Yılı İstişari Ziyaret Raporu

Adalet müfettişlerinin Adalet Bakanlığının merkez birimlerinden biri olmaktan çıkarılmasını teminen Hâkimler ve Savcılar Kanununda değişikliğe gidilmesini, adalet müfettişlerinin doğrudan doğruya HSYK'nın kontrolünde çalışması,

Adalet Bakanı ve Müsteşarını Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyeliğinden çıkarmak için Anayasanın 159. maddesinin değiştirilmesi,

⁶⁹ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, (2009), <http://www.abgm.adalet.gov.tr/dokumanlar/ist1tr.pdf>, Erişim Tarihi 25.12.2009)

⁷⁰ a.g.k.

Cumhurbaşkanının HSYK üyelerinin atanması sürecindeki yetkisinin kaldırılması, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun idari etkisine paralel olarak Kurulun üye sayısının artırılması ve diğer mahkemelerden de üye atanması,

Adalet hizmetlerinin yönetimiyle ilgili olan yasal reform konularının müzakere edilmesine ilişkin olarak, HSYK ve TBMM üyeleri arasında resmi görüşmeler yapılması,

HSYK'nın medeni haklarla ilgili olarak aleyhe verdiği kararların bağımsız bir yargısal organ tarafından incelenmek üzere temyize tabi olmasını veya HSYK dairelere ayrılmış ise ilk kararı alan asıl üyelerden değil de yeni üyelerin çoğunluğu oluşturduğu diğer bir daireye itirazın mümkün olması hususları,

Öneri konusu yapılmıştır.⁷¹

3.2.2. Avrupa Birliği İlerleme Raporları

Aralık 1997 tarihli Lüksemburg AB Konseyi kararlarını takiben komisyon, konsey ve parlamentoya düzenli olarak rapor sunmaktadır. Türkiye'nin AB üyeliğine hazırlanma yönünde yaptığı ilerleme hakkındaki bu raporlar, büyük ölçüde önceki raporlardaki yapının aynısını takip etmektedir. Hazırlanan raporlardaki “yargı” ya da “adalet” başlığı altındaki konumuz ile ilgili kısımlara aşağıda yer verilmiştir. Bu kapsamda yer alan;

3.2.2.1. Avrupa Birliği 2003 Yılı İlerleme Raporu

Yargı organlarının her zaman bağımsız ve tutarlı biçimde hareket etmediği yönünde bilgilerin alınmaya devam ettiği, Yargı bağımsızlığı ilkesine Türk Anayasasında yer verildiği, bununla birlikte Anayasa'nın yargı ile yürütme arasında organik bir bağ kuran diğer bazı hükümlerinin söz konusu bağımsızlığı zedelediği, Anayasa'da, idari görevleri bakımından hâkim ve savcıların Adalet Bakanlığına bağlı olmasının öngörüldüğü, ayrıca, hâkim ve savcılarının atama, görevde yükselme, sicil ve genel anlamda kariyerlerine ait kararlar, Adalet Bakanının başkanlık ettiği ve Bakanlık Müsteşarının üyesi olduğu Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından verildiği, Kurul tarafından Türkiye'nin daha az cazip bölgelerine tayin edilme ihtimali,

⁷¹ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, (2009), <http://www.abgm.adalet.gov.tr/dokumanlar/ist1tr.pdf>, Erişim Tarihi 25.12.2009)

hâkimlerin tutum ve kararlarını etkileyebildiği, Kurulun yapısı dışında, kendi sekreteryasına sahip olmadığı ve Adalet Bakanlığı'na ait binada yerleşik olmasının yürütmenin etkisini daha da artırdığını, Kurul, idari görevlerini yerine getirme konusunda, tümüyle Bakanlığın Personel Genel Müdürlüğü ile Teftiş Kurulu Başkanlığına bağımlı kaldığı tenkit edilmiştir.⁷²

3.2.2.2. Avrupa Birliği 2004 Yılı İlerleme Raporu

Yargının bağımsızlığı ilkesi Anayasa ile güvence altına alınmakla birlikte yargı bağımsızlığının Anayasada yer alan bazı hükümler nedeniyle belli ölçüde zedelendiği, Anayasa uyarınca, hâkim ve savcılarının idari görevleri bakımından Adalet Bakanlığına bağlı oldukları, ayrıca atanmaları, terfileri, denetimleri ve geniş anlamda tüm hâkim ve savcılarının kariyerlerini, Adalet Bakanının başkanlığını yaptığı ve Adalet Bakanlığı Müsteşarının da üye olduğu Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından belirlendiği, Yüksek Kurul tarafından taşra teşkilatlarına tayin edilme olasılıklarının hâkim ve savcılarının tavır ve kararlarını etkileyebildiği, ayrıca Yüksek Kurulun kendi personeli ve bütçesinin bulunmadığı, Adalet Bakanlığı binasının içinde çalıştığı, Kurulun kendi idari görevleri bakımından tamamen Adalet Bakanlığının personel dairesine ve teftiş kuruluna bağlı olduğu hususları tavsiye konusu yapılmıştır.⁷³

3.2.2.3. Avrupa Birliği 2005 Yılı İlerleme Raporu

Yargı bağımsızlığının Anayasa'da güvence altına alınmakla birlikte, diğer bazı hükümlerle zayıflatıldığı, Anayasa uyarınca yargıç ve savcılarının idari işlevleri bakımından Adalet Bakanlığına bağlı oldukları, Adalet Bakanı ve Adalet Bakanlığı Müsteşarının, yargıç ve savcılarının ataması, terfii, transferi, disiplini ve genel anlamda kariyerlerinden sorumlu olan Hâkimler ve Savcılar Üst Kurulunun üyesi oldukları, ayrıca Üst Kurulun kendi yazmanlığı ve bütçesinin bulunmaması, çalışma yerinin de Adalet Bakanlığı içerisinde olması, tüm yargıç ve savcılarının performansını düzenli olarak değerlendiren adli müfettişlerin de Üst Kurul yerine Adalet Bakanlığına bağlı olarak görev yapmaları eleştirilmiştir.⁷⁴

⁷² Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, (2009), <http://www.abgm.adalet.gov.tr/dokumanlar/ilerleme%20raporlari%201998-2008.pdf>, Erişim Tarihi 25.12.2009)

⁷³ a.g.k.

⁷⁴ a.g.k.

3.2.2.4. Avrupa Birliği 2006 Yılı İlerleme Raporu

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın ve kanunlarının çeşitli hükümlerinin yargının bağımsızlığı ilkesini güvence altına alması, ancak bazı unsurların bu durumu zayıflatması, hâkim ve savcılarının idari görevleri bakımından Adalet Bakanlığına bağlı olması, yargının en üst düzeyli yönetim organı olan Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun kendine ait bir sekreteryası, bütçesi ve binasının bulunmaması, hâkim ve savcılarının performansını değerlendirecek adli müfettişlerin Yüksek Kurula değil, Adalet Bakanlığına bağlı kalmaları gibi hususlar öneri konusu yapılmıştır.⁷⁵

3.2.2.5. Avrupa Birliği 2007 Yılı İlerleme Raporu

Yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı konusundaki kaygıların sürmesi, Cumhurbaşkanının seçimi kapsamında, Anayasa Mahkemesinin aldığı bir kararla seçimlerin ilk turunu iptal etmesinin, Anayasa Mahkemesinin tarafsız hareket etmediği yönünde şiddetli siyasi tepkilere ve suçlamalara yol açması, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun, Şemdinli davasında iddianameyi hazırlayan Cumhuriyet savcısını azletmesi, yüksek mahkeme hâkimlerinin atanmasına ilişkin olarak tartışmaların yaşanması, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Temyiz Mahkemesi ve Danıştay bünyesindeki münhal kadrolara, Adalet Bakanı ve Müsteşarının toplantılara katılmamaları nedeniyle hâkim seçememesi konuları tenkit edilmiştir.⁷⁶

3.2.2.6. Avrupa Birliği 2008 Yılı İlerleme Raporu

Yargının tarafsızlığı konusunda kaygıların sürmesi, yüksek düzey yargı mensuplarının kamuoyuna çeşitli vesilelerle siyasi yorumlar aktarması, bu yorumların ileride yargının tarafsızlığına gölge düşürecek niteliğe sahip olabileceği, yargının bağımsızlığı konusunda, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun bileşimine ve yargı müfettişlerinin raporlama şekillerine ilişkin bir ilerlemenin sağlanamadığı,

HSYK'nın bileşiminin yargıyı bir bütün olarak temsil etmediği, sadece Yargıtay ve Danıştay'ın üst düzey üyelerinin HSYK'da üye olarak görev yaptıkları,

Hâkimlerin ve savcılarının performanslarını değerlendirmeden sorumlu yargı müfettişlerinin HSYK'dan ziyade Adalet Bakanlığına bağlı oldukları gibi hususlar,

⁷⁵ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, (2009), <http://www.abgm.adalet.gov.tr/dokumanlar/ilerleme%20raporlari%201998-2008.pdf>, Erişim Tarihi 25.12.2009)

⁷⁶ a.g.k.

Eleştirilmiştir.

3.2.3. Ziyaret Raporu Tavsiyelerine Yönelik Değerlendirmeler

Avrupa Birliği Komisyonu yetkililerince ülkemizde gerçekleştirilen “Yargı Sistemi ve Yolsuzlukla Mücadele” konulu inceleme ziyareti sonucu hazırlanan Raporda Teftiş Kurulu Başkanlığına yönelik olarak yazılan tavsiyelerin incelenmesinde;

“Hâkimlerin kanun, tüzük, yönetmelik ve genelge gereği denetlenmesinin Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 12 sayılı tavsiyesine aykırı olduğu ileri sürülmekte, yargı yolu (temyiz) denetimi dışında davaların niteliği hakkında hiç kimseye rapor vermeye zorlanamayacağı kuralını koyduğu, denetimin sadece idarî ve malî yönetim ile sınırlanması gerektiği,

Ayrıca Bakanlık Teftiş Kurulu’nun yeniden atanarak HSYK’nın kontrolü altında çalışmasının tavsiye edildiği” belirtilmiş ise de;

Bu hususta öncelikle hâkim ve savcılar arasında bir ayırım yapmak gerekmektedir. Savcılar açısından yaptıkları işin niteliği ve yasayla düzenlenen yetkileri gereği yargı bağımsızlığı konusunda bir sıkıntı bulunmamaktadır.

Hâkimler açısından ise, yargı bağımsızlığı ve takdir hakkına dikkat edilerek denetim görevinin yerine getirilmesi gerekmekte, Teftiş Kurulu olarak da bu konuda gereken dikkat ve hassasiyet gösterilmektedir. Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Tüzüğü’nün 11/a. ve 41. maddelerinde müfettişlerin yargı yetkisine ve yargısal takdire karışamayacağı, bu konuda tavsiye ve telkinde bulunamayacağı açıkça belirtilmiştir. Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliği 14/a maddesinde de benzer düzenleme getirilmiştir.

Ayrıca yönetmeliğin 87. maddesinde hangi hususlarda öneri yapılabileceği ayrıntılı olarak belirtilmiş, 87/8. fıkrasında “Yargı yetkisiyle takdir hakkına ilişkin hususlara öneriler” listesinde yer verilmeyeceği, ancak kanunda açıkça belirtilen hususların takdir hakkı kapsamına girmeyeceği belirtilmektedir.

Yargı bağımsızlığı ve takdir hakkı konuları en son olarak 2008 yılı Aralık ayında Teftiş Kurulu Başkanlığınca Bursa’da yapılan değerlendirme toplantısında tartışılmış, akademisyenler ve Yargıtay üyelerinin sunumları sonucunda takdir hakkı

kapsamında kaldığı düşünölen bir kısım önerilerin listeden çıkarılması sonucuna ulaşmıştır.

Yüksek mahkemelerin denetimi ile adalet müfettişlerinin denetim metodu farklı özellikler taşımaktadır. Yüksek mahkemeler usul hükümleri ile esasa ilişkin işlemler sonucu verilen kararı değerlendirmekte olup, adalet müfettişleri ise, kanun ile düzenlenmiş zorunlu usul hükümlerinin uygulanıp uygulanmadığı ve sağlıklı bir karar verme amacıyla toplanması gereken delillerin toplanıp toplanmadığını inceleyip öneri konusu yapmaktadırlar. Söz konusu inceleme sonucunda verilen kararın doğru veya yanlış olduğu irdelenmemektedir.

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Tüzüğünün 4. maddesindeki müfettişlerin denetim ve soruşturmaları Bakan adına yapmaları hükmünün, “Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Başkanı olan Bakan adına yapar” şeklinde düzeltilmesi veya bu şekilde yorumlanması halinde tartışılan hususun makul bir çözüme kavuşacağı düşünülmektedir. Bu takdirde adalet müfettişlerinin HSYK Başkanı olan Bakanın emrinde çalışması aynı zamanda HSYK’nın emrinde çalıştığı anlamına geleceğı için, yeniden atanma sorunu ortadan kalkmış olacaktır.

Yine AB’nin tavsiyelerinde geçen “Hâkimlerin dış görünüş ve giyim, kötü alışkanlık, kendisi ve ailesinin çevredeki intibalarının değerlendirilmesi ile bu maksatla kullanılan kriterlerinin eleştiri amacıyla gözden geçirilmesi ve yargı bağımsızlığını etkilemeyecek şekilde yeniden formülize edilmesi” hususunda;

Bu hususların hâkim ve savcılarının hâl kâğıtlarında yer almasının ilgililer hakkında verilen nihaî nota bir etkisi bulunmamaktadır. Bu bilgiler HSYK üyeleri ve Personel Genel Müdürlüğü idarecilerine, taşrada görev yapan hâkim ve savcılarının genel durumlarını sunmayı sağlamaktadır. Bu hususta hiçbir değerlendirme yapılmaması halinde merkezde onlar hakkında karar verenlerin bir fikir sahibi olmaları mümkün olamamaktadır. Hâkim ve savcı sıfatına uygun bir şekilde giyinmeyenler hakkında soruşturma yapmak suretiyle de değerlendirme cihetine gidilebilmektedir. Haklarında soruşturma yapmayı icap ettirmeyen ancak giyiminde mesleğin gerektirdiğı özeni göstermeyenlerin de durumunu yansıtabilmek amacıyla bu husus hâl kâğıdında değerlendirilmektedir.

Kullanılan değerlendirme kriterleri Teftiş Kurulu Başkanlığınca 2004 yılından bu yana yılsonlarında düzenlenen değerlendirme toplantıları ve seminerlerde ele alınmaktadır. 2008 yılında Bursa’da yapılan seminerde de “Hâkimlerin yargı

bağımsızlığı ve takdir hakkı ile hâl kâğıtlarında kullanılan ölçme ve değerlendirme kriterleri” tartışılmıştır.

Eleştirilerde yer alan “Hâkim ve savcılara kendileri hakkındaki hâl kâğıtlarına erişim hakkının sağlanması” hususunda;

Hâkim ve savcılarının kendileri hakkındaki gizli sicil bilgilerine ve bu kapsamda hâl kâğıtlarına erişim hakkı verilmesi ile ilgili olarak emsal kabul edilen Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunun 2005/3292 esas, 2008/1633 sayılı kararında; “Kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının faaliyetlerinde uygulanacak olan 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu, demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usulleri düzenlemek amacıyla çıkarılmış olup, yasanın 4. maddesinde, herkesin bilgi edinme hakkına sahip olduğu, 5. maddesinde ise kurum ve kuruluşların bu kanunda yer alan istisnalar dışındaki her türlü bilgi veya belgeyi, başvuranların yararlanmasına sunmak ve bilgi edinme başvurularını etkin, süratli ve doğru sonuçlandırmak üzere gerekli idari ve teknik tedbirleri almakla yükümlü oldukları hükümlerine yer verilmiştir. 4982 sayılı Yasa’nın anılan hükümleri birlikte değerlendirildiğinde, idari aşamada dahi kişilerin bilgi ve belgelere erişmelerinin bir hak olarak kabul edilmek suretiyle yasal güvenceye kavuşturulduğu, bu hakkın ancak yasada belirtilen hallerde sınırlanabileceği anlaşılmakta, bilgi edinme hakkı demokratik ve şeffaf bir yönetimin gereği olarak kabul edilmektedir.

Ayrıca Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun 10/03/2009 gün ve 107/1 sayılı kararıyla bu durum gözetilerek, “Hâl kâğıtları ve terfi fişlerinin hâkim ve savcının çalışma hayatını ve mesleki onurunu etkileyecek nitelikte olması ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununun amaçları arasında sayılan idarenin şeffaflığı ve açıklığı ilkelerinin gerçekleştirilmesi amacıyla, hâkim ve savcılar hakkında düzenlenen müfettiş hâl kâğıtları ile tetkik hâkimleri ve savcılar hakkında düzenlenen sicillerin istekleri halinde ilgililerine tebliğine” karar verilmiştir.

Türk yargısındaki teftiş sisteminin adem-i merkeziyetçi bir yapıya dönüştürülmesine ilişkin olarak;

Hâkim ve savcılarının HSYK tarafından terfi incelemesinde 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun 21. maddesinde belirtilen kriterlerden sadece birisi Teftiş Kurulu raporlarıdır. Bunun dışında aynı maddede, Yargıtay'dan geçen iş ve not durumu, Cumhuriyet savcıları için başsavcı tarafından düzenlenen siciller, hâkim ve savcılarının gelen ve çıkan iş oranları da göz önünde bulundurulmaktadır. Bu unsurlardan birinin eksikliğinin HSYK tarafından terfi engeli olarak kabul edilebildiği genel bir uygulama olarak gözlenmektedir.

Bu açıklamalara rağmen AB raporunda önerilen, merkezi olmayan bir yapılanma ile adlî birimlerde oluşturulacak olan denetim yapısı yukarıda açıklandığı üzere kısmen vardır. Aynı şekilde hâkim ve savcılar ile alakalı soruşturmaların kıdemli hâkim ve başsavcılar eliyle yürütülmesi uygulaması halen devam etmektedir. Bakanlık Ceza İşleri Genel Müdürlüğüne gelen hâkim ve savcı şikâyetlerinin büyük bir kısmı kıdemli hâkim ve başsavcı eliyle yerine getirilmektedir. Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Hâkim-Savcı Şikâyet Bürosunca 2008 yılında toplam 4289 şikâyete ilişkin dosya açılmasına rağmen,⁷⁷ Teftiş Kurulu tarafından 2008 yılında gerçekleştirilen inceleme ve soruşturma faaliyeti 164 olarak belirlenmiştir.⁷⁸ Bu verilere göre Teftiş Kurulunun yürüttüğü soruşturmaların oranının kıdemli hâkim ve başsavcı eliyle yerine getirilenlere nazaran daha az olduğu görülmektedir. Bu durum da Teftiş Kurulunun hâkim ve savcılarının terfisindeki etkisinin nispi olduğunu göstermektedir.

Buna ek olarak mahallindeki hâkim ve savcılar eliyle yürütülen soruşturmaların, muhatapları açısından çalışma barışı üzerinde olumsuz etki yapması ve kalıcı huzursuzluklara yol açması, yargı mensupları arasında hiyerarşik yapının güçlenmesi ve bu sebeple hâkim bağımsızlığının zedelenmesi, yargıçların aralarında husumet oluşması gibi yargıyı olumsuz yönde etkileyeceği göz ardı edilmemelidir. Bu sistem 1960 ve 1971 yılları arasında ülkemizde denenmiş ve değinilen sakıncaları taşıması nedeniyle uygulanmasından vazgeçilmiştir.

Hâkim ve savcılar hakkında disiplin soruşturmasına başlanmasına ilişkin bakanlık vetosu hususunda;

⁷⁷ Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2009), *Afyonkarahisar Toplantısı Sunumları*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.

⁷⁸ Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2008), *Birim Faaliyet Raporu*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları, s. 6.

Hâkim ve savcılar hakkında disiplin soruşturmasına başlanmasına ilişkin bakanlık vetosu yetkisi, kıdemli hâkim veya başsavcı ya da adalet müfettişince yapılan inceleme veya CİGM'nin dilekçe ve ekleri üzerinde yaptığı tetkik sonucunda idarî yargı yolu da açık bir şekilde kullanılmakta olup, objektif kriterler ve yasal dayanaktan yoksun olanların idarî yargı mercilerince iptali imkan dahilindedir. Bu nedenle keyfi olarak kullanılan bir veto yetkisinden söz edilmesi mümkün değildir.

3.2.4. Yargı Reformu Strateji Belgesine Göre Teftiş Kurulu

Adalet Bakanlığı Yargı Reformu Stratejisinin (2009);

“Yargı Bağımsızlığının Güçlendirilmesi” başlığı altında düzenlenen;

1.1. maddesinde; “HSYK'nın objektiflik, tarafsızlık ve şeffaflık temelinde uluslararası belgeler ışığında geniş tabanlı temsil esasına göre yeniden yapılandırılması, kararlarına karşı etkili bir itiraz sisteminin getirilmesi ve yargı yolunun açılması” öngörülmüş olup, bu kapsamda; “Ülkemizde Kurulun oluşumu ve çalışma şekli ile ilgili uzun yıllardan bu yana çeşitli kesimlerce dile getirilen ve bilimsel çalışmalarda yer alan bazı eleştiriler bulunmaktadır. Bu nedenle Kurulun objektiflik, tarafsızlık ve şeffaflık temelinde, uluslararası belgeler ışığında, geniş tabanlı temsil esasına göre yeniden yapılandırılması, kararlarına karşı etkili bir itiraz sisteminin getirilmesi ve yargı yolunun açılması hedeflenmektedir.” şeklinde alınan karar söz konusu belgede açıklanmıştır.⁷⁹

1.2. maddesinde; “HSYK'nın yeniden yapılandırılmasına paralel olarak Kurulun sekreteryasının ve denetim sisteminin yeniden düzenlenmesi” öngörülmüş olup, bu kapsamda; “Çağdaş hukuk sistemlerinde iddia ve karar makamları, gerek usul hükümleri gerekse yapısal olarak birbirinden ayrılmıştır. Bu ilke göz önüne alınarak denetim sistemi, HSYK'nın yeniden yapılandırılmasına paralel olarak iddia ve karar makamlarının tek elde birleşmesini engelleyecek şekilde, Kurul bünyesinde yeniden yapılandırılacaktır.” şeklinde alınan karar söz konusu belgede yer almıştır.⁸⁰

“Yargı Tarafsızlığının Geliştirilmesi” başlığı altında düzenlenen;

⁷⁹ Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, (2009), *Yargı Reformu Strateji Belgesi*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları, s. 6.

⁸⁰ a.g.k., s. 7.

2.4. maddesinde; “Kişisel verilerin korunması çerçevesinde HSYK’nın disipline ilişkin kararlarının tamamına ulaşılabilmesi” öngörülmüş olup, bu kapsamda; “Hâkimler ve savcıların disiplin suçu teşkil eden ve cezalandırılması gereken hâl ve hareketleri 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununda düzenlenmiş olup, bunların önemli bir kısmı ‘Hâkimin tarafsızlığı’ ilkesinin ihlali niteliğinde hâl ve fiillerdir. HSYK, kanunla belirlenen bu disiplin suçlarını işleyen hâkim ve savcılar hakkında disiplin cezası kararları vermekte, ancak bu kararlar sadece ilgisine tebliğ edildiğinden başkalarınca ulaşılması mümkün olmamaktadır. Hukukun temel ilkelerinden olan ‘suç ve cezada belirlilik’ ilkesi uyarınca, hâkim ve savcıların hangi eylemleri işlemeleri halinde ne tür bir disiplin cezasına muhatap olabilecekleri konusunda yetkili makamın uygulamasını bilme hakları olduğu gibi, kamu yönetiminde geçerli ‘saydamlık’ ilkesi de hâkim ve savcılara verilen disiplin cezalarına ilişkin kararların yayımlanmasını gerektirmektedir. Bu nedenle, HSYK’nın disiplin cezalarına ilişkin kararlarının yukarıda belirtilen amacı gerçekleştirecek şekilde ve kişisel verilerin korunması ilkesi gözetilerek yayımlanması yönünde düzenleme yapılacaktır. Böylece yukarıda belirtilen hususların yanı sıra, verilen disiplin cezalarının bütün yargı mensuplarına örnek teşkil etmesi suretiyle yargının tarafsızlığına ve yolsuzlukla mücadeleye katkı yapılmış, aynı zamanda HSYK’nın kararlarında şeffaflık sağlanmış olacaktır”.⁸¹

2.5. maddesinde; “Yargı mensupları ile ilgili 2802 sayılı Kanunda yer alan disiplin hükümlerinin yeniden ele alınarak nesnel ölçütler getirilmesi” öngörülmüş olup, bu kapsamda; “Hâkim ve Cumhuriyet savcılarının disiplin cezası gerektiren eylemlerine karşılık olarak 2802 sayılı Kanunun 62. ve devamı maddelerinde uyarma, aylıktan kesme, kınama, kademe ilerlemesini durdurma, derece yükselmesini durdurma, yer değiştirme ve meslekten çıkarma olmak üzere yedi tür ceza düzenlenmiştir. Bu düzenlemelerin bir kısmı muğlak ifadelerle kaleme alındığı ve nesnel ölçütlere dayanmadığı gerekçeleriyle eleştirilmektedir. Bu nedenle yargı mensuplarının disiplin cezalarını düzenleyen ifadelerin açık, sınırları çizilmiş ve belirli hale getirilmesi için çalışmalar yapılacaktır”.⁸²

⁸¹ Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, (2009), *Yargı Reformu Strateji Belgesi*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları, s. 14.

⁸² a.g.k., s. 14.

3.3. İDARİ DENETİMLE İLGİLİ TEMEL SORUNLAR

Yargının idari denetimi dayanağını Anayasa'dan almakla birlikte yargı mensupları tarafından çok arzulanan bir uygulama olmamış, denetim olgusuna soğuk bakılmıştır. Ancak buraya kadar belirtilen hususlardan da anlaşılacağı üzere gerekliliği üzerinde mutabık kalınmakta ve yerine alternatif bir öneri getirilememektedir. Denetimsiz bir yargıdan söz edilemeyeceği hususunda görüş birliği bulunmaktadır.

Buna karşın, uygulamada bir takım eleştiriler ve sorunlarla karşılaşmaktadır. Bunlardan bazıları yargının idari denetiminin muhataplarınca yeterince içselleştirilememesi, denetim ve değerlendirme usul ve esaslarının tartışılması ve düzenlenen hâl kâğıtlarının idari yargıda dava konusu yapılması olarak görülmektedir.

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığının her yıl gerçekleştirdiği yıl sonu değerlendirme toplantılarında, yıl içerisinde karşılaşılan sorunlar ile güncel meseleler üzerinde durulmakta, denetim ve soruşturmalarda uygulama birliğinin sağlanması ve tereddütlü hususların giderilmesi hedeflenmektedir. Bu amaçla 20-26 Aralık 2009 tarihleri arasında Afyonkarahisar'da gerçekleştirilen yıl sonu değerlendirme toplantısında aynı hususlar üzerinde durularak 23/12/2009 tarihinde yargının idari denetiminde karşılaşılan sorunlar ile ilgili olarak düzenlenen çalıştayda;

1-Hâkim ve savcılarının kişisel ve sosyal özelliklerinin, haklarında düzenlenen hâl kâğıtlarında sonuç nota tesiri,

2-İdari denetimin yargıya olan güvene etkisi,

3-Hâl kâğıdının yazılı veya notlu olarak düzenlenmesinin olumlu veya olumsuz yönleri,

4-Adalet dairelerindeki hâkimler ve savcılar dışındaki personelin adalet müfettişlerince denetlenmesi,

5-Hâkimler ve savcılarının mesleki bilgi ve başarılarının değerlendirilmesine esas olmak üzere yapılması gereken “görev ve iş tanımları” ile adli ve idari görev ayırımı,

6-Yargının idari denetiminin denetlenenlerce yeterince içselleştirilememesinin sebepleri ve geliştirilebilecek çözüm yolları,

7-Objektif ve güvenilir kriterler açısından mevcut hâl kâğıtlarının kişisel ve sosyal özellikleri ile mesleki bilgi ve çalışması bölümlerinin değerlendirilmesi,

8-Son yıllardaki verilere göre hâkim ve savcılar hakkında artan şikâyetlerin sebepleri,

Üzerinde durularak çözüm yolları araştırılmıştır.

Bunun dışında 184 Adalet Başmüfettişi ve Adalet Müfettişinin görev yaptığı Teftiş Kurulunda, toplam 32 Adalet Başmüfettişi ve Adalet Müfettişi üzerinde yargının idari denetimiyle ilgili genel sorunlara dair görüşlerini almak amacıyla yapılan 10 sorudan oluşan anket çalışmasına ilişkin konumuzla ilgili çıkarılan sonuçlara aşağıdaki bölümlerde değinilmektedir. Anket kapsamındaki yaş, cinsiyet ve medeni hâl gibi sonuçlara konumuza göre detay olduğundan yer verilmemiştir. İlgililerine 2010 yılı Şubat ayında ulaşılarak dönüşü sağlanan anketlerin analizi tamamlanmıştır.

Ayrıca Adalet Bakanlığı ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)'nın ortaklaşa yürüttüğü “Kurumsal Yönetim Perspektifinden Yargı Reformunun Desteklenmesi Projesi” kapsamında yargı mensuplarının Türkiye’deki yargı sisteminin kurumsal yönetimine dair görüşlerini almaya yönelik olarak 32 sorudan oluşan anket çalışmasına ilişkin konumuzla ilgili çıkarılan sonuçlar aşağıda gösterilecektir. Çalışma için Temmuz 2008 sonu itibariyle yargı mensuplarına ulaştırılan anketlerin geri dönüşleri ve analizi Aralık 2008’de tamamlanmıştır. Toplam 1021 yargı mensubu anketi yanıtlamıştır. Bu ankete her yaş grubundan 741 bay ve 199 bayan olmak üzere, 694 hâkim, 265 Cumhuriyet savcısının yanı sıra 12 Yargıtay üyesi ile 13 Danıştay savcısı ve tetkik hâkimi katılmıştır.⁸³

Yargının idari denetimi ile doğrudan alakalı olup önemi itibariyle öncelikli olarak ele alınması gereken sorunlar ve çözüm önerileri aşağıda madde başlıkları halinde sıralanmıştır.

⁸³ Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, (2010), (<http://www.undp.org.tr/bultenDocs>, Erişim Tarihi: 14.02.2010)

3.3.1. Bağımsızlık gerekçe gösterilerek, yargının idarî denetiminin yeterince içselleştirilememesi

Bağımsızlık, hâkimlere ayrıcalık hakkı tanımayıp, görevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirebilmeleri için sağlanmıştır. Yargı görevinin müdahalesiz bir şekilde bağımsız hâkimlerce ifası hukuk devletinin vazgeçilmez bir özelliğidir.

Hâkimlerin bağımsızlığı, kişisel ve göreve ilişkin bağımsızlık olarak iki ayrı grupta değerlendirilmektedir. Teftiş Kurulu tarafından yerine getirilen ve Anayasa'nın 144. maddesinde tanımlanan denetim görevinin, Anayasa ile teminat altına alınan bağımsızlık ilkesini zedelediği iddia edilmekte ise de,⁸⁴ bağımsızlık ile çelişki arz etmeyecek usul ve esaslara yasal çerçevesi belirlenen denetim usulünün geliştirilmesinden sonra bu eleştiriye katılmak mümkün değildir. Hiç bir gücün denetimsiz kalması düşünülemez. Çünkü ulusal mevzuat ve uluslararası üstün hukuk kuralları ile teminat altına alınan temel hak ve özgürlüklerin yargı gücünü kullananlarca kısıtlanabilmesi gibi çok güçlü bir yetkiye sahip olanların denetimsiz kalması, korunan temel hak ve özgürlükler açısından da çok önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Bu açıdan böyle önemli bir hususta denetim faktörünün devre dışı kalmasını gerektirecek bir zorunluluk bulunmamaktadır. Kaldı ki, söz konusu denetim yine hâkim ve savcılar içerisinde mesleğinde temayüz etmiş adalet müfettişlerince yerine getirilmektedir. 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun 37/b maddesi gereğince;

“Adalet müfettişliğine, hâkimlik ve savcılık mesleğinde fiilen en az sekiz yıl görev yapmış ve üstün başarısı ile adalet müfettişliği hizmetinde yararlı olacağı anlaşılmış bulunanlar arasından muvafakatlari alınarak, Bakan, Başbakan ve Cumhurbaşkanının imzasını taşıyan müşterek karar ile atama yapılır.”

Hükmü uyarınca atama gerçekleştirilerek bu hususta liyakate riayet edilmektedir. Çünkü, yapılan denetim görevi her yönüyle yargının en ağır vazifelerinden birisi olup, denetleyen de muhataplarınca aynı zamanda denetlendiği, incelenen dosyalar hakkında yapılan öneriler ile yöneltilen sorulara verilen cevapların müfettişin bilgi seviyesini yansıttığı hâkim ve savcıların dikkatinden kaçmamaktadır.

⁸⁴ Ünal, a.g.e., s. 107.

Her ne kadar denetim olgusundan kaynaklanan isteksizlik, bağımsızlık düşüncesi ve gerekçesi ile bir araya geldiğinde, hâkim ve savcılar tarafından denetimin içselleştirilmesi ve kanıksanmasına karşı bir direnç gelişmekte ise de, iki yılda bir yapılan denetime hazırlık yapılması amacıyla işlerin düzene sokulması, kalem personelinin kendine çeki düzen vermesi, dosyalardaki eksikliklerin elden geçirilmesi, ileride yasal sorumluluğu gerektirebilecek sonuçlar doğurabilecek nitelikte sıklıkla rastlanan hatalara meydan verilmemesi, örnek olarak, dosyaların Yargıtay’a gönderilmemesi, Yargıtay’dan gelenlerin ise esasa kaydedilmemesi, kesinleşen dosyaların infaza verilmemesi, tebliğe çıkarılmaması, infaz aşamasında tutuklu kalınan günlerin gözden kaçırılması veya ilâmdaki hataların gözden kaçırılması sebebiyle fazla süre ile hürriyeti bağlayıcı cezaların infazının, bu amaçla çıkarılan hatalı para cezaları ödeme ve yakalama emirlerinin yerine getirilmesi gibi telafisi imkansız sonuçlar doğmasına engel olunarak, hâkim ve savcılarının da cezai mesuliyetlerini gerektirecek durumların önüne geçilmektedir.

Denetim aynı zamanda yargı hizmetinden yararlananların da bu açıdan güvencesini oluşturmaktadır. Yaptıkları görev gereği yargı hizmetinden yararlananlar karşısında bir kısım mevzuat ile sağlanan koruma nedeniyle iş ve işlemlerine yönelik yakınmalara kısa sürede tevessül edilememesinden dolayı oluşan güven kaybı, denetimler sırasında aşılakta, bu amaçla talepte bulunanların iddiaları denetim yetkisine istinaden en kısa sürede ele alınarak sonuca ulaştırılmaktadır. Aksi halde işletilen uzun yasal prosedür sebebiyle yakınmalar artmakta, yargıya olan güven duygusu zedelenmektedir.

Zaten yargının bağımsızlığı makama değil “süje”ye ait bir özellik olarak kabul edilerek⁸⁵ bundan, hâkimin bağımsızlığı kastedilmektedir. Aslında, hâkim kişi olarak bağımsız olamaz. Çünkü bağımsızlık, hâkime tanınmış bir ayrıcalık değil, onun her türlü yabancı etkiden arınmış olarak, adil karar vermesini sağlayacak bir araçtır.

Mahkemenin hak arayanlara güven veren tarafsız bir görünüme sahip bulunması gereklidir. Mahkemenin tarafsızlığı konusunda, kuşku verecek her türlü

⁸⁵ Bilge, Önen, a.g.e., s. 82.

duruma karşı, bunu giderecek tedbir almak zorunludur.⁸⁶ Denetim bağımsızlığı etkilemeyecek dengeli bir şekilde yerine getirilmedi.

Teftiş Kurulu Başkanlığının 20-26 Aralık 2009 tarihleri arasında Afyonkarahisar’da gerçekleştirilen yıl sonu değerlendirme toplantısında 23/12/2009 tarihinde yargının idari denetiminde karşılaşılan sorunlarla ilgili olarak düzenlenen çalıştayda; yargının idari denetiminin denetlenenlerce yeterince içselleştirilememesinin sebepleri ve bu hususta geliştirilebilecek çözüm yolları ile ilgili olarak yapılan grup çalışmasına ilişkin değerlendirme neticesinde;

- 1- Yargı bağımsızlığı kavramının farklı yorumlanarak denetlenemez meslek olarak algılandığı,
 - 2- Değerlendirme kriterlerinin yetersiz olduğunun düşünüldüğü,
 - 3- Hâkim bağımsızlığının sorumsuzluk olarak değerlendirildiği,
 - 4- Teftiş Kuruluna önyargı ile bakıldığı,
 - 5- Denetimin kusur bulma faaliyeti olarak kabul edildiği,
 - 6- Denetimdeki yoğun süreç nedeniyle yargı mensupları ile tanışmaya ve iletişime yeterli zaman ayırlamadığı,
 - 7- Düzenlenen hâl kâğıtlarının kısmen de olsa etkisini sürdürdüğü,
 - 8- Kısa süreli denetleme ile şahsi ve sosyal özelliklerin doldurulamayacağı düşüncesinin yaygınlaştığı,
 - 9- Denetimin sadece olumsuzluğa odaklanarak olumlu şeylerin ifade edilmediği ve mahallinde çözüm önerilerinin geliştirilmediği,
- Tespit olunmuştur.⁸⁷

Ayrıca 32 Adalet Başmüfettişi ve Adalet Müfettişi üzerinde yargının idari denetimiyle ilgili genel sorunlara dair görüşlerini almak amacıyla yapılan 10 sorudan oluşan anket çalışması sonuçlarına göre; “Bağımsızlık gerekçe gösterilerek, yargının denetimi yeterince içselleştirilememektedir” teklifine, tamamen katılıyorum (9 kişi) % 28,12, katılıyorum (18 kişi) % 56,25, fikrim yok (4 kişi) % 12,50, katılmıyorum (1 kişi) % 3,13 oranda verilen cevaba karşılık, kesinlikle katılmıyorum diyen olmamıştır.

⁸⁶ Yenisey, Feridun v.d. (2003), a.g.e, s. 59.

⁸⁷ Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2009), *Afyonkarahisar Çalıştay Sunumları*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.

Yukarıdaki çalıştay ve anket sonuçları göz önünde bulundurulduğunda, yeterince içselleştirilemeyen idarî denetimin, denetlenenlerce hâkimin bağımsızlığı, teminatı ve takdir hakkını olumsuz yönde etkilediği anlaşılmaktadır.

3.3.2. Hâkim ve savcılar hakkındaki şikâyetlerin artması

Hâkim ve savcılar hakkında yapılan şikâyetler son 11 yılda artış göstermektedir. Bu durumu sayısal olarak ifade eden aşağıdaki Tablo 4'e göre;

Tablo 4: Ceza İşleri Genel Müdürlüğünce son 11 yılda Hâkim-Savcı Şikâyet Bürosunda açılan dosya sayılarını gösterir tablo (21/12/2009 Tarihi itibarıyla)⁸⁸

YILI	DOSYA SAYISI
1999	1836
2000	2624
2001	2908
2002	2939
2003	3543
2004	3149
2005	3655
2006	3818
2007	4151
2008	4289
2009	5109

İleri sürülen iddia sayısal verilere göre doğrulanmakta olup, açılan dosya sayısı 1999 yılında 1836 olmasına karşın 2009 yılında 5109'a ulaşmıştır. Ancak son 11 yılda yapılan şikâyetler üzerine başlatılan işlemler sonucunda, hâkim ve savcılar hakkında 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun 82. maddesi gereğince verilen soruşturma izni sayısını gösteren aşağıdaki Tablo 5'e göre verilen soruşturma izin sayısında azalma olduğu görülmektedir.

88 Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2009), *Afyonkarahisar Toplantısı Sunumları*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.

Tablo 5: Hâkim ve savcılar hakkında yıllara göre verilen soruşturma izni sayısını gösterir tablo (21/12/2009 Tarihi itibariyle)⁸⁹

YILI	SORUŞTURMA İZNİ SAYISI
1999	195
2000	259
2001	310
2002	216
2003	186
2004	174
2005	150
2006	205
2007	199
2008	227
2009	159

Artan şikâyet sayısına göre verilen soruşturma izni sayısının azalmasının anlamını kavrayabilmek için Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğünce 2008 ve 2009 yıllarında değerlendirilen şikâyet dosyalarındaki duruma aşağıdaki Tablo 6'da göz atmak gerekirse;

Tablo 6: Ceza İşleri Genel Müdürlüğünce 2008 ve 2009 yıllarında sonuçlanan dosyalarda yer alan Hâkim ve Savcılar hakkında yapılan işlemleri gösterir liste (21/12/2009 Tarihi itibariyle)⁹⁰

İŞLEM TÜRÜ	2008	2009
İşlem Yapılmasına Yer Olmadığına	1588	1823
Şikâyetin İşleme Konulmamasına	2085	2331
İşlemden Kaldırma	128	85
Birleştirme ve Diğer	270	196
Disiplin	155	117
Disiplin + Kovuşturma	63	70
TOPLAM	4289	4622

89 Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2009), *Afyonkarahisar Toplantısı Sunumları*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.

90 a.g.k.

Yukarıda saptanan hususların doğrulandığı müşahade edilmekte, bununla birlikte aynı birim tarafından HSYK'ya sevk edilen ve kovuşturma izni verilen dosya ve kişi sayılarının da azaldığı aşağıdaki Tablo 7'de göze çarpmaktadır.

Tablo 7: Ceza İşleri Genel Müdürlüğünce 2008 ve 2009 yıllarında disiplin işlemi yönünden HSYK'ya sevk edilen ve kovuşturma izni verilen dosya ve kişi sayıları (21/12/2009 Tarihi itibarıyla)⁹¹

YILI	DOSYA SAYISI	KİŞİ SAYISI
2008	218	276
2009	187	228

HSYK tarafından verilen kararların niteliği açısından değerlendirme yapmak amacıyla örnek olarak alınan 132 karar ile ilgili istatistik veriler aşağıda Tablo 8'de yer almaktadır.

Tablo 8: HSYK tarafından 2009 yılında 132 hâkim ve savcı hakkında verilen karar ve cezaların dağılımını gösterir liste (21/12/2009 Tarihi itibarıyla)⁹²

KARAR TÜRÜ	SAYISI
Uyarma	14
Ortadan Kaldırma	8
Aylıktan Kesme	3
Kınama	11
Kademe ilerlemesinin durdurulması	2
Derece ilerlemesinin durdurulması	1
Yer Değiştirme	7
Meslekten Çıkarma	1
Ceza Tayinine Yer Olmadığı	70
İşlemden Kaldırma (Af)	15
TOPLAM	132

Yukarıdaki tabloda önem arz eden husus olarak toplam 132 karar içerisinde 47 adedinde ceza tayini öngörülmekte iken, geriye kalan 70 adedinde ceza tayinine yer olmadığına karar verilmiş, 15 adedinde ise af sebebiyle dosyaların işlemden kaldırılması dikkati çekmektedir.

91 Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2009), *Afyonkarahisar Toplantısı Sunumları*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.

92 a.g.k.

Tablo 9: Ceza İşleri Genel Müdürlüğünce Hâkimler Ve Savcılar Yüksek Kuruluna gönderilen disiplin dosyaları ile Yüksek Kurulca verilen kararlar (01/01/2001-22/12/2009)⁹³

Yılı	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
HSYK'ya sunulmak üzere gönderilen disiplin dosya sayısı	316	296	233	188	182	189	170	213	150
HSYK tarafından verilen karar toplamı	327	460	357	251	195	281	272	157	193

Tablo 10: Ceza İşleri Genel Müdürlüğünce Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna Gönderilen disiplin dosyaları ile Yüksek Kurulca verilen kararlar (01/01/2001-22/12/2009)⁹⁴

Ceza Nevi	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Uyarma	62	71	42	50	28	25	28	19	22
2802 S.Y.'nın 63,70/2. mad. İle Ort. Kaldırma	32	47	38	21	23	18	15	9	16
Aylıktan Kesme	12	27	16	8	2	-	1	4	4
Kınama	41	55	39	44	32	18	30	16	19
Kademe İlerlemesinin Durdurulması	16	10	11	7	9	7	7	3	7
Derece Yükselmesinin Durdurulması	2	5	4	-	7	1	2	2	-
Yer Değiştirme	10	19	10	18	7	9	10	8	10
Meslekten Çıkarma	8	4	11	5	6	12	3	3	6
Ceza tayinine yer olmadığı	101	170	165	94	73	81	115	67	87
Af	42	50	20	2	4	100	59	25	20
İşlemden Kaldırılma (Ölüm, zamanaşımı v.b.)	1	-	1	2	4	10	2	1	2
HSYK tarafından verilen karar toplamı	327	460	357	251	195	281	272	157	193

93 Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2009), *Afyonkarahisar Toplantısı Sunumları*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.

94 a.g.k.

Yukarıda sunulan tablolar ile birlikte Tablo 9 ve Tablo 10’da dikkate alındığında, Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü tarafından değerlendirilen şikâyet dosyaları ile HSYK tarafından verilen kararlar içerik olarak incelendiğinde, hâkim ve savcılar aleyhinde çıkan kararların daha azınlıkta kaldığı, genel olarak lehe değerlendirme yapıldığı görülmektedir.

Hâkim ve savcılar hakkında 2009 yılında açılan şikâyet dosyalarında ilgililere isnat olunan suçlara aşağıdaki Tablo 11’de ayrıntılı olarak yer verilmektedir.

Tablo 11: Ceza İşleri Genel Müdürlüğünce 2009 yılında Hâkim-Savcı Şikâyet Bürosunda açılan 5109 dosyanın suçlara göre dağılımı (21/12/2009 Tarihi itibarıyla)⁹⁵

SUÇUN NİTELİĞİ	SAYISI
Görevi kötüye kullanmak	2395
Görevi ihmal	1577
Taraflı davranmak	301
Trafik Kanununa muhalefet etmek	218
Hakaret	138
Taraflı karar vermek	127
Bakaya takibi	70
Görevi ile bağdaşmayan hareket	62
Diğerleri	221
TOPLAM	5109

Bu tabloya göre görevin ihmal edildiği ve kötüye kullanıldığına yönelik iddialar toplam 5109 dosyadan 3972’sini oluşturmakta ve ekseriyeti teşkil etmektedir.

Anayasa’nın 144. maddesine göre, hâkim ve savcılar hakkında inceleme ve soruşturma Adalet Bakanlığının izni ile adalet müfettişleri tarafından yapılabileceği gibi, bu görevi Adalet Bakanının hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim ve savcı eliyle de yaptırabileceği hüküm altına alınmıştır. Muhakkik olarak görevlendirilen hâkim ve Cumhuriyet savcıları tarafından her zaman gerekli ve yeterli özen gösterilmemesinden dolayı yapılan inceleme ve soruşturmalarda bir kısım sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu kapsamda;

⁹⁵ Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2009), *Afyonkarahisar Toplantısı Sunumları*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.

1- İnceleme ve soruşturma isme gönderildiği hâlde, yargı çevresindeki tanıkların dinlenmesi, evrakın incelenmesi, bir kısım delillerin toplanması için ilçe hâkim ve Cumhuriyet savcılıklarına talimat yazıldığı,

2- Soruşturma izni verilmesi nedeniyle savunma alındığı hallerde savunmada gösterilen delillerin toplanmadığı, savunma tanıklarının dinlenmediği,

3- İlgili evrakın incelenmesi ve önem arz eden belgelerin dosyaya eklenmesi yerine, tüm dosyanın fotokopisinin gönderildiği,

4- Hâkim ve Cumhuriyet savcısının eylemi ile 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun 86. maddesi anlamında birliktelik bulunmayan kişilere ilişkin evrakın tefrik edilmeden Ceza İşleri Genel Müdürlüğüne gönderildiği,

5- Şahsî suçlara ilişkin soruşturmaların ilgilinin bağlı bulunduğu yargı çevresine en yakın ağır ceza mahkemesi Cumhuriyet Başsavcısı tarafından yapılması gerektiği gözetilmeden suçun işlendiği veya ilgilinin görev yaptığı yer Cumhuriyet savcıları tarafından yürütülüp sonuçlandırıldığı,

6- Hâkim ve Cumhuriyet savcısı hakkındaki şikâyet veya ihbar dilekçesi üzerine, Bakanlık izni olmadığı hâlde, inceleme kapsamında değerlendirilebilecek işlemler yapıldığı ve belgeler toplandığı,

Görülmektedir.

Bu sorunların altında, 2802 sayılı Kanunun ilgili maddeleri ile hâkim ve savcılar hakkındaki inceleme ve soruşturmaların yürütülmesine ilişkin genelgelerin dikkate alınmaması, iş yoğunluğunun bulunması ve en önemlisi aynı yerde görev yapılması gibi sebeplerin yanında, yapılan işlemin inceleme ve soruşturmayı yürüten hâkim ve Cumhuriyet savcısının tayin, terfi ve iş yüzdesine hiçbir etkisinin bulunmaması da yatmaktadır.

Hâkim ve savcılara yönelik şikâyetlerin son 11 yıldır sürekli artış göstermesinin sebepleri üzerinde bu güne kadar ciddi bir araştırma yapılmamıştır. Yargıya güvenin düşük olmasından doğrudan etkilenen hâkim ve savcı şikâyetlerinin sonuçları üzerinde yapılan değerlendirme neticesinde verilen disiplin cezalarındaki azalma dikkati çekmektedir. Yıllara göre katlanarak artan şikâyet sayısına göre azalan disiplin cezaları arasında ters orantı oluşması nedeniyle;

1- Soruşturmaların etkili yapılmadığı,

2- Meslek dayanışması içinde bulunduğu,

- 3- Hâkim ve savcılarının işlem ve davranışlarında hassasiyet göstermedikleri,
 - 4- Kamuoyunun yargı erkine olan ilgi ve beklentisinin arttığı ve hak arama bilincinin geliştiği,
 - 5- Yargıdaki kurumsal aksamalardaki sorumluluğun, hâkim ve savcılara yöneltildiği,
 - 6- Disiplin soruşturmaları sonucu verilen cezaların kamuoyunu tatmin etmediği,
 - 7- Vatandaşların temyiz başvurusu yerine şikâyet yolunu tercih ettiği,
- Şeklinde değerlendirilmesi mümkündür.

Teftiş Kurulu Başkanlığının 20-26 Aralık 2009 tarihleri arasında Afyonkarahisar'da gerçekleştirilen yıl sonu değerlendirme toplantısında 23/12/2009 tarihinde yargının idari denetiminde karşılaşılan sorunlarla ilgili olarak düzenlenen çalıştayda;

Son yıllardaki verilere göre hâkim ve savcılar hakkında artan şikâyetlerin sebepleri hakkında gerçekleştirilen grup çalışmasına ilişkin değerlendirmeye göre;

- 1- Yargılamanın uzun sürmesinden dolayı yasa yolu yerine şikâyetin tercih edilmesi,
- 2- Etik davranış normlarına uygun davranılmaması,
- 3- Adalet Bakanlığı ya da adalet müfettişliğine yapılan şikâyetten sonuç alınacağı yönünde kanaat oluşması,
- 4- Başsavcı ve Komisyon başkanlarının yönetim zafiyeti göstermeleri,
- 5- Haksız ve yersiz şikâyetler nedeniyle şikâyetçiye karşı yasal yaptırımın etkin bir şekilde uygulanmaması,
- 6- Bilgiye erişim, hak arama, hâkim ve savcılarının hesap verebilirliği hususundaki bilincin artması,
- 7- Yargıya karşı oluşan güvensizliğin artması,
- 8- Mesleki müktesebat eksikliği,
- 9- İş yoğunluğu ve personel yetersizliği ile hâkimlerin kendilerini yasal koruma altında korumada hissetmeleri,

Olduğuna dair saptamalar yapılmıştır.⁹⁶

⁹⁶ Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2009), *Afyonkarahisar Çalıştay Sunumları*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.

Ayrıca 32 Adalet Başmüfettişi ve Adalet Müfettişi üzerinde yargının idari denetimiyle ilgili genel sorunlara dair görüşlerini almak amacıyla yapılan 10 sorudan oluşan anket çalışması sonuçlarına göre;

“Hâkim ve savcılar hakkındaki şikâyetlerin artmasında denetimin olumsuz etkisi bulunmamaktadır.” önerisine, tamamen katılıyorum (8 kişi) % 25, katılıyorum (7 kişi) % 21,87, fikrim yok (8 kişi) % 25, katılmıyorum (5 kişi) % 15,63, kesinlikle katılmıyorum (4 kişi) % 12,50 şeklinde cevap verilmiştir.

Yukarıdaki çalıştay ve anket sonuçları dikkate alındığında, hâkim ve savcılar hakkında artan şikâyetlerin, yargının etkin bir şekilde idari açıdan denetlenmesinin gerekliliğini hissettirdiği görülmektedir.

3.3.3. Yargıya duyulan güvenin genel olarak azalmasına karşın denetimin yargı bağımsızlığına katkısı

Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır. (1982 Anayasası m. 9) Yukarıda yargının ve hâkimin bağımsızlığı ile ilgili olarak yapılan ayrıntılı açıklamalar göz önünde bulundurulduğunda kamuoyunun yargıya karşı duyduğu güvenin önemsenerek dikkate alınması hususunda bu güne kadar kamuoyu araştırma şirketleri dışında tatmin edici bir çalışma gerçekleştirilerek elde edilen sonuçlar kamuoyu ile paylaşılmamıştır.

Yargı erki, adına karar verdiği Türk Milletinin denetiminden uzak ve kayıtsız kalmamalıdır. Demokratik seçimlerle tecelli eden halk iradesinin temsil edildiği parlamentolar tarafından yapılan yasaları Türk Milleti adına uygulayan ve yine Türk Milleti adına Anayasa’ya aykırılık gerekçesi ile iptal eden, demokratik sistemin vazgeçilmez aktörlerinden olan siyasi partileri Türk Milleti adına kapatan, demokratik seçim sonucu oluşan parlamento içerisinde çıkan ve Türk Milletinin vekillerinden aldığı güvenoyuna dayanarak yürütme faaliyetleri kapsamında gerçekleştirdiği idari iş ve işlemleri Türk Milleti adına durduran veya iptal eden Yargı Gücünün adına karar verdiği Türk Milleti ile güven sorunu yaşadığı, yapılan araştırmalar ve kamuoyunda yaşanan tartışmalardan anlaşılmaktadır.

Bu kapsamda; “Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun oluşumunda Adalet Bakanı ve müsteşarın bulunması yargı bağımsızlığı açısından ülkemizde zaman zaman şiddetle eleştirilmekte ve bu kurulun sadece yargı organları tarafından seçilmiş hâkimlerden oluşması istenilmektedir. Ergun ÖZBUDUN’un da isabetle

belirttiği gibi, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun “bütün üyelerinin doğrudan doğruya yargı organları tarafından seçilmelerinin fayda ve sakıncaları konusunda pek çok söz söylenebilir. Şüphesiz böyle bir sistem hâkimlerin yasama ve yürütme organları karşısındaki bağımsızlığını en yüksek noktasına ulaştırır. Ancak öte yandan, hâkimlerin hâkimler tarafından seçilmesi anlamına gelen ‘kooptasyon’ sisteminin bir çeşit kast zihniyetine sahip bir ‘yargı teknokrasisi’nin oluşmasına, yargı organının toplumdaki değişimlere duyarsız kalmasına yol açabileceği de ileri sürülebilir. Ayrıca şuna işaret etmek gerekir ki, Adalet Bakanı, ülkenin adalet politikasının genel gidişinden ve adalet hizmetlerinin iyi işlemlerinden sorumludur. Adalet hizmetlerindeki aksamalar ile ilgili olarak Türk milletinin vekilleri olan Parlamento’ya karşı hesap verecek olan Adalet Bakanıdır. Böylesine sorumluluk altına giren bir Bakanın hâkimlerin atanmasında yetkili olan bir kurulda bulunmasının yadırganmaması yerinde olacaktır”.⁹⁷ Parlamentoyla ilişkileri sağlamak ve hesap verilebilirlik açısından Adalet Bakanı’nın, Bakanlıkla ilişkileri koordine etmek için de Bakanlık Müsteşarı’nın Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu içinde bulunması yararlı görülmektedir.⁹⁸ Ülkemizde uygulaması bulunmamakla birlikte demokratik birçok devlette yüksek yargı temsilcisinin ülkelerinin parlamentolarında yargı adına hesap vermek amacıyla belli periyotlarla konuşma yaptıkları bilinmektedir.

Yargıya duyulan güven ile ilgili olarak yapılan bazı kamuoyu araştırma sonuçlarından;

GENAR Araştırma ve Danışmanlık Merkezi’nin 2009 yılının 3. çeyreğine ilişkin olarak, Türkiye genelinde 17 il ve 49 ilçede 2152 kişi ile yüzyüze görüşülerek yapılan anket sonucunda “Türkiye Toplum ve Siyaset Araştırması 2009 Üçüncü Çeyrek verileri” sonuçlarına göre;

Ordu’nun % 80,6 ile birinci sırada, Cumhurbaşkanlığı’nın % 65,0 ile ikinci sırada, TBMM’nin % 63,2 ile üçüncü sırada, Yargı’nın % 61,3 ile dördüncü sırada yer aldığı tespit edilmiştir. Hükümete güven % 53,4 medyaya güven % 40,2 muhalefete güven %38,5 olarak ifade edilmiştir.⁹⁹

⁹⁷ Türk Anayasa Hukuku Sitesi, (2009), (<http://www.anayasa.gen.tr/yargiorgani.htm>, Gözler, Kemal, Erişim Tarihi 27.06.2009)

⁹⁸ YAZICI, a.g.e., s. 17,

⁹⁹ Vatan Gazetesi, (2009), (<http://www.gazetevatan.com/haberdetay.asp>, Erişim tarihi: 14.02.2009)

GENAR tarafından 2-11 Ocak 2010 tarihleri arasında, Türkiye genelini yansıtacak demografik özelliklere sahip 17 ilde, 2095 kişi ile görüşülüp, kantitatif araştırma yöntemi ve yüzyüze anket tekniği uygulanarak gerçekleştirilen “2009 Türkiye-Toplum-Siyaset Araştırması 4. Çeyrek” isimli araştırma raporunun “Türkiye’de Kurumlara Güven” başlığı altında incelenen kurumlara güven algısına göre;

Ordu’nun % 75.5’le birinci sırada, Yargı’nın % 59.7’yle ikinci sırada, Cumhurbaşkanlığı’nın %58.8 ile üçüncü sırada yer aldığı tespit edilmiştir. Hükümete güven % 47.9, muhalefete güven %33.2, medyaya güven %33.8 olarak ifade edilmiştir.¹⁰⁰

Açık Toplum Enstitüsü Türkiye Temsilciliği tarafından desteklenen, vatandaşın gözünden hukukun nasıl görüldüğünü anlamak için gerçekleştirilen “Adalet Gözet Projesi” kapsamında hazırlanan, mahkemeler ile olan deneyimi ve medyadan edindiği bilgiler ışığında, vatandaşın hukuk sistemi, yargılama süreci, mahkemelerin işleyişi hakkındaki düşüncelerinin öğrenilmesini amaçlayan, 03/08/2006 ile 03/07/2007 tarihleri arasında, Türkiye genelini yansıtacak özelliklere haiz 12 ilde, toplam 3172 kişi üzerinde yapılan anketler sonucunda düzenlenen “Adalet Barometresi” raporunun “Mahkemeler ve Diğer kurumlara Güven” başlığı altında “Mahkemelere güven çok yüksek değildir” önerisine yönelik verilen cevapların sonuçlarına göre;

Söz konusu öneri ile ilgili olarak, tamamen güveniyorum % 21.2, güveniyorum % 26.5, fikrim yok % 26.2, güvenmiyorum % 13.3, tamamen güvenmiyorum % 12,7 oranında yanıtlar verilmiş olup bu rakamlara göre yargıya güvenenlerin oranı % 47,7’de kalmıştır.¹⁰¹

Teftiş Kurulu Başkanlığının 20-26 Aralık 2009 tarihleri arasında Afyonkarahisar’da gerçekleştirilen yıl sonu değerlendirme toplantısında 23/12/2009 tarihinde yargının idari denetiminde karşılaşılan sorunlarla ilgili olarak düzenlenen çalıştayda;

İdarî denetimin yargıya olan güvene etki ve katkısı ile ilgili olarak yapılan grup çalışmasına ilişkin değerlendirme neticesinde;

¹⁰⁰ Genar Araştırma Danışmanlık Eğitim Kurumu, (2009), *Türkiye-Toplum-Siyaset Araştırması 4. Çeyrek: Türkiye’de Kurumlara Güven*, Araştırma Raporu, İstanbul: Genar Yayınları, s. 7.

¹⁰¹ Kalem, Seda, (2008), *Adalet Barometresi: Vatandaşların Mahkemeler Hakkındaki Görüşleri ve Değerlendirmeleri*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 11.

- 1- Yargının içinden yetişmiş ehil kişiler tarafından denetlenmesinin yargıya olan güveni artırdığı,
- 2- Yargı mensuplarının keyfi davranışlarını önleyerek, özel ve mesleki yaşamlarında daha dikkati olmalarını sağladığı,
- 3- Yargı mensupları için hesap verilebilirlik ilkesine işlerlik kazandırıldığı,
- 4- Denetimin varlığının hâkim ve savcıların çalışmalarına motivasyon kazandırdığı,
- 5- Denetlenen birimler arasında uygulama birliğinin gerçekleştirildiği,

Tespit edilmiştir.¹⁰²

Bununla birlikte 32 Adalet Başmüfettişi ve Adalet Müfettişi üzerinde yargının idari denetimiyle ilgili genel sorunlara dair görüşlerini almak amacıyla yapılan 10 sorudan oluşan anket çalışması sonuçlarına göre;

“Yargıya duyulan güvenin genel olarak azalmasına karşın, denetim yargıya olan güvene katkı sağlamaktadır.” önerisine, tamamen katılıyorum (12 kişi) % 37.50, katılıyorum (14 kişi) % 43.75, fikrim yok (3 kişi) % 9.37, katılmıyorum (2 kişi) % 6.25, kesinlikle katılmıyorum (1 kişi) % 3.13 şeklinde cevap verilmiştir.

Yukarıdaki rapor, çalıştay ve anket sonuçlarına bakıldığında, ülkemizde yargıya güven sorunu olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. Çözümü mümkün olan bu meselenin en önemli ve tehlikeli yönü ise, söz konusu yargıya güven sorununun sık sık anket veya diğer rapor sonuçlarının açıklanması sırasında veya yargı ile ilgili önemli toplantı ve açılışlarda dile getirilmesine rağmen, yargı adına bu durumu öz eleştiri olarak kabul ederek, sorumluluğu üzerine almak suretiyle çözüm için somut girişimde bulunabilecek muhatapların olmaması sebebiyle sorunun sahipsiz kalmasıdır. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ile Yüksek Yargı Mahkemelerinin bu meseleye birlikte hareket ederek muhatap olmaları gerektiği teorik olarak söylenebilecek bir fikir ise de, yüksek yargıda temsil sorunu açısından bu çözüm şekli mümkün olmadığı gibi, Adalet Bakanlığının bu soruna sahip çıkmasının ise, yürütmenin yargıya müdahalesi olarak algılanması meseleyi çözümsüz hale getirmektedir. Yargıya duyulan güven ile ilgili olarak yukarıda saptanan olumsuzluklar, idari denetimin olumlu sonuçları sayesinde yargı bağımsızlığı açısından pozitif netice doğuracak şekilde katkı sağlayacaktır.

¹⁰² Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2009), *Afyonkarahisar Çalıştay Sunumları*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.

3.3.4. Objektif ve güvenilir performans kriterlerinin geliştirilememesi

Yargının idarî denetimin en önemli amacı ölçme ve değerlendirmenin objektif ve isabetli şekilde gerçekleştirilmesidir. Bu hususta öncelikle denetlenen muhataplar ile itirazlara ve açılan davalara bakanlar üzerinde yeterli kanaatin oluşturulması gerekmektedir.

Bugüne kadar kullanılan yazılı veya notlu hâl kâğıdı düzenlemelerine alternatif, objektif ve güvenilir sistem ve modeller üzerinde çalışılarak, hâkim-savcı ve diğer adalet personelinin yeterliliğine dair sağlıklı tespitler yapılması amaçlanmaktadır. Düzenlenen hal kâğıtlarında, müfettişe güvenilir ve objektif yeni kriterler çerçevesinde takdir yetkisi sağlanarak hal kâğıtlarına olan güvenin en üst düzeye çıkarılması ihtiyacı hissedilmektedir.

Mevcut hal kâğıdındaki problemler;

1- Yazılı veya notlu sisteme göre düzenlenen hâl kâğıtlarında 100 üzerinden yapılan değerlendirmede eleştirileri karşılayacak objektif kıstaslar getirilememiştir.

2- Hal kâğıtlarında doldurulan haneler gerçek performansı değerlendirmede yeterli olamamaktadır.

Ölçme ve değerlendirme usulleri ile ilgili bilimsel gelişmelerden yararlanarak bunun hâkim ve savcılarının performansının belirlenmesi ve hâl kâğıdı düzenlenmesi sırasında uygulanması ihtiyacı hızla hissedilmektedir. Bu konuda performans kriterleri belirlendikten sonra, hal kâğıdının kapsamında uzun süredir uygulanan ve hali hazırda kullanılmakta olan kriterler yeniden gözden geçirilmelidir.

Hâl kâğıtlarında;

Mesleki bilgi ve çalışma bölümünün değerlendirilmesine kriter teşkil edecek objektif veriler ışığında hâkim ve savcılarının yerine getirdikleri adlî ve idarî görevlerin ağırlığına göre hâl kâğıtlarına yansıtılmasında değişik puanlama oran ve ölçütleri oluşturulabilir. Yapılan değerlendirmenin ilgilinin ifa ettiği görevin niteliği ile örtüşmesi gerekmektedir.

Mesleki bilgi ve başarı ile ilgili sayısal verilere ulaşmak ve bunu hâl kâğıtlarına yansıtmak mümkün ise de, kişisel ve sosyal özelliklere ilişkin değerlendirmelerin objektif tanım ve kriterlerini oluşturup bunu sayısal olarak ifade etmekte zorlanılmaktadır. Geline son nokta ve gelişen şartlar, ölçme ve

değerlendirme konusunun bilimsel bir şekilde yeniden ele alınarak bir proje kapsamında değerlendirilmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Teftiş Kurulunun başlattığı ve Tübitak tarafından desteklenme kararı alınan “Hâkim-savcı ve adalet personelinin performans değerlendirmesinde güvenilir yeni ölçüm araçlarının ve kriterlerinin oluşturulması” konulu proje ile hâkim ve savcılarının performanslarının objektif kriterlere göre ve daha sağlıklı olarak hak ettikleri bir şekilde değerlendirilmesine katkı sağlanarak, yargı hizmetlerinin güvenilirliği ile hız ve kalitesinin yükseltilmesinin yanı sıra Teftiş Kurulunun etkinliği ve verimliliği ile saygınlığının artırılması da hedeflenmektedir. Bu kapsamda;

- 1- Ölçme ve değerlendirme konusunda objektif kriterler geliştirmek için alanında uzman akademisyenlerle işbirliği yapılması,
- 2- Uluslararası alanda değişik ülke uygulamalarının araştırılması,
- 3- Dünyadaki değişik objektif ölçme ve değerlendirme kriterlerinin Teftiş Kurulunca kullanılan kriterlerle mukayese edilerek sistemimiz açısından uygulanabilir olanların araştırılması,
- 4- Çalışmaları ile değerlendirilen yargı mensuplarının idarî denetim ile ilgili düşünceleri alınarak araştırmaya ilişkin katkılarının sağlanması,
- 5- Hâkim, savcı ve adalet personelinin performanslarının değerlendirilmesine yönelik usul ve yöntemler ile ilgili olarak çalıştay ve SWOT analizi yapılması,
- 6- Yargı hizmetlerinin hız ve kalitesinin yükseltilmesi ile güvenilir ve objektif kriterlerin belirlenmesi amacıyla gerekli performans verilerinin elde edilmesi için iş tanımlarının tamamlanması,
- 7- İdarî Yargıda açılan iptal davalarında verilen kararlar çerçevesinde hâl kâğıtlarının hukuki durumu ve iptal gerekçelerinin analizi,
- 8- Anayasal bir kurum olarak Teftiş Kurulu tarafından denetim ve soruşturmalarda yapılan değerlendirmelere, HSYK’nın yaklaşımının belirlenmesi,
- 9- İdari denetimin yargıya olan güvene etki ve katkısının değerlendirilmesi,
- 10- Yapılan çalışmaların yargı mensupları ile paylaşılarak hâl kâğıtlarına duyulan güvenin en üst düzeye çıkarılması,

Amaçlanmakta, hâl kâğıtlarının, hâkim ve savcılarının tayin ve terfi gibi önemli özlük işlemlerine dayanak yapılması nedeniyle, en az eleştirilecek objektif kriterler

oluşturulması, hâkim ve savcılarının performanslarının hak ettikleri bir şekilde sağlıklı olarak değerlendirilmesi, yargı hizmetlerinin güvenilirliği ile hız ve kalitesinin artırılmasına katkı sağlanması düşünülmektedir. Yürütülen bu proje ile, hâkim-savcı ve adalet personelinin performanslarının değerlendirilmesi hususu ayrıntılı olarak incelenerek bu konuda yapılacak mevzuat değişiklikleri için önemli bir referans kaynağı oluşturabilecektir.

Teftiş Kurulu Başkanlığının 20-26 Aralık 2009 tarihleri arasında Afyonkarahisar’da gerçekleştirilen yıl sonu değerlendirme toplantısında 23/12/2009 tarihinde yargının idari denetiminde karşılaşılan sorunlarla ilgili olarak düzenlenen çalıştayda;

Hâkim ve savcılarının değerlendirilmesi için mevcut hal kâğıtlarının objektif ve güvenilir kriterler açısından değerlendirilmesi ile ilgili olarak yapılan grup çalışması sonucunda;

- 1- Kişisel ve sosyal özellikler hakkında Bangalor Yargı Etiği ve Budapeşte İlkeleri doğrultusunda belirlenecek objektif ve güvenilir kriterlerin geliştirilmesi,
- 2- Mesleki bilgi ve çalışmada notlu sistem muhafaza edilerek genel olarak değil daraltılmış konulara göre, her soruya ayrı ayrı değerlendirme yapılması,

Hususları benimsenmiştir.¹⁰³

Ayrıca 32 Adalet Başmüfettişi ve Adalet Müfettişi üzerinde yargının idari denetimiyle ilgili genel sorunlara dair görüşlerini almak amacıyla yapılan 10 sorudan oluşan anket çalışması sonuçlarına göre;

“Objektif ve güvenilir performans kriterleri yeterince geliştirilememiştir.” önerisine, tamamen katılıyorum (7 kişi) % 21.87, katılıyorum (18 kişi) % 56.25, fikrim yok (4 kişi) % 12.50, katılmıyorum (2 kişi) % 6.25, kesinlikle katılmıyorum (1 kişi) % 3.13 şeklinde cevap verilmiştir.

Yukarıda yapılan açıklamalar ışığında, artık hâkim ve savcılarının değerlendirilmesinde bağımsızlık, teminat ve takdir hakkı açısından modern ve yeni performans kriterlerinin geliştirilmesi kaçınılmaz bir ihtiyaç olarak kendisini

¹⁰³ Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2009), *Afyonkarahisar Çalıştay Sunumları*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.

hissettirmiş olup, bu amaçla başlanılan çalışmaların sonucunun da hızla uygulamaya konulması gerekmektedir.

3.3.5. Hakkında olumsuz hâl kâğıdı düzenlenenler ile aleyhinde soruşturma yapılanların HSYK nezdinde adalet müfettişleri aleyhindeki olumsuz faaliyetleri

Adalet Müfettişlerince gerçekleştirilen denetim ve yürütülen soruşturmalar sonucunda “Bağımsızlık gerekçe gösterilerek, yargının idarî denetiminin yeterince içselleştirilememesi” bölümünde yapılan değerlendirmelerde de değinildiği üzere, görevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirebilmeleri için hâkimlere tanınan bağımsızlığın, bazen ayrıcalık olarak algılandığı durumlara az da olsa rastlanılmaktadır.

Tablo 12’de 2008-2009 yıllarında adalet müfettişlerinin düzenledikleri hâl kâğıtlarının not dağılımı aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 12: 2008-2009 Yılı müfettiş hâl kâğıtlarına ilişkin liste¹⁰⁴

	2008	2009	TOPLAM
ZAYIF	2	4	6
ORTA	153	58	211
İYİ	3620	1914	5534
PEKİYİ	134	102	236
TOPLAM	3909	2078	5987

Tablo 12’ye göre adalet müfettişlerince;

2008 yılında verilen zayıf oranı % 0.05, orta % 3.91, iyi % 92.60, pekiyi oranının ise %3.42,

2009 yılında verilen zayıf oranı % 0.19, orta % 2.79, iyi % 92.10, pekiyi oranının ise % 4.90,

Olduğu tespit edilmiştir.

Yukarıdaki veriler ışığında 2008 yılına nazaran 2009 yılında zayıf not takdir edilenlerin sayısında çok küçük bir artış olmuş ise de, verilen orta not sayısında

104 Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2009), *Afyonkarahisar Toplantısı Sunumları*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.

büyük bir düşüş yaşanmış, iyi not takdirinde her iki yılda aynı oran korunmuş, pekiyi notlarının artma eğiliminde olduğu gözlenmiştir. Yukarıda “Hâkim ve savcılar hakkındaki şikâyetlerin artması” bölüm başlığı altında yapılan açıklamalar kapsamında;

Tablo 7’de; Ceza İşleri Genel Müdürlüğünce 2008 yılında 218, 2009’da ise 187 dosyanın, 2008 yılında 276 kişinin, 2009 yılında ise 228 kişinin disiplin işlemi yönünden HSYK’ya sevk edildiği ve kovuşturma izni verildiği,¹⁰⁵

Tablo 8’de; HSYK tarafından verilen toplam 132 karardan, 70’inin ceza tayinine yer olmadığı, 15’inin af nedeniyle işleminden kaldırıldığı, ancak 47 adedinde disiplin cezası kararı verildiği,¹⁰⁶

Tablo 9’da ise; 2001 yılından itibaren 2009’a kadar Ceza İşleri Genel Müdürlüğünce Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna gönderilen disiplin dosyalarının 316’dan 150’ye kadar azaldığı, Yüksek Kurulca verilen kararların ise 327’den 193’e kadar düştüğü,

Saptanmıştır.¹⁰⁷

Teftiş Kurulu Başkanlığının 20-26 Aralık 2009 tarihleri arasında Afyonkarahisar’da gerçekleştirilen yıl sonu değerlendirme toplantısında 23/12/2009 tarihinde yargının idari denetiminde karşılaşılan sorunlarla ilgili olarak düzenlenen çalıştayda;

Yargının idari denetiminin denetlenenlerce yeterince içselleştirilememesinin sebepleri ile bu hususta geliştirilebilecek çözüm yolları ile ilgili olarak yapılan grup çalışmasına ilişkin değerlendirme neticesinde;

- 1- Denetim sonucunda olumsuz değerlendirilen başarısız kişilerin HSYK’ya yakındıkları ve Teftiş Kurulu aleyhinde kamuoyu oluşturdıkları,
- 2- Yargı bağımsızlığı kavramının farklı yorumlanarak denetlenemez meslek, hâkim bağımsızlığının ise sorumsuzluk olarak algılandığı,
- 3- Teftiş Kuruluna önyargı ile bakıldığı,
- 4- Müfettişlerin yaptıkları denetim ile ilgili kendilerini ifade edebilme imkânı bulunmadığı,

105 Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2009), *Afyonkarahisar Toplantısı Sunumları*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.

106 a.g.k.

107 a.g.k.

Müşahede edilmiştir.¹⁰⁸

Ayrıca 32 Adalet Başmüfettişi ve Adalet Müfettişi üzerinde yargının idari denetimiyle ilgili genel sorunlara dair görüşlerini almak amacıyla yapılan 10 sorudan oluşan anket çalışması sonuçlarına göre;

“Hakkında olumsuz hâl kâğıdı düzenlenenler ile aleyhinde soruşturma yapılanların HSYK nezdinde Teftiş Kurulu aleyhindeki olumsuz faaliyetleri etkili olmaktadır.” önermesine, tamamen katılıyorum (18 kişi) % 56.25, katılıyorum (12 kişi) % 37.50, kesinlikle katılmıyorum (2 kişi) % 6.25 oranında verdikleri cevaba karşı, “fikrim yok ve katılmıyorum” diyen bulunmamıştır.

Bir sonraki madde başlığı altında düzenlenen “HSYK tarafından idari denetim sonucunda düzenlenen hâl kâğıtları ve soruşturma raporlarına yeterince itibar edilememesi” konusunda ele alınan hususlar, yukarıdaki çalıştay ve anket sonuçları ile birlikte dikkate alındığında, hakkında olumsuz hâl kâğıdı düzenlenenler ile aleyhinde soruşturma yapılanların sayılarının oransal olarak az olmasına rağmen, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu nezdinde adalet müfettişleri aleyhindeki olumsuz faaliyetlerinin etkili olmasından dolayı bağımsızlık, teminat ve takdir hakkı ile ilgili doğruluk payı olmayan gereksiz eleştirilere yol açıldığı gözlenmektedir.

3.3.6. HSYK tarafından hâl kâğıtları ve soruşturma raporlarına yeterince itibar edilememesi

2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun 24. maddesinde belirtildiği üzere; “Adalet müfettişleri, denetimleri sırasında inceledikleri belgelere ve gözlemlerine dayanarak hâkim ve savcılar hakkında düzenleyecekleri hâl kâğıtlarını ilgilinin gizli sicil dosyasına konulmak üzere Teftiş Kurulu Başkanlığına gönderirler” ve ayrıca Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliği’nin “Hâl Kâğıdının Düzenlenmesi” başlıklı 88/1. maddesinde; “...İlgililer hakkında sağlam ve güvenilir kaynaklara dayanılarak ciddî ve titiz inceleme yapılır...” hükümlerini haizdir.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca bu konularla ilgili alınan kararlar esnasında diğer hususların yanı sıra ilgili hâkim ve Cumhuriyet savcıları hakkında müfettişlerce düzenlenen hâl kâğıtlarının da dikkate alınacağı ilke kararlarında belirtilmiştir.

¹⁰⁸ Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2009), *Afyonkarahisar Çalıştay Sunumları*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.

Adalet Müfettişlerince icra edilen denetimlerde güvenilir kaynaklardan edinilen bilgiler de nazara alınarak not takdiri cihetine gidilmektedir. Denetim dosyası, denetleyen müfettiş tarafından Başkanlığa tevdi edildiğinde, Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Tüzüğü'nün 38. ve Yönetmeliğin 113. maddeleri gereğince kıdemli müfettişe raporte için verilmekte, eksik ve hatalı bir husus varsa tamamlandıktan sonra ilgili birimlere gönderilmektedir.

Hâl kâğıtlarının mahiyeti itibariyle her ne kadar iptale konu olabilecek idari işlem niteliğinde bulunduğu idarî yargı kararları ile kabul edilmekte ise de, hâkim ve Cumhuriyet savcılarının özlük hakları ve terfileriyle ilgili nihai değerlendirme ve karar merciince davacı hakkında dava konusu iptali istenen hâl kâğıdı gerekçe gösterilerek olumsuz yönde tesis edilebilecek, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararına karşı 2461 sayılı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanununun 11 ve 12. maddeleri ile 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun 73. maddesinde öngörülen yeniden inceleme ve itiraz yollarına başvurma hakkı mevcuttur.

2802 sayılı Yasanın 21/c maddesinde sayılan hususlar, hâkim ve savcılar hakkında her türlü yükselme kararı verilmesinin alt yapısını oluşturmakta olup, hâl kâğıdı bunlardan sadece bir tanesini teşkil etmektedir.

Yukarıda hâl kâğıtlarının düzenlenmesi ve HSYK tarafından değerlendirilmesi ile ilgili olarak yapılan genel açıklamalar çerçevesinde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından yayımlanan;

Birinci sınıf olma esaslarına ilişkin 11/04/1983 tarih ve 4 sayılı ilke kararının 3/son,

Birinci sınıf olan hâkim ve savcılarının çalışmalarının değerlendirilmesi esaslarına ilişkin 26/01/2004 tarih ve 16 sayılı ilke kararının 5/1-son,

Birinci sınıf olma esaslarına ilişkin 23/01/2006 tarih ve 6 sayılı ilke kararının 4/1-a, 4/3, 6,

Birinci sınıf olma esaslarına ilişkin 26/02/2009 tarih ve 189/1 sayılı ilke kararının 6/1-g ve 6/3,

Birinci sınıf olan hâkim ve savcılarının çalışmalarının değerlendirilmesi esaslarına ilişkin 26/02/2009 tarih ve 189/2 sayılı ilke kararının 7/1-g, 10/2-d, 11/2-d ve 12/3,

Maddelerinde hâkim ve savcılar hakkında müfettişlerce düzenlenen hâl kâğıtlarının referans olarak değerlendirileceği belirtilmektedir.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, (2010), (<http://www.hsyk.gov.tr>, Erişim Tarihi 13.02.2010)

Bunun dışında, orta hâl kâğıdı ile birlikte soruşturma da yapılmışsa, genellikle soruşturma sonucuna göre karar verildiği, soruşturma sonucunda ceza tayinine yer olmadığı kararı çıkmışsa hâl kâğıdının aleyhe değerlendirilmediği,

Orta hâl kâğıdıyla yapılan soruşturma sonucunda verilen ceza affa uğramışsa yalnızca hâl kâğıdı nedeniyle terfiinin olumsuz sonuçlanabildiği,

Müşahede edilmiştir.

Kendilerine en son olarak ORTA dereceli hâl kâğıtları düzenlenen hâkim ve savcılar hakkında Aralık-2008 ve Nisan-2009 dönemlerinde HSYK tarafından yapılan değerlendirmelere ilişkin aşağıda Tablo 13’de bilgiler bulunmaktadır.

Tablo 13: HSYK tarafından Aralık-2008 ve Nisan-2009 dönemlerinde ORTA hâl kâğıtlarının değerlendirilmesine ilişkin tablo.¹¹⁰

Değerlendirilen Defter	Aralık 2008			Nisan 2009		
	Orta Hâl Kâğıdı Sayısı	Lehe	Aleyhe	Orta Hâl Kâğıdı Sayısı	Lehe	Aleyhe
Derece Terfii Hâkim	6	3	3	6	5	1
Derece Terfii C. Savcısı	3	1	2	4	3	1
Derece Terfii İdari Yargı	-	-	-	-	-	-
Birinci Sınıfa Ayrılma Hâkim	12	1	11	13	6	7
Birinci Sınıfa Ayrılma C. Savcısı	8	-	8	5	-	5
Birinci Sınıf Olma Hâkim	7	4	3	2	-	2
Birinci Sınıf Olma C. Savcısı	10	3	7	4	2	2
Birinci Sınıf Olma İdarî Yargı	-	-	-	2	1	1
2 Puan Hâkim	3	1	2	1	1	-
2 Puan C. Savcısı	3	2	1	1	1	-
2 Puan İdari Yargı	1	1	-	1	1	-
4 Puan Hâkim	3	-	3	-	-	-
4 puan C. Savcısı	2	1	1	-	-	-
TOPLAM	58	17	41	39	20	19

Tablo 13’ye göre HSYK tarafından yapılan incelemelerde, bilhassa 1. sınıfa ayrılma aşamasında bulunan Cumhuriyet savcıları için düzenlenen orta dereceli hâl kâğıtlarına itibar edilerek aleyhe değerlendirme yapıldığı, bu yöndeki eğilimin

110 Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2009), *Afyonkarahisar Toplantısı Sunumları*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.

Aralık-2008 döneminde hâkimler için de geçerli olduğu, ancak bunun dışındaki dönemlerde ilgili hâkim ve savcılar hakkında düzenlenen hâl kâğıtlarına yeterince itibar edilmeyerek lehe değerlendirme oranlarının yüksek olduğu gözlenmiştir.

Aynı şekilde aşağıda Tablo 14 ve Tablo 15’te bu kez 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun 82. ve 83. maddeleri gereğince adalet müfettişlerince yürütülen soruşturmalar sonucunda düzenlenen raporlarda disiplin veya yer değiştirme cezaları ile meslekten çıkarılmaları önerilen hâkim ve savcılar hakkında HSYK tarafından verilen kararlara ilişkin ayrıntı yer almaktadır.

Tablo 14: 2008 Yılı müfettiş tahkikatı sonucu düzenlenerek öngörülen ve Yüksek Kurulca takdir edilen disiplin kararları.¹¹¹

Müfettişlerce Disiplin Cezası Öngörülen (49 Dosya)	HSYK Kararının Niteliği	Karar Sayısı
	Uyarma	8
	Uyarma, 2802 S.Y. 70/2. mad.	2
	Ceza Tayinine Yer Olmadığı	4
	Kovuşturma Sonucunun Beklenmesi	11

Müfettişlerce Meslekten Çıkarma ve Yer Değiştirme İstenen (16 Dosya)	HSYK Kararının Niteliği	Karar Sayısı
	Yer Değiştirme	-
	Disiplin Cezası	2
	Ceza Tayinine Yer Olmadığı	-
	Kovuşturma Sonucunun Beklenmesi	3

Tablo 15: 2008 Yılı müfettiş tahkikatı sonucu düzenlenerek öngörülen ve Yüksek Kurulca takdir edilen disiplin kararları.¹¹²

Müfettişlerce Disiplin Cezası Öngörülen (33 Dosya)	HSYK Kararının Niteliği	Karar Sayısı
	Disiplin Cezası (Uyarma, 2802 S.Y. 70/2. md.)	3
	Ceza Tayinine Yer Olmadığı	-
	Kovuşturma Sonucunun Beklenmesi	1

111 Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2009), *Afyonkarahisar Toplantısı Sunumları*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.

112 a.g.k.

Müfettişlerce Meslekten Çıkarma ve Yer Değişt. İst. (16 Dosya, Kurula sunulmadı)	HSYK Kararının Niteliği	Karar Sayısı
	Yer Değiştirme	-
	Disiplin Cezası	-
	Ceza Tayinine Yer Olmadığı	-
	Kovuşturma Sonucunun Beklenmesi	-

Tablo 14 ve Tablo 15’te adalet müfettişlerce istenilen cezalar ile HSYK tarafından yapılan değerlendirmeler sonucunda verilen kararlar arasında da eğilim farklılıkları göze çarpmaktadır. Genel bir uygulama olarak cezalandırılma yönündeki istemi içeren raporlardaki kanaate HSYK tarafından tam olarak iştirak edilmediği bu husustaki sayısal verilerden anlaşılmaktadır.

2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanun’unun 35/5. maddesi;

“Bölgelerde başarısızlığı ve görev yerlerine uyumsuzluğu belgelerle tespit edilenler o bölgede görev süresini doldurup doldurmadıklarına ve meslek kademine bakılmaksızın hizmetinden yararlanılabilecek diğer bir bölgeye, bulunduğu bölge seviyesinde bir yere veya daha alt bölgelere atanabilirler.”

Hükmünü haiz olup, aşağıda Tablo 16’da 2009 yılı yaz kararnamesinde bu husus göz önünde bulundurulmak suretiyle yapılan atama listesi gösterilmektedir.

Tablo 16: 2009 Yılı Yaz Kararnamesinde hâl kâğıdı ve hizmet gereği atamaya tabi tutulan hâkim ve Cumhuriyet savcı sayısı¹¹³

Adli Yargı	5
İdari Yargı	4
Toplam	9
Alt Bölgeye Atanan	5

2009 yılı yaz kararnamesinde aynı görev yerinde üç defa üst üste “Orta” notlu hal kâğıdı alan 1 Cumhuriyet savcısının çalışmakta olduğu bölgeye denk bir bölgeye ataması yapılmıştır.

113 Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2009), *Afyonkarahisar Toplantısı Sunumları*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.

Ayrıca 32 Adalet Başmüfettişi ve Adalet Müfettişi üzerinde yargının idari denetimiyle ilgili genel sorunlara dair görüşlerini almak amacıyla yapılan 10 sorudan oluşan anket çalışması sonuçlarına göre;

“HSYK tarafından hâl kâğıtları ve soruşturma raporlarına yeterince itibar edilmemektedir.” önerisine, tamamen katılıyorum (3 kişi) % 9.38, katılıyorum (25 kişi) % 78.12, fikrim yok (3 kişi) % 9.38, kesinlikle katılmıyorum (1 kişi) % 3.12 oranında cevap verdikleri, katılmıyorum seçeneğini tercih eden olmadığı belirlenmiştir.

Yukarıdaki anket çalışmaları ve tablolarda verilen sayısal bilgilerde yer alan örneklerde, adalet müfettişlerince yapılan denetimler sonucunda hâkim ve savcılar hakkında düzenlenen hâl kâğıtları ile yapılan soruşturmalar sonucunda tanzim olunan raporlarda ilgiler hakkında yapılacak değerlendirmelere ilişkin ortaya konulan kanaatlere, HSYK tarafından yayımlanan 11/04/1983 tarih ve 4, 26/01/2004 tarih ve 16, 23/01/2006 tarih ve 6, 26/02/2009 tarih ve 189/1 ve 189/2 sayılı ilke kararlarına rağmen genel olarak iştirak edilmeme eğilimi yönünde takdir yetkisinin kullanılmasının, yargının idari denetiminin olumlu etkisini azalttığı anlaşılmaktadır.

3.3.7. Hâl kâğıtlarına karşı iptal davalarının açılması

1982 Anayasasının 144. maddesi hâkim ve savcıların denetimlerini düzenlemiş, 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun 24. maddesinde ise “Adalet müfettişleri, denetimleri sırasında inceledikleri belgelere ve gözlemlerine dayanarak hâkim ve savcılar hakkında düzenleyecekleri hal kâğıtlarını ilgilinin gizli sicil dosyasına konulmak üzere Teftiş Kurulu Başkanlığına gönderirler” hükmünü getirmiştir. Aynı Yasanın 21. maddesinde de, hâkimlik ve savcılık mesleğinde bulunanların derece yükselmelerinin yapılmasında bir kısım kriterlerin yanında, üst merciler ve müfettişlerce haklarında düzenlenen hâl kâğıtları ve sicil fişlerinin de değerlendirilmede göz önünde bulundurulacağı belirtilmiştir.

2802 sayılı Yasanın 101. maddesinin son fıkrasında; “Teftiş Kurulu ve Müfettişlerin görev yetki ve sorumlulukları ile çalışma usulleri Tüzükle düzenlenir” hükmüne uygun olarak hazırlanan Teftiş Kurulu Tüzüğü Danıştay incelemesinden geçerek 10 Mart 1988 günü 19750 sayılı resmi gazete de yayımlanmıştır.

Anılan Tüzüğe bağlı olarak hazırlanarak 24/01/2007 gün ve 26413 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliğinin “Hâl

kâğıtlarının mahiyeti” başlıklı 95. maddesinde de “Hâl kâğıtlarının ilgili makamların değerlendirmelerinde kullanılmak için hazırlanan ve 09/10/2003 gün ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nun 26. maddesi anlamında bilgi notu niteliğinde” olduğu ifade edilmiştir.

Yönetmeliğin 89. maddesinde ise; “Orta ve zayıf not takdir edilen hâl kâğıtlarında gerekli görülen açıklamalar yapıp, dayanak belgeler de ilave edilir. Ekler hâl kâğıdının açıklama bölümünde gösterilir, kuvvetli delil bulunmayan inceleme ve soruşturma konularına hâl kâğıdında değinilmez” hükmü getirilmiştir.

Hâkim ve savcılar adalet müfettişlerince yapılan denetimler sonucunda haklarında düzenlenen hâl kâğıtlarına karşı idarî yargı yoluna başvurarak iptal davaları açma eğilimine girmişlerdir. 2006 yılına kadar müfettiş hâl kâğıtlarına karşı açılan davalarda Danıştay tarafından işin esasına girilmemiştir. Bu tarihe kadar söz konusu belgelerin idari davaya konu olacak kesin işlem olmadığı, HSYK tarafından hâkimlerin terfi ve atama işlemlerinde dikkate alınan tavsiye niteliğindeki belgelerden olduğu belirtilmiştir.

2006 yılından itibaren, hâl kâğıtları ile ilgili inceleme Danıştay 5. Dairesi yerine 2. Dairesi tarafından yapılmaya başlanılmıştır. İdarî yargı mercilerince söz konusu hâl kâğıtları iptal davasına konu olabilecek ayrılabilir idari işlem başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Bu kapsamda açılan bazı iptal davaları ile ilgili olarak ilgili yargı mercilerince;

Danıştay 2. Dairesi’nin; 24/04/2008 gün, 2007/3296 esas ve 2008/2010 karar sayılı hükmünde; “Müfettişlerce düzenlenen orta hâl kâğıtlarının hâkim ve savcılarla ilgili her türlü yükselme kararı verilmesinin alt yapısını oluşturduğunu, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca verilen terfi ettirmeme kararına karşı da yargı yolu kapalı olduğundan, uyuşmazlık konusu müfettiş hâl kâğıdının idari davaya konu edilebilecek kesin ve yürütülmesi gereken işlemler olduğuna”

Aynı Daire’nin; 11/02/2008 gün, 2007/3904 esas ve 2008/630 karar sayılı hükmünde ise; “Denetim sonucunda düzenlenen öneriler listesinin buna karşı yapılacak itirazla son hâlini aldıktan sonra hâl kâğıdının dayanağını oluşturduğu, bu hâliyle hâl kâğıdının, kısmen somut verilere dayalı olarak düzenlenen, kısmen de müfettişin kişi hakkındaki gözlemine dayalı öznel değerlendirmesini yansıtan bir işlem niteliğini taşıdığı, bu itibarla hâl kâğıdının meslekte yeterliliğe karşılık gelen kısmı öneriler listesi adı altında hâkim ve savcıya tebliğ edilerek itiraza konu olduğu,

öznel değerlendirmeyi de içeren hâl kâğıdı ise ilgisine tebliğ edilmediği ve itirazının da öngörülmediği, bunun nedeninin ise hâl kâğıdının, denetimi yapan müfettişin gözleme dayalı değerlendirmesini yansıtan bir işlem olduğu, bu işlemlerin, belirli bir andaki durumu saptayan ve tespiti yapan kişinin algılama, gözlem ve değerlendirmesi ile maddi olayın iç içe girmek suretiyle gerçekleşen işlemler olduğu” gerekçesini açıkladıktan sonra “Davanın süresinden sonra açıldığından süre aşımı nedeniyle reddine” karar verdiği, davacının temyizi üzerine;

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu 12/11/2009 gün, 2008/1357 esas ve 2009/2191 karar sayılı hükmünde, süre aşımının gerçekleşmediğinin tespiti yanında hâl kâğıdının niteliği ile bundan sonraki uygulamalardaki hareket tarzının belirlenmesi yönünde bir kısım açıklamalar getirmiştir. Anılan kararda;

“Öncelikle uyuşmazlığın çözümü için adalet müfettişlerince yapılan denetim sonucunda hâkim ve Cumhuriyet savcıları hakkında düzenlenen hâl kâğıtlarının idari davaya konu olabilecek nitelikte bir idari işlem olup olmadığının saptanması gerekmektedir. 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun 24. maddesinin metnine göre hâl kâğıtları adalet müfettişleri tarafından yapılan denetim sonucunda hâkim ve Cumhuriyet savcıları hakkında düzenlenmekte olup, adalet müfettişinin denetim sırasında incelediği belgelere ve gözlemlerine dayanmaktadır. Gerek öğretilde gerekse yargısal kararlarda, idari karar alma süreci içinde gerçekleştirilen işlemler arasında ancak nihai işlemin iptal davasına konu olabileceği görüşü yerine hukuksal prosedür içinde yer alan işlemlerin de iptal davasına konu oluşturabileceği kabul edilmektedir. “Ayrılabilir işlemler” kuramının ana amacı, bir idari süreç içinde yer alan işlemlerin hukuki sonuçlar yaratmaları halinde bu süreçten bağımsız olarak dava edilebilmelerinin sağlanmasıdır. Hâkim ve Cumhuriyet savcılarının kademe ilerlemeleri, derece yükselmeleri Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca yapılmakta, yani nihai kararı, Kurul vermektedir. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nca bu konularla ilgili alınan kararlar esnasında diğer hususların yanı sıra ilgili hâkim ve Cumhuriyet savcıları hakkında müfettişlerce düzenlenen hâl kâğıtlarının da dikkate alınacağı Kurul’ca yürürlüğe konulan ilke kararlarında belirtilmiştir. (Örneğin, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun 07/04/1983 gün ve 2 sayılı, 23/01/2006 gün ve 6 sayılı, 26/02/2009 gün ve 189/1, 189/2 sayılı kararları)

Bu süreçte hâl kâğıdının rolünü değerlendirmek ve hâl kâğıtlarının nihai karardan ayrı olarak hukuki sonuç yaratıp yaratmadığına bakmak gerekmektedir. Bu

bağlamda hâkim ve Cumhuriyet savcılarının kademe ilerlemeleri, derece yükselmeleri, birinci sınıfa ayrılma ve birinci sınıf olmaya ilişkin işlemleri hâl kâğıtları dikkate alınmak suretiyle yapıldığı gibi, ilgililerin özel ve ailevi yaşantılarına ilişkin değerlendirmeyi de kapsayan hâl kâğıtlarının gizli sicil dosyalarında saklanılmak suretiyle hâkim ve Cumhuriyet savcılarının atama ve yer değiştirme işlemlerinde de her zaman dikkate alındığı, bu haliyle de hâl kâğıtlarının hâkim ve Cumhuriyet savcılarının çalışma hayatını ve mesleki onurunu etkileyecek nitelikte belgeler olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, gizli sicil dosyasında saklanan müfettiş hâl kâğıtlarının kurulca tesis edilen nihai işleme bağlı olmaksızın ilgisi hakkında mesleki yaşamını etkileyecek hukuksal durumlar yarattığı ve bu haliyle icrai nitelik taşıdığı açıktır.

Nitekim Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun 10/03/2009 gün ve 107/1 sayılı kararıyla bu durum gözetilerek, “Hâl kâğıtları ve terfi fişlerinin hâkim ve savcının çalışma hayatını ve mesleki onurunu etkileyecek nitelikte olması ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununun amaçları arasında sayılan idarenin şeffaflığı ve açıklığı ilkelerinin gerçekleştirilmesi amacıyla, hâkim ve savcılar hakkında düzenlenen müfettiş hâl kâğıtları ile tetkik hâkimleri ve savcılar hakkında düzenlenen sicillerin istekleri halinde ilgililerine tebliğine” karar verilmiştir.

Bu nedenle, yer aldıkları idari süreç ve statülerden, yani nihai işlemten bağımsız olarak ilgili hâkim ve Cumhuriyet savcısının meslek yaşamını etkileyecek hukuki sonuçlar yaratabilen bir işlem niteliğinde olduğunda kuşku bulunmayan müfettiş hâl kâğıtlarının, söz konusu süreç ve statüden ayrılarak iptal davasına konu oluşturabilecekleri sonucuna varılmıştır.

Bu nedenle, Yasa’da tesis edilmekle kesinleştiği ve herhangi bir itiraza konu edilemeyeceği, doğrudan dava açılması gerektiği açıkça hükme bağlanmayan tüm idari işlemlerde olduğu gibi müfettiş hâl kâğıtlarına karşı da tebliği üzerine 2577 sayılı Yasanın 7. maddesinde öngörülen süre içinde doğrudan dava açılması mümkün olduğu gibi, dava açmadan önce işlemin değiştirilmesi için aynı Yasanın 11. maddesinde öngörülen itiraz yoluna başvurulması ve sonucuna göre yine süresinde dava açılması da mümkündür. Öte yandan, bu kapsamda müfettiş hâl kâğıdına itirazın Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığına yapılacağı ve Başkanlıkça ilgili müfettişin görüşünün de alınması suretiyle itirazın değerlendirileceği açıktır.

Açıklanan nedenlerle, davacının temyiz isteminin kabulüne, Danıştay İkinci Dairesinin 11/02/2008 gün, 2007/3904 esas ve 2008/630 sayılı kararının oyçokluğu ile bozulmasına” karar verilmiştir.

Hâl kâğıtlarının iptali talebi üzerine istem gibi karar verilmesi müfettişler ve Teftiş Kurulu açısından olumlu karşılanmadığı gibi, orta not alan ancak dava açmayan diğer hâkim ve savcılara da emsal teşkil ederek dava açmalarına sebebiyet vermektedir. Bu hususta 2005 ve 2009 yılları arasında idare mahkemelerinde açılan davalara ilişkin veriler aşağıda Tablo 17’de sunulmuştur.

Tablo 17: Hâkim ve savcılar tarafından hâl kâğıdı iptali istemiyle açılan dava sayısı.¹¹⁴

Yılı	Dava Sayısı	Red	Kabul İptal	Kabul Red	KVYO	Derdest
2005	4	3	1	-	-	-
2006	8	5	2	1	-	-
2007	38	25	13	-	-	-
2008	31	16	2	-	1	12
2009	145	4	4	-	1	136

2005 ve 2009 yılları arasında idare mahkemelerinde sonuçlandırılarak temyiz incelemesi için Danıştay’a gönderilen dava dosyaları ile ilgili bilgiler aşağıda Tablo 18’de gösterilmektedir.

Tablo 18: Hâkim ve savcılar tarafından hâl kâğıdı iptali istemiyle açılan davaların Danıştay aşamasını gösterir tablo.¹¹⁵

Yılı	Davacı Temyizi	Bakanlık Temyizi	Onama	Bozma	Derdest
2005	2	1	-	-	3
2006	5	2	-	3	4
2007	20	13	-	2	31
2008	14	1	1	1	13
2009	-	1	-	-	1

Tablo 18’de yer alan Danıştay tarafından verilen bozma kararlarından;

2006 yılında verilen 3 karar Danıştay 2. Dairesi,

114 Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2009), *Afyonkarahisar Toplantısı Sunumları*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.

115 a.g.k.

2007 yılında verilen 1 karar Danıştay 2. Dairesi, 1 karar ise İdari Dava Daireleri Kurulu,

2008 yılında verilen 1 karar Danıştay 2. Dairesi,

Tarafından Bakanlık aleyhine bozulmuş olup, söz konusu bozma kararlarında iptal edilen hâl kâğıtlarında idari işlemlerin sebebe dayanmasının idare hukukunun temel ilkelerinden olduğu, sebebin ise, idari işlemin tesis edildiği tarihte mevcut ve idareyi işlem tesisine sevk eden objektif olaylar olduğu, bu nedenle dava konusu hâl kâğıtlarının düzenlenmesi sırasında;

1- Gözlem ve kanaatin yanında objektif ölçüler içinde sağlam kaynaklara dayanılması,

2- Tefahhusatın olumsuzluk içermesi halinde bu durumun gerektiğinde hal kâğıdının ilgili bölümünde kaynak gösterilerek anlatılması,

3- Orta ve zayıf nota ilişkin sebeplerin ortaya konulması ve bunun göreve etkilerinin ve sonuçlarının da açıklanması,

4- Görevdeki bilgi ve başarı düzeyi, iş disiplini ve verimliliği, kişisel yapısı ve hizmete ilişkin bilgi ve becerisi hususlarında ilgililer hakkında titiz inceleme yapılması,

5- Müfettiş incelemesinde sorulara düşük puan verilmesinin nedeni ve bu hususun hizmetin işleyişinde ne gibi aksaklıklara yol açtığı hususlarının net olarak ortaya konulması,

Gerektiği belirtilmektedir.

Aşağıda Tablo 19’da 2008-2009 yıllarında adalet müfettişlerinin düzenledikleri hâl kâğıtlarının not dağılımını gösterilmektedir.

Tablo 19: 2008-2009 Yılı müfettiş hâl kâğıtlarına ilişkin liste¹¹⁶

	2008	2009
ZAYIF	2	4
ORTA	153	58
TOPLAM	155	62

116 Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2009), *Afyonkarahisar Toplantısı Sunumları*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.

Yukarıda yapılan açıklamalar doğrultusunda yaşanan sorunların giderilebilmesi için;

Adalet Müfettişlerince “orta” not takdiri halinde; sebeplerinin dayanak belgesinde ya da denetim raporunda gösterilmesi, yapılan tefahhusların tutanağa bağlanması, ilgili hakkında soruşturma yapılmışsa, soruşturma sonucunda ilgiliye ceza verilmemesi halinde “orta” not takdirinin dayanaksız kalmaması için önerilerle de desteklenmesi, yapılan önerilerin hâl kâğıdının ilgili bölümlerini karşılayacak nitelikte olmasına özen gösterilmesi, soruşturma yapılması gereken hallerde durumun hâl kâğıdında değerlendirilmesi yerine gerekirse soruşturmaya geçilmesinden kaçınılmaması, not değerlendirilmesi yapılırken emsal durumdaki hâkim ve savcılarla karşılaştırma yapılmışsa hâl kâğıdının açıklamalar kısmında bu hususa da yer verilmesi, “pekiyi” ya da “orta” not takdirinde bir sonraki müfettişi de bağlayıcı ve töhmet altında bırakacak şekilde abartılı not takdir edilmemesine özen gösterilmesi gerekmektedir.

Bu başlık altında yaşanan en önemli sorun ise; hâklarında “orta” not takdir edilen bir kısım idare mahkemesi hâkimlerinin de başka yer hâkim ve savcıları tarafından açılan davalarda hâkim olarak görev yapıp, işlemin iptali yönünde hüküm kurmalarının duygusal davrandıkları yönünde şüphe oluşturduğu gibi, denetleyen ve denetlenenin bir elde birleşmesi tehlikesini doğurmasıdır. Ayrıca idari yargı hâkimlerinin aynı mahalde görev yapan ve hatta aralarında arkadaşlık ilişkisi olan diğer hâkim ve Cumhuriyet savcılarının davalarına bakmalarının etik kurallarına da aykırı olduğu değerlendirilmiştir. Açıklanan aksaklıkların giderilmesi için yargılama usulü, görevli mahkemenin belirlenmesi noktasında ve 12/11/2009 tarihli Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu Kararı doğrultusunda acil olarak Yasal düzenlemeye ihtiyaç olduğu kanaatine varılmıştır.

Ayrıca 32 Adalet Başmüfettişi ve Adalet Müfettişi üzerinde yargının idari denetimiyle ilgili genel sorunlara dair görüşlerini almak amacıyla yapılan 10 sorudan oluşan anket çalışması sonuçlarına göre;

“Hâl kâğıtlarına karşı açılan iptal davalarında etkin yargılama yapılmamaktadır.” önermesine, tamamen katılıyorum (10 kişi) % 31.26, katılıyorum (18 kişi) % 56.25, fikrim yok (2 kişi) % 6.25, katılmıyorum (1 kişi) % 3.12, kesinlikle katılmıyorum (1 kişi) % 3.12 oranında cevap verdikleri müşahade edilmiştir.

Yukarıdaki sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda, hâl kâğıtlarına karşı açılan iptal davaları ve denetlenen hâkimlerce bizzat yürütülen idari yargı süreci sonucunda verilen kararlar, yargının idari denetimine karşı denetlenenlerce, bağımsızlık, teminat ve takdir hakkı gerekçeleri ile direnç geliştirildiğini göstermektedir.

3.3.8. Hâkim ve savcılarının kişisel ve sosyal özelliklerinin hâl kâğıtlarında sonuç nota tesir etmemesi

Günümüz modern performans değerlendirme model ve yöntemlerinin en çok zorlandıkları hususların başında denetlenen kişilerin kişisel ve sosyal özelliklerinin düzenlenen değerlendirme belgelerine objektif olarak yansıtılması gelmektedir. Bu kapsamda, hâkim ve savcılarının denetimi sonucunda düzenlenen ve 24/01/2007 tarihinde 26413 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliğinin ekinde yer alan matbu formata göre doldurulan hâl kâğıtlarının, ön yüzünde ilgilinin “kimlik bilgileri” ile “kişisel ve sosyal özellikleri”, arka yüzünde ise; “mesleki bilgi ve çalışması” ile “müfettişin kanaati ve sonuç” bölümlerine yer verilmektedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyasetinin 18 Ağustos 1336 tarihli (miladî 1920) genelgesi ile yayımlanan Adliye Müfettişliği Teşkilatına Dair Nizamnameden itibaren hâkim ve savcılar hakkında hâl kâğıdı düzenleme uygulamasının varlığı bilinmektedir. Aradan geçen süre içerisinde kullanılan hâl kâğıdı yazım teknikleri;

- 1- Yazılı metin şeklindeki,
- 2- Notlu olarak düzenlenen,

Hâl kâğıtları olmak üzere iki şekilde yazılma suretiyle düzenlenmiştir. Tarihsel süreç içerisinde dönemler halinde yazılı veya notlu sistem uygulanmış, son olarak 24/01/2007 tarihli Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliği notlu sistemin uygulanmasını öngörmüştür. Bu uygulamaya geçilmesinin en önemli sebebi, yazılı metin olarak düzenlenen hâl kâğıtlarında yer alan tanım, tasvir ve değerlendirmelerin kişisel değerlere saldırı niteliğinde algılanmasından kaynaklanan bazı tazminat davalarının açılmasıdır.

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığının 20-26 Aralık 2009 tarihleri arasında Afyonkarahisar’da gerçekleştirilen yıl sonu değerlendirme toplantısında

23/12/2009 tarihinde yargının idari denetiminde karşılaşılan sorunlarla ilgili olarak düzenlenen çalıştayda;

Hâl kâğıtlarının yazılı veya notlu olarak düzenlenmesinin olumlu ya da olumsuz yönleri üzerinde yapılan grup çalışmasına ilişkin değerlendirme sonucunda;

Notlu sistemin olumlu yönlerinin;

- 1- İstatistik veri teminini kolaylaştırdığı,
- 2- Maddi hata riskini azalttığı,
- 3- Ölçme ve değerlendirmeye daha elverişli olduğu,
- 4- Daha objektif değerlendirdiği,
- 5- Husumeti azalttığı,

Notlu sistemin olumsuz yönlerinin;

- 1- Birden fazla soru için aynı hanede tek not verildiği,
- 2- Kişisel ve sosyal özelliklerin yansıtılmasında yetersiz kaldığı,
- 3- Objektif değerlendirme kriterlerinin belirlenemediği,
- 4- Rakamların ifade ettiği anlamın mevzuatla desteklenemediği,
- 5- Yol gösterici ve öğretici olamadığı,
- 6- Şablon bir değerlendirme görüntüsü verdiği,

Yazılı sistemin olumlu yönlerinin;

- 1- Kişisel ve sosyal özelliklerin ifadesinde kolaylık sağladığı,
- 2- Değerlendirenlerin kolay anladığı,

Yazılı sistemin olumsuz yönlerinin;

- 1- Yazılan ifadelerin kişisel değerlere saldırgan olarak algılanması,
- 2- Maksadı aşan ifadelere yer verilebilmesi,
- 3- Adalet müfettişleri hakkında dava açılmasına neden olması,
- 4- Uygulama birliğini olumsuz etkilemesi,
- 5- Sübjektif değerlendirmelere yer verilebilmesi,
- 6- Duygusallığı ön alana çıkararak kişisel husumete yol açması,

7- Sonuca ilişkin değerlendirmenin hassasiyetle yapılamaması,

Şeklinde saptamalara değinilmiştir.¹¹⁷

24/01/2007 tarihli Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliğinin “Hâl kâğıtları hakkındaki genel ilkeler” başlıklı 89. maddesinin 6. bendinde; “Kişisel ve sosyal özellikleri bölümüne ait bütün hanelerinin değerlendirmeye tâbi tutularak doldurulması zorunludur.” açıklaması yapıldıktan sonra 7. bendinde; “Meslekî bilgi ve çalışması bölümünde sıfat yetki ve iş bölümüne göre ilgilinin sadece baktığı işle ilgili olan haneler değerlendirmeye tâbi tutulur. Bu bölümde bütün hanelerin doldurulamaması hâlinde not dağılımı bu Yönetmeliğin ekinde yer alan Ek-4 sayılı formda gösterilen formüle göre yapılır.” denilerek 8. bendinde; “Hâl kâğıtlarının kişisel ve sosyal özellikleri bölümünde verilen not sonuç bölümünde sadece rakam ve yazı ile belirtilir ve derece kısmında değerlendirmesi yapılmaz. Meslekî bilgi ve çalışması bölümünde belirtilen notların toplamı sonuç bölümünde rakam ve yazı ile yazılır, verilen bu nota göre derecelendirme yapılır...” hükmü yer almakta, aynı maddenin 9. bendinde ise; “Meslekî çalışma ve başarısı bölümündeki notlar; 49 ve aşağısı zayıf, 50-69 arasında olan orta, 70-84 arasında olan iyi, 85-100 arasında olan pekiyi kabul edilerek, ilgilinin meslekî bilgi ve çalışması belirlenir ve bu husus hâl kâğıdının sonuç bölümünün derece kısmına yazılır.” denilmek suretiyle;

Hâkim ve savcılarının ancak mesleki bilgi ve çalışmasının hakkındaki değerlendirmede sonuç nota etki edeceği, kişisel ve sosyal özellikleri ile ilgili olarak yapılan saptamaların sonuç notu etkilemeyeceği hüküm altına alınarak anılan tarihten beri bu yönde uygulama geliştirilmiştir. Ancak bu yöndeki uygulamalarda bir kısım sorunları beraberinde getirmektedir. Hâkim ve savcılar hakkında düzenlenen hâl kâğıtlarındaki kişisel ve sosyal özelliklerin sonuç nota etkisi ile ilgili olarak aynı çalıştay etkinliği içerisinde başka bir grubun gerçekleştirdiği çalışmada;

Kişisel ve sosyal özelliklerin sonuç notu etkilemesi gerektiğini söyleyenler;

1- Kişisel ve sosyal durumu hakkında soruşturma yapılan hâkim ve savcılarının bu olumsuz özelliklerinin hâl kâğıdındaki sonuç nota etkide bulunmadığı,

2- Hâkim ve savcılarının kişisel ve sosyal özelliklerinin yüksek seviyede gelişmesi, dürüst ve tarafsız olmanın yanında, öyle de görünmesi, özel ve ailevi yaşamında hassasiyet göstermesinin beklenildiği,

¹¹⁷ Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2009), *Afyonkarahisar Çalıştay Sunumları*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.

3- Hâkim ve savcılar toplumda bıraktığı intibain öneminin arttığı,

4- Bangalor Yargı Etiği İlkeleri ile Budapeşte İlkelerinin getirdiği yükümlülüklerin yerine getirilmesinin istenildiği,

5- Özel hayatın düzensizliğinin mesleki çalışmayı da doğrudan etkileyebileceği,

6- Unvanlı görevlerin verilmesinde kişisel ve sosyal özelliklerin araştırılma gereği,

Vurgulanarak kişisel ve sosyal özelliklerin sonuç notu etkilemesi gerektiği ifade edilmiştir.

Buna karşın, kişisel ve sosyal özelliklerin sonuç notu etkilememesi gerektiğini söyleyenler ise;

1- Kişisel ve sosyal özellikler ile mesleki bilgi ve çalışma kriterinin farklı olduğu,

2- Kişisel ve sosyal özelliklerin doğrudan mesleki bilgi ve başarıyı etkilemediği,

Hususunda değerlendirme yapmışlardır.

Bu konuda 2003/43 sayılı Birleşmiş Milletler Bangalor Yargı Etiği İlkeleri ile Savcılar İçin Etik ve Davranış Biçimlerine İlişkin Avrupa Esasları “Budapeşte İlkelerinin” incelenmesinde;

2003/43 sayılı Birleşmiş Milletler Bangalor Yargı Etiği İlkelerinin “Dürüstlük” başlıklı 4. Bölümünde ilke olarak; “Dürüstlük ve dürüstlüğün görüntü olarak ortaya konuluşu, bir hâkimin tüm etkinliklerini icrada esaslı bir unsurdur.” Şeklinde tanımlandıktan sonra, “Uygulama” başlığı altında;

“4.1 Hâkim, hâkimden sâdır olan tüm etkinliklerde yakışıksız ve yakışık almayan görüntüler içerisinde olmaktan kaçınmalıdır.

4.2 Kamunun sürekli denetim sujesi olarak hâkim, normal bir vatandaş tarafından sıkıntı verici olarak görülebilecek kişisel sınırlamaları kabullenmeli ve bunlara isteyerek ve özgürce uymalıdır. Hâkim, özellikle yargı mesleğinin onuruyla uyumlu bir tarzda davranmalıdır.

4.3 Hâkim, kendi mahkemesinde hukuk mesleğini icra eden kimselerle olan

bireysel ilişkilerinde, objektif olarak bakıldığında tarafgirlik veya bir tarafa meyiletme görüntüsü ya da şüphe doğuracak durumlardan kaçınmalıdır.

4.4 Hâkim, ailesini temsil eden birisinin davacı olduğu veya böyle bir kimsenin herhangi bir şekilde ilişkili olduğu davalara bakmamalıdır.

4.8 Hâkim; ailesinin, sosyal veya diğer ilişkilerinin, hâkim olarak meslekî davranışlarını veya vereceği yargısal kararı etkilemesine izin vermemelidir.”¹¹⁸

Hükümlerini haiz olup,

Savcılar İçin Etik ve Davranış Biçimlerine İlişkin Avrupa Esasları “Budapeşte İlkelerinin” tetkikinde;

“Özel Davranış” başlıklı IV. Bölümünde;

a) Savcılar, özel yaşamlarındaki faaliyetlerle gerçek ve makul olarak algılanan savcılık hizmetinin dürüstlüğü, adillik ve tarafsızlığını tehlikeye atmamalıdır.

b) Savcılar, her zaman hukuka saygı duymalı ve itaat etmelidirler.

c) Savcılar, mesleklerine yönelik kamu güvenini muhafaza edecek ve geliştirecek şekilde hareket etmelidirler.

d) Savcılar, görevleri sırasında elde etmiş olduğu herhangi bir bilgiyi özel amaçları ve diğerlerinin çıkarlarına yardım etmek için kullanmamalıdır.

e) Savcılar, üçüncü kişilerden, teşvik ve konukseverlik, herhangi bir hediye, ödül, menfaat kabul etmemeli, dürüstlük, adillik ve tarafsızlığını tehlikeye sokabilecek herhangi bir görevi yürütmemelidirler.¹¹⁹

Şeklinde uluslararası belgelerde de bağlayıcı olarak yer alan etik değerlere rağmen hâkim ve savcılarının kişisel ve sosyal özellikleri haklarında düzenlenen hâl kâğıtlarında sonuç nota etki etmemekte, sadece kişinin tasviri yapılmaktadır. Hatta, kişisel ve sosyal özellikleri ile ilgili olarak bazı hâkim ve savcılar tarafından işlenen suçlardan dolayı haklarında yürütülen soruşturmalar sonucunda düzenlenen hâl kâğıtlarına karşı idari yargıda açılan iptal davalarında iptal isteminin veya iptal kararını gerekçesi olarak “Her ne kadar hâkim ve savcı hakkında yer değiştirme ya da meslekten ihraç” gibi cezalar istenilse de, bu hususların kişisel ve sosyal özelliklerini ilgilendirdiğini, mesleki bilgi ve çalışmasına etki etmediğinden dolayı haklarında düzenlenen hâl kâğıtlarının iptali cihetine gidilmektedir.

¹¹⁸ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, (2004), *Yargı Etiği ve Yargı Bağımsızlığı Konusunda Uluslararası Belgeler*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları, s. 5-6.

¹¹⁹ Council of Europe (Avrupa Konseyi), (2010), (<http://www.coe.int/prosecutors>, Erişim Tarihi 09.02.2010)

Bununla birlikte 32 Adalet Başmüfettişi ve Adalet Müfettişi üzerinde yargının idari denetimiyle ilgili genel sorunlara dair görüşlerini almak amacıyla yapılan 10 sorudan oluşan anket çalışması sonuçlarına göre;

“Hâkim ve savcılarının kişisel ve sosyal özellikleri hâl kâğıtlarında sonuç nota tesir etmelidir.” önermesine, tamamen katılıyorum (5 kişi) % 15.63, katılıyorum (18 kişi) % 56.25, fikrim yok (3 kişi) % 9.37, katılmıyorum (5 kişi) % 15.63, kesinlikle katılmıyorum (1 kişi) % 3.12 oranında cevap verdikleri müşahade edilmiştir.

Yukarıdaki sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda, Birleşmiş Milletler Bangalor Yargı Etiği İlkeleri ile Savcılar İçin Etik ve Davranış Biçimlerine İlişkin Avrupa Esaslarına ilişkin Budapeşte İlkelerine göre, hâkim ve savcılarının kişisel ve sosyal özelliklerinin hâl kâğıtlarında sonuç nota tesir etmesi gerektiğinin anlaşılmasına rağmen, yargının idari denetimine karşı hâkim ve savcılar tarafından bağımsızlık, teminat ve takdir hakkı gerekçeleri ile geliştirilen direnç sebebiyle bu husus yerine getirilememektedir.

3.3.9. Soruşturmalarda delil toplama yetkisi ile ilgili mevzuatın adalet müfettişleri aleyhine değerlendirilmesi

Adalet Müfettişlerinin soruşturma görev ve yetkileri hakkında 1982 Tarihli Anayasa'nın 144. maddesindeki düzenlemeye paralel hüküm 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun 82. maddesinde de yer almış olup;

“Hâkim ve savcılarının görevden doğan veya görev sırasında işlenen suçları, sıfat ve görevleri gereğine uymayan tutum ve davranışları nedeniyle, haklarında inceleme ve soruşturma yapılması Adalet Bakanlığının iznine bağlıdır. Adalet Bakanı inceleme ve soruşturmayı, adalet müfettişleri veya hakkında soruşturma yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle yaptırılabilir” hükmünü içermektedir.

2802 Sayılı Kanunun 37. maddesinin (b) bendine göre adalet müfettişleri; mesleğinde fiilen en az sekiz yıl görev yapmış ve gösterdikleri üstün başarıları göz önünde bulundurularak, muvafakatleri alınmak suretiyle adalet müfettişliğine atanmış hâkim ve savcılardır. Yargıtay CGK. 27.03.1978 tarih, 17/103 esas ve karar sayılı kararında da belirtildiği üzere, Adalet Müfettişlerinin idari görevlerinin yanı sıra asıl olan adli görevlerinin de bulunduğudır. Hâkim ve savcılarının, Anayasa'nın 144. maddesinde öngörülen “görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında” işledikleri suçların soruşturmasını yapmak adalet müfettişleri için adlî bir görevdir. Adalet müfettişlerinin, Anayasa ve ilgili Yasa gereğince yürüttükleri soruşturma görevleri ile ilgili olarak, 2802 Sayılı Kanunun 6. maddesinde; “Hâkim ve savcılar

hakkında denetim, inceleme, soruşturma ve kovuşturma yapılması bu Kanun hükümlerine tabidir” hükmünü içermektedir.

2802 sayılı Kanun’un 3. maddesinde;

a) Hâkim:

1. Adli yargıda: Mahkeme başkan ve üyelerini, hâkimleri, Yargıtay tetkik hâkimleri ile Adalet Bakanlığı merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarında idari görevlerde çalışan hâkimleri,

2. İdari yargıda: Mahkeme başkan ve üyelerini, hâkimleri, Danıştay tetkik hâkimleri ile Adalet Bakanlığı merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarında idari görevlerde çalışan hâkimleri,

b) Savcı:

1. Adli yargıda: İl ve ilçe Cumhuriyet başsavcılarını, Cumhuriyet başsavcı vekillerini, Cumhuriyet savcılarını, Yargıtay Cumhuriyet savcıları ile Adalet Bakanlığı merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarında idari görevlerde çalışan savcıları,

2. İdari yargıda: Danıştay savcıları ile Adalet Bakanlığı merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarında idari görevlerde çalışan savcıları,

İfade ettiği belirtilmiş olup,

Aynı Yasa’nın 98. maddesinde ise; “Adalet Bakanlığı merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarındaki birinci sınıf hâkim ve savcılar, disiplin cezası, soruşturma ve kovuşturma bakımından Yargıtay üyeleri hakkındaki hükümlere tabidir. Ancak soruşturma yapılması Adalet Bakanının istemine bağlıdır.” hükmü yer almaktadır. Ancak kişisel suçlarda soruşturma yetkisi, aynı yasanın 93/2. maddesine göre Ankara Cumhuriyet Başsavcısına aittir. Biraz önce ifade ettiğimiz 2802 Sayılı Kanunun 82. maddesine tekrar dönecek olursak, madde metnindeki; “Hâkim ve savcılarının görevden doğan veya görevleri sırasında işlenen suçları ibaresi,” müfettişlerin adli soruşturmaya ilgili görev ve yetki kapsamını, “Sıfat ve görevleri gereğine uymayan tutum ve davranışları” ibaresi ise disiplin soruşturması ile ilgili çerçeveyi ifade etmektedir.

Hâkim ve savcılarının görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini soruşturmak diğer bir deyişle adı geçenler hakkında belirtilen iki durumda işlenen suçlarla ilgili olarak adli soruşturmaları yürütmek görev ve yetkisi öncelikle adalet müfettişlerine verilmiştir. Madde metnindeki “...soruşturma ve inceleme işlemlerini, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle de yaptırabilir” ibaresi soruşturma yetkisinin esas olarak adalet müfettişlerine ait olduğu, kıdemli hâkim ve savcılara tanınan yetkinin ise ikinci bir alternatif olarak öngörüldüğü net bir şekilde anlaşılmaktadır.

Buradaki yetki 4483 Sayılı Memurlar Ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkındaki Kanunda belirtilen esaslarla karşılaştırıldığında; adı geçen yasanın “Amaç” başlıklı 1’inci maddesindeki “...memurlar ve diğer kamu görevlilerinin görevleri sebebiyle işledikleri suçlar...” ifadesine karşılık yukarıdaki Anayasa ve yasa maddesindeki “görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında” ibaresi, müfettişler marifetiyle soruşturulacak suç kapsamını daha da geniş tutmaktadır. Başka bir deyişle; 2802 Sayılı Kanunun 94. maddesindeki ağır ceza mahkemesinin görevine giren suçüstü hâli hariç, bir hâkim veya savcı görevinden dolayı veya görevi sırasında hangi suçu işlerse işlesin müfettiş veya muhakkik hâkim-savcı tarafından soruşturulması gerekmektedir. Anayasanın 144. ve 2802 Sayılı Kanunun 82. maddesinin emredici hükümleri karşısında, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 75, 76, 83, 118, 127, 129, 135, 139, 140 ve 163’üncü maddedeki istisnalar dışında, yerel savcının soruşturma ile ilgili herhangi bir usulî işlem yapması mümkün bulunmamaktadır.

3.3.9.1. Adalet müfettişlerinin soruşturamayacağı suçlar

Bu konuyu iki ana madde başlığı altında değerlendirecek olursak;

1- Kişisel suçlar ile ilgili şikâyetler üzerine, müfettiş veya muhakkike soruşturma görevi verilemeyeceği gibi, ilgilinin çalıştığı yerde denetim yapmakta olan müfettişin herhangi bir işlem yapması mümkün değildir. Çünkü, eylemler mesai dışında gerçekleştiği gibi, hâkimin göreviyle de hiçbir ilgisi bulunmamaktadır. Disiplin yönünden ise Teftiş Kurulu Başkanlığının görüşü doğrultusunda gereğinin ifası icap etmektedir.

2802 sayılı Kanunun “Kişisel suçlarda soruşturma ve kovuşturma” başlıklı 93. maddesine göre;

“Hâkim ve savcılarının kişisel suçları hakkında soruşturma, ilgilinin yargı çevresinde bulunduğu ağır ceza mahkemesine en yakın ağır ceza mahkemesi Cumhuriyet başsavcısına ve son soruşturma o yer ağır ceza mahkemesine aittir.

Adalet Bakanlığı merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarındaki hâkim ve savcılarının kişisel suçları hakkında soruşturma ve kovuşturma Ankara Cumhuriyet Başsavcısı ve ağır ceza mahkemesine aittir.”

2802 Sayılı Kanunun “Dosyanın gönderilmesi” başlıklı 93. maddesine göre;

“Hüküm veya karar kesinleştikten sonra dava dosyası disiplin yönünden yapılacak işlemin takdiri için incelenip iade edilmek üzere Adalet Bakanlığına gönderilir.”

Hükümlerine göre uygulama yürütülmektedir.

2- Ağır cezalık suçüstü hallerinde de görevle bağlantılı veya görev sırasında işlenmiş olsa bile, müfettiş veya muhakkik tarafından soruşturma yapılamaz. 2802 Sayılı Kanunun “Ağır ceza mahkemesinin görevine giren suçüstü hâlleri” başlıklı 94. maddesine göre;

“Ağır ceza mahkemesinin görevine giren suçüstü hâllerinde hazırlık soruşturması genel hükümlere göre yapılır. Hazırlık soruşturması yetkili Cumhuriyet savcıları tarafından bizzat yürütülür.

Bu halde durumun hemen Adalet Bakanlığına bildirilmesi zorunludur.”

Hükmüne göre uygulama yapılmaktadır.

3.3.9.2. Adalet müfettişlerin adli soruşturma yapma yetkileri

2802 sayılı Kanun’un 82. maddesindeki “Hâkim ve savcıların görevden doğan veya görev sırasında işlenen suçları” ibaresiyle kastedilen soruşturmanın “adli soruşturma” olduğu devamındaki maddelerden açıkça anlaşılmaktadır. Aynı Yasa’nın 71. maddedeki disiplin soruşturması prosedüründeki savunma mekanizmasından ayrı olarak 84. maddede ayrı bir savunma kurumuna yer verilmesi, 85. maddede “tutuklama müessesesine” değinilmesi, 86. maddede hâkimler ve savcılarla birlikte suç işleyenlerin aynı soruşturma ve kovuşturma mercilerine tabi olacaklarına dair “iştirak” prensibinin ortaya konulması, 88. maddede “yakalama ve sorgu” esaslarının belirlenmesi adalet müfettişlerince anılan Yasa hükümlerince yürütülen işlemlerin adli soruşturma niteliğinde bulunduğu gerçeğini çok net ve kuşkusuz bir şekilde ortaya koymaktadır.

Burada müfettişlerin veya kıdemli hâkim ve savcının yapacağı adli soruşturmanın yetki ve görev açısından genel esasları belirtilmiş, ayrıntılara girilmemiştir. Dolayısıyla savunma alınırken, tutuklama şartlarının detayları takdir edilirken, iştirak kurumunun koşulları araştırılırken, yakalama ve sorgunun nasıl yapılacağı belirlenirken 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun ilgili maddelerine zımnî bir yollama yapılmıştır.

Müfettişler bu durumda yaptıkları soruşturmaları, Anayasa’da ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda belirlenen ölçüler ve usuller çerçevesinde icra edeceklerdir. Örneğin, soruşturma veya denetim görevi sırasında; rüşvet aldığı, ihaleye fesat karıştırdığı veya silahlı örgütlerle işbirliği içinde olduğu yolunda aleyhinde şüpheler bulunan bir hâkim veya savcı hakkında, 2802 sayılı Kanunun 82. ve 101. maddeleri arasındaki görev, yetki ve esaslar çerçevesinde, Anayasa’nın 20, 21. ve 22. maddelerindeki “hâkim kararı gerekliliğini” ortaya koyan normlara uygun

olarak, Ceza Muhakemesi Kanununun 116. ve devamı maddeleri gereğince arama ve el koyma, 135. maddesi gereğince iletişimin tespiti, 140. maddesi gereğince teknik takip gibi tedbir kararlarını mahkemeden isteyecektir. Zira 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunundaki usul ve esaslar çerçevesinde tüm delilleri toplamak adalet müfettişleri açısından Anayasal bir görev ve aynı zamanda zorunluluktur. Mahkeme kararını gerektiren durumlarda, talebin uygun görülmesi ve kabulü tamamen mahkemenin takdirinde olacaktır.

2802 sayılı Kanunun 82. maddesinin “Adalet Bakanı soruşturma ve inceleme işlemlerini, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle de yaptırabilir” şeklindeki son cümlesi uyarınca soruşturmayı yürütecek kıdemli hâkim veya savcının soruşturma yetkisi, aynı maddenin ikinci fıkrasında “Soruşturma ile görevlendirilen hâkim ve savcılar, adalet müfettişlerinin 101. maddedeki yetkilerini haizdirler.” kuralıyla çerçevelenmiştir. Müfettişe delil toplama yetkisi vermeyen bir yorum, doğal bir sonuç olarak soruşturmayı yapacak diğer hâkim ve savcılarının yetkilerini ellerinden almaktadır ve ortaya, görev suçları veya görev esnasında işlenen suçlarla ilgili olarak soruşturma yapılamayacağı gibi bir anlayış çıkacaktır.

Yargıtay 5. Ceza Dairesi’nin, Ağır Ceza Mahkemesi başkanı olarak görev yapan sanık hakkındaki dava ile ilgili olarak verdiği 05/06/2009 tarih, 2009/1 MD esas ve 2009/5 MD sayılı ilâmında adalet müfettişlerinin soruşturma yetkisi ile ilgili olarak;

“Dava dosyasındaki ihbar, tanık beyanları ve bunu doğrulayan yaygın söylenti, kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığını tartışmasız kılmaktadır. Katalog suçlardan olan gizli ve ancak iki veya fazla olmayan kişiler arasında geçtiği bilinen rüşvet suçları ile yapısında gizlilik olan örgüt suçlarında somut delil elde edilmesinin zorluğu ortadadır. Bu itibarla bir kısım sanıklarla ilgili Adalet Bakanlığı Müfettişinin Cumhuriyet Başsavcılığına buna dair istemini mahkemeye iletip talep etmesi (2802 sayılı yasa’nın md. 100-101 ve CMK. md. 135, 139, 140. maddelerine göre kıyasen Adalet Müfettişleri de yetkilidir.) usul ve yasanın aradığı şartlarda alınan koruma tedbirleri olup ilgili kararlar ve bunun sonucunda elde edilen deliller hukuka uygun delillerdir. Adalet Müfettişlerinin idari ve adli görevleri olduğu tartışmasızdır. (Yargıtay CGK. 27/03/1978 tarih, 17/103 esas ve karar sayılı ilamı da bunu doğrulamaktadır.)

“2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun 100. ve 101. maddelerinde adalet müfettişlerinin denetleme ve soruşturma yetkileri sayılmıştır. Eski CMUK ile uyumlu olan bu madde Cumhuriyet savcısının yetkilerine paralel bir düzenlemedir. Adalet müfettişleri sübut delillerini, gereken bilgileri bütün daire ve kuruluşlardan doğrudan doğruya toplarlar. Soruşturma izni üzerine veya Bakanlığa bilgi vermek koşuluyla savunma alır, yeminle tanık dinlerler.

2802 sayılı Kanun’da hâkim ya da savcılarının görev suçları ile ilgili özel bir soruşturma yöntemi öngörülmekte ve adalet müfettişi ya da özel olarak görevlendirilen kıdemli hâkim ya da savcı soruşturma süjesi olarak delil toplama görevini yerine getirmektedir. Dolayısıyla genel soruşturma yönteminde, CMK’nın 160. ve devamı maddelerinde Cumhuriyet savcıları için öngörülen soruşturma yapma yetkisi, burada adalet müfettişleri ya da özel görevli hâkim veya savcı tarafından kullanılmaktadır. Her ne kadar uygulamada adalet müfettişlerinin bu tür soruşturmalar sırasında, genel suç soruşturması ile görevli savcıdan iletişimin denetlenmesi, gizli soruşturmacı görevlendirme ya da teknik takip yapılmasına ilişkin istemlerde bulundukları gözlemlenmekte ise de, koruma tedbirlerine ilişkin CMK’nın 135/1, 139/1, 140/1. maddelerinde öngörülen suçların işlendiğine ilişkin kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı ve başka suretle delil elde edilmesi imkânının bulunmaması koşulunun var olup olmadığını, soruşturmayı yapan yetkili olarak müfettiş ya da özel görevli hâkim veya savcının değerlendirmesi gerekecektir.¹²⁰

Yargıtay 5. Ceza Dairesinin, 05/06/2009 tarih, 2009/1 MD esas ve 2009/5 MD sayılı kararında devamla, Alman doktrinde benimsenen görüşe paralel olarak, doktrinde ve uygulamada kabul edildiği gibi; iletişimin denetlenmesi kararının verilebilmesi için kişi hakkında “çok basit” bir suç şüphesinin varlığı yeterli ise de, suç işlendiğine ilişkin “belirtilerin kuvvetli” olması gereklidir. Buradaki amaç, keyfiliği önlemek, somut olgulara dayanan kuvvetli belirtilerin varlığını öngörmek, fakat kişi hakkında şüphenin henüz yoğunlaşmamış olması durumunda da, iletişimin denetlenmesi kararının verilmesini sağlamaktır. Telefon dinleme en son çare olduğu için, bu kadar kuvvetli bir şüphenin varlığı aransa idi, zaten bütün deliller elde olunacağı için, telefon dinleme yolu gereksiz kalacaktı. Bu nedenle, iletişimin dinlenmesi kararı basit şüphe ile verilir. Bu şekilde, “basit şüphe” kuvvetli delillere bağlı “müşahhas bir olgu” haline getirilmiştir. Bununla birlikte, basit şüphenin

¹²⁰ Meran, Necati, (2009), *Adli ve Önleme Amaçlı İletişimin Denetlenmesi*, Ankara: Adalet Yayınevi, s. 89.

hukuka aykırılık ve kusur noktalarından da sonuçlar çıkarmaya elverişli olması, dinleme kararı verilmesi sırasında aranmaz ve aranamaz.¹²¹

Telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin dinlenmesi tedbirine karar vermeden önce, diğer tedbire başvurulmuş ve bundan sonuç alınmamış olması gerekmez; bunlara başvurulduğunda sonuç alınamayacağı konusunda bir beklentinin varlığı yeterlidir. Şüphe, basit bir başlangıç şüphesinden daha yoğun ama yeterli ya da kuvvetli dereceye ulaşması zorunluluğu bulunmayan şüphe düzeyi olarak anlaşılmalıdır.¹²² Bu açıklamalar gizli soruşturmacı ve teknik takip yönünden de geçerli bulunmaktadır.¹²³

5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 135. maddesi dikkatle incelendiğinde, tedbir kararının sadece savcı tarafından istenebileceğine ilişkin hiçbir ibare bulunmamaktadır. Ayrıca delil temini için HTS raporlarının talebinde katalog suç şartı söz konusu değildir.

3.3.9.3. Hâkim ve savcılarla ilgili tesadüfen elde edilen deliller

Adalet Bakanlığınca izin verilmeden hâkim ve Cumhuriyet savcılarının görevleri sırasında veya görevleri sebebiyle işledikleri suçlarla ilgili olarak haklarında soruşturma yapılması ve iletişimlerinin denetlenmesi mümkün değildir. İletişimi denetlenen kişinin kim veya kimlerle iletişimde bulunacağını önceden bilmek mümkün değildir. İletişimi denetlenen kişinin hakkında soruşturma yapılması izne tabi olan hâkim veya Cumhuriyet savcısı ile yaptığı iletişim de dinlenmiş ya da kaydedilmiş olacaktır. CMK'nın 138/2. maddesinde, tesadüfen elde edilen delillerin haklarındaki soruşturma ve kovuşturma yapılması özel usule tabi kişiler aleyhine olması durumu bakımından bir istisna öngörülmemiştir.

Hâkim ve savcılarla ilgili elde edilen deliller kollukça Cumhuriyet Başsavcılığına bildirilmesi üzerine, Cumhuriyet Başsavcılığınca soruşturma izni alınmak amacıyla Bakanlığa iletilerek gerekli izin alındıktan sonra (muhakkik olarak görev verilirse) ilgili hâkim-savcı hakkında soruşturma yapılmalı ve lüzumlu ise yetkili hâkimden alınan karar uyarınca ilgilinin iletişimi denetlenmelidir. Adalet müfettişi de bir hâkim veya Cumhuriyet savcısı hakkında soruşturma yaparken başka bir hâkim veya Cumhuriyet savcısının yürütülen soruşturma konuları dışında kalan

¹²¹ Kunter, Nurullah v.d. (2006), a.g.e. s. 717-718.

¹²² Özbek, a.g.e., s. 424.

¹²³ Tamöz, Mehmet ve Kocabey, Hüseyin, (2009), *Türk Hukukunda Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan Önleme ve Adli Amaçlı İletişimin Denetlenmesi, Gizli Soruşturmacı Görevlendirilmesi, Teknik Araçlarla İzleme*, Ankara: Yaklaşım Yayınları, s. 52.

iddialarla ilgili bir delile tesadüfen ulaşıldığında, ilgililer hakkında izin alındıktan sonra dinlemeye devam etmesi gerekir. Bunun dışındaki durumlarla ilgili olarak 2802 sayılı Yasanın 83. maddesinde öngörülen;

“Adalet müfettişlerinin denetim veya soruşturma sırasında öğrendikleri ve gecikmesinde sakınca bulunan konuların soruşturması için önceden izin alınması gerekmez. Ancak, durum hemen Adalet Bakanlığına bildirilir.”

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliğinin 97/5-b maddesinde belirtilen;

“Soruşturma, inceleme veya araştırma konularıyla ilgili olarak başka bir hâkim veya Cumhuriyet savcısı hakkında ihbar veya şikâyet alındığında veyahut doğrudan doğruya konuya muttali olduğunda, Başkanlığa bilgi verilmek suretiyle adı geçenler hakkında incelemeye devam olunur. Ancak, soruşturma yapılmasını gerektirecek delil elde edildiğinde durum hemen Bakana bilgi arzı için yeniden Başkanlığa bildirilir”

Hükümleri uyarınca soruşturma veya denetim yetkisine istinaden iddialar araştırılır. Başkasının iletişimi denetlenirken, hakkında soruşturma yapılması izne tabi kişi aleyhinde tesadüfen delil elde edildiği hallerde durumun Cumhuriyet Başsavcılığı aracılığıyla yetkili mercie bildirilip yasal prosedürün yerine getirilmesi yerine, daha çok delil elde edilmesi amacıyla beklenmesi ve bu arada iletişimin denetimi suretiyle başka delillerin elde edilmesi, kanunun sınırlayıcı hükümlerini bertaraf etmeye yönelik bir hareket olduğundan, bu şekilde elde edilen delillerin hukuka aykırı olduğu ve değerlendirilemeyeceği ileri sürülmektedir. Tesadüfen elde edilen delillerin Adalet Bakanlığına gecikmeli olarak bildirilerek soruşturma izninin geç istenmesi halinde, kanuna karşı hile yoluna gidildiği, dolayısıyla elde edilen delillerin hukuka aykırı olduğu ve değerlendirilemeyeceği kabul edilmektedir.

Burada ilk kez elde edilen delil tesadüfen elde edilen delil olmasına rağmen, daha sonraki görüşmelerin dinlenmesi suretiyle elde edilen delillerin artık tesadüfi olduğu ileri sürülemez. Sebebi makul bir şekilde izah edilemeyen geç bildirimlerde, koruyucu hükümlerin bertaraf edilmesi amacıyla hareket edildiği kabul olunmaktadır.

Bu hususta Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 03/07/2007 tarih ve 2007/23 esas ve 2007/167 sayılı kararında, soruşturması özel usule tabi olan Cumhuriyet savcısı hakkında suç unsuru taşıyan ilk görüşmenin tespitinden sonra durumun derhal iletilmesi yerine kararın uygulanmasından sonra durumun Cumhuriyet savcılığına bildirilmesi nedeniyle “İlk görüşmenin tespitinden sonra değil, bütün görüşmeler kayıt edildikten sonra durum Cumhuriyet savcısına bildirilmiş, sanık hakkında

herhangi bir iletişimin tespiti (denetlenmesi) kararı olmaksızın tespit yapılmış olduğundan” elde edilen delillerin hukuka aykırı olduğuna hükmedilmiştir.

Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 12/06/2007 tarih, 2006/5 MD-154 esas ve 2007/145 sayılı kararında, “İsnat edilen eylemlerin bir kısmından beraat, bir kısmından ise suç niteliğinin değişmesi suretiyle görevi kötüye kullanma suçundan mahkumiyet kararı tesis edilmiş ise de, başlangıçtaki iddianın, rüşvet suçuna yönelik olup, görevi kötüye kullanma suçunun özel bir biçimi olan rüşvet suçunun da çoğu zaman görevi kötüye kullanma suçuna dönüşmesi olanağı bulunduğu...” gerekçesi ile delillerin geçerli olduğu benimsenmiştir. Burada Ceza Genel Kurulu kıyas yolunu uygulamıştır.¹²⁴

Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 13/06/2006 tarih, 2006/122 esas ve 2006/162 sayılı kararında azınlık görüşünü oluşturan üye Ali Suat ERTOSUN; “İletişimin denetlenmesi sırasında, yapılmakta olan soruşturma ile ilgisi olmayan ve CMK’nın 135/6. maddesinde sayılan (katalog) suçlar dışında kalan bir suç ile ilgili kayıt alınmıştır. Elde edilen bilgiler, ihbar kabul edilerek soruşturma yapılabilecek ve delil başlangıcı olarak kullanılabilir. Zira hâkim kararı ile kişinin özel alanlarına girildiğinden, haksız ve keyfi değil, yasaya uygun bir müdahale söz konusudur. Yasanın bu düzenlemesi karşısında dinlenilmesine karar verilen kişilerde sınırlı delil elde edilebileceği ve kullanılabilirliği düşüncesi kabul edilemez. Bir hâkim tarafından karar verildiği için dinleme tamamen yasaldir. Resmi olarak kendisi dinlenmeyen bir kişinin söyledikleri, hatta bir suç itirafı olarak kullanılabilir. Önemli olan kanıt araştırmasındaki doğruluk ve bunların kötüye kullanılmamasıdır.

3.3.9.4. Tesadüfen elde edilen delillerle ilgili olarak HSYK tarafından hâkim ve savcılar hakkında verilen karar örnekleri

Emsal Yargıtay kararlarının incelenmesi sonucunda;

Hâkimin, hakkında ihaleye fesat karıştırmak, rüşvet almak ve vermek suçlarından dolayı yürütülen soruşturma nedeniyle iletişimin tespitine karar verilen kişiyle yaptığı telefon görüşmesinde evli olmasına rağmen bu kişiyle ilişki içerisinde olduğu kanısını uyandıran konuşmaları gerçekleştirmesi şeklindeki eylemi nedeniyle, tesadüfî delillere dayanılarak disiplin soruşturmasına başlanılabileceği kuşkusuz

¹²⁴ Meran, a.g.e., s. 223.

olmakla birlikte, dinleme kayıtları dışında iddiayı doğrulayacak başkaca delil bulunmadığından söz konusu hâkim ile ilgili olarak,

Başka bir olayda da, HSYK tarafından usul ve yasaya uygun olarak yapılmayan dinleme sonucu elde edilen kayıtların disiplin hukukunda delil olarak değerlendirilemeyeceğine, örgüt suçundan dolayı CMK'nın 135. maddesi kapsamında telefonları dinlenen şüpheli ile hakkında verilen mahkumiyet hükmünün Yargıtay incelemesinde bozulması için devreye gireceğini belirterek, sabıka kaydının silinmesi için yol gösteren cep telefonu konuşmaları yaptığı konusundaki eyleminden dolayı, dinleme kayıtları dışında disiplin cezası vermeye yeterli delil bulunmadığı anlaşıldığından,

“Ceza tayinine yer olmadığına” karar verilmiştir. Yasa’da ve Yargıtay kararlarında öngörülen kurallar uygulanmaksızın elde edilen telefon kayıtlarının tek başına disiplin cezasına dayanak oluşturması Yargıtay’ın yerleşik içtihatları ile kabul edilmemektedir.

3.3.9.5. Danıştay kararına göre adalet müfettişlerinin delil toplama yetkisinin değerlendirilmesi

Yukarıda adalet müfettişlerinin adli ve idari soruşturma yapma yetkilerinin dayanağı olan Anayasanın 144. maddesi ile 2802 sayılı Yasanın 82 ve 83. maddeleri ile aynı Yasanın 101. maddesi ve diğer mevzuatla birlikte Yargıtay Daireleri ile Genel Kurul Kararlarının ve HSYK’ya verdiği kararların incelenmesi sonucunda;

1- Hakkında usulüne uygun iletişimin tespiti kararı bulunmayan hâkim ve Cumhuriyet savcıları hakkında elde edilen tesadüfi deliller ile disiplin soruşturmasına başlanabilir.

2- Tesadüfi delil niteliğinde olan telefon kayıtları delil olarak değerlendirilmez.

3- Soruşturmaya konu eylemin tesadüfi delil niteliğindeki telefon kayıtları dışındaki delillerle ispat edilmesi gerekir.

Şeklinde genel bir sonuca ulaşmak mümkün ise de,

Danıştay 5. Daire’sinin 28/12/2009 tarih, 2009/5240 esas sayılı kararında yukarıdaki mevzuat ve Yüksek Yargı kararları ile açık bir şekilde çelişki oluşturacak biçimde;

“Davacı, Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulunda görevli müfettişler ile kendisi hakkında iletişim tespiti, dinlenmesi, kayda alınması ve sinyal bilgilerinin değerlendirilmesi yolunda karar alan yargıçlar hakkında adli ve disiplin soruşturması yapılması için yaptığı başvurunun cevap verilmemek suretiyle reddine dair işlem ile Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Yönetmeliğinin 98. maddesinin 1. fıkrasındaki “inceleme ve” ibaresinin, (a) bendindeki “inceleme ve” ibaresinin ve (ç) bendindeki “haberleşmenin tespiti ve dinlenmesi gibi delil toplama” ibaresinin iptali ve yürütmenin durdurulması istemine ilişkin olarak yapılan değerlendirme sonucunda,

Davalı yönetimin, CMK’nun 135. maddesinde sayılan suçlarla ilgili olarak Cumhuriyet savcılarına tanınan iletişimin dinlenmesi yetkisinin, hâkimler ve savcılar hakkında soruşturma yapan müfettiş ya da başmüfettişlere tanınmış sayılacağı yolundaki savının incelenmesi neticesinde, 5397 sayılı Yasa ile bazı kurumlara tanınan iletişimin dinlenmesi yetkisinin, Adalet Bakanlığı müfettiş ya da başmüfettişlerine de tanınmış olduğu yolunda bir yasa hükmü bulunmamaktadır. 2802 sayılı Yasada böyle bir düzenlemeye yer verilmediği gibi, Ceza Muhakemesi Kanunu’nun yürürlüğe girdiği 01/06/2005 tarihinden sonra 2802 sayılı Yasa ile ilgili değişiklikler arasında böyle bir yetki tanınması yoluna da gidilmemiştir.

İşlevlerinin yönetsel niteliği ve 2802 sayılı Yasaya bir göndermede bulunulmamış olması karşısında, Adalet Bakanlığı müfettiş ve başmüfettişlerinin özel bir ceza yargılaması koruma önleminin içinde olmaları mümkün değildir. İleri sürülen sav yerinde görülmemiştir.” şeklindeki hükmü karşısında, Anayasa’nın 144. maddesi ile 2802 Sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun 82. maddesi gereğince hâkim ve savcılarının görev suçları nedeniyle haklarında yürütülecek adli soruşturmalarda delil toplama yetkilerini kısıtlayıcı bir karar verilerek adeta Anayasa’dan kaynaklanan adli soruşturma yapma görevi engellenmektedir.

Çünkü yukarıda ayrıntılı olarak açıklandığı üzere hâkim ve savcılar hakkında yapılan adli soruşturmaların büyük bir bölümü iletişim tespiti sırasında ortaya çıkmaktadır. Özellikle hâkim ve savcılarının iletişimlerinin tespiti cihetine gidilmemektedir. Genellikle mahalli Cumhuriyet savcılıkları tarafından bilhassa organize suçlarla alakalı olarak gerçekleştirilen tahkikatlar sırasında, suç örgütleri ile irtibat ve iletişim halinde bulunan, bu tür yapılanmaların içinde olan veya yardımcı konumunda yer alan hâkim ve savcılar hakkında CMK’nın 138/2. maddesi

gereğince yapılan bildirim üzerine aynı Yasa'nın 135. maddesi gereğince başka suretle delil elde edilmesi imkânının bulunmaması durumunda yasal zorunluluk icabı iletişim tespiti tedbirinin istenilmesi kaçınılmaz olacaktır. Anayasal bir görevin ifasını neredeyse imkânsız kılacak bir yüksek mahkeme kararı Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığının soruşturmalarda delil toplama yetkisi ile ilgili mevzuatın aleyhe değerlendirilmesi sonucunu doğurarak etkin bir şekilde adlî soruşturma yapılmasını engellemeye başlamıştır. Çünkü hakkında CMK'nun 135. maddesinde öngörülen şartların oluşması halinde yasal koruma tedbiri alınarak iletişimi tespit edilen hâkim ve savcılar, bu işlemlere karşı şikâyet yoluna giderek yasal olarak haklarında elde edilen delilleri hukuki olmayan delil statüsüne sokmaya çalışarak etkisiz hale getirmek suretiyle savunma geliştirmektedirler.

Ayrıca 32 Adalet Başmüfettişi ve Adalet Müfettişi üzerinde yargının idari denetimiyle ilgili genel sorunlara dair görüşlerini almak amacıyla yapılan 10 sorudan oluşan anket çalışması sonuçlarına göre;

“Adalet müfettişlerinin soruşturmada delil toplama yetkisi ile ilgili mevzuat aleyhe değerlendirilmektedir.” önermesine, tamamen katılıyorum (14 kişi) % 43.75, katılıyorum (11 kişi) % 34.38, fikrim yok (4 kişi) % 12.50, katılmıyorum (1 kişi) % 3.12, kesinlikle katılmıyorum (2 kişi) % 6.25 oranında cevap verdikleri görülmüştür.

Yukarıdaki sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda, Anayasa'nın 144. maddesi uyarınca hâkim ve savcılarının görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerine ilişkin haklarında inceleme ve soruşturma yapmakla görevli olan adalet müfettişlerinin yerine getirmekle mükellef oldukları suç soruşturmaları ile ilgili söz konusu Anayasal vazifenin ifası amacıyla yürütülen inceleme ve soruşturma sırasında delil toplama yetkisi ile ilgili ceza usul mevzuatının, idari yargılama usulü çerçevesinde yürütülen ve idari işlemlerle ilgili olarak açılan davalar sebebiyle verilen kararların gerekçelerine istinaden, adalet müfettişleri aleyhine değerlendirilecek şekilde hatalı olarak yorumlanması, yargının idari denetimine karşı bağımsızlık, teminat ve takdir hakkı gerekçeleri ile oluşturulan haksız bir engelleme olarak karşımıza çıkmakta, bu durum yargıya olan güvenin daha da azalmasına yol açmaktadır.

3.3.10. Anayasa değişikliği çalışmaları ve AB sürecinde yargının idari denetimi ve Teftiş Kurulunun konumunun belirsizliği

3.3.10.1. Anayasa değişikliği çalışmalarında yargının idari denetimi ve Teftiş Kurulunun konumu ile ilgili tasarılar

Avrupa Birliği sürecinden değişen şartlar gereğince zaman zaman bir kaç maddelik Anayasa değişikliği gerçekleştirilmiş ise de, mevcut 1982 Anayasası'nın esaslı bir şekilde ele alınarak günümüz ihtiyaçlarına cevap verebilecek ve AB müktesebatına uyumlu olabilecek şekilde değiştirilmesi için geniş katılımlı çalışmalar başlatılmıştır.

Bu kapsamda öncelikle Adalet Bakanlığı ve değişik sivil toplum kuruluşları çalışmalar yaparak taslak hazırlıklarına katkı sağlamışlardır. Bu kapsamda;

1- Bilim Kurulunun hazırladığı anayasa taslağında; Yargı bağımsızlığı ve HSYK açısından yenilik olarak adalet müfettişlerinin HSYK'ya bağlanması, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun onyedili asıl ve dört yedek üyeden oluşması, Adalet Bakanlığı Müsteşarının kurulun tabii üyesi olacağı, Türkiye Büyük Millet Meclisinin, birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve savcılar arasından üye tam sayısının salt çoğunluğu ve gizli oy ile beş asıl ve bir yedek üye seçeceğini, üç asıl ve bir yedek üye Yargıtay Genel Kurulunca, iki asıl ve bir yedek üye Danıştay Genel Kurulunca, dört asıl ve bir yedek üye birinci sınıfa ayrılmış ve hâkim ve savcılar tarafından, iki asıl üye birinci sınıfa ayrılmış idari yargı hâkim ve savcılarınca kendi aralarından gizli oyla, asıl ve yedek üyelerin dört yıl için seçileceği, süresi biten üyeler bir daha seçilemeyeceği,¹²⁵

2- Türkiye Barolar Birliğinin hazırladığı anayasa taslağında; Hâkimlerin denetiminin “HSYK Başkanlığının izni ile kurulun hâkim müfettişleri ile” yapılacağı, savcılarının denetiminin ise “Savcılar Yüksek Kurulu Başkanlığının izni ile adalet müfettişleri tarafından yapılır” şeklinde belirlendiği, TBB'nin taslağında HSYK ikiye bölünerek Hâkimler Yüksek Kurulu ve Savcılar Yüksek Kurulu olarak ayrı kurumlar şeklinde düzenlendiği, Kurulun Başkanı Adalet Bakanı, müsteşarın da kurulun doğal üyesi olduğu,¹²⁶

3- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğinin hazırladığı anayasa taslağında; İdari yönden hâkimlerin Adalet Bakanına bağlı olma durumuna son verilerek sadece savcılarının idari yönden Adalet Bakanına bağlılığının düzenlendiği, Hâkimler ve

¹²⁵ Hukuk ve Hayat Derneği, (2009), (<http://www.hukukvehayat.org/index.php>, Erişim Tarihi 12.07.2009)

¹²⁶ a.g.k.

Savcılar Yüksek Kurulunun onsekiz asıl ve beş yedek üyeden kurulacağı, bu üyelerden onbir asıl üç yedek üyenin Yargıtay Genel Kurulunca, yedi asıl ve iki yedek üyenin ise Danıştay Genel Kurulunca kendi başkan ve üyeleri veya birinci sınıfa ayrılmış hâkimler arasından üye tam sayılarının salt çoğunluğuyla ve gizli oyla seçileceği, Adalet Bakanının gerekli gördüğü hallerde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu toplantılarına başkanlık edebileceği, ancak oylamaya katılamayacağı,¹²⁷

4- Türkiye Sanayici ve İş Adamları Derneğinin (TÜSİAD) hazırladığı anayasa taslağında; mahkemelerin bağımsızlığına yönelik herhangi bir öneriye yer verilmemiş, hâkimlik ve savcılık teminatına yönelik ise önceki düzenleme aynen korunmuş, hâkimler ve savcılarının idari yönden Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna bağlı olduklarının öngörüldüğü,¹²⁸

Müşahede edilmiştir.

3.3.10.2. AB sürecindeki istişari ziyaret ve ilerleme raporları ile Yargı Reformu Stratejisinde yargının idari denetimi ve Teftiş Kurulunun konumu

Avrupa Birliği üyelik sürecinde uzmanlar tarafından yapılan ziyaretler neticesinde düzenlenen raporlardan, 2003, 2004 ve 2005 Yılı İstişari Ziyaret Raporlarında;

Yargı bağımsızlığı hakkında BM Temel Prensiplerinin 13 ve 17. prensipleri ile hâkimlerin bağımsızlığı hakkında Avrupa Konseyi Tavsiyesi'nin 1(2)(c) prensibine göre, Anayasanın 144. maddesi ve 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun ilgili maddelerinde, adalet müfettişlerinin Adalet Bakanlığı merkez teşkilatından ayrılarak doğrudan Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun denetimi altında çalışacak şekilde yeniden atanmaları tavsiye olunmuştur.

Avrupa Birliğinin 2003, 2004, 2005, 2006, 2007 ve 2008 tarihli İlerleme Raporlarında “yargı” ya da “adalet” başlığı altında;

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun, idari görevlerini yerine getirme konusunda, tümüyle Bakanlığın Personel Genel Müdürlüğü ile Teftiş Kurulu Başkanlığına bağımlı kaldığı, hâkimlerin ve savcılarının performanslarını değerlendirmeden sorumlu yargı müfettişlerinin HSYK'dan ziyade Adalet Bakanlığına bağlı oldukları açıklanmıştır.

¹²⁷ Hukuk ve Hayat Derneği, (2009), (<http://www.hukukvehayat.org/index.php>, Erişim Tarihi 12.07.2009)

¹²⁸ a.g.k.

Yargı Reformu Strateji Belgesinin “Yargı Bağımsızlığının Güçlendirilmesi” başlığı altında düzenlenen 1.2. maddesinde; “HSYK’nın yeniden yapılandırılmasına paralel olarak Kurulun sekreteryasının ve denetim sisteminin yeniden düzenlenmesi” öngörülmüş olup, bu kapsamda; “Çağdaş hukuk sistemlerinde iddia ve karar makamları, gerek usul hükümleri gerekse yapısal olarak birbirinden ayrılmıştır. Bu ilke göz önüne alınarak denetim sistemi, HSYK’nın yeniden yapılandırılmasına paralel olarak iddia ve karar makamlarının tek elde birleşmesini engelleyecek şekilde, Kurul bünyesinde yeniden yapılandırılacaktır.” şeklinde alınan karar söz konusu belgede yer almıştır.

3.3.10.3. Yargının idari denetimi ve Teftiş Kurulunun konumunun belirsizliği

Anayasa değişikliği çalışmaları ile Avrupa Birliği sürecindeki istişari ziyaret ve ilerleme raporları ile Yargı Reformu Stratejisinde, yargının idari denetimi ve Teftiş Kurulunun konumu ile ilgili olarak yapılma ihtiyacı duyulan yeni düzenleme ve değişiklikler bu alanda belirsizlik meydana getirmektedir.

Bununla birlikte 32 Adalet Başmüfettişi ve Adalet Müfettişi üzerinde yargının idari denetimiyle ilgili genel sorunlara dair görüşlerini almak amacıyla yapılan 10 sorudan oluşan anket çalışması sonuçlarına göre;

“Anayasa değişikliği çalışmaları ile AB sürecinde yargının denetimi ve Teftiş Kurulunun konumu belirsizlik arz etmektedir.” önermesine, tamamen katılıyorum (5 kişi) % 15.63, katılıyorum (17 kişi) % 53.12, fikrim yok (5 kişi) % 15.63, katılmıyorum (4 kişi) % 12.50, kesinlikle katılmıyorum (1 kişi) % 3.12 oranında cevap vermişlerdir.

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulunun Anayasada düzenlenen bir kurum olması nedeniyle Anayasa değişikliği çalışmaları ve AB üyeliği sürecinde yargının idari denetimi ve Teftiş Kurulunun konumundaki belirsizliğin ancak, Anayasa değişikliği prosedürü ile giderilmesi mümkündür. Ayrıca Teftiş Kurulunun yapısının değiştirilmesine paralel olarak, yine Anayasa değişikliğini gerektiren ve Avrupa Birliği istişari ziyaret raporları ile ilerleme raporlarında değinilen, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun, mevcut yapısının yargının tamamını temsil etmemesinden dolayı ve ayrıca karar veren kurulun azınlıkta kaldığı çoğunluk heyetince itirazların etkin bir şekilde değerlendirilebilmesi amacıyla geniş tabanlı temsil esasına dayalı olarak yeniden yapılandırılması gerekmektedir.

HSYK'nın yapısı ve üyelerinin seçiminde izlenen mevcut yöntemin, Türkiye'nin de üyesi bulunduğu Avrupa Konseyi Yargıçları Danışma Kurulunun "10 Numaralı Görüşü" ile Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi (Venedik) Komisyonu Raporlarında öngörülen ilkelerle uyumlu olmadığı yönünde eleştirilere yol açmaktadır. Ayrıca, Yargıtay ve Danıştay'ın HSYK üyelerini seçme yetkisine sahip olmasına karşın, HSYK'nın da Yargıtay üyelerinin tamamını, Danıştay üyelerinin ise dörtte üçünü seçmesi, mesleki kooptasyon (kast sistemi) olarak algılanarak bu yöntem eleştirilmektedir.¹²⁹ Bu şekilde yapılacak çalışmalar sonucunda yargının idari denetimini gerçekleştiren Teftiş Kurulunun, hâkimin bağımsızlığı, teminatı ve takdir hakkına katkı sağlayacak şekilde, Anayasa değişikliğine göre geniş tabanlı temsil esasına dayalı olarak oluşturulacak HSYK'ya, iddia ve karar makamlarının bir arada toplanmasını engelleyecek biçimde bağlanarak yeniden yapılandırılması gerekmektedir.

¹²⁹ Yazıcı, a.g.e., s. 18-19.

SONUÇ

Yargının denetimi ile ilgili olarak birinci bölümde yapılan açıklamalarda yargısal denetimin ancak karara bağlanarak sonuçlanan yargılama dosyalarındaki hukuka aykırılıkların ileri sürülmesi halinde dosya üzerinden yapılan inceleme ile yerine getirilebileceği ifade edilmiştir. İdarî denetim ise, bizzat dosyaların bulunduğu ve yargılama işlemlerinin gerçekleştirildiği ortamda yapılması nedeniyle önem arz etmektedir. Sağlıklı bir yargılama, ancak usul hükümlerinin kararlılıkla tatbiki halinde gerçekleştirilebilir. Bu şekilde keyfi uygulamaların önüne geçilebilir. Denetim, bu hususta en önemli teminattır. Yargıda denetimin gerekliliği konusunda doktrinde de şüphe ve tereddüt bulunmamaktadır.

Yargı bağımsızlığının en esaslı unsuru olan hâkimin bağımsızlığı ve teminatı, yargı görevinin en iyi bir şekilde yerine getirilebilmesi için yargı mensuplarına tanınan bir ayrıcalık olup, kişisel bir imtiyaz sağlamamaktadır. Bilakis, hâkim ve savcılar, ifa ettikleri yargı görevi gereğince davranışları toplum tarafından dikkatle izlenmekte, örnek alınmakta, gerektiğinde acımasızca eleştirilebilmekte, hatalarına kamuoyunca daha az tolerans gösterilmekte, kendilerinden yüksek meziyetli ve erdemli bir kişilik beklenmektedir.

Kaldı ki; Bangalor Yargı Etiğinde; “Hâkim, hâkimden sâdır olan tüm etkinliklerde yakışsız ve yakışık almayan görüntüler içerisinde olmaktan kaçınmalıdır. Kamunun sürekli denetim süjesi olarak hâkim, normal bir vatandaş tarafından sıkıntı verici olarak görülebilecek kişisel sınırlamaları kabullenmeli ve bunlara isteyerek ve özgürce uymalıdır. Hâkim, özellikle yargı mesleğinin onuruyla uyumlu bir tarzda davranmalıdır”.¹³⁰ ve ayrıca Budapeşte İlkelerinde ise; “Savcılar, özel yaşamlarındaki faaliyetlerle gerçek ve makul olarak algılanan savcılık hizmetinin dürüstlüğü, adilliğini ve tarafsızlığını tehlikeye atmamalıdır. Savcılar, mesleklerine yönelik kamu güvenini muhafaza edecek ve geliştirecek şekilde hareket etmelidirler”.¹³¹ şeklinde davranış modelleri öngörülmeyle, hâkim ve savcılık görevini yerine getirenlerin, diğer kişilerin sahip olduğu bir kısım temel hak

¹³⁰ Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, (2004), *Yargı Etiği ve Yargı Bağımsızlığı Konusunda Uluslararası Belgeler*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları, s. 5-6.

¹³¹ Council of Europe (Avrupa Konseyi), (2010), (<http://www.coe.int/prosecutors>, Erişim Tarihi 09.02.2010)

ve özgürlüklerinden meslek gereği kendi rızaları ile fedakarlık yapmak zorunda kalabilecekleri belirtilmektedir.

Yerine getirdiği görev gereğince bağımsızlık ve teminatı bulunan hâkimlerin denetlenmeye karşı, olgunluk ve şeffaflık örneği göstermeleri beklenmektedir. Buna karşın son zamanlarda ileri sürülen bazı görüşlere göre yargı mensuplarınca, bağımsızlık kavramı ön plana çıkarılarak, denetimden yakınılmakta ve kamuda hesap verilebilirlik ilkesine aykırı tutum sergilenenmektedir. Bu durum yukarıda Tablo 4'te ayrıntısı belirtildiği üzere 1999 yılından 1836 olan şikâyet dosyası sayısının 2009 yılında 5109' a kadar ulaşmasına neden olmuştur.

Türk Milleti adına yargı yetkisini kullananların, kamuoyunun beklentilerini dikkate almaları gibi bir eğilim yargı için tartışılabilir ise de, uygulayıcılar açısından bu husus göz ardı edilmemesi gereken bir olgudur. Bu kapsamda, yargıya duyulan güven konusunda bilhassa yargı mensuplarının hassasiyet göstermeleri beklenmektedir. Bilhassa her geçen gün kamuoyunda yargıya duyulan güvenin azaldığına dair değişik araştırmaların aynı noktada birleştiği sonuçlara bakıldığında, yargı için bu konunun önem arz ettiği ve acilen alınması gereken tedbirlerin araştırılarak uygulamaya konulması gerektiği düşünülmektedir. Bu nedenle kamuoyunun yargıya olan güveninin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Yasama ve yürütmenin yargının denetimine en önemli katkılarından biri de verilen soru önergeleridir. Niteliği gereği bir kamu hizmeti olan ve kamu kaynaklarını kullanan yargının, işleyişi ile ilgili olarak verilen soru önergelerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde cevaplandırılmasında muhatap Adalet Bakanındır. Yargı mensuplarının yargı hizmetinin yerine getirilmesi ile alakalı olarak Türk Milletinin temsilcilerine herhangi bir şekilde hesap verme gibi bir görevlerinin bulunmaması, bu konuda Adalet Bakanını ön plana çıkarmakta ve milletvekilleri aracılığıyla yapılan kamuoyu denetiminde bu görevin yerine getirilmesine katkı sağlamaktadır.

Yargıya duyulan güvenin azalmasına karşı, kısa sürede sonuç getirecek ve etki sağlayacak önlem ve uygulamaların başında denetim mekanizmasının etkin bir şekilde harekete geçirilmesi gelmektedir. Yargı bağımsızlığının önemi kadar yargıya duyulan güvenin azalması da ciddi bir tehlike oluşturmaktadır. Kamuoyu desteğini yitirmiş bir yargının verdiği kararların inandırıcılığı ve itibarının kalmaması gibi yargı için endişe verici bir durum düşünülemez. Türk Milleti adına karar verildiği

inancı, karar metni başlığına bu ibarenin yazılmasıyla tam olarak gerçekleştirilmiş sayılamaz. Bunun için yargı ile adına karar verilen milletin güven ekseninde birleşmesi gerekmektedir. Bu da, yargının içine kapanarak kamuoyundan uzak bir şekilde oluşturacağı bağımsızlık konsepti ile gerçekleştirilemez. Yargının güvenilirliğinin artırılması için ayrıca, şeffaflık ve hesap verilebilirlik açısından da açılımlar gerçekleştirilmesi yararlı olacaktır. Bu kapsamda, sadece kamuoyu araştırma şirketleri veya akademisyenlerce yapılan çalışmaların yanında, bilhassa yargı birimlerinin kendi öz eleştirileri için veri sağlama ve gelişimlerini gerçekleştirme amacıyla etkinliklerde bulunması gerekmektedir.

Yukarıda saptanan sorunların kısa vadede denetimin etkisini zayıflatması bir tehlike olarak görülmekle birlikte, orta ve uzun vadede bu durum Yargıya olan güvenin daha da azalması sonucunu doğuracaktır. Sınırları takdir hakkı ile belirlenmiş denetimin, bağımsızlığa engel bir yönü olmamasına rağmen, bağımsızlık fikrini bu amaçla savunarak denetimin etkisini azaltan yargı mensuplarının, kamuoyunda güven ve itibar kaybına uğrama ihtimali bulunmaktadır.

Her ne kadar denetimin yerine getirilmesi sırasında uygulanan kriterlerin sağlıklı bir sonuca ulaştırma hususundaki yeterliliği tartışılarak eleştirilebilir ise de, sırf bu sebeple denetimin etkisinin azaltılması, amaca hizmet etmeyen bir yaklaşım olarak görülmektedir. Bu konuda Teftiş Kurulu her yıl denetlenen birimlere yapılan önerileri değişen mevzuat ve içtihatlar ile doktrindeki görüşler doğrultusunda yeniden ele alarak güncelleştirmek suretiyle yayınlamaktadır. Bununla birlikte Teftiş Kurulunun Tübitak tarafından desteklenen “Hâkim-savcı ve adalet personelinin performans değerlendirmesinde güvenilir yeni ölçüm araçlarının ve kriterlerinin oluşturulması” konulu projesi kapsamında yürütülen çalışmalar neticesinde yaşanan sorunlara çözüm sağlayacak somut performans göstergelerinin geliştirileceği verilere ulaşılabileceği düşünülmektedir.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ile Teftiş Kurulunun iletişimi arzulan düzeyde gerçekleşmemektedir. Yürütülen denetim ve soruşturma görevlerinin sonuçları HSYK tarafından yapılan değerlendirmelerde referans olarak alınması gerekmektedir. Çalışmalarından HSYK tarafından yeterince yararlanılmasa da, Teftiş Kurulu Anayasal görevini yerine getirmek zorundadır. HSYK’nın birlikte çalıştığı Teftiş Kurulunun değerlendirmelerinden arzulan ölçüde istifade edemediği, 2008 yılı denetimlerinde çalışmalarına zayıf not verilen % 0.05, orta not takdir edilen %

3.91, 2009 yılında ise, çalışmalarına zayıf not verilen % 0.19, orta not takdir edilen % 2.79 oranındaki yargı mensuplarının yanlı ve haksız yakınmalarına itibar olunduğu düşünülmektedir.

Ayrıca düzenlenen hâl kâğıtlarına karşı açılan davaların, bilhassa denetime tabi olan hâkimler tarafından incelenerek karara bağlanması da ayrı bir çelişki oluşturmaktadır. İdarî yargıda açılan bu davaların bazen aynı veya sıralı mahkeme mensubu olan diğer hâkimler tarafından bakılması tarafsızlık konusunda şüphe uyandırmaktadır. Ancak en önemli sorun ise, bilhassa adli yargıda ceza hâkimi veya Cumhuriyet savcılarının ceza muhakemesi ile ilgili olarak hâl kâğıtlarında yapılan puanlamaya veya haklarındaki soruşturma raporlarındaki işlemlere yönelik olarak ileri sürülen eleştirilerin, ceza muhakemesi bilgisini gerektirmesine karşın, idari yargı muhakeme tekniği ile değerlendirilmesinin esaslı hatalara yol açtığı gözlenmektedir.

Buna çarpıcı bir örnek verecek olursak, kişisel ve sosyal özellikleri ile ilgili olarak, haklarındaki sübut bulan iddialar nedeniyle sonuçlanmamış soruşturmalardan dolayı ihraç veya yer değiştirme cezası talep edilen hâkim ve savcılarının düşük not takdir edilen hâl kâğıtları ile ilgili olarak iptal kararları verilebilmektedir. Bu durumun HSYK'nın karar alma sürecinde olumsuz etki oluşturabileceği mülâhaza edilmektedir. Bu sebeple hâl kâğıtları veya soruşturma izinleri ya da soruşturmaya geçilmesine yer olmadığı gibi idari kararlara karşı, idarî yargıda açılan davalarda uygulanacak yetki ve göreve ilişkin usul hükümlerinin acilen yeniden ele alınarak yukarıdaki sakıncalar giderilmelidir. Yargının denetimini idarî yargıda açılan davalar yoluyla zayıflatmak suretiyle geliştirilen etkisizleştirme sürecinin engellenmesi gerekmektedir. Son olarak Danıştay 5. Daire'sinin 28/12/2009 tarih ve 2009/5240 esas sayılı kararında Anayasanın 144. maddesi gereğince hâkim ve savcılar hakkında görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında işlenen suçlar nedeniyle bizzat adalet müfettişleri tarafından yürütülmesi gereken adlî soruşturmalarda delil toplama yetkileri idari yargı muhakemesi sonucunda verilen kararlarla sınırlandırılmak suretiyle Anayasal bir görevin yerine getirilmesi engellenmiştir.

Anayasa değişikliği çalışmaları ve AB sürecinde 2003 yılından itibaren düzenlenen istişari ziyaret ve ilerleme raporlarında yargının idari denetimi ve Teftiş Kurulunun konumunun sıklıkla dile getirilmesi, yargı bağımsızlığı denildiğinde hemen akla gelmesine karşın, ilk olarak ancak 2005 Yılı İstişari Ziyaret Raporunda HSYK'nın üye sayısının artırılması ve kararlarının denetime açılması önerilmiştir.

Bundan sonra ise, 2007 ve 2008 yıllarına ait İlerleme Raporlarında HSYK'nın oluşumu ve tüm yargı mensuplarının temsilinin gerektiğine dair tavsiyelerin yer aldığı görülmektedir.

Bununla birlikte mevcut durumda ise, Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Tüzüğü'nün 4. maddesindeki müfettişlerin denetim ve soruşturmaları Bakan adına yapma hükmünün, “Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Başkanı olan Bakan adına yapar” şeklinde düzeltilmesi veya bu şekilde yorumlanması halinde tartışılan hususun makul bir çözüme kavuşacağı düşünülmektedir. Bu takdirde adalet müfettişlerinin HSYK Başkanı olan Bakanın emrinde görev yapmasının aynı zamanda HSYK'nın emrinde de çalıştığı anlamına da geleceği için, Teftiş Kurulunun, yürütmenin emrinde değil HSYK'na bağlı olarak çalıştığı sonucuna da varılabilecektir.

Demokratik ve özgürlükçü yeni bir Anayasa veya bu amaçla geliştirilecek Anayasa değişikliği çalışmalarında varılan ortak kanaate göre, Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulunun mutlaka geniş tabanlı temsil esasına dayalı olarak yeniden yapılandırılan Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna bağlı olarak çalışması gerektiği sonucuna varılmıştır. Ancak bu amaçla yapılacak düzenlemenin iddia ve karar makamlarının bir arada toplanmasını engelleyecek biçimde gerçekleştirilmesi düşüncesi ağırlık kazanmıştır.

Kaldı ki, 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifinde, bu hususla alakalı olarak “Adalet Hizmetlerinin Denetimi” kenar başlığı ile birlikte Anayasasının 144. maddesi, “Adalet hizmetleri ile savcılarının idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığınca denetimi, adalet müfettişleri eliyle yapılır. Buna ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.” şeklinde değişiklik yapılmak suretiyle Bakanlıkça yürütülecek denetim görevi yeniden tanımlanarak Bakanlık Teftiş Kurulu aracılığıyla gerçekleştirilmesi öngörülmüştür.

Aynı tasarıda Anayasanın 159. maddesiyle ilgili olarak 2 ve 3. fıkralarında, “Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu yirmiiki asıl ve oniki yedek üyeden oluşur; üç daire halinde çalışır. Kurulun Başkanı Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabîi üyesidir. Kurulun, dört asıl üyesi, nitelikleri kanunda belirtilen; yüksek öğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri, üst kademe yöneticileri ile avukatlar arasından Cumhurbaşkanınca,

üç asıl ve üç yedek üyesi Yargıtay üyeleri arasından Yargıtay Genel Kurulunca, iki asıl ve iki yedek üyesi Danıştay üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca, bir asıl ve bir yedek üyesi Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulunca kendi üyeleri arasından, yedi asıl ve dört yedek üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş adlî yargı hâkim ve savcılar arasından adlî yargı hâkim ve savcılarınca, üç asıl ve iki yedek üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idarî yargı hâkim ve savcılar arasından idarî yargı hâkim ve savcılarınca, dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler yeniden seçilebilir.” şeklindeki düzenleme ile HSYK’nın geniş tabanlı temsil esasına dayalı olarak yeniden yapılandırılması, aynı maddenin 8. fıkrasında, “Hâkim ve savcılarının görevlerini; kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere (hâkimler için idarî nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma işlemleri, ilgili dairenin teklifi ve Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Başkanının oluru ile Kurul müfettişlerine yaptırılır. Soruşturma ve inceleme işlemleri, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle de yaptırılabilir.” ve ayrıca 10. fıkrasında “Kurula bağlı Genel Sekreterlik kurulur. Genel Sekreter, birinci sınıf hâkim ve savcılardan Kurulun teklif ettiği üç aday arasından Kurul Başkanı tarafından atanır. Kurul müfettişleri ile Kurulda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılar, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Kurula aittir.” biçiminde değişikliğe gidilerek hâkim ve savcılarının denetimi ile görevlerinden kaynaklanan suçlardan dolayı soruşturmaların HSYK’ya bağlı olarak çalışacak ve anılan Kurulca atanarak yeniden oluşturulacak Teftiş Kurulu tarafından yerine getirileceği, aynı maddenin 9. fıkrasında ise, “Kurulun meslekten çıkarma cezasına ilişkin olanlar dışındaki kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz.” şeklindeki değişiklik ile üç daire halinde çalışması öngörülen HSYK kararlarına karşı, karar veren kurulun azınlıkta kaldığı genel kurul tarafından incelenecek etkin itiraz sisteminin getirilmesinden dolayı sadece meslekten çıkarma kararlarına ilişkin yargı yolunun açılması gerektiği ifade edilmiştir.

Yukarıda belirtilen tasarının Anayasa değişikliği olarak yasalaşması halinde yargının idari denetimi hakkında ileri sürülen bir kısım temel sorunların çözümüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çünkü söz konusu değişiklik tasarısı kaynağını,

Avrupa Birliği İstişari Ziyaret ve İlerleme Raporları, Yargı Reformu Strateji Belgesi ile çok sayıdaki yargı mensupları ve akademisyenlerin katkılarıyla gerçekleştirilen çalışmalardan almıştır.

Yargının idari denetiminin hâkimin bağımsızlığı, teminatı ve takdir hakkına etkisi konulu araştırmanın sonucunda, bir erk olarak yargının idari açıdan mutlaka denetlenmesinin gerektiği, bu denetimin geniş tabanlı temsil esasına dayalı olarak kurulacak olan HSYK'ya bağlı bir şekilde görev yaparak, yargı içinden ve dışından gelecek etki ve baskıdan uzak bir şekilde yapılandırılacak Teftiş Kurulu tarafından yerine getirilmesinin uygun olacağı sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, (2004), *Yargı Etiği ve Yargı Bağımsızlığı Konusunda Uluslararası Belgeler*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.

Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, (2009), (<http://www.abgm.adalet.gov.tr/dokumanlar/ist1tr.pdf>, Erişim Tarihi 25.12.2009)

Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, (2009), (<http://www.abgm.adalet.gov.tr/dokumanlar/ilerleme%20raporlari%201998-2008.pdf>, Erişim Tarihi 25.12.2009)

Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, (2009), *Yargı Reformu Strateji Belgesi*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2006), *Birim Faaliyet Raporu*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2007), *Fransa Çalışma Ziyareti Raporu*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2007), *İtalya Çalışma Ziyareti Raporu*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2008), *Birim Faaliyet Raporu*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2009), *Afyonkarahisar Toplantısı Sunumları*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2009), *Afyonkarahisar Çalıştay Sunumları*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.

Adalet Bakanlığı Yeni Türk Ceza Adaleti Tanıtım Sitesi, (2010), (<http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr>, Erişim Tarihi 10.02.2010)

- Anayasa Mahkemesi'nin 13 Mayıs 1964 Tarih ve E.1963/99, K.1964/38 Sayılı Kararı, *Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi*, Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları, Sayı: 2.
- Beylem, Erdinç, (1997), *Osmanlı Adalet Düzeni*, İstanbul: Marifet Yayınları.
- Bilge, Necip, Önen, Ergün, (1978), *Medeni Yargılama Hukuku*, Ankara: Sevinç Matbaası.
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, (2010), (<http://www.undp.org.tr/bultenDocs>, Erişim Tarihi 14.02.2010)
- Centel, Nur ve Zafer, Hamide, (2006), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Council of Europe (Avrupa Konseyi), (2010), (<http://www.coe.int/prosecutors>, Erişim Tarihi 09.02.2010)
- Dursun, Hasan, (2009), Erklr Aynılığı ve Yargıç Bağımsızlığı, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Sayı:80.
- Eryılmaz, Mesut Bedri, (t.y.), "AIHS ve Türk Hukuku", http://www.barobirlik.org.tr/ihep/belgeler/AIHS_TurkHukuku_mEryilmaz.pdf (Erişim Tarihi: 02.02.2010)
- Feyzioğlu, Metin, (2002), *Ceza Muhakemesinde Vicdani Kanaat*, Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Genar Araştırma Danışmanlık Eğitim Kurumu, (2009), *Türkiye-Toplum-Siyaset Araştırması 4. Çeyrek: Türkiye'de Kurumlara Güven*, Araştırma Raporu, İstanbul: Genar Yayınları.
- Hakeri, Hakan ve Ünver, Yener, (2007), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara: Adalet Yayınları.
- Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, (2010), (<http://www.hsyk.gov.tr>, Erişim Tarihi 13.02.2010)
- Hukuk ve Hayat Derneği, (2009), (<http://www.hukukvehayat.org/index.php>, Erişim Tarihi 12.07.2009)
- İnceoğlu, Sibel, (2008), *Adil Yargılanma Hakkı ve Yargı Etiği*, Avrupa Konseyi Yayınları.

- Kalem, Seda, (2008), *Adalet Barometresi: Vatandaşların Mahkemeler Hakkındaki Görüşleri ve Değerlendirmeleri*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kunter, Nurullah, (1989), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Kunter, Nurullah; Yenisey, Feridun ve Nuhoğlu, Ayşe, (2006), *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Kuru, Baki, (1966), *Hâkim ve Savcılarının Bağımsızlığı ve Teminatı*, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Meran, Necati, (2009), *Adli ve Önleme Amaçlı İletişimin Denetlenmesi*, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Özbek, Veli Özer, (2006), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Özek, Çetin, (1982), Yargının İdari Denetimi, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, İstanbul: Fakülteler Matbaası, C. XLV-XLVII, S. 1-4.
- Özkan, Gürsel, (1995), *Hukuk Devleti ve Yargı Denetimi*, Ankara: Saydam Matbaacılık.
- Özok, Özdemir, (2001), *Türkiye Barolar Birliği 2001-2002 Yargı Yılı Açılış Konuşması*, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.
- Postacıoğlu, İlhan E, (1975), *Medeni Usul Hukuku Dersleri*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Sancar, Mithat, (2007), “*Yargıda Algı ve Zihniyet Kalıpları*” Araştırma Raporu, İstanbul: Tesev Yayınları.
- Selçuk, Sami, (2007), *Bağımsız Yargı Özgür Düşünce*, Ankara: İmge Kitapevi.
- Tamöz, Mehmet ve Kocabey, Hüseyin, (2009), *Hüseyin, Türk Hukukunda Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan Önleme ve Adli Amaçlı İletişimin Denetlenmesi, Gizli Soruşturmacı Görevlendirilmesi, Teknik Araçlarla İzleme*, Ankara: Yaklaşım Yayınları.
- Toroslu, Nevzat ve Feyzioğlu, Metin, (2006), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara: Savaş Yayınları.
- Türk Anayasa Hukuku Sitesi, (2009), (<http://www.anayasa.gen.tr/yargiorgani.htm>, Gözler, Kemal, Erişim Tarihi 27.06.2009)

- Ünal, Şeref, (1982), *Anayasa Hukuku Açısından Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hâkimlik Teminatı*, Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.
- Vatan Gazetesi, (2009), (<http://www.gazetevatan.com/haberdetay.asp>, Erişim tarihi: 14.02.2009)
- Yalçinkaya, Namık Kemal, (1981), *Kaynakları, Kurumları ve Temel İlkeleriyle İngiliz Hukuku*, Ankara: Eroğlu Matbaası.
- Yazıcı, Serap, (2010), “*Yargısal Düğüm; Türkiye’de Anayasa Reformuna İlişkin Değerlendirme ve Öneriler*”, Tesev Yayınları.
- Yenisey, Feridun, Batur, Süheyl, Erkut, Celal, İnceoğlu, Sibel, (2003), *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Adil Yargılanma Işığında Hukuk Devleti ve Yargı Reformu*, İstanbul: Tüsiad Yayınları.

EKLER

EK 1

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı

2010 Yılı Ceza Mevzuatı Öneriler Listesi

1- Bir kısım dosyaların tetkikinde, “ Acil Korunma Kararları” nın otuz günü aşacak şekilde verildiği gözlemlenmiştir.

* 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nun 9/2. maddesi uyarınca acil korunma kararının en fazla otuz günlük süre ile sınırlı olmak üzere verilebileceğinin göz ardı edilmemesi,

2- Bir kısım dosyada; sanık, mağdur ve müştekinin dosya içeriğine göre akıl hastası olduğuna dair bilgi bulunmasına rağmen, vesayet makamına ihbarda bulunulmadığı gözlenmiştir.

* 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu’nun 405/2. maddesinde öngörülen “görevlerini yaparlarken vesayet altına alınmayı gerekli kılan bir durumun varlığını öğrenen idari makamlar, noterler ve mahkemeler, bu durumu hemen yetkili vesayet makamına bildirmek zorundadırlar” şeklindeki amir hükmün göz ardı edilmemesi,

3- Ara kararları uyarınca yapılan işlemin tutanak altına not düşülüp imzalanmadığı gözlenmiştir.

* Cumhuriyet Başsavcılıkları İle Adli Yargı İlk Derece Ceza Mahkemeleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmeliğin 92. maddesi yollamasıyla Hukuk ve Ticaret Mahkemeleri Yazı İşleri Yönetmeliği’nin 32. maddesinde belirtilen şekilde işlem ifası için kalem personelinin denetlenmesi,

4- Askerlerin yargılanması sonucunda verilen kararların ilgili Bakanlığa gönderilmediği saptanmıştır.

* Ceza İşleri Genel Müdürlüğünün 01/01/2006 tarihli ve 23 sayılı Genelgesi gereğince subay, astsubay, uzman çavuş, uzman jandarma çavuş ve Türk Silâhlı Kuvvetlerinde görevli sivil memurlar hakkında adli merciler tarafından verilen her türlü kesinleşmiş kararların üçer suretinin ilgilinin bağlı bulunduğu bakanlığa gönderilmesi gerektiğinin unutulmaması,

5- Askerlik görevini yapmakta olan sanıklar hakkında, üst sınırı iki yılı aşmayan suçlara ilişkin kamu davalarına devam olunduğu tespit edilmiştir.

* 353 sayılı Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu'nun 5530 sayılı Kanun'la değişik 20/1. maddesi gereğince; er, erbaş ve yedek subayların askere girmeden veya silâh altına çağırılmadan önce işledikleri ve üst sınırı iki yılı aşmayan suçlardan dolayı haklarındaki yargılamanın terhis tarihine kadar ertelenmesi gerektiğinin hatırdâ tutulması,

6- Avukatlarca mahkemeye sunulan vekâletname ve örneklerinde bulunması zorunlu olan baro pulları mevcut olmadığı hâlde kabul edildikleri ve bugüne değin de eksik olan pulların tamamlattırılmamış olduğu belirlenmiştir.

* 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun 27/3. maddesi gereğince; avukatlarca vekâletname sunulan mercilerin pul yapıştırılmamış veya pulu noksan olan vekâletnameleri ve örneklerini kabul edemeyecekleri, bu gibi durumlarda ilgiliye on günlük süre vererek bu süre içinde pul tamamlanmadıkça vekâletnamelerin işleme konulamayacağı hususlarındaki yasal zorunluluğun yerine getirilmesinde daha özenli olunması,

7- Bekletici mesele sayılıp sonucunun beklenmesine karar verilmesine rağmen, yargılama sırasında 5 yıllık asgari zamanaşımı süresinin dolduğundan bahisle davanın düşmesi yönünde hüküm kurulduğu saptanmıştır

* TCK'nın 67/1. maddesine göre, soruşturma ve kovuşturma yapılmasının, izin veya karar alınması veya diğer bir mercide çözülmesi gereken bir meselenin sonucuna bağlı bulunduğu hâllerde; izin veya kararın alınmasına veya meselenin çözümüne veya kanun gereğince hakkında kaçak olduğu hususunda karar verilmiş olan suç faili hakkında bu karar kaldırılıncaya kadar dava zamanaşımı duracağından, bu prosedürün müteakip işlemlerde nazara alınması, yanlış uygulamadan uzak durulması,

8- Yapılan yargılama sonucu kurulan hüküm fıkrasında “kanıt yetersizliği” sebebiyle beraat kararları verildiği gözlenmiştir.

* Bu gibi hâllerde, CMK'nın 223/2-e maddesinde yer alan “isnat edilen eylemin sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması” şeklindeki yasal ibareye yer verilmesi,

9- Yargılama sonunda, sanıkların yüklenen suçu işlemediklerinin sabit olması ve/veya sanıklarca işlendiğinin sabit olmaması gerekçesiyle beraat kararı verildiği

hâlde gerçek faillerin zamanaşımı süresine kadar aranıp bulunması hususunda Cumhuriyet başsavcılığına ihbarda bulunulmadığı anlaşılmıştır.

* Hakkında dava açılan sanıkların yüklenen suç işlemediklerinin sabit olması ve/veya yüklenen suçun sanıklar tarafından işlendiğinin sabit olmaması sebebiyle beraatlarına karar verilmesi durumunda, gerçek faillerin tespiti yönünden müruruzaman haddine kadar olayın Cumhuriyet başsavcılığınca takibi gerektiğinin unutulmaması,

10- Bilirkişi atanması ile ilgili bazı hususlarda emredici usul kurallarına aykırı davranıldığı, bu cümleden olarak;

a) Genel ve hukukî bilgi ile çözebilecek hususlarda bilirkişi tayin edildiği,

* CMK'nın 63. maddesinin 1. fıkrasının son cümlesi ve 67/3. maddesi ile yerleşmiş Yargıtay uygulamalarına nazaran, hâkimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukukî bilgi ile çözümlenmesi mümkün olan konularda bilirkişi dinlenemeyeceğinin göz önünde bulundurulması,

b) İşin ehli olmayan yazı işleri müdürü, kâtip, mübaşir vb. kişilerin bilirkişi olarak dinlendiği,

* CMK'nın 63/1. maddesi uyarınca çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde, ihtisas sahibi olan kişilerin bilirkişi olarak seçilmesine özen gösterilmesi,

c) Bir kısım dosyada, raporunu hazırlaması istenilen bilirkişilere, görevini ne kadar süre içinde yerine getireceğinin belirtilmediği, bazılarında ise verilen sürede vazifesini yerine getirmeyen bilirkişilerin istemleri üzerine görev sürelerinin gerekçesiz olarak uzatıldığı,

* CMK'nın 66/1. maddesinin amir hükmüne göre, bilirkişinin işin niteliğine göre üç ayı aşmayacak şekilde tayin edilen sürede raporunu vermeye mecbur olduğu, bu sürenin ancak özel sebepler zorunlu kıldığında ve bilirkişinin istemi üzerine, kendisini atayan merciin gerekçeli kararıyla en çok üç ay daha uzatılabileceği dikkate alınarak ve tespit edilen sürede görevini yerine getirmeyen bilirkişi hakkında anılan Yasa'nın 66/2. maddesinde yazılı yaptırımların uygulanabilmesine olanak sağlanması açısından, bundan böyle sürenin belirlenmesinde ve uzatılmasında yasaya uygun hareket edilmesi,

d) Adlî Yargı İlk Derece Mahkemesi Adalet Komisyonu tarafından düzenlenen listelerde yer almayan bilirkişilere yemin verilmediği, bazı yemin tutanaklarına da bilirkişinin imzasının alınmadığı,

* CMK'nın 64/6. maddesi gereğince, listelerde yer almamış bilirkişilerin görevlendirilmeleri hâlinde, kendilerine yemin ettirilmesi ve yeminin yapıldığına ilişkin tutanağın hâkim, zabıt kâtibi ve bilirkişi tarafından imzalanması gerektiğinin bilinmesi,

e) Bazı bilirkişi atama kararlarında, bilirkişiye yapacağı işin tam ve ayrıntılı olarak anlatılmadığı,

* CMK'nın 66/1. maddesinde açıkça vurgulandığı şekilde, bilirkişi incelemesi yaptırılmasına ilişkin kararda cevaplandırılması uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren soruların ayrıntılı biçimde belirtilmesi zorunluluğuna uyulması,

f) Moleküler genetik inceleme yapılmasına ilişkin bazı kararlarda, inceleme ile görevlendirilen bilirkişinin gösterilmediği, bir kısmında ise, ilgilinin adı, soyadı, adresi ve doğum tarihi bilgilerinin de belirtildiği,

* “CMK'nın 79 ve Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğin Tespiti Hakkında Yönetmelik”in 13. maddeleri gereğince, moleküler genetik inceleme kararlarında, inceleme ile görevlendirilen bilirkişinin belirtilmiş olmasına ve bilirkişiye gönderilen örneklerle ilgili olarak hâkimlikler, mahkemeler ve Cumhuriyet başsavcılıklarınca gizliliği sağlamak ve karışıklığa yer vermemek için gerekli her türlü tedbir alınarak, bedeninden örnek alınan kişinin adı, soyadı, adresi ve doğum tarihi bildirilmeksizin ve bunlara karşılık gelmek üzere bir kod sistemi uygulanmak suretiyle gönderilmesine özen gösterilmesi,

g) Yargılama sırasında akıl hastalığı şüphesi bulunan sanıkların, bu durumlarının tespitine yönelik soruların yöneltilmesi yerine bilirkişiden ceza ehliyetinin belirlenmesinin istendiği,

Görölmüştür.

* Sanığın ceza ehliyetinin değerlendirilmesi davaya bakan hâkime ait olduğundan, TCK'nın 32. maddesinin hangi fıkrasının uygulanması gerektiğinin saptanması açısından, “sanığın suç tarihi itibarıyla işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayıp algılayamadığı veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin ne derecede azalmış olduğunun” tespiti için, CMK'nın 74/1. maddesi gereğince, “şüphelinin akıl hastası olup olmadığı, akıl hastası ise ne zamandan beri hasta olduğu ve bunun, kişinin davranışları üzerindeki etkilerinin ne olduğu” şeklindeki soruların tevcih edilmesi hususunda özen gösterilmesi,

11- Birden çok sanıklı dosyalarda; mahkûm edilenlerden birisinin temyizi üzerine, hakkındaki karar kesinleşen diğer hükümlüler yönünden de neticenin beklendiği, dolayısıyla ilâmının infaza verilmediği anlaşılmıştır.

* Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 03/12/1990 gün ve 6-218/322 sayılı içtihadına göre; ileride vuku bulacak bozma kararının onu temyiz etmeyen diğer sanıklara da teşmil edilmesinin bir istisna olması karşısında, bu gibi hâllerde, hakkındaki hüküm kesinleşen diğer sanıklar yönünden ilâmın infaza verilmesini geciktirmeye imkân veren herhangi bir düzenleme bulunmadığından, ilâmların infaza verilmesinde aksamaya yol açılmaması,

12- Bozmaya karşı diyeceği sorulmak üzere, müdahil sıfatı bulunmayan mağdur ve şikâyetçinin davetiye ile duruşmaya çağrıldığı veya bu maksatla istinabe yoluna başvurulduğu görülmüştür.

* 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkındaki Kanunun 8. maddesi delaletiyle halen yürürlükte bulunan 1412 sayılı CMUK'nun 326. maddesinde bozmadan sonra kimlere tebligat yapılacağı sayıldığından, bunlar arasında yer almayan şikâyetçi veya mağdurun, katılan sıfatı bulunmadıkça bu tür bir çağrı kâğıdı gönderilmesinden veya bulunduğu mahalde istinabe edilmesinden kaçınılması,

13- Sanık lehine kanun yoluna başvuran Cumhuriyet savcısının bilâhare bu talebinden vazgeçtiğinden bahisle dosyanın merciine gönderilmediği saptanmıştır.

* CMK'nın 266/1. maddesi amir hükmüne nazaran, Cumhuriyet savcısı tarafından sanık lehine yapılmış olan başvurudan ancak onun rızası ile vazgeçilebileceğinden, bu husus göz önüne alınmadan kararın kesinleştirilmesine imkân olmadığının bilinmesi,

14- Meşruhatlı çağrı kâğıdı tebliğine rağmen duruşmaya gelmeyen tanıkların zorla getirilmeleri hâlinde yasal yaptırımın tatbik edilmediği tespit edilmiştir.

* Kovuşturmaların kısa sürede neticelenmesini temin bakımından, (haklı sebeplerle gelmeyen tanıklar hariç olmak üzere) CMK'nun 44. maddesi uyarınca gelmemelerinin sebep olduğu giderler takdir edilerek, kamu alacaklarının tahsili usulüne göre kendilerine ödettirilmesi hususunda duyarlı davranılması,

15- Bazı dosyalarda; tutuksuz sanıklar ile şikâyetçiye ve tanıklara çıkartılan çağrı kâğıtlarına usulüne uygun meşruhat konulmasında her zaman titiz davranılmadığı belirlenmiştir

* Tanıklara ve tutuksuz sanıklara gönderilecek çağrı kâğıtlarının, tanıklar için CMK'nın 43. maddesi hükmü çerçevesinde düzenlenmesine, bu şekilde tebligata rağmen gelmeyen tanıklara aynı yasanın 44. maddesinin tatbikine olanak sağlanmasına, sanıklar için anılan Kanunun 145 ve 176/1-2. maddesi gereğince icabeden uyarının yazılmasına, müştekiler için de CMK'nın 233. maddesi delaletiyle tanıklara ilişkin hükümlerin uygulanmasına özen gösterilmesi,

16- En geç 3 ay içinde mahkemede vazifeli sosyal çalışma görevlisine ifa ettirilmesi gereken, tedbir kararlarının incelettirilmesi işleminin yaptırılmadığı veya bu süreyi aşan müddetlerle icra ettirildiği izlenmiştir.

* 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 8/2 ve Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu Ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik'in 18/4, 5 maddelerindeki amir düzenlemelere uyulmasında özen gösterilmesi,

17- İşlenen suçun etkisiyle psikolojisinin bozulduğu dosyada mevcut uzman doktor raporuyla saptanan mağdurun veya mağdur çocuğun kovuşturma aşamasında hiçbir gerekçe gösterilmeden, değişik celselerde tanık olarak birden ziyade ifadesine başvurulduğu anlaşılmıştır.

* CMK'nın 236/2. maddesi uyarınca, işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş mağdurun kovuşturma aşamasında tanık olarak bir defa dinlenebileceğinin, ancak maddi gerçeğin ortaya çıkartılması açısından zorunluluk arz eden bir durum var ise bunun gerekçesinin ara kararlarında belirtilmesi gerektiğinin unutulmaması,

* CMK'nın 236/2 ve Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in 13/5. maddesi uyarınca, işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş mağdur çocuğun bu suça ilişkin kovuşturma aşamasında tanık olarak bir defa dinlenebileceğinin, ancak maddi gerçeğin ortaya çıkartılması açısından zorunluluk arz eden bir durum var ise bunun gerekçesinin ara kararlarında belirtilmesi gerektiğinin unutulmaması,

18- Mağdur çocukların tanık olarak dinlenmesi esnasında görüntü veya seslerinin kayda alınmadığı beyan ve müşahade olunmuştur

* CMK'nın 236/1. maddesi delaletiyle aynı Yasanın 52/3-a maddesi uyarınca, mağdur çocukların tanık olarak dinlenmeleri sırasında görüntü veya seslerinin kaydedilmesinin zorunlu olduğu hatırlanarak ve anılan Kanunun 5 yıla yakın bir süredir yürürlükte bulunduğu da nazara alınarak, gerekli teknik donanımın

bulunmaması hâlinde bunun oluşturulmasının merciinden talep olunarak uygulamanın başlatılması,

19- Tanık olarak ifadesine başvuru yapılan mağdur çocuğun yemin ettirildikten sonra dinlendiği müşahede olunmuştur.

* CMK'nın 236/1 ve Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in 13/4. maddeleri uyarınca, mağdur çocuğun tanık olarak dinlenmesi hâlinde yemin ettirilemeyeceğinin daima hatırlanması,

20- Suça sürüklenen çocuklar hakkında 15/07/2005 tarihinden sonra yapılan (Ağır cezalık suçlar hariç) bir kısım duruşmalara Cumhuriyet savcısının da iştirak ettiği tespit edilmiştir.

* 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 25/1. maddesi ile geçici 1. maddenin 1 ve 3. fıkraları uyarınca; suça sürüklenen çocuklar hakkında çocuk mahkemelerinde veya bu mahkemeler kurulup göreve başlayıncaya kadar görevli mahkemelerde (ağır cezalık suçlar hariç) yapılan duruşmalarda Cumhuriyet savcısının bulunmayacağına ilişkin hükme uyulması,

21- Uzlaşma kapsamında kalan eylemleri nedeniyle suça sürüklenen çocuklar ve/veya suça maruz kalan küçüklerin kanunî temsilcileri yerine kendilerine uzlaşma teklifinde bulunulduğu anlaşılmıştır.

* CMK'nın 06/12/2006 tarih ve 5560 sayılı Yasanın 24/4 maddesi ile değişik 253. maddesi uyarınca suça sürüklenen çocuğun veya suçtan zarar görenin reşit olmaması halinde, uzlaşma teklifinin yasal temsilcilerine yapılması gerektiği yönündeki düzenlemeye uygulamada riayet edilmesi,

22- 15 yaşını doldurmamış çocuklar ile ilgili olarak verilen tutuklama kararlarında, yasada öngörülen süre koşulunun gözetilmediği belirlenmiştir.

* On beş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında üst sınırı beş yılı aşmayan özgürlüğü kısıtlayıcı cezayı gerektiren fiillerden dolayı soruşturma ve yargılama aşamasında tutuklama kararı verilemeyeceğine dair 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 21. maddesi ile Çocuk Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmeliğin 11. maddesi hükmünün göz ardı edilmemesi,

23- Birden fazla sanığı olan dosyalarda, sanıklara isnat edilen eylemlerin birbirleriyle ilintisi olduğu ve biri diğerinin sonucunu etkileyecek halde bulunduğu konusunda bir gerekçe gösterilmeden sorgusu yapılamayan sanık hakkındaki dava

tefrik edilmeksizin, bu sanığın aranması amacıyla yargılamanın sürdürüldüğü belirlenmiştir.

* Belirtilen hâllerde; bu sanıklar yönünden davanın tefrikine karar verilmesi, haklarında hüküm kurmaya elverişli delil bulunan sanıklar için ise gereken kararın ittihazı ile davanın tümüyle zamanaşımına uğramasına neden olunmaması,

24- Hapis cezasının TCK 51/1 maddesi uyarınca ertelenmesi üzerine denetim süresinin belirlenmesinde hata yapıldığı görülmüştür.

* Türk Ceza Kanunu'nun 51/3 maddesi uyarınca cezası ertelenen hükümlü hakkında, bir yıldan az, üç yıldan fazla olmamak üzere, bir denetim süresi belirleneceği ve bu sürenin alt sınırının, mahkûm olunan ceza süresinden az olmayacağına dair amir hükme riayet edilmesi,

25- Dosyaların içindeki evrakın, cins ve ilgi gözetilmeden geliş sırasına göre dizildiği, duruşma tutanaklarının arasına rapor, müzekkere, davetiye ve dilekçe gibi belgelerin gelişi güzel konulduğu görülmüştür.

*Cumhuriyet Başsavcılıkları ve Adli Yargı İlk Derece Ceza Mahkemeleri Kalem Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik'in 80. maddesinin uygulanmasına özen gösterilerek dosya tetkikinde kolaylık sağlanması,

26- Dosyaların zaman zaman yeterince incelenememesi sonucu, yargılamanın uzamasına yol açabilecek hatalı uygulamalar yapılabildiği, bazı tensip ve ara kararlarının davaların kısa sürede sonuçlandırılmasını ve olayın aydınlatılmasını sağlayacak şekilde oluşturulamadığı, delillerin parça parça toplandığı, usul hükümlerine riayette gereken titizliğin gösterilmediği, bu cümleden olarak;

a) Arızî ve anî bir durum olmadan duruşmasına çıkılan bir kısım dosyada, oturumların tetkik vesilesiyle ertelenebildiği,

b) Münhasıran keşfe muallâk olan dosyada, “keşif gününün gelecek celse tayinine” şeklinde ara kararları kurulduğu,

c) Keşif yapılması gerektiği kabul edilen bir kısım dosyada, kimi zaman keşif günü verildiği hâlde değişik gerekçelerle (müracaat edilmediği, bilirkişi bulunamadığı, hava muhalefeti v.s) icra edilmemek suretiyle oturumların ertelendiği,

d) İş durumu da elvermesine rağmen, kimi zaman duruşmaların (5–7) aya varan sürelerle talik edildiği,

e) Bir kısım dosyada aynı bina içerisinde bulunan birimlerden istenilen dosya ve belgelerin mübaşir vasıtasıyla elden celp edilerek incelenmesi yerine yazılan müzekerelerin tekidi yoluna gidildiği,

f) Sanık müdafisine istek üzerine üst üste birkaç celse beyanda bulunmak üzere mehil verilip oturumların ertelendiği, herhangi bir beyanda bulunmamasına ve bir talebi de olmamasına karşın, takip eden oturumda bu kez de esas hakkında savunma yapması için mehil tanındığı,

g) Bir kısım dosyada, sanıklar hakkında çıkartılan yakalama emirlerinin akıbetlerinin makul sürelerle sorulması yerine beklenilmesi ile yetinildiği yahut 1 yıl ve aşan süreler geçtikten sonra akıbetlerinin araştırıldığı,

Anlaşılmıştır.

* Bilindiği üzere; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın, "Hak arama hürriyeti" kenar başlıklı 36. maddesinin birinci fıkrasında, "Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir",

"Duruşmaların açık ve kararların gerekçeli olması" kenar başlıklı 141. maddesinin son fıkrasında; "Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir."

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin "Adil yargılanma hakkı" kenar başlıklı 6. maddesinin birinci bendinin birinci cümlesinde, "Herkes, gerek medenî hak ve yükümlülükleriyle ilgili nizalar, gerek cezaî alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan, kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini istemek hakkına sahiptir."

Hükümlerine yer verilmiştir. Bu itibarla;

Duruşmalara çıkılmadan önce, dosyaların iyi bir şekilde okunarak, benzeri hatalara ve bunun neticesinde Adaletin gecikmesinden dolayı yakınmalara neden olunmaması,

Davaların bir an önce neticelendirilmesi ilkesi ile delillerin toplu halde ve birlikte toplanması prensibine de ters düşen bu hatalı uygulamanın terki ile kanıtların mümkün olan en kısa sürede, baştan, beraber toplanıp değerlendirilmesine ve adaletin en kısa zamanda tecellisine duyarsız kalınmaması,

Kabul edilebilir bir arızî sebep olmaksızın davaların makul bir sürede sonuçlandırılmaması yüzünden devletimizin eleştirilere ve yaptırımlara muhatap olduğunun hatırdan çıkarılmaması,

27- Duruşma listesinin yapılmadığı gözlenmiştir.

* Cumhuriyet Başsavcılıkları ile Adlî Yargı İlk Derece Ceza Mahkemeleri Kalem Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmeliğin 81. maddesi gereğince, duruşmalı işlerde mübaşir tarafından; mahkemesi, mağdur, şikâyetçi, sanık ve vekillerinin isimleri ile duruşma tarih ve saatini gösterecek şekilde bir liste düzenlenerek duruşma salonu dışında herkesin görebileceği bir yere asılması gerektiğinin bilinmesi,

28- Duruşmalarda oturum gününün belirlenmesi ile birlikte, tüm dosyalarda celse saatinin 09.00 olarak yazıldığı gözlenmiştir.

* 7201 sayılı Tebligat Kanunu'nun 9/3 ve Cumhuriyet Başsavcılıkları ile Adlî Yargı İlk Derece Ceza Mahkemeleri Kalem Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmeliğin 50 ve 81. maddeleri hükümleri ile Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 28/12/1981 gün ve 1-338 esas, 644 karar sayılı içtihadı uyarınca, duruşma tarihi ile birlikte oturum saatinin de her dosya için ayrı ayrı belirtilmesi gerektiği dikkate alınarak, tarafların ve müdafilerin adliye koridorlarında lüzumsuz yere beklemelerinin ve haklı sızlanmalarının önüne geçilmesi,

29- Duruşmaya çıkan hâkim, Cumhuriyet savcısı veya zabıt kâtibinin ad ve soyadının duruşma tutanağının başlığında yazılmadığı, bir kısım duruşma tutanağı içeriğine de oturumlara katılanların sadece sıfatlarının yazılmasıyla yetinildiği anlaşılmıştır.

* CMK'nın 220. maddesi gereğince, duruşma tutanağının başlığında duruşmanın yapıldığı mahkemenin adı, oturum tarihleri ile hâkim, Cumhuriyet savcısı ve zabıt kâtibinin adı ve soyadının yazılması gerektiğinin bilinmesi,

CMK'nın 221/1-a maddesi uyarınca, duruşma tutanağı içeriğinde duruşmalara katılan sanığın, müdafinin, katılanın, vekilinin, kanunî temsilcinin, bilirkişinin, tercümanın, teknik danışmanın adı ve soyadının yer alacağına dair amir hükmün göz ardı edilmemesi,

30- Bazı oturum tutanakları ile kararların, hâkim ve/veya zabıt kâtibî tarafından imzalanmasının unutulduğu görülmüştür.

* Duruşma tutanaklarının ispat kuvvetine ilişkin CMK'nın 222. maddesinin uygulanmasına işlerlik kazandırılabilmesi için, duruşma tutanaklarının ve kararların hâkim ve zabıt kâtibî tarafından imzalanması zorunluluğunu öngören aynı Yasa'nın 219 ve 232/4-7. maddelerinin göz önünde tutulması,

31- Genel olarak yargılama tutanaklarında sayfa ve/veya celse numaralarının yazılmadığı izlenmiştir.

* Cumhuriyet Başsavcılıkları ve Adlî Yargı İlk Derece Ceza Mahkemeleri Kalem Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmeliğin 92. maddesi yollamasıyla Hukuk ve Ticaret Mahkemeleri Yazı İşleri Yönetmeliğinin 29. maddesi gereğince, düzenlenen duruşma tutanaklarında mahkeme, hâkim ve tutanak yazıcısının isimlerinin dışında, sayfa numaraları ile birlikte celse sayısının da yazılması zorunluluğuna uyulması,

32- Duruşma ve keşif tutanakları ile gerekçeli kararların matbu olarak önceden hazırlandığı, boşlukların bilahare elle ya da daktilo ile doldurulması suretiyle tanzim edildiği görülmüştür.

* Duruşma tutanaklarının ve bunun devamı niteliğinde olup, dosya içeriğini yansıtan gerekçeli kararın (keza bu kapsamda keşif tutanaklarının) önceden matbu şekilde hazırlanarak, boşlukların elle veya daktilo ile doldurulması suretiyle ikmâl edilmesinin Yargıtay 10. Ceza Dairesinin 15/3/2005 tarih ve 2004/23311 - 2005/2689 sayılı ve 7. Ceza Dairesinin 28/2/2005 tarih ve 2004/28592 - 2005/1153 sayılı kararlarında bozmaya konu edildiği hususuna dikkat edilmesi ve CMK'nın 219, 221, 231 ve 232. maddelerine aykırılık teşkil eden ve sorumluluğu doğurabilecek nitelikteki bu tür uygulamadan kaçınılması,

33- Bir kısım ceza mahkemesinde görülmekte olan davalarda oturum başladıktan sonra duruşma salonunda ses ve görüntü alıcı aletlerin kullanılmasına izin verilmesi sonucu özellikle kamuoyunca takip edilen davalara ait kayıtların medya organlarında yer aldığı görülmüştür.

* CMK'nın 183. maddesi ve Ceza İşleri Genel Müdürlüğünün 01/01/2006 tarihli ve 27 sayılı Genelgesi uyarınca yargılama sırasında duruşma salonunda (CMK'nın 180/5, 196/4. maddelerinde belirtilen hâller dışında) her türlü sesli veya görüntülü kayıt veya nakil olanağı sağlayan aletlerin kullanılmasına izin verilmemesi gerektiği, bu hususa ilişkin TCK'nın 286 ve CMK'nın 205. maddelerinin göz önünde tutulması,

34- Düşme kararı yerine ortadan kaldırma kararı verildiği (Suç tarihi 01/06/2005'den sonrakilerde) gözlenmiştir.

* CMK'da "ortadan kaldırma" biçiminde duruşmayı sona erdiren bir hüküm şekli bulunmadığından, TCK'nın 66 ve CMK'nın 223/8. maddeleri gereğince, belirtilen durumlarda kamu davasının düşmesine karar verilmesi gerektiğinin bilinmesi,

35- Emanete ait eşya ve/veya para hakkında karar verildiği hâlde ilgili büroya müzekkerenin yazılmadığı veya kararda bir hüküm bulunmadığı izlenmiştir.

* CİGM' nin 01/01/2006 tarih ve 2 sayılı Genelgesi'nin 20. bendi dikkate alınarak; emanet deposunda lüzumsuz yığılmanın önlenmesi bakımından, benzer durumlarda suç eşyasının ve/veya paranın iadesi ya da müsaderesi konusunda gereken işlemlerin ifasında ihmâl gösterilmemesi, sözü edilen evrakın ele alınarak eksikliğin giderilmesi,

36- Bir kısım dosyada, engel hâli olmadığı belirtilen tanıkların yemini yaptırılmaksızın dinlenildiği saptanmıştır.

* CMK'nın 45 ve izleyen maddelerindeki sarahat doğrultusunda engel durumu bulunmayan tanıkların yeminleri yaptırılmak suretiyle beyanlarının tespiti,

37- Bazı dosyalarda, iddianamenin kabulü kararı ya da Yargıtay bozma ilâmının mahkemeye ulaşması ile tensip tarihi arasında gecikmeli olarak işleme konulduğu saptanmıştır.

* Mahkemeye intikal eden iddianame ve istinabe evrakı ile Yargıtay'dan bozularak gelen dosyaların, Cumhuriyet Başsavcılıkları ile Adlî Yargı İlk Derece Ceza Mahkemeleri Kalem Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik' in 76. maddesi gereğince, hâkim ya da yetkili kıldığı yazı işleri müdürünün havalesini takiben lâzım gelen tensip ve sair muamelelerin yapılmasında gecikilmemesi,

38- İstinabe evrakı ile esas dosyasına giren belge ve yazılarda hâkim ya da yetki verilen yazı işleri müdürünün havalesinin bulunmadığı gözlenmiştir.

* İşlemlerin zamanında yerine getirilip getirilmediğinin denetimine imkân vermesi bakımından, Cumhuriyet Başsavcılıkları ile Adlî Yargı İlk Derece Ceza Mahkemeleri Kalem Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik'in 76. maddesinde belirtildiği üzere, mahkemeye gelen istinabe evrakı ile dosyaya giren belgelerin hâkim veya yetki verilen yazı işleri müdürü tarafından havale edilmesinin usul haline getirilmesi,

39- Sulh ceza / asliye ceza mahkemesince ittihaz olunan kararların yargı çevresi içerisinde bulundukları ağır ceza veya asliye ceza mahkemesi Cumhuriyet başsavcılığına kanun yolu incelemesi için gönderilmediği belirlenmiştir.

* CMK'nın 35/2, 38 ve 1412 sayılı CMUK 310/son 273/3 maddelerinde belirtildiği üzere kararların görüldü yapılmak üzere merciine sevk edilmesine ehemmiyet verilmesi,

40- Zamanaşımı nedeniyle düşme kararı verilen dosyalarda, sanıklar hakkında çıkartılan yakalama emirlerinin geri istenmesinin unutulduğu anlaşılmıştır.

* CİGM'nin 01/01/2006 tarih ve 10 sayılı Gıyabî Tutuklama ve Yakalama Emirlerinin Güncelliğinin Sağlanması Hakkındaki Genelgesi'nin 1 nolu bendinde açıklandığı üzere; sanıkların yakalanması amacıyla çıkartılan, ancak zamanaşımı nedeniyle dava hakkında düşme kararı verilmesi durumunda derhal yakalama müzekkerelerinin toplatılması, bunların zabıtada kalması hâlinde, infaz edilebileceğinin bunun da sorumluluk doğuracağına nazara alınması,

41- Görülmekte olan dava ile ilgisi nedeniyle diğer mercilerden getirtilen dosya ve belgelerin, karar verilir hüküm kesinleşmiş olmasına rağmen, alındıkları yere iade edilmedikleri görülmüştür.

* İş biten dosya ve belgelerin gecikmeksizin merciine iade edilerek, gerektiğinde kolaylıkla ulaşılmasına yardımcı olunması,

42- Umumun sıhhatine ait davalarda verilen hüküm özetlerinin, Sağlık Bakanlığına gönderilmesini temin için Cumhuriyet başsavcılığına verilmediği tespit edilmiştir.

* 1593 sayılı Umumî Hıfzıssıhha Kanunu'nun Ek 3. maddesi gereğince, bu Kanun kapsamına giren ve umumun sıhhatine ilişkin davalarda verilen hükümlerin kesinleştikten sonra birer suretlerinin Sağlık Bakanlığına gönderilmek üzere Cumhuriyet başsavcılıklarına tevdiinin unutulmaması,

43- Çocuk sanıklarla ilgili davaların duruşmalarının açık yapıldığı anlaşılmıştır.

* 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 42. maddesi yollaması ile çocukların duruşmalarının mutlaka kapalı yapılacağını, hükmün dahi kapalı oturumda açıklanacağını düzenleyen CMK'nın 185. maddesinin uygulamada nazara alınması,

44- Hükmün kesinleşmesine karşın, bir kısım dosyada harç tahsil müzekkerelerinin yazılmasının unutulduğu anlaşılmıştır.

* Yargılama giderlerinin ne şekilde tahsil edileceğine dair CMK'nın 324 ve müteakip maddeleri uyarınca işlem yapılması suretiyle doldurulacak tahsil müzekkerelerinin gereği için ilgili mercie gönderilmesinin ihmal edilmemesi

45- Hüküm fıkrasını ihtiva eden kısa kararların, gerekçeli hükümlerin mahkeme mührü ile mühürlenmediği saptanmıştır.

* CMK'nın 232/7 ve Cumhuriyet Başsavcılıkları ile Adli Yargı İlk Derece Ceza Mahkemeleri Kalem Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik'in 68. maddesi uyarınca, kısa ve gerekçeli kararlar ile hüküm nüshalarının mahkeme başkanı veya hâkim ile zabıt kâtibi tarafından imzalanıp mühürleneceğinin gözden ırak tutulmaması, bu hususu irdeleyip gerektiğinde bozma sebebi de sayan Yargıtay 4. Ceza Dairesinin 06/03/2002 tarih ve 2002/380-3318 sayılı içtihadının göz önünde bulundurulması,

46- İcra (Ceza) Mahkemesine ait dosyalarda; doğrudan mahkemeye verilen şikâyet dilekçesinin alınması üzerine bir gün tayin edilip şikâyetçinin imzasının alınmadığı, davetiye ile duruşma gününün bildirildiği belirlenmiştir.

* İcra ve İflas Kanunu'nun 349. maddesi uyarınca, dilekçeyi alan mahkemenin duruşma için hemen bir gün tayin edip şikâyetçinin imzasını alacağının ve sanığa çağrı kâğıdı göndereceğinin uygulamada nazara alınması,

47- İcra Ceza Mahkemesine ait dosyada; müşteki veya vekili duruşmaya gelmediği durumda “şikâyet hakkının düşürülmesi” yerine “davanın düşürülmesine”, sanık hakkındaki şikâyetten vazgeçildiği hâlde “davanın düşürülmesi” yerine müştekinin “şikâyet hakkının düşürülmesine”, borcun ödenmesi sebebiyle “davanın düşürülmesi” yerine, müştekinin “şikâyet hakkının düşürülmesine”, hükmolunduğu anlaşılmıştır.

* İcra ve İflâs Yasası'nın 354/1. maddesi gereğince, şikâyetten vazgeçme ya da borcun itfa edilmesi durumunda açılan davanın düşürülmesine; müştekinin mazeretsiz olarak duruşmaya gelmemesi ve vekil de göndermemesi hâlinde ise aynı Kanunun 349/6. maddesi mucibince “şikâyet hakkının düşürülmesine” karar verilmesi gerektiğinin hatırd tutulması,

48- İcra (Ceza) Mahkemelerinde disiplin ve tazyik hapsine dair kararlara karşı başvurulacak yasa yollarının yanlış belirtildiği izlenmiştir.

* 2004 sayılı İİK'nın 353. maddesinin, “icra mahkemesinin bu bap hükümlerine göre verdiği tazyik ve disiplin hapsine ilişkin kararlara karşı, tefhim veya tebliğ tarihinden itibaren yedi gün içinde, yargı çevresinde bulunduğu ağır ceza mahkemesine itiraz edilebilir” hükmünün uygulanmasında daha özenli olunması,

49- İcra müdürlüğünden istenen dosyaların makul bir süre içinde tetkik edilerek iadesi yoluna gidilmeyip, “delil olarak alıkonulmasına” şeklindeki ara kararı ile mahkeme dosyası içinde tutulduğu belirlenmiştir.

* Yargılama sırasında icra müdürlüğünden getirtilen dosyaların öncelikle incelenerek, gerekli bilgilerin tutanağa geçirilmesinden sonra icra dosyasının ilgili dairesine gönderilerek oradaki işlemlerde bir gecikmeye sebebiyet verilmemesi,

50- İdarî yaptırım kararlarına ve/veya yasaklanmış hakların geri verilmesine ilişkin itirazların, esasa kaydedilerek işleme tâbi tutuldukları beyan ve müşahede edilmiştir.

* Özel yasaları uyarınca itiraz üzerine incelenmeleri icabeden işler ile ilgili kararların CMK'nın 223. maddesinde yazılı hüküm niteliğini taşıyor olması ve Cumhuriyet Başsavcılıkları İle Adlî Yargı İlk Derece Ceza Mahkemeleri Kalem Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik'in 48 ve 53. maddeleri göz önünde bulundurularak bu tür evrakın esas defteri yerine değişik işlere defterine kaydedilmesi gerektiğinin hatırdan çıkarılmaması,

51- Bazı davalara ait duruşmaların başlangıcında, "iddianamenin kabulü" kararının okunup açıklanmadığı ya da bu hususun gecikmeli olarak yerine getirildiği saptanmıştır.

* Yargıtay 2. Ceza Dairesi'nin 18.04.2007 tarih ve 2007/2085 esas, 2007/5577 karar sayılı bozma ilâmı da dikkate alınarak, CMK'nın 191/1. maddesinde yer alan "...Mahkeme başkanı veya hâkim, duruşmanın başladığını, iddianamenin kabulü kararını okuyarak açıklar..." amir hükmüne uyulması,

52- Çağrı kâğıdı ile birlikte iddianamenin sanıklara tebliğ olunmadığı görülmüştür.

* CMK'nın 176/1. maddesi gereğince iddianamelerin sanıklara tebliğ olunacağını bilmesi, bu hususu düzenleyen AİHS'nin 6/3-a maddesinin gözetilmesi,

53- Mahkûmiyet hükmü içeren bir kısım dosyada, karar tarihinden itibaren 6 aydan 1 yıla varan süreler geçmesine karşın, hükümlerin kesinleştirilmesi için gerekli işlemlerin yapılmadığı, bazı dosyalarda da kesinleşmiş mahkûmiyet hükümlerini içeren ilâmların infaza verilmesinde gecikmelere neden olduğu tespit edilmiştir.

* Bilindiği üzere; 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin Uygulanması Hakkındaki Kanun'un 4. maddesinde yer alan "mahkûmiyet hükümleri kesinleşmedikçe infaz olunamaz" düzenlemesi gereğince, sanıkların yokluğunda verilen hükümlerin tebligat işlemlerinin en kısa zamanda yerine getirilmesi için gereken çabanın gösterilmesi suretiyle, adaletin tecellisinin gecikmesine neden olan ve sorumluluğu müstelzim bulunan benzeri tutum ve davranışlardan kaçınılması,

CMK'nın 36/2, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin Uygulanması Hakkındaki Kanun'un 5. maddesi ile Bakanlık CİGM'nin 01/01/2006 tarih ve 9 sayılı “ İnfaz İşlemlerinin Takibi ve Yerine Getirilmesinde Dikkat Edilecek Hususlar ” konulu Genelgesi'nin 9. maddesi gereğince; mahkemelerden verilip kanun yollarına müracaat etmeksizin ya da Yargıtayca onanmak suretiyle kesinleşen ilâmların en geç bir hafta içinde infaza verilmesinin temini ile sorumluluğu gerektirebilecek bu tür gecikmelerin önüne geçilmesi,

54- Sanığın yokluğunda verilen kararın, basın yoluyla tebliğ edilmesine rağmen, hüküm örneğinin mahkeme divanhanesine asılmadığı anlaşılmıştır.

* 7201 sayılı Tebligat Kanunu'na göre, sanığın yokluğunda verilen hüküm basın yoluyla ilân edildiğinde anılan Kanun'un 29/2 ve izleyen maddesi gereğince tebliğ olunacak evrak ve ilân suretinin mahkemenin herkes tarafından kolayca görülebilecek bir yerine asılması gerektiğinin anımsanması,

55- Telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi kararlarında yasal unsurların tamamına yer verilmediği saptanmıştır.

* İletişimin tespiti, dinlenmesi, kayda alınması ve sinyal bilgilerinin değerlendirilmesi kararlarında CMK'nın 135/3. maddesinde belirtilen tüm hususların bulunmasının zorunlu olduğunun bilinmesi,

56- İlâmların mahkeme kararına uygun olarak infaz edilip edilmediğinin kontrolünün yapılmadığı belirlenmiştir.

* Bakanlık CİGM'nin 01/01/2006 tarih ve 9 sayılı “ İnfaz İşlemlerinin Takibi ve Yerine Getirilmesinde Dikkat Edilecek Hususlar ” konulu Genelgesi'nin 8 ve 11. maddesi gereğince; infaz edilerek mahkemesine iade edilen infaz evrakının titiz bir şekilde incelenip hatasız olanların dosyasına takılması, noksanlık veya fazlalık bulunanların ise gereği için Cumhuriyet başsavcılığına tevdi edilmesi,

57- İnfaz Hâkimliğine ait dosyaların tetkikinde;

a) Denetim döneminde verilmiş tüm kararların ilgililere tebliğ edildiğine dair herhangi bir kayıt ve belge bulunmadığı gibi tebliğ işlemlerinin yerine getirilip getirilmediğinin de araştırılmadığı,

b) Keza, itiraz yetkisi bulunan Cumhuriyet savcısına da verilen kararların tamamının görülmek üzere tevdi edilmediği,

Anlaşılmıştır.

* 4675 sayılı İnfaz Hâkimliği Kanunu'nun 6/5-6. maddesi gereğince; infaz hâkiminin kararlarına karşı şikâyetçi veya ilgili Cumhuriyet savcısı tarafından tebliğinden itibaren bir hafta içinde CMK hükümlerine göre itiraz yoluna gidilebileceğinden, kararların usulünce şikâyetçiye tebliğ edilmesi ve Cumhuriyet savcılarının da görülmek üzere verilmesi, bunlara ilişkin tebligat evrakı ile “görüldü” şerhini taşıyan kararların da dosyasında saklanması, ilgililerin yasal haklarını kullanmalarına imkân vermesi bakımından, tebliğ işlemlerinin takibiyle yerine getirilmesine özen gösterilmesi,

58- İnfaz Hâkimliklerinde yapılan işlemlere ilişkin dosya tutulmadığı görülmüştür.

* Cumhuriyet Başsavcılıkları ile Adlî Yargı İlk Derece Ceza Mahkemeleri Kalem Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik'in 67. maddesi uyarınca açılan her dava için gününde ayrı bir dosya düzenlenmesi gerektiğinin hatırlanması,

59- İnfaz Hâkimliğinin faaliyetlerine ilişkin istatistikî bilgilerin toplanmasına yönelik olarak hazırlanan (ADİS FORM 22) formlarının düzenlenmediği belirlenmiştir.

* Adlî Sicil Genel Müdürlüğünün 01/01/2006 tarihli ve 59 numaralı Genelgesi uyarınca üçer aylık dönemler için düzenlenen bu formların, dönemleri takip eden Ocak, Nisan, Temmuz ve Ekim aylarının en geç ilk haftası içerisinde İnfaz Hâkimliklerince doldurularak, kontrolleri yapıldıktan sonra, gecikmeye ve yeni bir yazışmaya sebebiyet verilmeden Adlî Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğüne gönderilmesi gerektiğinin hatırlanması,

60- Ceza mahkemelerine ait istinabe evrakının incelenmesinde; arada uygun süre bulunmasına rağmen, duruşma günü tayin edilirken, istinabe talebinde bulunan mahkemenin belirlediği güne yetiştirilmesi hususunda gereken titizliğin gösterilmediği müşahade edilmiştir.

* Duruşma günü tayin edilirken istinabe talebinde bulunan mahkemenin belirlediği celse tarihinin göz önünde bulundurulması suretiyle gereksiz taliklere sebep olunmaması, aksine davranışın Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6/1. maddesindeki davaların makul sürede bitirilmesi kuralına aykırı olacağı hususunun gözden ırak tutulmaması,

61- Hâkim veya mahkeme kararlarına karşı itiraz dilekçelerinin ilgili hâkim veya mahkeme tarafından öncelikle incelenmeksizin, doğrudan itirazı incelemeye yetkili mercie gönderildiği tespit edilmiştir.

* Belirtilen durumlarda; itirazı inceleme yetkisinin kararı veren mercie ait olduğu, itirazı yerinde görmesi hâlinde kararı kendisinin düzeltereği, yerinde görmezse en çok üç gün içinde itirazı incelemeye yetkili mercie göndermesi gerektiğinin bilinmesi, CMK'nın bu hususu düzenleyen 268. maddesi doğrultusunda işlemlerin ifası,

62- Kalemde tebliğ yapan memurların tebligat evrakında isim, soy isim ve imzasının bulunmadığı, tebliğ yapılan kişinin kimlik bilgilerinin de tam olarak tespit edilmediği gözlenmiştir.

* İşlemlerin sürüncemede kalmaması ve tarafların gereksiz masraf yapmamları için ilâmların ya da duruşma gününün kalemde memur vasıtası ile tebliğinde, ileride çıkabilecek ihtilâflar da düşünülerek, Tebligat Tüzüğü'nün 34. maddesi uyarınca tebliğin kimlik tespiti akabinde yapılması, düzenlenecek tebellüğ belgesine de 7201 sayılı Tebligat Yasasının 19/03/2003 tarih ve 4829 sayılı Kanunun 7. maddesi ile değişik 23/8. maddesi uyarınca tebliğ yapan memurun adı ve soyadı ile imzasının tamamının dercedilmesinin usul ittihazı, mümkün ise ibraz olunan kimliklerin fotokopilerinin evraka eklenmesi,

63- Bazı kararların başına “Türk Milleti adına” verildiğinin yazılmadığı, ayrıca beraat dışındaki bir kısım hükümlerde suç yerinin ve zaman diliminin karar başlığında belirtilmediği görülmüştür.

* CMK'nın 232/1, 2-c maddesi amir hükümlerine riayet edilerek, suçun işlendiği yer ve zaman diliminin karar başlığına yazılmamasını bozma nedeni sayan Yargıtay 9. Ceza Dairesi'nin 30.01.2007 tarih ve 2006/5429 esas, 2007/428 karar sayılı ilâmının dikkate alınması,

64- Kararlarda ilgililerin hangi yasa yoluna ve mercie, ne şekilde başvuracağı ile müracaat süresinin ne olduğunun açıklanmadığı, keza CMK'da öngörülen hâllerde ayrıca alâkalılara tazminat isteme hakları bulunduğunun bildirilmediği belirlenmiştir.

* Anayasa'nın 40/2 ve CMK'nın 34/2, 232/6, 291/1. maddeleri gereğince kararlarda ilgililerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağının ve müracaat süresi ve şeklinin yazılmasında hassasiyet gösterilmesi,

Aynı şekilde tazminat isteme olanağının bulunduğu hâllerde hükümde CMK'nın 141/2, 232/6. maddelerinin dikkate alınması,

65- Mahkûmiyet hükmünü içeren kararların bir çoğunda, sanığın sadece ad, soyad ve adresinin yazılması ile yetinildiği görülmüştür.

* CMK'nın 232/2-b maddesi uyarınca, hatalı infaza sebebiyet verilmemesi ve ceza yerine getirme fişinin tüm bilgileri ihtiva edecek şekilde düzenlenebilmesi için, sanığın açık kimliğine dair nüfus kaydındaki diğer bilgilerin de gerekçeli kararlara yazılmasına özen gösterilmesi, konu ile ilgili olarak Yargıtay CGK'nun 11/10/2005 tarih ve 2005/17-115 sayılı kararının hatırlanması,

66- Ceza mahkemesine ait bir kısım dosyada, gerekçeli kararların Ceza Muhakemesi Kanununda ön görülen sürede yazılmadığı belirlenmiştir.

* Karar gerekçeli olarak duruşma tutanağına geçirilmemiş ise tefhiminden itibaren on beş gün içerisinde dava dosyasına takılmasını öngören CMK'nın 232/3. maddesi hükmünün uygulamada dikkate alınması,

67- Bazı dosyalarda, suçtan zarar görenin katılma istemi üzerine, oturumda hazır bulunan sanık ve/veya müdafii ile Cumhuriyet savcısının bu hususta beyanı alınmadan davaya müdahale talebinin kabulüne karar verildiği, bazen de yakınmayı belirten ifade sonrasında müştekiden davaya iştirak etmeyi isteyip istemediğinin sorulmadığı görülmüştür.

* CMK'nın 238/2-3. maddesi uyarınca; duruşma sırasında suçtan zarar görenin davaya katılmak istediğini belirtmesi üzerine, talebin uygun olup olmadığı konusunda karar vermeden önce, Cumhuriyet savcısı ile birlikte sanık ve varsa müdafinin mutlaka dinlenmelerinin; keza, Yargıtay 5. Ceza Dairesi'nin 21.06.2006 tarih ve 2006/6349 esas, 2006/5870 karar sayılı bozma ilâmında da belirtildiği üzere, şikâyeti içeren ifadeyi müteakiben yakınıcıdan davaya iştirak etmek isteyip istemediğinin sorulmasının yasal bir zorunluluk olduğunun gözden kaçırılmaması,

68- İnfazı gereken ilâmlarda; kesinleşme şerhinin mahkeme tarafından onaylanmadığı belirlenmiştir.

* 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin Uygulanması Hakkındaki Kanun'un 5. maddesi hükmüne göre, mahkûmiyet içeren ilâmlardaki kesinleşme beyanlarının, mahkeme tarafından tasdik edilmesi,

69- Tayin edilen günde keşif yapılamayan hâllerde, kimi zaman durumu belirleyen tutanağın tanzim edilmediği, bazen de düzenlenmesine karşın dosyaya takılmadığı saptanmıştır.

* İlgililerin sızlanmalarına neden olacağı ve görevlilerin sorumluluklarını doğurabileceği de dikkate alınarak, keşfin icra edilmemesi nedenini gösteren tutanağın tanzim edilerek dosyasına konulmasının usul hâline getirilmesi,

70- Çocuk Mahkemesinde, koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının kaydına mahsus defterin tutulmadığı, Çocuk Mahkemesinde, koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının ayrı bir kartonda muhafaza edilmediği saptanmıştır.

* Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu Ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik'in 22/1. ve 24/1. maddelerindeki amir düzenlemelere uyulması,

71- Mağdur çocukların ifadesine başvurulurken uzman bulundurulmadığı anlaşılmıştır.

* Yargıtay 5. Ceza Dairesi'nin 13.02.2007 tarih ve 2006/12163 esas, 2007/966 karar sayılı bozma ilâmı da dikkate alınarak, CMK'nın 236/3 ve Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in 13/6. maddelerinde belirtilen, mağdur çocukların tanık olarak dinlenmesi sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bulundurulmasına yönelik amir hükme uygun hareket edilmesi,

72- Bir kısım davada, mağdur ile şikâyetçiye kanunî haklarının anlatılıp açıklanmadığı belirlenmiştir.

*CMK'nın 234. maddesinde belirtilen yasal hakların, suçun mağdurları ile şikâyetçilerine anlatılıp açıklanarak, bu hususun da tutanağa yazılmasına azamî özenin gösterilmesi,

73- Kamu görevi yapan Devlet memurlarının yargılandığı davalar sonunda ittihaz olunan kararların idarî ve disiplin yönünden gereğinin takdiri için bu personelin bağlı olduğu bakanlık, kurum veya kuruluşa gönderilmediği öğrenilmiştir.

* 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 131/3. maddesi uyarınca işlem ifasına ehemmiyet verilmesi,

74- Miktar itibariyle kesin nitelik arz eden bazı kararlarda “temyiz yolu açık olmak üzere” hüküm kurulduğu gözlenmiştir.

* CMK'nın 272/3-a maddesi uyarınca, sonuç olarak belirlenen iki bin lira dâhil adlî para cezasına mahkûmiyet hükümlerinin miktarı itibariyle kesin nitelikte olduğunun hatırlanması,

75- Uzun süredir aranmalarına karşın yakalanamayan sanıklar hakkındaki kamu davalarının muvakkat tatiline karar verilerek duruşmaya alınmadıkları, kimi zaman da bu sebeple esas kayıtlarının kapatıldığı görülmüştür.

* Usul hukukumuzda muvakkat tatil kararına cevaz veren bir hüküm bulunmadığı gözetilerek, bu nevi dosyaların esas kayıtları kapatılmaksızın derdestler

arasında tutulması ve tensip kılınacak muayyen tarihlerde duruşmaya alınarak sanıkların zamanaşımı süresince takip edilmesi,

76- Suç konusu olmayıp bizatihi müsadereye tâbi bulunanların dışındaki suç eşyasının, talep üzerine veya re'sen, duruşma açılmaksızın evrak üzerinden zorolımına karar verildiği saptanmıştır.

* Suç konusu olmayıp münhasıran zorolıma tâbi bulunanlar hariç olmak üzere, diğer suç eşyasının müsadereyesine duruşma yapılmadan karar verilemeyeceğine dair CMK'nın 256, 257 ve 259. maddelerinin hatırlanması,

77- Sanıkların hazır bulunduğu oturumlarda, öncelikle şikâyetçi ve mağdurun dinlenildiği, daha sonra sanığın sorgusunun yapıldığı gözlenmiştir.

*Yargılamanın duruşma sürecinde, CMK'nın 191. maddesinde belirtilen usulî muamele sıralamasına dikkat edilmesi, öncelikle sanıkların sorgusunun yapılması, sonrasında şikâyetçi, mağdur ve tanıkların dinlenilmesine geçilmesi,

78- Yazılan harç tahsil müzekkeresine, nihai karardan sonra yapılan giderlerin eklenmesinin unutulduğu gözlenmiş, teftiş sırasında gereği yaptırılmıştır.

* CMK'nın 2/1-f, 324/1 ve 02/05/1966 tarih ve 4/3 sayılı İBK uyarınca, yoklukta verilen ilâmların bildirimi ve Yargıtay'a dosyanın gönderilmesi için yapılan posta giderleri gibi, karardan sonraki masrafın da mahkûm olandan alınması gerektiğinden bu hususa azami ölçüde dikkat edilmesi,

79- Noterliğinden iş kâğıdının aslının gönderilmesinin istendiği tespit edilmiştir.

* Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü'nün 20/01/2006 tarih ve 102 numaralı Genelgesi'nde de belirtildiği üzere; 1512 sayılı Noterlik Kanunu'nun 55. maddesine göre; mahkemeler tarafından yargı çevreleri dışında bulunan noterliklere doğrudan yazı yazılarak evrak aslının istenmesi hukuken mümkün bulunmadığından, işlem aslının bulunduğu yer noterlik dairesinin yargı alanı içindeki hukuk hâkimliğine davayı gören mahkeme tarafından talimat yazılarak istinabe yoluyla noterlik evrakının aslının istenilmesi, talimat mahkemesince de ilgili noterliğe yazı yazılarak işlem aslının getirtilerek evrakın suretinin çıkartılıp, aslına uygun olduğu bizzat hâkim tarafından onaylandıktan sonra asıllarının ilgili mahkemeye gönderilmesi, onaylı suretinin de aslının yerinde saklanmak üzere notere verilmesi, bu işler için sarf edilen yazı ücreti, yol tazminatı ve posta masrafı gibi ücretlerin ceza mahkemelerinde kovuşturma giderlerinden hukuk mahkemelerinde de depo edilen

ücretten karşılanması gerektiği bilinerek bu hususlarda gereken dikkat ve özenin gösterilmesi,

80- Orman Kanununa muhalefet suçu ile ilgili bazı dosyalarda; tensiple birlikte gerekçe gösterilmeden tutanak düzenleyicilerinin duruşmaya çağrıldığı saptanmıştır.

* 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 82/4. maddesinin; orman memurlarınca tanzim edilen zabıtların hilâfı ispat edilinceye kadar muteber olduğuna dair amir hüküm içermesi karşısında, sanığın zabıt varakasının aksini iddia etmesi hâlinde tutanağı tanzim edenlerin çağrılıp dinlenmesi gerekeceğinden, tensiple birlikte davetlerinin yasaya uymadığının göz önünde bulundurulması,

81- Başlangıçta ön ödemelik olan ya da yargılama sırasında vasıf değişikliği nedeniyle bu kapsamda değerlendirilen suçlarda; sanıklara ön ödeme önerisi tebliği yerine, savunmalarının tespiti amacıyla ertelemeler yapıldığı anlaşılmıştır.

* Ön ödemelik suçlarda; öncelikle bu zorunluluğun yerine getirilmesi, iddianamede gösterilen suç vasfının duruşmada değişerek eylemin ön ödeme kapsamı içinde kaldığının anlaşılması hâlinde, sanığın sorgusunun yapılıp yapılmadığı koşulu aranmaksızın, ön ödeme tebligatı yapılarak sonucuna göre karar ittihaz edilmesi, bu hususu düzenleyen TCK'nın 75. maddesi ile konuya açıklık getiren 11/4/1983 gün ve 2/2 sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararının hatırlanması,

82- Ceza mahkemelerine ait bazı dosyalarda; duruşma tarihleri belirlenirken gerekli titizliğin gösterilmemesi sonucu oturumların resmî tatil gününe tesadüf eder biçimde ertelendiği görülmüştür.

* Duruşma günlerinin tayininde daha özenli davranılarak ilgililerin mağduriyetine ve yargılamanın gereksiz yere uzamasına neden olan bu gibi hatalara meydan verilmemesi,

83- Ceza mahkemelerine ait bir kısım dosyada, Türkçe bilmeyen ya da engelli olan sanık, mağdur veya tanık için görevlendirilen tercüman giderlerinin nihai kararda sanıklara yükletildiği gözlenmiştir.

* CMK'nın 324/5. maddesi ile Ceza İşleri Genel Müdürlüğü'nün 01/01/2006 gün ve (3) sayılı Genelgesi'nin uygulanmasında hassasiyet gösterilmesi, konuya ışık tutan AİHM'in 28/11/1978 tarihli Luedicke Belkacem Koç/Almanya ile 21/02/1984 tarihli Öztürk/Almanya kararlarında da belirtildiği üzere, bu gibi durumlarda

çevirmen için ödenecek ücretin mahkûmiyet hâlinde dahi sanıktan istenmesinin mümkün bulunmadığının bilinmesi,

84- Sanıklara, sorguya çekilmelerinden önce yasal haklarının hatırlatılmadığı tespit edilmiştir.

* CMK'nın 191/3-c maddesi, sorgu esnasında sanıklara aynı yasanın 147. maddesinde yer alan hakların hatırlatılması mecburiyetini öngördüğünden, bu gereğin yerine getirilmesinin ihmal edilmemesi, aykırılığın Yargıtay'ın yerleşik içtihatlarına göre bozma sebebi sayıldığından da dikkate alınması,

85- Sanık, katılan ve Cumhuriyet savcısına; tanık veya bilirkişi dinlenmesinden ya da belgelerin okunmasından sonra diyeceklerinin sorulmadığı, bazılarında da hükmün tefhiminden önce hazır olan sanığa son sözün verilmediği belirlenmiştir.

* Tanık ve bilirkişinin dinlenmesinden ya da belgelerin okunmasından sonra bir diyeceğinin olup olmadığının sanık ve müdafii ile katılan veya vekiline ayrıca Cumhuriyet savcısına sorulmasının lüzumunu vurgulayan CMK'nın 215. maddesinin tatbikinde hassas davranılması,

Aynı yasanın 216/3. maddesi uyarınca da; hükmün açıklanmasından önce son sözün hazır bulunan sanığa verilmesi gerektiğinin unutulmaması,

86- Çocuk Mahkemesinde, sosyal inceleme raporlarının birer örneğinin ayrı bir kartonda muhafaza edilmediği, Çocuk Mahkemesinde, sosyal inceleme raporlarının birer örneği mahsus bir kartonda saklandığı anlaşılmakla beraber, raporların isme göre listelenip her ay güncellendikten sonra listenin bir örneğinin aynı yerde bulunan Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmediği saptanmıştır.

* Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in 39/2. maddesindeki amir hükme uyulması,

87- Suç eşyası olan sahte senet, hakaret ve tehdit içeren mektup, imza incelemesine esas kredi kartı sözleşmesi ve suç delili olan CD'ler vs. dosya içinde saklandığı görülmüştür.

* Suç Eşyası Yönetmeliği'nin 5 ve müteakip maddeleri uyarınca; el konulan eşyanın, gerekli işlemler tamamlandıktan sonra hemen emanet memurluğuna teslimi sağlanarak daire ve depoda muhafazası gerektiğinin bilinmesi, dosya içerisinde saklanması kaybolmasına ve yıpranmasına yol açabileceğinin unutulmaması,

88- Yargılanan çocuklar hakkında "sanık" sıfatının kullanıldığı görülmüştür.

* 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun uygulamasında; kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuklar ile ilgili “sanık” yerine yasal tabir olan aynı Yasanın 3/a-2 maddesinde tanımlanan “suça sürüklenen çocuk” sıfatının kullanılmasının uygulamada benimsenmesi,

89- Çocuk Mahkemesince, fiili işlediği sırada oniki yaşını bitirmiş onbeş yaşını doldurmamış suça sürüklenen çocuklar; onbeş yaşını doldurmuş ancak onsekiz yaşını doldurmamış sağır ve dilsizler hakkında sosyal inceleme yaptırılmadığı saptanmıştır.

* Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik’in 20/2. maddesindeki: “ Fiili işlediği sırada oniki yaşını bitirmiş onbeş yaşını doldurmamış bulunan çocuklar ile onbeş yaşını doldurmuş ancak onsekiz yaşını doldurmamış sağır ve dilsizlerin, işledikleri fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama yeteneğinin ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin olup olmadığının takdiri bakımından sosyal inceleme yaptırılması zorunludur” amir hükmün unutulmaması,

90- Sulh ceza mahkemesinde görülmekte olan davada, Cumhuriyet savcısı ve/veya nüfus idaresi temsilcisi iştirak etmediği halde sanığın doğum tarihinin düzeltilmediği görülmüştür.

* CMK’nın 218. maddesi uyarınca; ceza mahkemelerinde yaş tashihi yapılması durumunda, 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu’nun 36/1-a maddesinin amir hükmü gereğince bu celselerde nüfus idaresi temsilcisi ile birlikte Cumhuriyet savcısının da hazır bulunması gerektiğinin unutulmaması,

91- Karara bağlanan bir kısım dosyada, soruşturma ve/veya kovuşturma aşamasında şahsî hürriyeti sınırlanan sanıkların bu sebeple geçirdiği sürelerin gerekçeli kararlarda gösterilmediği belirlenmiştir

* Bu hususu düzenleyen CMK’nın 232/2-d “Sanığın gözaltında veya tutuklu kaldığı tarih ve süre ile hâlen tutuklu olup olmadığı yazılır.”ve TCK’nın 63. maddesi “Hüküm kesinleşmeden önce gerçekleşen ve şahsî hürriyeti sınırlama sonucunu doğuran bütün hâller nedeniyle geçirilmiş süreler, hükmolunan hapis cezasından indirilir...” hükümlerinin dikkate alınması,

92- Tutuklu işlere ilişkin olup olmadığına bakılmaksızın, ödenek yetersizliği veya başka gerekçelerle şikâyetçi ve tanıkların; keza hakkında tutuklama kararı

verilmesi veya yakalama emri düzenlenmesi için yeterli nedenler bulunmayan sanığın zorla getirilmesine karar verildiği ya da Cumhuriyet başsavcılığına yazılan bir müzekkere ile hazır bulundurulmalarının istendiği beyan-müşahede olunmuştur.

* Duruşmaya çağrılacak tanık, şikâyetçi ve sanıklar hakkında CMK'nın 43, 44, 145, 146/1-7, 176/1, 233. maddelerine uygun işlem ifası,

93- Şüpheli - sanık karar takip formu ile ilgili işlemlerin yerine getirilmesi hususunda aksamalar yaratıldığı gözlenmiştir.

* 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun Yürürlük Ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un 16. maddesinin “Şüpheli ve sanıkla ilgili olarak verilen soruşturma ve kovuşturmayı sona erdiren kesinleşmiş kararlar, soruşturmada görev alan kolluk birimlerine bildirilir.” hükmü ve Ceza İşleri Genel Müdürlüğü'nün 01/01/2006 tarih ve 10 sayılı Genelgesi'nin 4. maddesi ile teşkilata duyurulan hususlara uyularak, söz konusu formların usulünce muameleye tâbi tutulması, bilgi akışının düzenli olarak sağlanması için kalem personelinin dikkatinin çekilmesi,

94- Tali Karar fişi tanzim edilmediği belirlenmiştir.

* 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'nun 4 (1)-g “... Ceza mahkûmiyetini bütün sonuçlarıyla ortadan kaldıran şikayetten vazgeçme veya etkin pişmanlık dolayısıyla verilen karar, ..Adli sicile kaydedilir” ve Yönetmelik'in 7. maddesi ile Bakanlık Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü'nün 01/01/2006 tarih ve 62 sayılı “Bildirme Fişleri ve Silme Kararları” konulu Genelgesi uyarınca, adli sicile bildirilmiş olan hüküm ve kararlarda değişiklik yapılması durumunda tali karar fişi düzenlenerek Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğüne gönderilmesi gerekeceğinin bundan böyle unutulmaması, noksanlıkların ikmali,

95- Tanık ifadelerinin soruşturma aşamasındaki beyanlarına atıfta bulunularak alındığı saptanmıştır.

* Kovuşturma aşamasında dinlenilmeleri lüzumu hissedilen tanıkların beyanlarının tespiti sırasında ilgililerin önceki anlatımları ile yetinilmeyip, bilgi ve görgülerinin ayrıntılı ve suç unsurlarını kapsar şekilde saptanması, konuyu düzenleyen CMK'nın 59 “...Tanıktan, tanıklık edeceği konulara ilişkin bildiklerini söylemesi istenir ...” ve 212 “Tanık, bir hususu hatırlayamadığını söylerse önceki ifadesini içeren tutanağın ilgili kısmı okunarak hatırlamasına yardım edilir. Tanığın duruşmadaki ifadesiyle önceki ifadesi arasında çelişki bulunduğunda, evvelce alınmış ifadesi okunarak çelişkinin giderilmesine çalışılır.” maddelerine riayet olunması,

96- Birden fazla şikâyetçi, sanık ve tanığı bulunan dosyaların duruşma hazırlığı ve yargılaması sırasında; isim belirtilmeden “şüpheli, sanık ve tanıkların celbine” biçiminde ifadeler kullanmak suretiyle tensip tutanakları ve ara kararları düzenlendiği görülmüştür.

* CMK’nın 175/2 maddesindeki “Mahkeme, iddianamenin kabulünden sonra duruşma gününü belirler ve duruşmada hazır bulunması gereken kişileri çağırır” hükmü göz önüne alınarak, olaylarla ilgisi olmayanların gereksiz yere mahkemeye çağrılmasına engel olmak, dava ve işlerin sür’atle sonuçlandırılmasını temin etmek açısından dinlenmelerine karar verilen kişilerin önceden tespiti ile tensip ve ara kararlarında açıkça gösterilmesi, inisiyatifin kaleme bırakılmaması,

97- Bir kısım dosyada; duruşmalara çağrılan tanık ve/veya bilirkişilerin gelip gelmedikleri saptanmadan başlanıldığı ya da bu hususun gecikmeli olarak yerine getirildiği görülmüştür.

* Duruşmalara başlama yöntemini düzenleyen CMK’nın 191/1. maddesindeki “...çağrılmış tanık ve bilirkişilerin gelip gelmedikleri saptanarak duruşmaya başlanır...”. hükmünün titizlikle uygulanması,

98- Tanıklara anlatımlarından önce yapılması gereken ikazların genellikle eksik icra olunduğu, bazen de hiç ifa edilmediği görülmüştür.

* CMK’nın 53. maddesinde öngörülen yasal uyarıların açıkça ve tam olarak yapılmasına özen gösterilmesi,

99- Bir kısım dosyada, sanığın nişanlısı, eşi, babası, amcası gibi kimselere ifadeleri alınmadan evvel tanıklıktan çekinebileceklerinin bildirilmediği saptanmıştır.

* CMK’nın 45. maddesi uyarınca; tanıklıktan çekinebilecek olan kimselere dinlenmeden önce bu haklarının hatırlatılması,

100- Bazı dosyalarda, tanıklara kendisini ya da yasada belirtilen yakınlarını ceza kovuşturmasına uğratabilecek nitelikteki sorulara cevap vermekten çekinebileceği hususunda uyarıda bulunulmadan beyanlarının tespit edildiği saptanmıştır.

* CMK’nın 48. maddesi uyarınca tanıklara, kendisini veya aynı yasanın 45/1. maddesinde gösterilen yakınlarını ceza kovuşturmasına uğratabilecek nitelikte olan sorulara cevap vermekten çekinebileceği hususunda önceden ihtaratta bulunulması,

101- Ceza Mahkemelerinde genellikle tanıklara bu iş nedeniyle yaptıkları giderleri karşılayacak miktarda tazminatın ödenmesine hükmedilmediği izlenmiştir.

* CMK'nın 61. maddesi uyarınca tanıklara kaybettikleri zaman ile orantılı olmak üzere yol ve beslenme giderleri ile birlikte Adalet Bakanlığınca hazırlanan tarifeyle uygun bir tazminatın verilmesi gerektiğinin unutulmaması,

102- Haklarında mahkûmiyet hükmü tesis edilen sanıkların bu cezaları ertelendiği hâlde, ilâmın kaydına işaret edilmek üzere Cumhuriyet başsavcılığına verilmediği görülmüştür.

* Tecilli ilâmların, şartları olduğu takdirde aynen infazına olanak sağlanması bakımından, bu tür ilâmın Cumhuriyet Başsavcılığı esas defterindeki mahsus sütuna şerh verilmesi için başsavcılığa gönderilmesi ve kalemin kontrolsüz bırakılmaması,

103- Temyiz dilekçelerinin karşı tarafa tebliğe çıkartılmadığı belirlenmiştir.

* Temyiz dilekçesinin bir örneğinin karşı tarafa tebliğini öngören 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun Yürürlük Ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un 8/1. maddesi delaletiyle 1412 sayılı CMUK'un 316/1. maddesinin uygulanmasında hassas davranılması,

104- Duruşma sırasında dinlenen şikâyetçi, tanık ve bilirkişilerin beyanlarının imzaları ile onaylatıldığı müşahede edilmiştir.

* Ceza mahkemelerinde kovuşturmanın “sözlülük” esasına uygun olarak yürütülmesi gerektiği dikkate alınarak, ifade sahiplerinin imzalarının tutanağa alınmasına gerek bulunmadığının bilinmesi, konuya ilişkin CMK'nın 219, 221 ve 222. maddeleri hükmünün göz ardı edilmemesi ve aynı doğrultuda Yargıtay CGK'nın 28/03/1988 gün ve 1-68 esas-karar sayılı içtihadının hatırd tutulması,

105- Sanıkları tutuklu olan bazı dosyalarda, otuz günü aşan sürelerle tutukluluk durumunun değerlendirildiği belirlenmiştir.

* Tutuklusu olan dosyalarda, zaruret olsa dahi duruşmalara otuz günden fazla ara verilemeyeceğine dair CMK'nın 108. maddesi amir hükmüne uygun hareket edilmesi,

106- Tutuklu işler ve CMK'nın 250. maddesinde sayılan suçlar ile 6831 sayılı Kanun'a aykırılık, Basın Kanunu'na muhalefet, ... vb. suçlara ilişkin davalarda, “araya adlî tatil girdiğinden” bahisle yargılamanın başka günlere ertelendiği saptanmıştır.

* Tutuklu işler ve CMK'nın 252/1-a, 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 83/2, 5187 sayılı Basın Kanunu'nun 27/3. maddesi uyarınca acele işlerden sayılan bu tür

suçlara CMK'nın 331/2. maddesi gereğince adlî ara vermede de bakılabileceğinin gözden ırak tutulmaması,

107- Tutuklu işlerde tanıklar için gönderilen zorla getirme karar yazılarında gerekçe gösterilmediği anlaşılmıştır.

* CMK'nın 43/1. maddesi uyarınca tutuklu işlerde verilen zorla getirme kararlarına ilişkin müzekkerelerde tanıkların bu yolla getirilme nedenlerinin yazılması gerektiğinin anımsanması,

108- Sanığı tutuklu olan bir kısım dosyada, sanıklara duruşma günü ve iddianamenin tebliğ edilmediği anlaşılmıştır.

* CMK'nın 176/3-4 ve Cumhuriyet Başsavcılıkları İle Adlî Yargı İlk Derece Ceza Mahkemeleri Kalem Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik'in 78. maddelerine istinaden; tutuklu bulunan sanığın, duruşma gününden en az bir hafta önce Ceza İnfaz Kurumunda cezaevi kâtibi veya bu işle görevlendirilen personel yanına getirilerek iddianame ve duruşma gününün tebliği ile bu hususun tutanakla belgelendirilmesi,

109- Soruşturma aşamasındaki evraktan önödeme veya uzlaşmaya tâbi olduğu açıkça anlaşılan işlerde, iddianamenin iadesi yerine kabulüne karar verilerek duruşmaya devam olunduğu gözlenmiştir.

* CMK'nın 174/1-c maddesinin amir hükmü ile Yargıtay 2. Ceza Dairesinin 09/09/2005 gün ve 2005/8209-19963 sayılı içtihadının bundan sonraki uygulamalarda nazara alınması,

110- Ceza mahkemelerinde görev ifa eden avukatların sunduğu vekâletnamelerden suret olanların usulünce harçlandırılmadığı görülmüş, ikmali için uyarıda bulunulmuştur.

* Mahkemelerde vekille takip edilen işlemler esnasında ibraz edilen vekâletname suretlerinin, 492 sayılı Kanun'a bağlı (1) sayılı tarifenin D/I-c bendi gereğince harçlandırılması gerektiğinin daima göz önünde bulundurularak hazine zararına neden olunmaması,

111- Yasal tarife gereğince belirlenen vekâlet ücretinin katılan yerine vekile ödenmesine karar verildiği anlaşılmıştır.

* Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 20/04/2004 tarih ve 2004/47-101 sayılı kararı uyarınca, avukatlık ücretinin vekil yerine lehine taktir olunan katılana ödenmesi gerektiğinin hatırd tutulması,

112- Gözaltına alınan, tutuklanan veya hükümlü olduğu cezanın infazına başlanılan yabancı uyruklular hakkında Bakanlığa bildirim yapılmadığı saptanmıştır.

* Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğünün 01/01/2006 tarihli ve 70 sayılı Genelgesi uyarınca; ülkemizde işledikleri suçlar nedeni ile gözaltına alınan, tutuklanan veya hükümlü oldukları suçlar nedeni ile cezalarının infazlarına başlanan yabancı uyrukluların, özgürlüklerinin kısıtlanması ve serbest bırakılmalarına ilişkin durumlarının ve adı geçenlerin açık kimliklerini içeren belgelerle birlikte isnat olunan suçlara ilişkin bilgilerin taraf olduğumuz uluslararası anlaşmalar gereğince Bakanlığımıza ivedilikle iletilmesi gerektiğinin hatırlanması,

113- Çıkarılan yakalama emirlerinde sanığın açıkça kim olduğu, suçu ve gerektiğinde eşkâli ile yakalandığında nereye gönderileceği hususlarının birlikte yer almadığı saptanmıştır.

* Yakalama emirlerinde, CMK'nın 98/4 maddesinde beyan olunan unsurların tamamının bulunması gereğine riayet edilmesi,

114- Hüküm ve/veya kararda yargılama giderlerinin kimlere yükletileceğinin gösterilmediği, giderlerin miktarının mahkeme başkanı veya hâkim tarafından belirlenmediği ya da eksik hesaplandığı görülmüştür.

* Yargılama giderlerinin miktarının tayininde CMK'nın 324/2-3. maddesindeki kurallara riayet edilmesi,

115- Sanıkların ifadelerinin alınması ya da sorgularının yapılması sırasında, müdafî seçmelerinin istenilmediği, müdafî seçebilecek durumda olmadığını beyan ettikleri takdirde, istemleri hâlinde bir müdafî görevlendirileceğinin bildirilmediği, ayrıca 18 yaşından küçükler ile alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlardan sanık olanların müdafî tayin edilmeksizin sorgularının yapıldığı anlaşılmıştır.

* Sanıkların sorgusunu düzenleyen CMK'nın 147, 149 ve 150. maddeleri hükümlerinin uygulamada göz ardı edilmemesi,

116- Yapılan yargılamayla ilgili bilgi istemek amacıyla yazılan müzekkerelere yasal meşruhatın konulmadığı, bazı dosyalarda da kolluk, idarî makamlar ve başka yer mahkemelerine (adres tahkiki, sanık, şikâyetçi, tanık ve bilirkişi dinlenmesi v.b.) yazılan ve doğrudan bilgi istemini içermeyen bir kısım müzekkerelere, "Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 332. maddesi gereğince istenen işlemin 10 gün içerisinde gerçekleştirilmesinin zorunlu olduğu, bu süre içinde yerine getirilemiyorsa sebebi ve en geç ne zaman cevap verileceğinin bildirilmesi, aksine

davranışın TCK'nın 257. maddesine aykırılık teşkil edeceği" yolunda ihtarı taşıyan ibarelerin eklendiği saptanmıştır.

* CMK'nın 332. maddesi gereğince, suçların soruşturma ve kovuşturması sırasında Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından yazılı olarak bilgi istenen hâllerde yazılacak müzekkerelere, istenilen bilgilere on gün içerisinde cevap verilmesinin zorunlu olduğu, eğer bu süre içinde istenilen bilgilerin verilmesi imkânsız ise, sebebinin ve en geç hangi tarihte cevap verilebileceğinin aynı süre içinde bildirilmesi gerektiği, buna aykırı hareket edilmesi hâlinde TCK'nın 257. maddesine aykırılık oluşturabileceği hususlarında şerh verilerek, yargılamanın hızlandırılmasına yönelik bu uygulamaya işlerlik kazandırılması,

Bilgi talebi içermeyen durumlarda ise ilgili kurumlara, CMK'nın 332. maddesindeki meşruhat konulmaksızın, yapılması istenen işin niteliğine göre makul bir süre tanınması gerektiğinin bilinmesi,

117- Sanık veya katılanın yokluğunda verilen beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, davanın reddi ve düşmesi kararlarının ilgililerine tebliğ edilmediği gözlenmiştir.

* CMK'nın 35/2 ve Cumhuriyet Başsavcılıkları ile Adli Yargı İlk Derece Ceza Mahkemeleri Kalem Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik'in 86. maddelerine uyulması,

118- Ceza Mahkemelerine ait bir kısım dosyada; yurtdışındaki açık adresi tespit edilen sanıklar hakkında savunmasının alınması için gerekli işlemlere tevessül edilmeden "yurda dönme ihtimaline binaen yakalama emri çıkartılmasına" denilmek suretiyle talikler yapıldığı görülmüştür.

* Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğünün 01/01/2006 tarih ve 66 sayılı Genelgesi'nde bahsedilen usule uygun olarak yurtdışına talimat yazılması suretiyle gereksiz ertelemelere sebebiyet verilmemesi,

119- Fransa, Hollanda ve K.K.T.C. haricindeki yabancı Devlet adli makamlarına yazılan istinabe evrakının tercüme ettirilmeksizin Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğüne gönderildiği belirlenmiştir.

* Yurtdışına yazılan istinabe evrakının Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğünün 01/01/2006 tarih ve 69 sayılı Genelgesi doğrultusunda hazırlanması, Fransa, Hollanda ve KKTC'ne yönelik evrakın Türkçe olarak düzenlenmesi, diğerlerinin ise bu Genelge'ye ekli "İstinabe ve Tebligat

Evrakının Tercüme Ettirileceği Diller” başlıklı Ek 1 sayılı listesinde yer alan dile tercümesinin sağlanması hususlarında hassasiyet gösterilmesi,

120- 5237 sayılı TCK’ nın 66 ve 67. maddeleri mucibince zamanaşımı nedeniyle verilen düşme kararlarının gecikmeli uygulandığı ya da mahsus sürelerin dolmasından sonra duruşma yapılmasına rağmen, icap eden kararın verilmeyip dosyaların derdestler içinde tutulduğu anlaşılmıştır.

* Eski yıllardan devren gelen dosyaların zaman zaman 5237 sayılı TCK’ nın 66, 67 (mülga 765 sayılı TCK’nın 102, 104) ve takip eden maddeleri açısından gözden geçirilerek, zamanaşımına uğrayanlar hakkında gerekli kararın derhal verilerek iş birikimine, gereksiz emek ve zaman sarfına meydan verilmemesi,

121- Zamanaşımına yönelik olarak yapılan incelemede; bir kısım dosyanın zamanaşımı süresi dolmasına rağmen derdestler arasında tutulduğu, bir bölümünde yasal süre dolmadan düşme kararı verildiği, bazı dosyalarda ise mahsus sürelerin dolmasından sonra duruşma yapılmasına rağmen, icap eden kararın verilmeyip sonraki oturumlara bırakıldığı, kimi dosyalarda da ceza süresi ile zamanaşımı müddetinin hesaplanması ve uygulanmasında 765 ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunlarının karma olarak uygulandığı belirlenmiştir.

* Mülga 765 sayılı TCK’nın 102, 104, 5237 sayılı TCK’nın 66, 67 ve 5252 sayılı Türk Ceza Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun’un 9/3. maddeleri uyarınca dava zamanaşımı ile ilgili hükümlerin tatbikinde daha duyarlı davranılarak benzeri yanlışlıklara sebep olunmaması,

Mülga 765 sayılı TCK’nın 2/2 ve 5237 sayılı TCK’nın 7/2. maddeleri uyarınca lehe olan kanunun her dosyada bir bütün olarak tatbiki gerektiğinin unutulmaması, bu hususu teyit eden 23/02/1938 gün ve 29/9 sayılı içtihadı birleştirme kararı ile Yargıtay 9. Ceza Dairesinin 10/11/2005 gün ve 2005/6746-8599 sayılı ve Yargıtay 11. Ceza Dairesinin 14/11/2005 gün ve 2005/8751-11060 sayılı içtihatlarının uygulamada nazara alınması,

122- Ceza Mahkemelerinin tümünde, genel bir zimmet defteri tutulmakla beraber infaz ile harç ve mahkeme giderleri için ayrı ayrı zimmet defterlerinin kullanılmadığı tespit ve beyan edilmiştir.

* Cumhuriyet Başsavcılıkları ile Adlî Yargı İlk Derece Ceza Mahkemeleri Kalem Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik’in 56/son maddesi uyarınca, genel olarak mahkemelerden Cumhuriyet başsavcılıklarına veya muhtelif mercilere

gönderilen evrakın kaydı için tutulan zimmet defterinin haricinde, infaz ile harç ve mahkeme giderleri için de ayrı ayrı zimmet defterleri tutulacağının bilinmesi,

123- Sanıklar hakkında verilen zorla getirme kararlarında yasada öngörülen hususların tamamına yer verilmediği saptanmıştır.

* CMK'nın 146/2. maddesinde belirtildiği gibi zorla getirme kararında, sanığın açıkça kim olduğu, suçu ve gerektiğinde eşkâli ile zorla getirilme nedenlerinin de yazılması gerektiğinin hatırd tutulması,

124- Zorunlu müdafii tayin edilen dosyalarda, bir kısım duruşmaların müdafinin yokluğunda sürdürüldüğü görülmüştür.

* CMK'nın 151. maddesinde getirilen; “150. madde hükmüne göre görevlendirilen müdafii, duruşmada hazır bulunmaz veya vakitsiz olarak duruşmadan çekilir veya görevini yerine getirmekten kaçınırsa, hâkim veya mahkeme derhâl başka bir müdafii görevlendirilmesi için gerekli işlemi yapar. Bu durumda mahkeme oturuma ara verebileceği gibi oturumun ertelenmesine de karar verebilir” hükmü gereğince bu kişiler hakkında müdafii bulunmaksızın oturum icrasının yasaya aykırılık teşkil ettiğinin bilinmesi,

125- Dava dosyalarının diğer bir mahkeme veya mercie tevdiî ya da gönderilmesi sırasında, dizi listelerinin tanzim edilmediği görülmüştür.

* Evrak kaybı ihtimalinin önlenmesi ve sorumlularının tespiti bakımından, Cumhuriyet Başsavcılıkları ile İlk Derece Adli Yargı Ceza Mahkemeleri Kalem Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik'in 80/6. maddesinde öngörüldüğü şekilde dizi listesi düzenlenmesi ve zabıt kâtabi tarafından imzalanmasında titiz davranılması,

126- Dosyaların Yargıtay'a sevkleri sırasında “dosya gönderme formu” düzenlenmediği görülmüştür.

* Temyiz edilen dosyaların Yargıtay'a sevkleri sırasında, Cumhuriyet Başsavcılıkları ile Adli Yargı İlk Derece Ceza Mahkemeleri Kalem Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik'in 87. maddesinde belirtildiği şekilde dosya gönderme formu doldurulması gerektiğinin nazara alınması,

EK 2

2003/43 Sayılı Birleşmiş Milletler Bangalor Yargı Etiği İlkeleri

1- Bu ilkeler, Birleşmiş Milletler'in 2000 yılı Nisan ayında Viyana'da gerçekleştirilen ilk toplantısından sonra Şubat 2001 tarihinde Hindistan'ın Bangalor şehrinde gerçekleştirilen ikinci toplantıda, Yargısal Tutarlılığın Kuvvetlendirilmesi Hakkındaki Yargı Grubu tarafından taslak olarak kabul edilmiştir.

2- 25-26 2002 Kasım tarihlerinde Lahey Barış Sarayında yapılan Adalet Başkanları Yuvarlak Masa Toplantısında, Yargısal Tutarlılığın Kuvvetlendirilmesi Hakkındaki Yargı Grubu tarafından ilk taslak gözden geçirilmiş ve taslak üzerinde anlaşma sağlanmıştır.

3- Bangalor İlkeleri, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'nun 23 Nisan 2003 tarihli oturumunda kabul edilmiştir.

4- Avrupa Konseyi'nin Avrupa Hakimleri Danışma Komitesi de bu ilkeleri, 13 Kasım 2000 tarihli oturumunda (ilkeler henüz BM tarafından onaylanmadan) Bakanlar Komitesi'ne bu konuda tavsiye kararı vaz'etmek üzere önermiştir.

ÖNSÖZ

Uluslararası İnsan Hakları Bildirgesi'nin, herkesin, hak ve yükümlülüklerinin belirlenmesinde ve kendisine herhangi bir suç isnâdında bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından tam bir eşitlikle, âdil ve alenî olarak yargılanma hakkına sahip olduğunu temel bir prensip olarak tanımış olmasından,

Siyâsî ve Medenî Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin, herkesin mahkemeler önünde eşit olduğuna ve hakkındaki bir suç isnâdının veya hak ve yükümlülükleri ilgili bir hukuki uyuşmazlığın karara bağlanmasında, hukuken kurulmuş yetkili, bağımsız ve tarafsız bir yargı yeri tarafından âdil ve alenî olarak, sebepsiz gecikme olmaksızın, yargılanma hakkına sahip olduğunu garanti altına almış olmasından,

Bölgesel insan hakları belgelerinde, ulusal anayasalarda, yasalarda ve yazılı olmayan hukukta, ve hukuksal teâmül ve geleneklerde yukarıda anılan prensip ve hakların tanınmış olması ya da yansıtılmış olmasından,

Diğer tüm hakların, nihâî anlamda icra edilebilmesinin, yargıya ilişkin konuların tam ve doğru bir şekilde yönetimine bağlı olması keyfiyetinin; insan

haklarının korunması açısından yetkili, bağımsız ve tarafsız bir yargıya vurgulama yaptığından,

Aynı şekilde yetkili, bağımsız ve tarafsız bir yargının, meşrûiyet ve hukuk devleti ilkesine riayet açısından, mahkemelerin görevlerini yerine getirip getirmediği hususunda esaslı bir unsur olmasından,

Modern ve demokratik bir toplumda, yargının iç tutarlılığı ve manevi gücü ile yargı sistemine olan kamusal güvenin son derece önemli olmasından,

Bireysel ve kurumsal olarak, yargı sistemine olan güveni sürdürme ve artırma çabası ve kamusal bir güvence olarak, hâkimlerin hâkimlik makamına saygı göstermeleri ve onur duymalarının esas olmasından,

Yargı etiği ile ilgili yüksek standartları muhâfaza etmeye ve ilerletmeye yönelik temel sorumluluğun, her ülkede yine yargının üzerinde olmasından,

Ve *Yargının Bağımsızlığına Dair Birleşmiş Milletler Temel İlkelerinin* yargının bağımsızlığını güvence altına almak ve ilerletmek için dizayn edilmiş olması ve evveleminde bu ilkelerin devletlere yöneltilmiş olmasından,

DOLAYI,

Hâkimlere yönelik meslek ahlâkı standartlarını oluşturmak niyetiyle, AŞAĞIDAKİ PRENSİPLER tasarlanmıştır. Bu prensipler, hâkimlere rehberlik edecek ve yargı etiğini düzenleyecek bir çerçeveyi yargıya temin edecek şekilde öngörülmüştür. Yine bu prensipler, yasama ve yürütme mensupları ile avukatların ve kamuoyunun, yargıya daha iyi destek olmalarına ve onu daha iyi anlamalarına yardımcı olacak şekilde tasarlanmıştır. Bu prensipler, hâkimlerin; yargı mesleği standartlarını takviye etmek üzere oluşturulan ve bizzat kendileri de bağımsız ve tarafsız olan uygun kurumlar karşısında, meslekî davranışlarından dolayı sorumlu olduklarını varsayar ve bu prensipler, hâkimleri bağlayıcı mevcut hukuk ve davranış kurallarını değiştirmeyi değil onları tamamlamak niyetiyle öngörülmüştür.

Değer 1:

BAĞIMSIZLIK

İlke:

Yargı bağımsızlığı, hukuk devletinin ön koşulu ve âdil yargılanmanın temel garantisidir. Bundan dolayı hâkim, hem bireysel hem de kurumsal yönleriyle yargı bağımsızlığını temsil ve muhâfaza etmelidir.

Uygulama:

1.1 Hâkim, doğrudan ya da dolayısıyla her hangi bir sebeple ya da her hangi bir yerden gelen müdâhale, tehdit, baskı, teşvik ve tüm hâricî etkilere uzak, hâkimin olayları değerlendirmesi temelinde, vicdânî hukuk anlayışı ile uyum içerisinde bağımsız olarak yargısal işlevini yerine getirmelidir.

1.2 Hâkim, genelde toplumdan, özelde ise karar vermek zorunda olduğu ihtilâfın taraflarından bağımsızdır.

1.3 Hâkim, yasama ve yürütme organlarının etkisi ve bu organlarla uygun olmayan ilişkilerden fiilen uzak olmakla kalmayıp, aynı zamanda öyle görünmelidir de.

1.4 Hâkim, yargısal görevlerini yerine getirirken, tek başına karar vermek zorunda olduğu hususlarda diğer yargıçlardan da bağımsızdır.

1.5 Hâkim, yargının kurumsal ve eylemsel bağımsızlığını sürdürmek ve arttırmak için, yargısal görevlerinin ifasına yönelik koruma tedbirlerini almalı ve bunları artırmalıdır.

1.6 Hâkim, yargı bağımsızlığını sürdürmede esas olan yargıya yönelik kamusal güveni güçlendirmek amacıyla, yargı etiği ile ilgili yüksek standartlar sergilemeli ve bunları ilerletmelidir.

Değer 2:

TARAFSIZLIK

İlke:

Tarafsızlık, yargı görevinin tam ve doğru bir şekilde yerine getirilmesinin esasıdır. Bu prensip, sadece bizâtihi karar için değil aynı zamanda kararın oluşturulduğu süreç açısından da geçerlidir.

Uygulama:

2.1 Hâkim, yargısal görevlerini tarafsız, önyargısız ve iltimasız olarak yerine getirmelidir.

2.2 Hâkim, mahkemede ve mahkeme dışında, yargı ve yargıç tarafsızlığı açısından kamuoyu, hukuk mesleği ve dava taraflarının güvenini sağlayacak ve artıracak davranışlar içerisinde olmalıdır.

2.3 Hâkim, duruşma ve karar aşamalarında, kendisini yargılamadan zorunlu olarak el çektirecek olasılıkları makul ölçüler içerisinde asgariye indirecek şekilde hareket etmelidir.

2.4 Hâkim, önündeki bir dava veya önüne gelme ihtimâli olan bir konu hakkında, bilerek ve isteyerek; yargılama aşamasının sonuçlarını veya sürecin açıkça âdilânelik vasfını makul ölçüler çerçevesinde etkileyecek veya zayıflatacak hiçbir yorumda bulunmamalıdır. Ayrıca hâkim, her hangi bir şahsın ya da meselenin âdil yargılanmasını etkileyebilecek alenî olsun veya olmasın her hangi bir yorum da yapmamalıdır.

2.5 Hâkim, tarafsız olarak karar veremeyeceği durumda veya makul olarak düşünme yeteneği olan bir kişide tarafsız olarak karar veremeyeceği izlenimi yaratması halinde, yargılamanın her hangi bir aşamasına katılmaktan çekinmelidir. Sınırlı sayıda sayılmamakla birlikte bu durum aşağıdaki ihtimâllerde söz konusu olur:

2.5.1 Hâkimin, yargılama aşamasında delil kâbilinden tartışılan olaylarla ilgili kişisel bir bilgiye sahip olması veya davanın bir tarafıyla ilgili gerçek bir önyargı veya tarafgirlik içerisinde olması veya

2.5.2 Hâkimin ihtilâf konusu davada, olaya ilişkin bir tanıklığının olması ya da daha önceden bu konuda avukat olarak hizmet vermiş olması veya

2.5.3 Hâkim ya da hâkimin ailesinden birisinin ihtilâf konusu dava sonuçlarıyla ilgili ekonomik bir çıkarının olması.

Davaya bakmaya devam edecek yeni bir mahkemenin kurulamaması halinde veya hiçbir şeyin yapılmamasının durumun aciliyeti nedeniyle ciddi şekilde adaletsizliğe yol açacağı halde hâkime, görevden el çektirmek gerekmez.

Değer 3:

DOĞRULUK ve TUTARLILIK

İlke:

Doğruluk ve tutarlılık, yargı görevinin düzgün bir şekilde yerine getirilmesinde esastır.

Uygulama:

3.1 Hâkim, meslekî davranış şekli itibariyle, makul olarak düşünme yeteneği olan bir kişide her hangi bir serzenişe yol açmayacak hal ve tavır içinde olmalıdır.

3.2 Hâkimin hal ve davranış tarzı, yargının doğruluğuna ve tutarlılığına ilişkin inancı kuvvetlendirici nitelikte olmalıdır: Adaletin gerçek anlamda sağlanması kadar gerçekleştirildiğinin görüntü olarak sağlanması da önemlidir.

Değer 4:

DÜRÜSTLÜK

İlke:

Dürüstlük ve dürüstlüğün görüntü olarak ortaya konuluşu, bir hâkimin tüm etkinliklerini icrada esaslı bir unsurdur.

Uygulama:

4.1 Hâkim, hâkimden sâdır olan tüm etkinliklerde yakışıksız ve yakışık almayan görüntüler içerisinde olmaktan kaçınmalıdır.

4.2 Kamunun sürekli denetim sujesi olarak hâkim, normal bir vatandaş tarafından sıkıntı verici olarak görülebilecek kişisel sınırlamaları kabullenmeli ve bunlara isteyerek ve özgürce uymalıdır. Hâkim, özellikle yargı mesleğinin onuruyla uyumlu bir tarzda davranmalıdır.

4.3 Hâkim, kendi mahkemesinde hukuk mesleğini icra eden kimselerle olan bireysel ilişkilerinde, objektif olarak bakıldığında tarafgirlik veya bir tarafa meyletme görüntüsü ya da şüphe doğuracak durumlardan kaçınmalıdır.

4.4 Hâkim, ailesini temsil eden birisinin davacı olduğu veya böyle bir kimsenin her hangi bir şekilde ilişkili olduğu davalara bakmamalıdır.

4.5 Hâkim, ikâmetgahının, hukuk mesleğini icra eden birisi tarafından müşterilerini veya bu kişinin diğer meslektaşlarını kabul yeri olarak kullanılmasına izin vermemelidir.

4.6 Hâkim, diğer vatandaşlar gibi, ifade, inanç ve dernek kurma ve toplanma özgürlüğüne sahiptir, ancak bu hakların kullanılmasında, yargı mesleğinin onurunu, yargının bağımsızlığını ve tarafsızlığını koruyacak şekilde davranmalıdır.

4.7 Hâkim, şahsına ait olan ve kendisine emanet olarak bırakılan mal varlığını bildirmeli ve aile üyelerinin mal varlıklarının bildirimine ilişkin makul bir çaba sarf etmelidir.

4.8 Hâkim; ailesinin, sosyal veya diğer ilişkilerinin, hâkim olarak meslekî davranışlarını veya vereceği yargısal kararı etkilemesine izin vermemelidir.

4.9 Hâkim, hâkimlik mesleğinin prestijini; kendisine, aile üyelerinden birisine veya her hangi bir kimseye özel çıkar sağlayacak şekilde ne kendisi kullanmalı ne de başka birisine kullandırtmalıdır. Ayrıca hâkim, yargı görevinin yerine getirilmesinde, her hangi bir kimsenin kendisini etkileyebileceği izlenimine ne kendisi yol açmalıdır, ne de başkalarının böyle bir izlenime yol açmalarına müsaade etmelidir.

4.10 Hâkim tarafından, hâkimlik mesleğinin icrası sırasında elde edilen gizli bilgiler, hâkimin yargısal göreviyle ilgili olmayan diğer amaçlar için hâkim tarafından da kullanılamaz ve ifşa edilemez.

4.11 Yargısal görevlerini tam ve eksiksiz bir şekilde icra etmek kaydıyla, hâkim aşağıdaki faaliyetlerde bulunabilir:

4.11.1 Hukuk, hukuk sistemi, adalet teşkilatı veya bunlarla ilintili diğer konularda yazı yazabilir, konferans verebilir, ders verebilir ve diğer etkinliklere katılabilir;

4.11.2 Hukuk, hukuk sistemi, adalet teşkilatı veya bunlarla ilintili diğer konularla ilgili resmi bir organ önündeki kamuya açık bir oturuma katılabilir;

4.11.3 Üye olması halinde, bu üyelik bir hâkimin bağımsızlığı ve tarafsızlığı ilkesine hâlel getirmeyecekse, resmi bir organın veya başka bir idari komisyonun, komitenin veya danışma kurulunun üyesi olarak hizmet verebilir. Veya

4.11.4 Yargıçlık makamının onurunu zedelememesi ve yargısal görevlerin yerine getirilmesine engel olmaması koşuluyla, diğer etkinliklere katılabilir.

4.12 Hâkim, yargıçlık makamında görevli iken avukatlık yapamaz.

4.13 Hâkim, yargıçlarla ilgili derneklere katılabilir veya böyle bir dernek kurabilir ya da yargıçların çıkarlarını temsil eden diğer örgütlere katılabilir.

4.14 Hâkim ve aile üyeleri; yargısal görevlerin yerine getirilmesine ilişkin olarak, bir şeyin hâkim tarafından yapılması, yapılmaması veya yapılmasına kayıtsız

kalınması ile ilintili herhangi bir hediye, bir kredi, bir teberrû ya da bir iltimas talebinde ne bulunabilir ne de kabul edebilir.

4.15 Hâkim, mahkeme personeline veya nüfûzu, idaresi ve yetkisi tahtında kalan diğer kişilere, görevlerinin veya işlevlerinin yerine getirilmesine ilişkin olarak; bir şeyin yapılması, yapılmaması veya yapılmasına kayıtsız kalınması ile ilintili herhangi bir hediye, bir kredi, bir teberrû ya da bir iltimas talebinde bulunmaları veya kabul etmeleri konusunda, izin veremez.

4.16 Umuma açıklama konusundaki yasal gerekler ve hukuk gözetilmek suretiyle hâkim; tarafgirlik görüntüsüne yol açmayacak veya yargısal görevlerin icrasında hâkimi etkilemek amacıyla verildiği izlenimi yaratmayacak hatıra kâbilinden hediye, ödül veya benzeri şeyi alabilir.

Değer 5:

EŞİTLİK

İlke:

Yargıçlık makamının gerektirdiği performans açısından asıl olan; herkesin mahkemeler önünde eşit muameleye tabi tutulmasını sağlamaktır.

Uygulama:

5.1 Hâkim, toplumdaki çeşitliliğin ve sınırlı sayıda olamamakla birlikte ırk, renk, cinsiyet, din, tabiiyet, sosyal sınıf, sakatlık, yaş, evlilik durumu, cinsel yönelim, sosyal ve ekonomik durum ve benzeri diğer sebeplerden neşet eden farklılıkların (davaya mesnet olmayan sebepler) şuurunda olmak ve bunları anlamak zorundadır.

5.2 Hâkim, yargıçlık görevini yerine getirirken, davaya mesnet olmayan sebeplere dayanarak herhangi bir kişi ya da gruba karşı sözle veya davranışlarıyla meyilli ya da önyargılı olarak hareket edemez.

5.3 Hâkim, yargısal görevlerini; davaya mesnet olmayan ve yargı görevinin düzgün bir şekilde işleminde ehemmiyetsiz olan sebeplerde bir ayrımcılığa gitmeksizin davanın tarafları, tanıklar, avukatlar, mahkeme personeli ve yargı görevini icra eden meslektaşları dahil herkes için uygun yasal mülahazalarla yerine getirmelidir.

5.4 Hâkim, mahkeme personeline veya hâkimin nüfuzu, yönetimi veya denetimi tahtında olan diğer kişilere; hâkimin önüne gelmiş bir konuda, davaya

mesnet olmayan sebeplere dayanarak, bireyler arasında ayrımcılık yapmalarına izin vermemelidir.

5.5 Hâkim, mahkeme önündeki yargılama aşamasında, avukatlardan; sözleriyle ya da davranışlarıyla, yargılama konusunun ve savunma konusunun bu sebep olması hali dışında, davaya mesnet olmayan sebeplere dayanarak herhangi bir kişi ya da gruba karşı meyilli ya da önyargılı olduklarını izhar etmemelerini talep etmelidir.

Değer 6:

EHLİYET VE LİYÂKAT

İlke:

Ehliyet ve liyâkat, yargıçlık makamının gerektirdiği performansın ön koşuludur.

Uygulama:

6.1 Bir hâkimin yargısal görevleri, diğer tüm etkinliklerin önünde yer alır.

6.2 Hâkim, meslekî aktivitesini, sadece mahkemedeki yargısal işlevler ile sorumlulukların yerine getirilmesine ve karar vermeye değil aynı zamanda mahkemenin işleri ve yargıçlık makamıyla ilgili diğer vazifeleri de içeren yargısal görevlere adanmalıdır.

6.3 Hâkim, yargıçlar için yargının kontrolünde yapılan eğitim ve diğer fırsatları kollayarak, yargısal görevlerin düzgün bir şekilde icrası için meslekî bilgisini, becerisini ve bireysel yeteneklerini sürdürmek ve artırmak için gerekli adımları atmalıdır.

6.4 Hâkim, uluslararası sözleşmeleri ve insan hakları normlarını oluşturan diğer belgeleri kapsayan uluslararası hukuk gelişmeleri hakkında kendisini sürekli güncellemelidir.

6.5 Hâkim, mahkeme kararlarının verilmesi de dahil tüm yargısal görevlerini etkin bir şekilde, âdilâne ve makul bir süre içerisinde yerine getirmelidir.

6.6 Hâkim, mahkemedeki tüm yargılama aşamalarında düzeni ve uygun hareket edilmesini sağlamalı, davanın tarafları, jüri üyeleri, tanıklar, avukatlar ve diyalog kurduğu resmi bir sıfatı haiz diğer kişilerle ilişkilerinde sabırlı, nazik ve vakur olmalıdır. Hâkim, aynı davranış tarzını tarafların yasal temsilcilerinden,

mahkeme personelinden ve hâkimin nüfuzu, yönetimi ve denetimine bağlı diğer kişilerden de talep etmelidir.

6.7 Hâkim, yargısal görevlerini layıkıyla yerine getirmesine uygun düşmeyen davranışlar içerisinde bulunamaz.

YÜRÜRLÜK

Yargıçlık makamının niteliği sebebiyle, bu prensipleri yürürlüğe koyacak mekanizmalar şayet hâlihazırda hukuklarında mevcut değilse, ulusal adalet teşkilatı, bu prensipleri yürürlüğe koymayı temin edecek etkili tedbirleri almalıdır.

TANIMLAR

Metnin bağlamı aksine izin vermedikçe ya da gerektirmedikçe, prensiplerin anlatımında kullanılan kelimeler aşağıdaki anlamlarda kullanılmıştır.

“*Mahkeme personeli*”; katipler de dahil hâkimin personelini içerir.

“*Hâkim*”; yargı yetkisini kullanan atanmış kişi anlamına gelir.

“*Hâkimin ailesi*”; hâkimin eşini, oğlunu, kızını, damadını, gelinini ve evinde yaşamak kaydıyla çalıştırdığı kimseyi, yakın akrabalarını veya kendisine eşlik eden diğer kişileri kapsar.

“*Hâkimin eşi*”; hâkimin aynı evde yaşayan eşini veya hangi cinsten olursa olsun hâkimle yakın ilişkide olan diğer herhangi bir şahsı kapsar.

Savcılar için Etik Davranış Biçimlerine İlişkin Avrupa Esasları

“Budapeşte İlkeleri”

Giriş

1. Savcılar, ceza adaleti sisteminde, daha da ötesi, ticaret hukuku, medenî hukuk ve idare hukuku gibi alanlarda üstlendikleri görevlerde de adaletin genel destekleyicileri olarak kilit rol oynarlar.

2. Bu genel yaklaşım ışığında, Avrupa Savcıları Konferansı, savcılar için ortak ilkelerin tanımının teşvik edilmesi gerektiği hususunda ortak bir uzlaşıya varmış ve Konferansta, Mayıs 2005 'de Budapeşte'deki tüm üyelerin hazır bulunduğu oturumda, aşağıdaki Savcılar İçin Etik ve Hareket Tarzlarına İlişkin Avrupa Prensipleri onaylanmıştır.

3. Ceza Adaleti Sistemi'nde savcılığın rolü hakkında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin, Avrupa Savcıları Konferansı'nın kurucu belgesi olan Tavsiye 19 (Rec 2000)'ne göre, savcılar, bir hukuk ihlalinin cezai yaptırım gerektirdiği yerde hem birey haklarının, hem de ceza adaleti sisteminin gerekli etkisini dikkate alarak, toplum adına ve kamu yararına hukukun uygulanmasını sağlayan kamu yetkilileridir.

4. Tüm ceza adaleti sisteminde, savcılar soruşturmayı başlatıp başlatmamaya, devam ettirip ettirmemeye karar verir, mahkemeler önündeki soruşturmaları yürütür, mahkeme kararlarını temyiz edebilir, bazı mahkeme kararlarına ilişkin temyiz işlemlerini yürütür.

5. Bu esaslar farklı ulusal savcılık hizmetlerinde bağlayıcı olmamakla birlikte, savcılar için görevlerini icra ederken yaygın olarak kabul edilmiş ilkeler olarak benimsenmeli ve etik ve benzer sorunlar hakkında ulusal düzeyde rehber olarak düşünülmelidir.

6. Bu esaslar, kamu yargılaması adına çalışan tüm Savcıların beklenen hareket tarzları ve uygulama standartlarını ortaya koymaktadır.

7. Konferans savcıların meslekî sorumluluklarını özerk ve bu ilkelere uygun olarak icra edebilmelerini sağlamak amacıyla: ceza adaleti sisteminde savcılığın rolü hakkındaki Tavsiye 19 (Rec 2000) nin 4 -10. paragraflarında yer alan tedbirleri vurgulamaktadır.

I. Temel Görevler

Savcılar her zaman ve her koşulda;

- Dava açma görevi de dahil, her zaman ilgili ulusal ve uluslararası hukuka uygun olarak görevlerini icra ederler,
- Görevlerini adil, tarafsız, tutarlı ve süratli olarak icra ederler,
- İnsan onuru ve insan haklarına saygı duyar, bu değerleri korur ve desteklerler,
- Toplum adına ve kamu yararına davrandıklarını dikkate alırlar,
- Toplumun genel çıkarı ile birey hakları ve çıkarları arasındaki adil dengeyi bulmaya çalışırlar.

II. Genel Olarak Meslekî Hareket Tarzları

Savcılar her zaman yüksek meslekî standartlara bağlıdırlar ve

- a. Her zaman mesleklerinin onur ve şerefini korurlar,
- b. Her zaman profesyonel olarak davranırlar,
- c. Her zaman dürüstlük ve özenin yüksek standartlarını uygulurlar,
- d. Görevlerini olayların değerlendirilmesi temelinde ve hukuka uygun ve herhangi uygunsuz etkiden bağımsız olarak icra ederler,
- e. Hukukî ve sosyal gelişmeler hakkında, eğitim ve bilgi düzeylerini daima muhafaza ederler,
- f. Görevlerinin bireysel ve toplu icrasında rehberlik etmesi gereken Tavsiye 19 (Rec 2000) 36 a paragrafında belirtilen ilke ve kriterlerin, genel prensiplerin yayılması ve benimsenmesi dahil, uygun diyalog ve ekip çalışmasını sağlayarak tarafsız ve tutarlı olmaya ve öyle anlaşılmaya çabalarlar,
- g. Görevlerini adil bir biçimde, korkusuzca, iltimas ve önyargı olmaksızın gerçekleştirirler,
- h. Bireysel veya belli bir kesimin çıkarlarının, kamu ve medya baskısının etkisinde kalmazlar,
- i. Tüm kişilerin adalet önünde eşitlik hakkına saygı duyarlar, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer düşünceler, cinsiyet tercihleri, ulusal veya sosyal köken, ulusal azınlık, mülkiyet, doğum, sağlık, özürlülük veya herhangi bir diğer statü ile ilişki temelinde her hangi bir kişiye karşı ayrımcılıktan sakınırlar,
- j. Meslekî gizliliği korurlar,

k. Görüşleri, meşru çıkarları, meslekî mevkilerinde karşılaştıkları bireylerin olası kaygı ve kişisel gizliliklerini dikkate alırlar,

l. Olanakları ölçüsünde, bireylerin hakları ve yasal durumları hakkında tam olarak bilgilenmelerini sağlamaya çalışırlar,

m. Görevlerini, hukuk alanındaki diğer görevlilerin yanı sıra, mahkemeler, polis ve diğer kamu makamları ile saygı ve nezaketle yerine getirirler,

n. Mümkün olan en geniş uluslararası işbirliği için ve hukuka uygun olarak yargı çevrelerindeki savcı ve kamu yetkililerine yardımcı olurlar,

o. Savcının kişisel veya mali çıkarlarının veya savcının ailevi, sosyal ya da diğer ilişkilerinin, tutumunu uygunsuz bir biçimde etkilemesine izin vermezler. Özellikle, kendilerinin, ailelerinin veya iş ortaklarının kişisel, özel ve mali çıkarları ile ilgili olan davalarda görev yapmaktan kaçınırlar.

III. Ceza Yargılaması Çerçevesinde Meslekî Davranış

Ceza yargılaması çerçevesinde görev yaparken, savcılar her zaman ;

a. İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması İçin Avrupa Sözleşmesi'nin 6. maddesinde ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında açıkça kabul edilen adil yargılanma hakkı ilkesini desteklemek,

b. Görevlerini adil, tarafsız, objektif olarak ve hukuk kuralları çerçevesinde bağımsız olarak icra etmek,

c. Ceza adaleti sistemini mümkün olduğu kadar süratli işletmek, adaletin yararına davranmak ve tutarlı olmak,

d. Masumiyet karinesi ilkesine saygı duymak,

e. Tüm inceleme ve soruşturmaların dava açılması ya da açılmaması kararından veya adaleti etkileyebilecek diğer kararlardan önce olmasını veya yapılmış olmasını sağlamaya çalışmak,

f. Ne olursa olsun şüpheyi etkileyecek son lehte veya aleyhte şartlar da dahil, bir dava ile ilgili tüm şartları göz önünde bulundurmak

g. Tarafsız bir soruşturma, sorumluluğun temelsiz olduğunu gösterdiğinde, dava açmamak veya davaya devam etmemek,

h. Davayı sebatla ama adil ve kanıtların gösterdiğinin ötesinde olmayacak şekilde takip etmek,

i. Kanıtların yasal olarak elde edilip edilmediğini görmek için, sunulan kanıtları incelemek,

j. Bu tür yöntem uygulayan kişilerden başka herhangi bir kişiye karşı, şüpheli veya diğer bir kişinin insan haklarının ağır ihlâlini oluşturan hukuka aykırı yöntemlerle elde edilmiş olduğuna haklı olarak inanılan kanıtların kullanılmasını reddetmek,

k. Bu tür yöntemleri kullanmaktan sorumlu kişilere aleyhinde gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamaya çalışmak,

l. Hukuk ve adil yargılanma ilkesine uygun olarak özellikle sanığa ve vekiline gerekli bilgiyi vererek silahların eşitliği ilkesini korumak,

m. Mağdur ve tanıkların çıkarlarını gerektiği biçimde dikkate almak,

n. Adil bir karar için mahkemeye yardım etmek,

o. Tarafsız ve uygun kanıtların meslekî değerlendirmesi temelinde kararlar almak zorundadırlar.

IV. Özel Davranış

a. Savcılar, özel yaşamlarındaki faaliyetlerle gerçek ve makul olarak algılanan savcılık hizmetinin dürüstlüğü, adilliğini ve tarafsızlığını tehlikeye atmamalıdır

b. Savcılar, her zaman hukuka saygı duymalı ve itaat etmelidirler.

c. Savcılar, mesleklerine yönelik kamu güvenini muhafaza edecek ve geliştirecek şekilde hareket etmelidirler.

d. Savcılar, görevleri sırasında elde etmiş olduğu herhangi bir bilgiyi özel amaçları ve diğerlerinin çıkarlarına yardım etmek için kullanmamalıdır.

e. Savcılar, üçüncü kişilerden, teşvik ve konukseverlik, herhangi bir hediye, ödül, menfaat kabul etmemeli, dürüstlük, adillik ve tarafsızlığını tehlikeye sokabilecek herhangi bir görevi yürütmemelidirler.

EK 3

Adalet Bakanlığı Yargı Reformu Strateji Belgesi (2009) (Yargı Bağımsızlığının Güçlendirilmesi ve Yargının Tarafsızlığının Geliştirilmesi Bölümleri)

1. YARGI BAĞIMSIZLIĞININ GÜÇLENDİRİLMESİ

Yargı bağımsızlığı, ülkemizde geçmiş yıllarda olduğu gibi günümüzde sürekli olarak gündemde olan ve yoğun şekilde tartışılan konulardan biri olmaya devam etmektedir. 1982 Anayasanın 138, 139 ve 140. maddeleri yargı bağımsızlığı konusundaki temel iç hukuk normlarını oluşturmaktadır. 138. maddeye göre *hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanı kanaatlerine göre hüküm verirler. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz. Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz. Ayrıca, 139. madde gereğince hâkimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yastan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz. Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlar, görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar veya meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır.*

HSYK, Adalet Bakanının başkanlığında, Yargıtay ve Danıştay Genel Kurullarınca gösterilecek adaylar arasından Cumhurbaşkanınca seçilecek üyeler ile Adalet Bakanlığı Müsteşarından oluşmaktadır. HSYK, Anayasanın 159 uncu maddesi uyarınca Yargıtay, ve Danıştay üyelerinin seçimi, hâkim ve savcılarının atama, nakil, terfi ve disiplin gibi özlük işlemlerinin yerine getirilmesiyle görevlendirilmiştir.

Türkiye’de yargı bağımsızlığının güçlendirilmesi çabalarına paralel olarak Dokuzuncu Kalkınma Planı’nda ve 60. Hükümet Programında yargı bağımsızlığı hususu önemli bir yer edinmiştir. Bu kapsamda, Avrupa Birliği süreci de dikkate

alınarak, halen devam eden yeni Anayasa çalışmalarında bu hususlar yeniden ele alınacaktır. Aşağıda bu amaca yönelik olarak atılması planlanan adımlara yer verilmektedir.

1.1. Uluslararası belgeler ışığında Anayasa Mahkemesi'nin görev tanımının yeniden belirlenmesi ve buna bağlı olarak yeniden yapılandırılması

Giderek artan iş yükü ve çeşitliliği karşısında, 11 üyeden oluşan Anayasa Mahkemesinin tek kurul ile etkili ve verimli çalışma yürütmesi, temel hak ve özgürlüklere yeni boyutlar kazandıracak içtihatlar üretmesi oldukça zorlaşmıştır. Bu nedenle, Avrupa ülkelerindeki anayasa mahkemelerinin görev tanımları ve oluşum şekilleri doğrultusunda mahkemenin yeniden yapılandırılması amacına yönelik olarak geçmiş yıllarda Anayasa Mahkemesi tarafından hazırlanan tasarı taslağı göz önünde bulundurularak Mahkemenin yeniden yapılandırılması ve görev tanımının belirlenmesi sağlanacaktır.

1.2. HSYK'nın objektiflik, tarafsızlık ve şeffaflık temelinde uluslararası belgeler ışığında geniş tabanlı temsil esasına göre yeniden yapılandırılması, kararlarına karşı etkili bir itiraz sisteminin getirilmesi ve yargı yolunun açılması

Yukarıda da belirtildiği üzere HSYK, Anayasanın 159. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; Kurul'un Başkanı, Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurul'un tabii üyesidir. Kurul'un üç asıl ve üç yedek üyesi Yargıtay Genel Kurulunun, iki asıl ve iki yedek üyesi Danıştay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından, her üyelik için gösterecekleri üçer aday içinden Cumhurbaşkanınca, dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler yeniden seçilebilirler. Kurul, seçimle gelen asıl üyeleri arasından bir başkanvekili seçer. Kurul; adli ve idari yargı hâkim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama, nakletme, geçici yetki verme, yükseltme ve birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar. Ayrıca, Anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirir. Kurul kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz. Kurulun görevlerini yerine getirmesi, seçim ve çalışma usulleriyle itirazların Kurul bünyesinde incelenmesi esasları 2461 sayılı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu ile düzenlenmiştir. Bu Kanun'un 16'ncı maddesi uyarınca Kurulda yapılan işlemler ve bunlarla ilgili görüşmeler gizlidir.

Ülkemizde Kurul'un oluşumu ve çalışma şekli ile ilgili uzun yıllardan bu yana çeşitli kesimlerce dile getirilen ve bilimsel çalışmalarda yer alan bazı eleştiriler bulunmaktadır. Bu nedenle Kurulun objektiflik, tarafsızlık ve şeffaflık temelinde, uluslararası belgeler ışığında, geniş tabanlı temsil esasına göre yeniden yapılandırılması; kararlarına karşı etkili bir itiraz sisteminin getirilmesi ve yargı yolunun açılması hedeflenmektedir. Bu hedef Kızılcahamam toplantısından sonra Adalet Bakanlığı'nca konulmuştur.

1.3. HSYK'nın yeniden yapılandırılmasına paralel olarak Kurulun sekreteryasının ve denetim sisteminin yeniden düzenlenmesi

HSYK'nun sekreteryası hizmetleri 2992 sayılı Adalet Bakanlığı Teşkilat Kanunu'nun 18. maddesi ve 2461 sayılı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanunu'nun 10 vd. maddeleri uyarınca Adalet Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğüne yürütülmektedir. Yapılacak Anayasa değişikliği ile HSYK'nun geniş tabanlı temsil esasına dayalı bir yapıya kavuşturulmasına paralel olarak, sekreteryası hizmetleri Kurul bünyesinde yeniden yapılandırılacaktır. Bunun yanı sıra Kurulun çalışmalarını daha uygun şartlarda gerçekleştirmesi amacıyla, müstakil fiziki mekânın oluşturulması ile idari ve mali özerkliğinin sağlanması düşünülmektedir.

Çağdaş hukuk sistemlerinde iddia ve karar makamları, gerek usul hükümleri gerekse yapısal olarak birbirinden ayrılmıştır. Bu ilke göz önüne alınarak denetim sistemi, HSYK'nın yeniden yapılandırılmasına paralel olarak iddia ve karar makamlarının tek elde birleşmesini engelleyecek şekilde, Kurul bünyesinde yeniden yapılandırılacaktır.

1.4. HSYK'nın yeniden yapılandırılması ve istinaf kanun yolunun faaliyete geçirilmesi ile birlikte not sistemi dahil olmak üzere terfi sisteminin yeniden değerlendirilmesi

Anayasa'nın 140. maddesi hâkim ve savcılarının meslekte ilerlemelerinin mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenleneceğini öngörmektedir. Anayasa'nın 159 uncu maddesi ile 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun 18. maddesi hükmüne göre hâkim ve savcılarının ilerleme ve yükselmelerinde yetkili kurum HSYK'dır. Hâkim ve savcılarının terfiini öngörmeyen sistemlerden farklı olarak, Ülkemizde 2802 sayılı Kanun ile hâkim ve savcılarının performansını değerlendirmeye ilişkin ölçütler belirlenmek suretiyle yükselmeyi kabul eden sistem benimsenmiştir. HSYK tarafından saptanan İlke

Kararları ile yükselmeye ilişkin esaslar düzenlenmekte ve Resmî Gazete’de yayınlanmaktadır.

Bununla birlikte, uzun yıllardır yargı çevrelerinde yukarıda açıklanan “not oranı ve kanun yolundan geçen is sayısı” ölçütlerine yönelik bazı eleştiriler bulunmaktadır. Yapılan bu eleştiriler özellikle aşağıdaki noktalarda toplanmaktadır:

1- İdari bir işlem olan terfi için getirilen not sistemiyle, yüksek mahkemelerin alt derece mahkemelerinin kararlarını inceleyen yargısal merci olma yanında, hâkim ve savcılar üzerinde idari otorite olarak nitelendirilebilecek bir konuma taşındığı,

2- Terfi açısından notların büyük önem taşıması nedeniyle, hâkimlerin karar verme sırasında yüksek mahkeme içtihatlarına uyma zorunluluğu hissettikleri, bu durumun içtihat gelişimini olumsuz yönde etkilediği,

3- Yargı mensuplarının terfi edebilmesi için not tanzim edilen belli sayıda dosya şartının bulunmasının, özellikle is sayısı az olan yerlerde sıkıntı oluşturduğu,

Not verme uygulaması ile ilgili yukarıda belirtilen eleştiriler dikkate alınarak, istinaf mahkemelerinin faaliyete geçmesiyle birlikte terfi sistemi tekrar gözden geçirilecektir. Yapılacak düzenleme ile terfi sistemi, hakim ve savcının çalışması, etik kurallara bağlılığı, kanun yolundan geçen veya geçmeyen tüm kararların dikkate alındığı performans esaslı olacak şekilde planlanacaktır.

1.5. Dernek kurma hakkı sınırlanmaksızın, örgütlenme özgürlüğü çerçevesinde hâkimler ve savcılar birliğinin kurulması

Batı ülkelerinin birçoğunda yargı mensuplarının meslek kuruluşları bulunduğu göz önünde tutularak, diğer meslek kuruluşlarında olduğu gibi hâkimlik ve savcılık mesleğine mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, meslekî faaliyetlerini kolaylaştırmak, meslek disiplini ve ahlâkını korumak maksadıyla tüzel kişiliğe sahip meslek kuruluşunun Ülkemizde de kurulması gerektiği fikri uzun zamandır, akademisyenler ve ilgili meslek ve sivil toplum kuruluşları tarafından ifade edilmektedir.

Belirtilen ihtiyaç doğrultusunda idarî ve malî özerkliği haiz Hâkimler ve Savcılar Birliğinin kurulması hususunda Bakanlığımızca çalışmalar yapılmış; konu, Avrupa’dan davet edilen uzmanların ve yargı çevrelerinin katılımıyla gerçekleştirilen bir seminerde tartışılmış ve buradan çıkan görüş ve öneriler de değerlendirilmek suretiyle Tasarı Taslağına son şekli verilmiştir. Tasarı, şu anda TBMM Komisyonlarında bulunmaktadır.

Tasarı ile Birliğin ve Birliğin uygun göreceği yerlerde şubelerin kurulması, şubeler ve Birlik organlarının Kanunda gösterilen usullerle, yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilmesi esası benimsenmiştir. Ayrıca, Hâkimler ve Savcılar Birliği üyeliğine giriş ve çıkışın isteğe bağlı olduğu vurgulanmıştır.

Hâkimler ve Savcılar Birliği'nin, diğer derneklerden farklı olarak yargı bağımsızlığı ilkesi gözetilecek şekilde, İçişleri Bakanlığı ve mülkî idare amirliklerinin kontrolüne tabi olmaması öngörülmektedir. Öte yandan Meclis'te bulunan Tasarı'da mevcut olan hâkim ve savcılarının özgürce dernek kurabilme hakkına sınırlama getiren düzenleme Tasarı'dan çıkarılacaktır.

1.6. Kamuoyunun ve yargı profesyonellerinin yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı konusundaki bilinçlerinin güçlendirilmesi için çalışmalar yapılması

Yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığının sadece Anayasa ve kanunlarda yazılı bir ilke olarak kalması değil, aynı zamanda toplumsal hayata geçirilmesinin hukuk devleti açısından gerekliliği de ortadadır. Bu bağlamda, yargı profesyonellerinin yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığını içselleştirmeleri ve kültür haline getirmeleri büyük önem taşımaktadır.

Bunu sağlamak için, önümüzdeki dönemde yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı konusunda hâkim ve savcı adayları dâhil olmak üzere tüm yargı profesyonellerinin ve kamuoyunun bu konuda bilinçlendirilmesi yönünde çalışmalar yapılması öngörülmektedir. Türkiye Adalet Akademisinde yargı profesyonellerine yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığının içselleştirilmesi ve kültür haline getirilmesini sağlamak amacıyla ders, seminer, konferans gibi faaliyetler düzenlenmesi plânlanmaktadır.

1.7. Askeri mahkemelerin sadece hâkim sınıfından olan üyelerden oluşması

353 sayılı Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu'nun 2, 3 ve 4. maddelerinde askeri hâkim sınıfından olmayan subay üyelerin nitelikleri ve atanması düzenlenmiştir. Buna göre heyet halinde çalışan askeri mahkemelerde askeri hâkim sınıfından olmayan muharip sınıftan üye bulunmaktadır. Muharip sınıftan gelen üyelerle ilgili; seçim usulleri, görev süreleri, teminatları gibi hususların yargı bağımsızlığını etkileyebileceği düşünülen hususlarda bazı eleştiriler bulunmaktadır.

Referans metinlerde öne sürülen bu eleştiriler doğrultusunda subay üyelerin bu mahkemelerde görev yapmaları yeniden gözden geçirilecektir.

Anayasa Mahkemesi, 07/05/2009 tarihli kararı ile askeri mahkemelerde subay üye bulunmasını öngören 353 sayılı Kanunun ilgili hükmünü iptal etnik ve yeni düzenleme için bir yıllık süre öngörmüştür. Anayasa Mahkemesinin kararı doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

1.8. Askeri mahkeme binalarının askeri yasak bölge dışına çıkarılması

Adil yargılanma ve savunma hakkının tam olarak sağlanması açısından, askerî mahkeme binalarının askerî hizmet alanları dışına çıkarılması suretiyle, ilgililerin rahatlıkla girebilecekleri ve duruşmaları takip edebilecekleri fiziksel mekânların düzenlenmesi konusunda gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Bu konuda düzenleme yapılırken dikkat edilmesi gereken önemli bir husus güvenlidir. Bu nedenle askeri mahkeme binalarının askeri mahalde bulunması zorunlu olduğu takdirde, bu binalara girişin askeri bina girişlerinden ayrı yapılarak ilgililerin ve vatandaşların kolaylıkla erişimlerini sağlayacak şekilde düzenlenmesi planlanmaktadır.

1.9. Askeri mahkemelerin görev alanlarının yeniden değerlendirilmesi

353 sayılı Askeri Mahkemelerin Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanununda 29/6/2006 tarih 5530 sayılı Kanun'la ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda 26/6/2009 tarihli ve 5918 sayılı Kanunla yapılan değişiklik ile sivillerin barış zamanında askeri mahkemelerde yargılanmalarına son verilmiştir. Bunun yanı sıra yapılacak düzenlemeler ile askeri mahkemelerin görev ve yetkileri demokratik hukuk devletin gerektirdiği ölçüler çerçevesinde yeniden tanımlanacaktır.

1.10. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi yargılamalarının adil yargılanma ilkesi çerçevesinde Yüksek Mahkeme bünyesinde iki dereceli hale getirilmesi için çalışmalar yapılması

Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, askeri olmayan makamlarca tesis edilmiş olsa bile, asker kişileri ilgilendiren ve askeri hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların ilk ve son derece mahkemesi olarak yargı denetimini yerine getirmek üzere kurulmuştur. Mahkeme'nin çalışma usûl ve şartlarını düzenleyen 1602 sayılı Kanunun 63. maddesine göre Dairelerin ve Daireler Kurulunun verdiği kararlar kesin olup ikinci derecede kararın denetimini yapacak yargı yolu bulunmamaktadır. Kanunun 64. maddesinde yargılamanın iadesi, 66. maddesinde karar düzeltme hükümleri bulunmakta ise de bu hükümler olağanüstü kanun yolu olarak nitelenmekte olup etkili bir karar denetimi sağlamamaktadır.

Öte yandan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 13. maddesinde, hakları ihlal edilen kişilerin ulusal bir makama etkili bir başvuru yapabilme hakkına sahip olduğu vurgulanmıştır. Bu durumda AYİM'nin daireleri veya daireler kurulunca ilk derece olarak verdikleri kararlarına karşı etkili bir ikinci derece başvuru yolunun oluşturulması amacıyla ilgili kurumlarla işbirliği halinde çalışmalar gerçekleştirilecektir.

2. YARGININ TARAFSIZLIĞININ GELİŞTİRİLMESİ

Yargının tarafsızlığı, güçlü ve güvenilir bir yargı sistemi oluşturmak için en az yargı bağımsızlığı kadar hayati önemi haiz bir konudur. Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi tarafından kabul edilmiş bulunan “*Bangalore Yargı Etiği İlkeleri*”nde hâkimlerin tarafsızlığına önemli bir yer verilmiştir. 60. Hükümet Programında yargının bağımsızlığı kadar tarafsızlığı da özellikle vurgulanmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında yer alan düzenlemeler daha çok yargı bağımsızlığına vurgu yapıyor gibi görünmekle birlikte, bu düzenlemeler içerisinde tarafsız bir yargının unsurları da yer almaktadır. Türk yargısına tarafsızlık açısından önemli bir eleştiri getirilmemekle birlikte, uygulamadan kaynaklanan bazı hususlar nedeniyle, Anayasa’da ve uluslararası belgelerde yer alan unsurlardan hareketle mahkemelerin tarafsızlığının tam olarak sağlanması ve en az bunun kadar önemli olarak bu tarafsızlığın yargı profesyonellerince içselleştirilmesi ve kamuoyunca doğru şekilde algılanabilmesi bakımından bazı adımların atılması gerekmektedir.

2.1. Yargı mensupları için etik ilkelerin belirlenmesi amacıyla Yüksek Mahkemeler ve HSYK ile birlikte çalışma yapılması

Yargı etiği konusunda uluslararası alanda genel kabul görmüş temel prensipleri içeren “*Bangalore Yargı Etiği İlkeleri*” HSYK tarafından 27.6.2006 gün ve 315 sayılı karar hakim ve savcılara tavsiye edilmiştir. Ayrıca savcılar için etik ve davranış biçimlerine ilişkin Avrupa esaslarını belirleyen “*Budapeşte İlkeleri*” de yine HSYK tarafından 10/10/2006 gün ve 424 sayılı karar ile benimsenmiş ve dikkate alınmak üzere bütün yargı teşkilatına duyurulmuştur. Bundan başka, yargı mensuplarını ilgilendiren bir kısım etik ilkeler, basta 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununda olmak üzere, değişik düzenlemeler içerisinde yer almaktadır.

Bununla birlikte, ülkemizde yargı mensupları için etik ilkeleri ve davranış kurallarını derli toplu bir şekilde bir araya getiren ve bunların önemini vurgulayan bir düzenleme bulunmamaktadır. Oysa bu tür bir düzenlemenin, diğer birçok hususun

yanında yargının tarafsızlığına ve bu tarafsızlığın doğru bir şekilde algılanmasına da önemli katkı yapacağı değerlendirilmektedir.

Bu nedenle, ilgili uluslararası belgeler de dikkate alınarak, yargının bütün kademelerini kapsayacak şekilde Yüksek Mahkemeler ve HSYK ile işbirliği halinde “Yargısal Etik ve Davranış İlkeleri”ni içeren bir belge oluşturulacak ve bu konuda yargı mensupları ve çalışanlarına Türkiye Adalet Akademisi aracılığıyla eğitim verilecektir.

2.2. Yargı tarafsızlığı konusunda medya mensuplarının bilinçlendirilmesi

Yargının tarafsızlığı söz konusu olduğunda, mahkemelerde görülmekte olan veya soruşturma aşamasında olup daha sonra mahkemelerin önüne gelecek olan konularla ilgili olarak medyada yapılan yayınların mahkemelerin tarafsızlığını etkileyip etkilemediği tartışmaları gündeme gelmektedir. Gerçekten konu, yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile haber alma ve haber verme özgürlükleri açısından önem arz etmekte ve hassas bir dengenin sağlanmasını gerektirmektedir.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK)’nın “Adliye Karsı Suçlar” başlıklı İkinci Bölümünde, adil yargılanma hakkını ve mahkemelerin tarafsızlığını sağlamaya yönelik düzenlemeler yer almaktadır. Özellikle bu konu basta olmak üzere medyanın bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi amacına yönelik faaliyetler yapılacaktır.

2.3. Kişisel verilerin korunması kaydıyla yüksek mahkeme kararlarına erişimin kolaylaştırılması

Yüksek mahkemelerden Anayasa Mahkemesi ve Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarının tamamı Resmi Gazete’de ve ayrıca internet ortamında yayınlanmaktadır. Yargıtay ve Danıştay’ın kararlarından ise yalnızca kararı veren dairece emsal olabileceği düşünülenlerin yayınlanması ile yetinilmektedir.

Mevcut durumda; Yargıtay ve Danıştay’ın tüm kararları yayınlanamadığı için yargı profesyonelleri, öğreti ve kamuoyunun, kararları bir bütün olarak görmesi, incelemesi ve bilimsel eleştiri imkânı tam anlamıyla bulunmamaktadır. Bununla birlikte, Yargıtay ve Danıştay’ın yıllık yüz binleri asan kararlar verdikleri dikkate alındığında, bu kararların tümünün yayınlanmasının önemli teknoloji ve insan kaynakları kapasitesine bağlı bulunduğu anlaşılmaktadır.

İçtihat birliğinin daha iyi sağlanabilmesi, hâkim, savcı ve avukatlar ile bilim adamlarının yüksek mahkeme kararlarını bir bütün olarak görebilmeleri, kararlar üzerinde bilimsel araştırma ve eleştiri yapılabilmesi için, kişisel verilerin korunması kaydıyla kararlara ulaşımın kolaylaştırılmasını ve internetten yayınlanmasını

sağlayacak hukuki ve yapısal düzenlemelerle birlikte, insan kaynakları açısından gerekli çalışmalar Yüksek Mahkemelerle işbirliği halinde yapılacaktır.

2.4. Kişisel verilerin korunması çerçevesinde HSYK'nın disipline ilişkin kararlarının tamamına ulaşılabilmesi

Hâkimler ve savcılarının disiplin suçu teşkil eden ve cezalandırılması gereken hal ve hareketleri 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununda düzenlenmiş olup, bunların önemli bir kısmı “hâkimin tarafsızlığı” ilkesinin ihlali niteliğinde hal ve fiillerdir. HSYK kanunla belirlenen bu disiplin suçlarını isleyen hâkim ve savcılar hakkında disiplin cezası kararları vermekte, ancak bu kararlar sadece ilgisine tebliğ edildiğinden başkalarının ulaşılması mümkün olmamaktadır.

Hukukun temel ilkelerinden olan “*su ve cezada belirlilik*” ilkesi uyarınca, hâkim ve savcılarının hangi eylemleri işlemeleri halinde ne tür bir disiplin cezasına muhatap olabilecekleri konusunda yetkili makamın uygulamasını bilme hakları olduğu gibi, kamu yönetiminde geçerli “*saydamlık*” ilkesi de hâkim ve savcılara verilen disiplin cezalarına ilişkin kararların yayınlanmasını gerektirmektedir.

Bu nedenle, HSYK'nın disiplin cezalarına ilişkin kararlarının yukarıda belirtilen amacı gerçekleştirecek şekilde ve kişisel verilerin korunması ilkesi gözetilerek yayınlanması yönünde düzenleme yapılacaktır.

Böylece, yukarıda belirtilen hususların yanı sıra, verilen disiplin cezalarının bütün yargı mensuplarına örnek teşkil etmesi suretiyle yargının tarafsızlığına ve yolsuzlukla mücadeleye katkı yapılmış, aynı zamanda HSYK'nın kararlarında şeffaflık sağlanmış olacaktır.

2.5. Yargı mensupları ile ilgili 2802 sayılı Kanun'da yer alan disiplin hükümlerinin yeniden ele alınarak nesnel ölçütler getirilmesi

Hâkim ve Cumhuriyet savcılarının disiplin cezası gerektiren eylemlerine karşılık olarak 2802 sayılı Kanunun 62 vd. maddelerinde uyarma, aylıktan kesme, kınama, kademe ilerlemesini durdurma, derece yükselmesini durdurma, yer değiştirme ve meslekten çıkarma olmak üzere yedi tür ceza düzenlenmiştir.

Bu düzenlemelerin bir kısmı muğlak ifadelerle kaleme alındığı ve nesnel ölçütlere dayanmadığı gerekçeleriyle eleştirilmektedir. Bu nedenle yargı mensuplarının disiplin cezalarını düzenleyen ifadelerin açık, sınırları çizilmiş ve belirli hale getirilmesi için çalışmalar yapılacaktır.

EK 4

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu İlke Kararları

Adli Ve İdari Yargı Hâkim Ve Savcıları Hakkında 2802 Sayılı Hâkimler Ve Savcılar Kanununun 32 Ve 118 İnci Maddeleri Uyarınca Tespit Edilen Birinci Sınıfa Ayrılma Esaslarına İlişkin Hâkimler Ve Savcılar Yüksek Kurulu İlke Kararı (01.05.1983 Gün Ve 18034 Sayılı Resmi Gazete'de Yayımlanmıştır.)

Karar No: 4

Karar Tarihi: 11.04.1983

Genel Esaslar

Madde 1- Adli ve İdari Yargı Hâkim ve Savcılarında 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun 32. maddesinde belirtildiği üzere bilimsel güç ve yeteneği ile hizmet ve meslekteki başarısına göre emsali arasında "Temayüz" etmiş olanların aşağıdaki koşulların da gerçekleşmesi halinde birinci sınıfa ayrılmasına karar verilebilir.

Koşullar

Madde 2- Kıdem ve Süre Bakımından:

Hâkimler ve Savcılar Kanununun 32. maddesine göre 1 inci derece maaşını fiilen almış olmaları ve Hâkimlik ve Savcılık mesleğinde fiilen 10 yılını doldurmuş bulunmaları gerekir.

Hâkimler ve Savcılar Kanununun 39 ve 40. maddeleri gereğince atananların birinci sınıfa ayrılmasında da yukarıdaki fıkra hükmü uygulanır.

Meslekleri ile ilgili lisansüstü öğrenim (Master) yapmış olanlarla Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsünü başarı ile bitirenler için 9, meslekleri ile ilgili öğrenim dallarında doktora yapanlar için 8 yıllık meslek kıdemi, birinci sınıfa ayrılmada yeterli sayılır.

Meslekten ayrıldıktan sonra yeniden mesleğe girenlerin yukarıdaki şartlar gerçekleşse dahi birinci sınıfa ayrılabilmesi için, en az bir yükselme süresini meslekte geçirmeleri zorunludur.

Birinci sınıfa ayrılma incelenmesine tabi tutulacaklar hakkında yeniden inceleme ve itiraza ilişkin hükümler uygulanır.

Madde 3- (Değişik) Ehliyet Bakımından:

İlgililerin meslek yaşamı boyunca tabi tutuldukları yükselme incelemelerinden, yükselmeden geri bırakılma iki (A) yükselmeye, mümtazen yükselme iki (B) yükselmeye tekabül etmek suretiyle yapılan değerlendirmede yükselmelerin yarıdan fazlasının tercihlili (B) olması, son yükselmenin de (A) defteri ile yapılmaması gerekir. Terfi barajının eşitliği halinde, son yükselmenin mümtazen yapılması ve yükselmeden geri bırakılmasının mevcut olmaması durumunda Kurulca ilgilinin birinci sınıfa ayrılabilmesi konusunda değerlendirme yapılabilir. (26.05.1994)

Hâkimlik ve Cumhuriyet Savcılığı dışındaki bir yıldan fazla bir hizmetin sayılması nedeniyle derece yükselmesini (A) defteri ile yapanların bu yükselmeleri hesaplamada nazara alınmaz. (24.01.1991)

Son yükselmenin A defterinde yapılmış olması halinde, bunun nedenleri, ilgilinin çıkardığı iş miktarı ve diğer belgeleri üzerinde durularak bu hal lehe takdir olunabilir.

Bölge İdare Mahkemelerine, İdare Mahkemelerine ve Vergi Mahkemelerine Danıştay Tetkik Hâkimliği ve Savcılığından Hâkim olarak atananlar ile halen Danıştay Tetkik Hâkimliği ve Savcılığı görevlerinde bulunanların gizli tezkiye varakalarındaki çok iyi-mümtaz, iyi-tercih, orta (A) defteri karşılığı olarak, bunların dışında bu mahkemelere hâkim olarak atananların ise eski kurumlarından aldıkları gizli tezkiye varakalarındaki değerlendirmeler Kurulca takdir ve tayin edilerek, birinci sınıf incelemesi yapılabilir.

Birinci dereceye yükselmelerine rağmen hâkimlik ve savcılık mesleğinde 2802 sayılı Yasanın 32. maddesinde belirtilen 10 yıllık süreyi fiilen doldurmamaları nedeniyle birinci sınıfa ayrılma incelemesine giremeyenler birinci dereceye yükseldikleri tarihten itibaren, birinci sınıfa ayrılma incelemesine girip ayrılamayanlar ise inceleme tarihinden itibaren her iki yılda bir derece yükselmesi incelemesine alınmak suretiyle ilgililerin birinci sınıfa ayrılma incelemesine ilişkin itibari derece yükselmeleri tespit edilerek yükselme barajı hesabı yapılır. İtibari derece yükselmeleri ilgililerin açık siciline işlenir.

Bu hesaplamada; değerlendirmeye esas alınmayan hizmet süresi en az bir yıl olduğu takdirde bu süreye ilişkin olarak Yargıtay, Danıştay ve Bölge İdare Mahkemelerinden geçen iş ve notlar da bilgi olarak Kurula sunulur.

Birinci Sınıfa ayrılamayanların sonraki incelemelerinde, Yargıtay, Danıştay ve Bölge İdare Mahkemelerince verilen notlar ve derece yükselmesine esas olan diğer hususlar göz önünde bulundurularak bir sonuca varılır.

Derece Yükselmesi Esaslarına İlişkin İlke Kararının 13. maddesinin (B) bendi itibari derece terfisi yapacak olanlar için de uygulanır. Birinci sınıfa ayrılma incelemesine girip ayrılamayacağına karar verilenlerden sonraki inceleme dönemlerinde anılan maddede sayılan disiplin cezaları veya mahkumiyetleri nedeniyle itibari derece terfileri ertelenenlerin birinci sınıfa ayrılma incelemeleri de itibari derece terfii tarihine kadar ertelenir.

Birinci sınıf incelemesine tabi tutulacak olanlar ile birinci sınıfa ayrılamayanların, iş bölümü gereği ceza infaz kurumları ile tutukevlerinde görevlendirilen Cumhuriyet Savcıları bu görevlerinde değerlendirme süresinin en az yarısı kadar çalışmaları şartıyla Yargıtay'dan geçirilen iş miktarı, not oranı gözetilmeksizin ağır ceza Cumhuriyet Başsavcıları tarafından haklarında doldurulan sicil fişleri, müfettiş hal kâğıtları ile sicillerindeki diğer belgeler birlikte değerlendirilerek sonuca varılır.

Madde 4- Hükümlülük Bakımından:

a)Mesleğin vakar ve onuruna dokunan veya kişisel haysiyet ve itibarını kıran veya görevle ilgili herhangi bir suçtan affa uğramış olsa bile hüküm giymemiş olmak,

b)Meslekten çıkarmayı, yer değiştirmeyi veya yükselmeden geri bırakılmayı gerektiren bir eylem nedeniyle, disiplin yönünden soruşturma veya kovuşturma altında bulunmamak.

Madde 5- Disiplin Bakımından:

a) Hâkimler ve Savcılar Kanununun 68. Maddesine göre yer değiştirme cezası almamış olmak,

b)Hâkimler ve Savcılar Kanununun 65, 66 ve 67. maddelerinde sayılan kınama, kademe ilerlemesinin durdurulması veya derece yükselmesinin durdurulması cezalarını aynı türden olmasa bile birden fazla almamış olmak,

Gerekir.

Yukarıdaki (b) bendinde sayılan cezalardan sadece birinin alınması halinde bu cezaya neden olan fiilin niteliği göz önünde tutularak birinci sınıfa ayrılmaya engel olup olmayacağı Kurulca takdir edilir.

Madde 6- 4 ncü maddenin a ve b bentlerinde yazılı soruşturma ve kovuşturma sonucu alındığında, inceleme yapılır ve birinci sınıfa ayrıldıkları takdirde ayrılış tarihi, emsalinin ayrıldığı tarihten geçerli olur.

Madde 7- Hâkimler ve Savcılar Kanununun 32 ve 22. maddeleri gereğince düzenlenen liste Kurula sunulurken, ilgililerin sicilleri, not durumları, varsa soruşturma ve kovuşturma dosyaları ile diğer tüm bilgi ve belgeleri, Bakanlıkça hazır bulundurulur.

Birinci Sınıfa ayrılmayanların listesi 2 yıl sonra tekrar hazırlanarak Hâkimler ve Savcılar Kanununun 22. maddesi gereğince işlem yapılır.

Ancak, Hâkimler ve Savcılar Kanununun 32. maddesinin d, e ve f bentlerinde belirtilen sebeplerle birinci sınıfa ayrılmayanlar, cezaları sicilden silinmediği sürece ikinci defa birinci sınıf incelemesine tabi tutulmazlar.

Birinci Sınıf Olan Hâkim Ve Savcıların Çalışmalarının Değerlendirilmesi Esaslarına İlişkin Hâkimler Ve Savcılar Yüksek Kurulu İlke Kararı

Karar No: 16

Karar Tarihi : 26.01.2004

Kapsam

Madde 1 - Tespit edilen bu esaslar birinci sınıf olan adli yargı hâkim ve Cumhuriyet savcıları ile idari yargı hâkim ve savcıları hakkında uygulanır.

Kanuni Dayanak

Madde 2 - 2802 Sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun 35. maddesinin 5.inci fıkrası.

Birinci Sınıf Olan Hâkim Ve Savcıların Başarılı Sayılmalarının Genel Şartları

Madde 3- Birinci sınıf olan hâkim ve savcılarının üç yılda bir tâbi tutuldukları incelemeler sonucunda başarılı sayılabilmeleri için;

a) Bu ilke kararında başarılı sayılabilmek için belirlenen koşulları gerçekleştirmiş,

b) Yargıtay ve Danıştay üyeliklerine seçilme hakkını, dolayısıyla birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş,

Olmaları gerekir.

Birinci Sınıfa Ayrılmayı Gerektiren Niteliklerin Yitirilmesi

Madde 4- Birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren niteliklerin yitirilip yitirilmediğinin tespitinde 2802 sayılı Kanunun 32. maddesindeki birinci sınıfa ayrılmanın şartlarına ve bu maddeye dayanılarak Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca çıkarılan İlke Kararlarında öngörülen niteliklerin yitirilip yitirilmediğine bakmak gerekir. Kanun ve İlke Kararına göre aşağıdaki hallerden birinin gerçekleşmesi halinde birinci sınıfa ayrılma niteliklerinin yitirildiği sonucuna varılacaktır.

I- Hükümlülük Bakımından:

a) Mesleğin vakar ve onuruna dokunan veya kişisel haysiyet ve itibarını kıran veya görevle ilgili herhangi bir suçtan affa uğramış olsa bile hüküm giymemiş olmak,

b) Meslekten çıkarmayı, yer değiştirmeyi veya yükselmeden geri bırakılmayı gerektiren bir eylem nedeniyle kovuşturma altında bulunmamak,

II- Disiplin Bakımından:

a) Hâkimler ve Savcılar Kanununun 68. maddesine göre yer değiştirme cezası almamış olmak,

b) Hâkimler ve Savcılar Kanununun 65, 66 ve 67. maddelerinde sayılan “kınama”, “kademe ilerlemesinin durdurulması” veya “derece yükselmesinin durdurulması” cezalarını aynı türden olmasa bile birden fazla almamış olmak,

c) Meslekten çıkarmayı, yer değiştirmeyi veya yükselmeden geri bırakılmayı gerektiren bir eylem nedeniyle disiplin yönünden soruşturma altında bulunmamak,

Gerekir,

Yukarıda “b” bendinde sayılan cezalardan sadece birinin alınması halinde bu cezaya neden olan fiilin niteliği göz önünde tutularak birinci sınıfa ayrılmanın yitirilip yitirilmediği Kurulca takdir edilir.

Birinci Sınıf Olan Hâkim Ve Savcılarının Çalışmalarının Değerlendirilmesi Esasları

Madde 5 - Birinci sınıf olan ve belirlenen en yüksek ek gösterge ve yüksek hâkimlik tazminatlarını alan hâkim ve savcılarının bulunduğu bölgede başarılı olup olmadığının değerlendirilmesi;

1.Müfettiş hal kâğıtlarına,

2.Cumhuriyet savcıları hakkında, Ağır Ceza Cumhuriyet başsavcılarından alınan yazılı görüşe,

- 3.İş cetvellerine,
- 4.Not oranına,
- 5.Diğer bilgi ve belgelere göre, yapılır.

Bu hususların bir arada değerlendirilmesi sonucunda hâkim ve savcılarının başarılı olup olmadığı tespit edilmiş olacaktır.

İş bölümü gereği ceza infaz kurumları ile tutukevlerinde görevlendirilen Cumhuriyet savcılarının bu görevlerinde değerlendirme süresinin en az yarısı kadar çalışmaları şartıyla Yargıtay'dan geçirilen iş miktarı, not oranı gözetilmeksizin ağır ceza Cumhuriyet Başsavcılarının tarafından haklarında doldurulan sicil fişleri, müfettiş hal kağıtları ile sicillerindeki diğer belgeler birlikte değerlendirilerek sonuca varılır.

Başarılı Sayılmak İçin Gerekli Not Oranı Ve İş Yüzdesi

Madde 6 - Birinci sınıf olan hâkim ve savcılarının bulunduğu bölgede başarılı sayılabilmeleri için birinci sınıf olduktan sonraki her üç yıllık sürede geçen yıllardan devir eden ve gelen toplam iş miktarından hâkimlerin en az %70'ini Cumhuriyet savcılarının en az %80'ini çıkarmaları ve bu işlerden Yargıtay, Danıştay ve Bölge İdare Mahkemelerinden aldıkları çok iyi ve iyi not oranının %70'e ulaşması şarttır.

“Ancak, inceleme döneminde baktıkları işlerden çıkardıkları iş yüzdeleri ortalaması Derece Yükselmesi Esaslarına İlişkin İlke Kararında mümtazen yükselme için belirlenen oranlara ulaşan hâkim ve Cumhuriyet savcılarının Yargıtay, Danıştay, Bölge Adliye ve Bölge İdare Mahkemelerinden geçen işlerden aldıkları çok iyi ve iyi not oranlarının % 60'a ulaşması halinde başarılı sayılmalarına Kurul'ca karar verilebilir”

Yargıtay, Danıştay ve Bölge İdare Mahkemelerinden geçen işlerden aldıkları çok iyi ve iyi not oranları Derece Yükselmesi Esaslarına İlişkin İlke Kararında mümtazen yükselme için belirlenen oranlara ulaşan hâkim ve savcılarının, baktıkları işlerin %50'sini çıkarmaları halinde bu işlerin miktar ve mahiyetine bakılarak çalışmalarının başarılı olup olmadığına Kurulca karar verilebilir.

Haklı sebepler ve hizmet koşulları nedeniyle belirtilen asgari nispetlerden az iş çıkarılması hali Kurulca takdir edilerek lehe değerlendirilebilir.

Ayrıca üç yıllık süre içinde emsaline göre işi çok fazla olan merkezlerdeki mahkemelere geçen yıllardan devreden ve gelen toplam iş miktarından; Ağır Ceza Mahkemesinde 750, Asliye Hukuk Mahkemesinde 2250, Asliye Ceza Mahkemesinde 2100, Sulh Hukuk ve Sulh Ceza Mahkemelerinde 3000, Ticaret Mahkemesinde 1500, İş Mahkemesinde münferit işlerde 1500, seri İşlerde 3000,

Kadastro Mahkemesinde 1500, İcra Ceza İşlerinde 3750 ve İcra Hukuk İşlerinde 3000 dosyayı sonuçlandırıp karara bağlayan, Cumhuriyet savcılıklarına geçen yıllardan devreden ve gelen işlerden ise 3600 hazırlık, 12000 ilamat evrakını sonuçlandıran ve sicilindeki belgelere göre üstün bir liyakat gösterdiğine kanaat getirilenlerin de başarılı olduklarına Kurulca karar verilebilir. Ancak Yargıtay'da incelenmiş olan karar ve layihalardan aldıkları zayıf notların genel not toplamına göre %2'yi geçmemesi gerekir.

İnceleme Usulü Ve Zamanı

Madde 7 - Birinci sınıf olan hâkim ve savcılarının başarı durumlarının incelenmesi 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun 22. addesine göre her yılın Nisan, Ağustos ve Aralık aylarının son günlerinden geçerli olmak üzere her üç yılda bir yapılır.

Birinci Sınıf Olma Esaslarına İlişkin Hâkimler Ve Savcılar Yüksek Kurulu İlke Kararı

Karar No: 6

Karar Tarihi: 23/1/2006

Kapsam

Madde 1 - (1) Tespit edilen bu esaslar, Adli Yargı Hâkim ve Cumhuriyet Savcıları ile İdari Yargı Hâkim ve Savcıları hakkında uygulanır.

Kanuni Dayanak

Madde 2 - (1) 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun 5435 sayılı Kanunun 6. maddesi ile değişik 15. maddesi uyarınca hâkim ve savcılarının birinci sınıf olmalarına karar verilmesinin esasları düzenlenmiştir.

Birinci Sınıf Olma İncelemesinin Genel Şartları

Madde 3 - (1) Hâkim ve Savcılarının birinci sınıf olmalarına karar verilebilmesi için

- a) Birinci sınıfa ayrıldıktan sonra meslekte 3 yıl süre ile başarılı görev yapmaları,
 - b) Birinci Sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş olmaları,
- Gerekir.

Birinci Sınıfa Ayrılan Hakim Ve Savcının Çalışmasının Değerlendirilmesi Esasları

Madde 4 - (1) Bir Hâkim veya Cumhuriyet Savcısının birinci sınıfa ayrıldıktan sonra, birinci sınıf olma incelemesine esas çalışmasının başarılı olup olmadığının değerlendirilmesi;

- a) Müfettiş hal kâğıtlarına,
 - b) İş cetvellerine,
 - c) Not oranına,
 - d) Diğer bilgi ve belgelere,
- Göre yapılacaktır.

(2) Bu hususların bir arada değerlendirilmesi sonucunda, Hâkim ve Cumhuriyet Savcısının çalışmasının başarılı olup, olmadığı tespit edilmiş olacaktır.

(3) İş bölümü gereği ceza infaz kurumları ile tutukevlerinde görevlendirilen Cumhuriyet Savcılarının bu görevlerde birinci sınıf olma incelemesine esas sürenin en az yarısı kadar çalışmaları koşulu ile Yargıtay'dan geçirilen iş miktarı, not oranı gözetilmeksizin; Ağır Ceza Cumhuriyet Başsavcıları tarafından haklarında doldurulan sicil fişleri, müfettiş hal kâğıtları ile sair bilgi ve belgeler birlikte değerlendirilerek sonuca varılır.

Başarılı Sayılmak İçin Gerekli Not Oranı Ve İş Yüzdesi

Madde 5 - (1) Birinci sınıfa ayrılan hâkim ve Cumhuriyet savcılarının bulunduğu bölgede başarılı sayılabilmeleri için birinci sınıfa ayrıldıktan sonraki üç yıllık sürede geçen yıllardan devreden ve gelen toplam iş miktarından hâkimlerin en az % 70'ini, Cumhuriyet savcılarının en az % 80'ini, çıkarmaları ve bu işlerden Yargıtay, Danıştay, Bölge Adliye ve Bölge İdare Mahkemelerinden aldıkları çok iyi ve iyi not oranının % 70'e, ulaşması şarttır.

(2) Yargıtay, Danıştay, Bölge Adliye ve Bölge İdare Mahkemelerinden geçen işlerden aldıkları çok iyi ve iyi not oranları Derece Yükselmesi Esaslarına İlişkin İlke Kararında mümtazen yükselme için belirlenen oranlara ulaşan hakim ve Cumhuriyet savcılarının, baktıkları işlerin % 50'sini çıkarmaları halinde bu işlerin miktar ve mahiyetine bakılarak çalışmalarının başarılı olup, olmadığına Yüksek Kurulca karar verilebilir.

(3) Haklı sebepler ve hizmet koşulları nedeniyle belirtilen asgari nispetlerden az iş çıkarılması hali Yüksek Kurulca takdir edilerek lehe değerlendirilebilir.

(4) Ayrıca üç yıllık süre içinde emsaline göre işi çok fazla olan merkezlerdeki mahkemelere geçen yıllardan devreden ve gelen toplam iş miktarından; Ağır Ceza Mahkemesinde 750, Asliye Hukuk Mahkemesinde 2250, Asliye Ceza Mahkemesinde 2100, Sulh Hukuk ve Sulh Ceza Mahkemelerinde 3000, Ticaret Mahkemesinde 1500, İş Mahkemesinde münferit işlerde 1500, seri işlerde 3000, Kadastro Mahkemesinde 1500, İcra Ceza İşlerinde 3750 ve İcra Hukuk İşlerinde 3000 dosyayı sonuçlandırıp karara bağlayan, Cumhuriyet Savcılıklarına geçen yıllardan devreden ve gelen işlerden ise 3600 hazırlık, 12000 ilamat evrakını sonuçlandıran ve sicilindeki belgelere göre üstün bir liyakat gösterdiğine kanaat getirilenlerin de başarılı olduklarına Kurulca karar verilebilir.

Ancak Yargıtay'da incelenmiş olan karar ve layihalardan aldıkları zayıf notların genel not toplamına göre % 2'yi geçmemesi gerekir.

Yüksek Mahkemeler, Bölge Adliye Ve Bölge İdare Mahkemeleri İle Adalet Bakanlığında Görev Yapan Hâkim Ve Savcılarının Durumu

Madde 6 - (1) Yargıtay ve Danıştay'dan iş geçirmeleri mümkün olmayan hâkim ve savcılarının birinci sınıf olma incelemelerinde, ilgilinin durumuna göre haklarında düzenlenen fişler ve müfettiş hal kâğıtlarındaki bilgiler esas tutularak Yüksek Kurulca karar verilir.

(2) Görev yeri itibariyle Yargıtay, Danıştay, Bölge Adliye ve Bölge İdare Mahkemelerinden iş geçirmeleri mümkün olmayan, haklarında fiş düzenlenemeyen ve müfettiş hal kâğıdı bulunmayan hâkim ve savcılarının birinci sınıf olma incelemeleri, özlük dosyasındaki bilgi ve belgeler değerlendirilmek suretiyle Yüksek Kurulca yapılır.

Birinci Sınıfa Ayrılmayı Gerektiren Niteliklerin Yitirilmesi

Madde 7 - (1) Birinci Sınıfa ayrılmayı gerektiren niteliklerin yitirilip yitirilmediği tespitinde 2802 sayılı Kanunun 32. maddesindeki birinci sınıfa ayrılmanın şartlarına ve bu maddeye dayanılarak Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca çıkarılan İlke Kararlarında öngörülen niteliklerin yitirilip yitirilmediğine bakmak gerekir. Kanun ve İlke Kararına göre aşağıdaki hallerden birinin gerçekleşmesi halinde birinci sınıfa ayrılma niteliklerinin yitirildiği sonucuna varılacaktır.

(2) Hükümlülük Bakımından:

a) Mesleğin vakar ve onuruna dokunan veya kişisel haysiyet ve itibarını kıran veya görevle ilgili herhangi bir suçtan affa uğramış olsa bile hüküm giymemiş olmak,

b) Meslekten çıkarmayı, yer değiştirmeyi veya yükselmeden geri bırakılmayı gerektiren, bir eylem nedeniyle kovuşturma altında bulunmamak,

(3) Disiplin Bakımından:

a) Hâkimler ve Savcılar Kanununun 68. maddesine göre yer değiştirme cezası almamış olmak,

b) Hakimler ve Savcılar Kanununun 65, 66 ve 67. maddelerinde sayılan “kınama”, “kademe ilerlemesinin durdurulması” veya “derece yükselmesinin durdurulması” cezalarını aynı türden olmasa bile birden fazla almamış olmak,

c) Meslekten çıkarmayı, yer değiştirmeyi veya yükselmeden geri bırakılmayı gerektiren bir eylem nedeniyle disiplin yönünden soruşturma altında bulunmamak,

Gerekir.

(4) Yukarıda “b” bendinde sayılan cezalardan sadece birinin alınması halinde bu cezaya neden olan fiili niteliği göz önünde tutularak birinci sınıfa ayrılmanın yitirilip yitirilmediği Kurulca takdir edilir.

Müktesep Hak

Madde 8 - (1) Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca birinci sınıf olmalarına karar verilen Hâkim ve Cumhuriyet Savcıları için bu uygulama bir müktesep hak teşkil edeceğinden şartların sonradan kaybedilmiş olması nedeni ile geri alınmaz.

İnceleme Usulü Ve Zamanı

Madde 9 - (1) Birinci sınıf olma incelemesi 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanununun 18. maddesinde belirtilen dönemler esas alınarak yılın Nisan, Ağustos ve Aralık aylarının son günlerinden geçerli olmak üzere yapılır.

(2) Kanunda ve İlke Kararında sayılan kesin engeller dışında birinci sınıf olamayacağına karar verilen hakim ve savcıları iki yıl geçmedikçe tekrar incelemeye tabi tutulmazlar.

(3) Bu inceleme sırasında da yukarıdaki maddelerde başarılı sayılmak için gerekli görülen iş yüzdeleri, not oranları ve diğer hususlar aranır.

Birinci Sınıf Olma Esaslarına İlişkin Hâkimler Ve Savcılar Yüksek Kurulu İlke Kararı

Karar No: 189/1

Karar Tarihi: 26.2.2009

Amaç

Madde 1.- (1) Bu İlke Kararının amacı, birinci sınıf olma incelemesine ilişkin usul ve esasları belirlemektir.

Kapsam

Madde 2.- (1) Tespit edilen bu esaslar, adlî yargı hâkim ve Cumhuriyet savcıları ile idarî yargı hâkim ve savcıları hakkında uygulanır.

Dayanak

Madde 3.- (1) Bu İlke Kararı 24.2.1983 tarihli ve 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun 5435 sayılı Kanunun 6. maddesiyle değişik 15. maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

Madde 4.- (1) Bu İlke Kararında geçen;

- a) Kurul: Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunu,
 - b) Kanun: 24.2.1983 tarihli ve 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununu,
 - c) Hâkim, savcı: Adlî ve idarî yargıda görevli hâkim ve savcıları,
- İfade eder.

Birinci sınıf olmanın genel şartları

Madde 5.- (1) Hâkim ve savcıların birinci sınıf olmalarına karar verilebilmesi için:

- a) Birinci sınıfa ayrıldıkları tarihten itibaren üç yıl süre ile başarılı görev yapmaları,
 - b) Birinci sınıfa ayrılma niteliklerini yitirmemiş olmaları,
- Gerekir.

Birinci sınıfa ayrılan hâkim ve savcıların çalışmalarının değerlendirilmesi esasları

Madde 6.- (1) Hâkim ve savcıların birinci sınıf olma incelemesine esas üç yıllık çalışmalarının başarılı olup olmadığı;

- a) Ahlakî gidişleri,
- b) Meslekî bilgi ve anlayışları,
- c) Gayret ve çalışkanlıkları,

- d) Gördükleri işlerin birikmesine sebep olup olmadıkları,
- e) Çıkardıkları işlerin miktar ve mahiyetleri,
- f) Göreve bağlılıkları ve devamları,
- g) Üst merciler ve müfettişlerce haklarında düzenlenen hâl kâğıtları ve başarı bildirim formları,
- h) Kanun yolu incelemesi üzerine verilen notları,
- i) Varsa meslekî ve akademik konulardaki faaliyetlerine ilişkin diğer bilgi ve belgeler,

Dikkate alınarak, yapılacak değerlendirme sonucunda tespit edilir.

(2) Birinci Sınıf Olan Hâkim ve Savcılarının Çalışmalarının Değerlendirilmesi Esaslarına İlişkin İlke Kararının ilgili hükümlerine göre, “B” veya “C” defterinde başarılı sayılmak için aranan koşulları yerine getiren hâkim ve savcılarının çalışmaları, iş yüzdesi ve not oranı yönünden birinci sınıf olmak için yeterli kabul edilir.

(3) Görev yeri itibariyle Yargıtay, Danıştay, bölge adliye ve bölge idare mahkemelerinden iş geçirmeleri mümkün olmayan, haklarında sicil fişi düzenlenemeyen ve müfettiş hal kâğıdı bulunmayan hâkim ve savcılar “A” defterinde başarılı sayılır.

Birinci sınıfa ayrılma niteliklerinin yitirilmesi

Madde 7.- (1) Birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren niteliklerin yitirilip yitirilmediği, Kanunun “Birinci sınıfa ayrılma koşulları” başlıklı 32. maddesine ve bu maddeye dayanılarak çıkarılan İlke Kararında tespit edilen esaslara göre belirlenir. Kanun ve İlke Kararına göre, aşağıdaki hâllerden birinin gerçekleşmesi durumunda birinci sınıfa ayrılma niteliklerinin yitirildiği sonucuna varılır.

(A) Hükümlülük ve kovuşturma bakımından:

a) Mesleğin vakar ve onuruna dokunan veya kişisel haysiyet ve itibarını kıran veya görevle ilgili herhangi bir suçtan, affa uğramış olsa bile hüküm giymemiş olmak,

b) Meslekten çıkarmayı, yer değiştirmeyi veya yükselmeden geri bırakılmayı gerektiren bir eylem nedeniyle kovuşturma altında bulunmamak,

(B) Disiplin bakımından:

a) Kanunun 68 inci maddesine göre yer değiştirme cezası almamış olmak,

b) Kanunun 65, 66 ve 67. maddelerinde sayılan kınama, kademe ilerlemesinin durdurulması veya derece yükselmesinin durdurulması cezalarını aynı türden olmasa bile birden fazla almamış olmak,

c) Meslekten çıkarmayı, yer değiştirmeyi veya yükselmeden geri bırakılmayı gerektiren bir eylem nedeniyle disiplin yönünden soruşturma altında bulunmamak,
Gerekir.

Yukarıda “b” bendinde sayılan cezalardan sadece birinin alınması hâlinde, bu cezaya neden olan fiilin niteliği göz önünde tutularak, birinci sınıfa ayrılmanın yitirilip yitirilmediği Kurulca takdir edilir.

Müktesep hak

Madde 8.- (1) Kurulca birinci sınıf olmalarına karar verilen hâkim ve savcılar için bu uygulama müktesep hak teşkil edeceğinden, koşulların sonradan kaybedilmiş olması nedeniyle geri alınamaz.

İnceleme usulü ve zamanı

Madde 9.- (1) Birinci sınıf olma incelemesi, Kanunun 18. maddesinde belirtilen dönemler esas alınarak yılın Nisan, Ağustos ve Aralık aylarının son günlerinden geçerli olmak üzere yapılır.

(2) Kanunda ve İlke Kararında sayılan kesin engeller dışında, birinci sınıf olamayacağına karar verilen hâkim ve savcılar, iki yıl geçmedikçe tekrar incelemeye tabi tutulamazlar.

Birinci Sınıf Olan Hâkim Ve Savcıların Çalışmalarının Değerlendirilmesi Esaslarına İlişkin Hâkimler Ve Savcılar Yüksek Kurulu İlke Kararı

Karar No: 189/2

Karar Tarihi: 26.2.2009

Amaç

Madde 1.- (1) Bu İlke Kararının amacı birinci sınıf olan hâkim ve savcılarının üç yılda bir tâbi tutulacakları incelemeye ilişkin usul ve esasları belirlemektir.

Kapsam

Madde 2.- (1) Tespit edilen bu esaslar birinci sınıf olan adlî yargı hâkim ve Cumhuriyet savcıları ile idarî yargı hâkim ve savcıları hakkında uygulanır.

Dayanak

Madde 3.- Bu İlke Kararı 24.2.1983 tarihli ve 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununun 5435 sayılı Kanunun 16. maddesiyle değişik 33. maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

Madde 4.- (1) Bu İlke Kararında geçen;

- a) Kurul: Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunu,
 - b) Kanun: 24.2.1983 tarihli ve 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununu,
 - c) Hâkim, savcı: Adlî ve idarî yargıda görevli birinci sınıf olan hâkim ve savcılar,
- İfade eder.

Genel kural

Madde 5.- (1) Birinci sınıf olan hâkim ve savcılarının çalışmaları, bu sınıfa ayrıldıkları tarihten itibaren üç yılda bir Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca değerlendirmeye tâbi tutulur.

Değerlendirmenin genel şartları

Madde 6.- (1) Hâkim ve savcılarının üç yılda bir tâbi tutuldukları incelemeler sonucunda çalışmalarının başarılı sayılabilmesi için;

- a) Bu İlke Kararında belirlenen koşulları gerçekleştirmiş,
 - b) Birinci sınıfa ayrılma niteliklerini yitirmemiş,
- Olmaları gerekir.

Hâkim ve savcılarının çalışmalarının değerlendirilmesi esasları

Madde 7.- (1) Hâkim ve savcılarının;

- a) Ahlakî gidişleri,
- b) Meslekî bilgi ve anlayışları,
- c) Gayret ve çalışkanlıkları,
- d) Gördükleri işlerin birikmesine sebep olup olmadıkları,
- e) Çıkardıkları işlerin miktar ve mahiyetleri,
- f) Göreve bağlılıkları ve devamları,
- g) Üst merciler ve müfettişlerce haklarında düzenlenen hâl kâğıtları ve başarı bildirim formları,
- h) Kanun yolu incelemesi üzerine verilen notları,
- i) Varsa meslekî ve akademik konulardaki faaliyetlerine ilişkin diğer bilgi ve belgeler,

Dikkate alınarak, üç yıllık çalışmalarının değerlendirilmesi sonucu başarı dereceleri tespit edilir.

Başarı dereceleri

Madde 8.- (1) Hâkim ve savcılar üç yılda bir tâbi tutulacakları incelemeler sonucunda, çalışmalarındaki başarı derecelerine göre aşağıdaki şekilde sınıflandırılır ve her sınıf kendi içinde sıraya konur.

- a) A defterinde başarılı
- b) B defterinde başarılı
- c) C defterinde başarılı

(2) İnceleme dönemi içinde geçen yıllardan devreden ve gelen toplam iş miktarının %50'sini çıkaramayan veya Yargıtay, Danıştay, bölge adlîye ve bölge idare mahkemelerinden aldıkları çok iyi ve iyi not oranı % 50'nin altında kalan ya da zayıf not sayısı, notların genel toplamına göre % 4'ü geçen hâkim ve savcılarının terfiden geri bırakılmalarına Kurulca karar verilebilir.

(3) Birinci sınıf olan hâkim ve savcılarının almakta oldukları aylık oranlarına, 2802 sayılı Kanunun 5536 sayılı Kanunun 2. maddesi ile değişik 103. maddesi uyarınca, her üç yılda bir iki puan ilâve edilebilmesi için “B” ya da “C” defterinde başarılı sayılmaları gerekir.

A defterinde başarılı sayılma

Madde 9.- (1) Hâkim ve savcılar bir inceleme dönemi içinde geçen yıllardan devreden ve gelen toplam iş miktarının % 50'sini çıkarmaları; bu işlerden Yargıtay, Danıştay, bölge adlîye ve bölge idare mahkemelerinden aldıkları çok iyi ve iyi not oranının % 50'ye ulaşması ve zayıf not sayısının, notların genel toplamına göre % 4'ü geçmemesi koşuluyla A defterinde başarılı sayılabilirler.

(2) Not oranı “C” defterinde başarılı sayılmak için gerekli yüzdeye ulaşmış olmakla birlikte iş yüzdesi %50'nin altında kalanlar, “A” defterinde başarılı sayılırlar.

B defterinde başarılı sayılma

Madde 10.- (1) Adlî yargı hâkimleri:

a) Bir inceleme dönemi içinde Yargıtay ve bölge adlîye mahkemelerinden aldıkları çok iyi ve iyi not oranı birinci, ikinci ve üçüncü bölgelerde % 70'e, dördüncü ve beşinci bölgelerde % 60'a ulaşan hâkimlerden, geçen yıllardan devreden ve gelen toplam iş miktarının birinci, ikinci ve üçüncü bölgelerde %70'ini, dördüncü ve beşinci bölgelerde %60'ını karara bağlayan,

b) Kadastro davalarına bakan hâkimlerden, Yargıtay ve bölge adlîye mahkemelerinden aldıkları çok iyi ve iyi not oranı %60'a ulaşanlar, geçen yıllardan

devren gelen işlerin % 40'ını, dönem içinde gelen işlerin ise % 60'ını çıkardıkları takdirde,

c) Emsaline göre işi çok fazla olan merkezlerdeki mahkemelere geçen yıllardan devreden ve gelen toplam iş miktarından;

1. Ağır ceza ve çocuk ağır ceza mahkemelerinde 1050,
2. Asliye hukuk ve aile mahkemelerinde 2250,
3. Asliye ceza, fıkri ve sınaî haklar ceza ve çocuk mahkemelerinde 2100,
4. Sulh hukuk ve sulh ceza mahkemelerinde 3000,
5. Ticaret ve fıkri ve sınaî haklar hukuk mahkemelerinde 1500,
6. Tüketici mahkemesinde 2700,
7. İş mahkemesinde 3000,
8. Kadastro mahkemesinde 900,
9. İcra ceza işlerinde 7500 ve icra hukuk işlerinde 3000,

Dosyayı sonuçlandırıp karara bağlayan ve başarılı sayılmak için gerekli olandan daha üstün bir liyakat gösterenlerin, Yargıtay ve bölge adliye mahkemelerinden aldıkları zayıf notların genel not toplamına göre % 2'yi geçmemesi koşuluyla "B" defterinde başarılı olduklarına Kurulca karar verilebilir.

(2) Adli yargı Cumhuriyet savcıları :

a) Bir inceleme dönemi içinde Yargıtay ve bölge adliye mahkemelerinden aldıkları çok iyi ve iyi not oranı birinci, ikinci ve üçüncü bölgelerde % 75'e, dördüncü ve beşinci bölgelerde % 70'e ulaşan Cumhuriyet savcılarının, geçen yıllardan devreden ve gelen toplam iş miktarının birinci, ikinci ve üçüncü bölgelerde % 80'ini, dördüncü ve beşinci bölgelerde % 70'ini karara bağlayan,

b) Emsaline göre işi çok fazla olan merkezlerdeki Cumhuriyet savcılıklarına geçen yıllardan devreden ve gelen işlerden 3000 soruşturma, 12000 ilâmat evrakını sonuçlandıran,

c) 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 250 nci maddesi kapsamındaki suçlara bakmak üzere görevlendirilen Cumhuriyet savcılarının, Yargıtay ve bölge adliye mahkemelerinden aldıkları çok iyi ve iyi not oranı ile çıkardıkları iş yüzdesi %70'e ulaşan ve başarılı sayılmak için gerekli olandan daha üstün bir liyakat gösterenlerin, Yargıtay ve bölge adliye mahkemelerinden aldıkları zayıf notların genel not toplamına göre % 2'yi geçmemesi koşuluyla "B" defterinde başarılı olduklarına Kurulca karar verilebilir.

d) İş yoğunluğu gereği olarak münhasıran ceza infaz kurumları ile tutukevlerinde görevlendirilen Cumhuriyet savcılarının, bu görevlerde inceleme döneminin en az yarısı kadar çalışmaları hâlinde, Yargıtay ve bölge adlîye mahkemelerinden aldıkları çok iyi ve iyi not oranına bakılmaksızın ağır ceza Cumhuriyet başsavcılar tarafından haklarında doldurulan başarı bildirim formları, müfettiş hâl kâğıtları ile diğer bilgi ve belgeler birlikte değerlendirilerek “B” defterinde başarılı sayılmalarına Kurulca karar verilebilir.

(3) İdarî yargı hâkim ve savcıları :

a) Bir inceleme dönemi içinde Danıştay ve bölge idare mahkemelerinden aldıkları çok iyi ve iyi not oranı % 85’e ulaşan idarî yargı hâkimlerinden, geçen yıllardan devreden ve gelen toplam iş miktarının % 80’ini karara bağlayan ve başarılı sayılmak için gerekli olandan daha üstün bir liyakat gösterenlerin Danıştay ve bölge idare mahkemelerinden aldıkları zayıf notların genel not toplamına göre % 2’yi geçmemesi koşuluyla “B” defterinde başarılı olduklarına Kurulca karar verilebilir.

C defterinde başarılı sayılma

Madde 11.- (1) Adlî yargı hâkimleri:

a) Bir inceleme dönemi içinde Yargıtay ve bölge adlîye mahkemelerinden aldıkları çok iyi ve iyi not oranı (zayıf not bulunmamak koşuluyla) % 85’e ulaşan hâkimlerden, geçen yıllardan devreden ve gelen toplam iş miktarının % 80’ini karara bağlayan,

b) Kadastro davalarına bakan hâkimlerden, Yargıtay ve bölge adlîye mahkemelerinden aldıkları çok iyi ve iyi not oranı % 75’e ulaşanlar, geçen yıllardan devren gelen işlerin % 50’sini, dönem içinde gelen işlerin ise % 70’ini çıkardıkları takdirde,

c) Emsaline göre işi çok fazla olan merkezlerdeki mahkemelere geçen yıllardan devreden ve gelen toplam iş miktarından;

1. Ağır ceza ve çocuk ağır ceza mahkemelerinde 1200,
2. Asliye hukuk ve aile mahkemelerinde 2600,
3. Asliye ceza, fikrî ve sınaî haklar ceza ve çocuk mahkemelerinde 2400,
4. Sulh hukuk ve sulh ceza mahkemelerinde 3450,
5. Ticaret ve fikrî ve sınaî haklar hukuk mahkemelerinde 1700,
6. Tüketici mahkemesinde 3100,
7. İş mahkemesinde 3450,
8. Kadastro mahkemesinde 1050,

9. İcra ceza işlerinde 8600 ve icra hukuk işlerinde 3450,

Dosyayı sonuçlandırıp karara bağlayan, Kanunda ve İlke Kararlarında belirlenen nitelikleri veya maddî eserleri ile başarılı sayılmak için gerekli olandan çok yüksek liyakat derecelerine ulaştıklarına kanaat getirilenlerin “C” defterinde başarılı olduklarına Kurulca karar verilebilir.

(2) Adlî yargı Cumhuriyet savcıları:

a) Bir inceleme dönemi içinde Yargıtay ve bölge adlîye mahkemelerinden aldıkları çok iyi ve iyi not oranı (zayıf not bulunmamak koşuluyla) % 90’a ulaşan Cumhuriyet savcılarında, geçen yıllardan devreden ve gelen toplam iş miktarının % 80’ini karara bağlayan,

b) Emsaline göre işi çok fazla olan merkezlerdeki Cumhuriyet savcılıklarına geçen yıllardan devreden ve gelen işlerden 3600 soruşturma, 15000 ilâmat evrakını sonuçlandıran,

c) 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 250. maddesi kapsamındaki suçlara bakmak üzere görevlendirilen Cumhuriyet savcılarında, Yargıtay ve bölge adlîye mahkemelerinden aldıkları çok iyi ve iyi not oranı % 85’e, çıkardıkları iş yüzdesi ise %80’e ulaşan, Kanunda ve İlke Kararlarında belirlenen nitelikleri veya maddî eserleri ile başarılı sayılmak için gerekli olandan çok yüksek liyakat derecelerine ulaştıklarına kanaat getirilenlerin “C” defterinde başarılı olduklarına Kurulca karar verilebilir.

d) İş yoğunluğu gereği olarak münhasıran ceza infaz kurumları ile tutukevlerinde görevlendirilen Cumhuriyet savcılarının, bu görevlerde yükselme süresinin en az yarısı kadar çalışmalarını hâlinde, Yargıtay ve bölge adlîye mahkemelerinden aldıkları çok iyi ve iyi not oranına bakılmaksızın ağır ceza Cumhuriyet başsavcıları tarafından haklarında doldurulan başarı bildirim formları, müfettiş hâl kağıtları ile diğer bilgi ve belgeler birlikte değerlendirilerek “C” defterinde başarılı olduklarına Kurulca karar verilebilir.

(3) İdarî yargı hâkim ve savcıları:

a) Bir inceleme dönemi içinde Danıştay ve bölge idare mahkemelerinden aldıkları çok iyi ve iyi not oranı (zayıf not bulunmamak koşuluyla) % 95’e ulaşan idarî yargı hâkimlerinden, geçen yıllardan devreden ve gelen toplam iş miktarının % 90’ını karara bağlayan, Kanunda ve İlke Kararlarında belirlenen nitelikleri veya maddî eserleri ile başarılı sayılmak için gerekli olandan çok yüksek liyakat

derecelerine ulaştıklarına kanaat getirilenlerin “C” defterinde başarılı olduklarına Kurulca karar verilebilir.

Ortak hükümler

Madde 12.- (1) İş yüzdelerinin hesaplanması:

a) İnceleme dönemi içinde yetki değışikliğı veya görev yeri değışikliğı nedeniyle farklı mahkemelerde ya da yerlerde farklı sürelerde çalışılması hâlinde, bu mahkemelerin veya yerlerin bir kısmının iş yüzdesinin yetersiz olması durumunda iş yüzdesi ortalaması, iş yüzdeleri üzerinden değİL dönem içinde bakılan ve çıkartılan toplam iş sayıları esas alınarak hesaplanır.

b) Altı ay veya daha kısa süreli olarak görev yapılan yer ve mahkemelerdeki iş yüzdeleri lehe ve aleyhe değİlendirilebilir. Altı aydan fazla, bir yıldan az çalışılan yer ve mahkemelerdeki iş yüzdeleri, başarı derecelerine göre belirlenen iş yüzdelerinin 12’ye bölünmesi ile bulunacak aylık iş yüzdesinin çalışılan süreyle çarpılması sonucunda ortaya çıkan rakamlar esas alınarak hesaplanır.

c) Görev yapılan mahkemelerdeki veya yerlerdeki sürelerin bir yılın altına düşmesi hâlinde, her mahkemede ve yerde çalışılan sürenin karşılığı olan oranlarda iş çıkarmak gerekir. Aylık oranlamaya tâbi mahkemelerdeki veya yerlerdeki iş yüzdesi ortalamasının hesaplanmasında ise öncelikle, çalışılan yer ve mahkemelerin toplam süresinin, yer ve mahkeme sayısına bölünmesi suretiyle ortalama süre belirlenir. Daha sonra, inceleme döneminde bakılan ve çıkarılan toplam iş sayıları esas alınarak bulunacak iş yüzdesinin, yukarıdaki usule göre belirlenen ortalama sürenin karşılığı olan iş yüzdesine ulaşp ulaşmadığına bakılır.

(2) Haklı nedenler:

Bir inceleme dönemi içinde uzun süreli sağık raporu veya doğum nedeniyle ücretsiz izin alınması ya da görevli olarak yurt dışına gönderilmesi, görevden ayrılmak suretiyle yüksek lisans veya doktora öğrenimi yapılması, tayin ve yetki nedeniyle değışik mahkemelerde çalışılması, müstemir yetki dışında iş çıkarılması, gelen ve devralınan iş sayısının fazlalığı, yargılamanın ve soruşturmanın zorunlu kıldığı işlemlerin zamanında yapılmamasının haklı nedenlerden kaynaklanması gibi sebeplerle yukarıda 9, 10 ve 11’inci maddelerde belirtilen asgarî oranlardan az iş çıkarılması hâli Kurulca lehe değİlendirilebilir.

(3) Puan ilâvesi ve kesirler:

Kanun yolu incelemesi üzerine verilen çok iyi ve iyi not oranının İlke Kararında belirtilenlerden yüksek olması hâlinde, müfettiş hâl kâğıtları da dikkate

alınarak iş yüzdelerine; bakılan işlerin miktar ve mahiyeti gözetilerek gayret ve çalışması ile emsalinden daha fazla iş çıkaranların ise not oranlarına Kurulca en fazla iki puan ilâve edilebilir. Not oranı ve iş yüzdesi hesabında kesirler tam sayıya çıkartılır.

(4) İnceleme dönemine ait not ve işler:

a) Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun incelemelerine esas olan not ve işler; 1 Nisan-31 Mart, 1 Ağustos-31 Temmuz, 1 Aralık-30 Kasım tarihleri arasında üç yıl içinde alınan notlar ile çıkarılan işlerdir. Bu dönemlere ait olmakla beraber defterlerin düzenlenmesinden sonra Yargıtay'dan gelen notlar da değerlendirmeye alınır.

b) İlgililerin talebi üzerine yapılan not düzeltmelerinin değerlendirmeye alınabilmesi için maddî hataya dayanması veya gerekçeli olması gerekir.

(5) Defterlerin sıralaması:

8 inci maddeye göre aynı başarı derecesine sahip olanların defterleri;

a) Adlî yargı hâkimleri

1. Bölge adlîye mahkemeleri ile ilk derece mahkemelerinde görevli hâkimler,
2. Adalet müfettişleri, yüksek mahkemelerde görevli raportörler ve tetkik hâkimleri, Bakanlık tetkik hâkimleri ile bu görevlerde geçici yetkiyle çalışanlar.

b) Cumhuriyet savcıları

1. Bölge adlîye mahkemeleri ile Adlîye'lerde görevli Cumhuriyet başsavcı ve savcıları,

2. Ceza infaz kurumlarından sorumlu Cumhuriyet savcıları,

3. Yargıtay Cumhuriyet savcıları,

c) İdarî yargı hâkimleri

1. Bölge idare, idare ve vergi mahkemelerinde görevli hâkimler,
2. Adalet müfettişleri, yüksek mahkemelerde görevli raportörler ve tetkik hâkimleri, Bakanlık tetkik hâkimleri ile bu görevlerde geçici yetkiyle çalışanlar.

d) Savcılar

1. Danıştay savcıları,

Yukarıdaki şekilde sıralamaya tâbi tutulur.

e) Adlîye'lerde görev yapan hâkim ve savcılarının, kanun yolu incelemesi üzerine aldıkları çok iyi ve iyi not oranları esas alınarak sıralama yapılır. Not oranlarının eşitliği hâlinde Yargıtay, Danıştay, bölge adlîye ve bölge idare mahkemelerinden geçirdikleri iş sayılarına; not oranları ve iş sayılarının eşitliği

hâlinde çıkardıkları iş yüzdelerine; iş yüzdelerinin eşitliği hâlinde ise sicil numaraları esas alınarak sıralama yapılır.

Birinci sınıfa ayrılma niteliklerinin yitirilmesi

Madde 13.- (1) Birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren niteliklerin yitirilip yitirilmediği, Kanunun “Birinci sınıfa ayrılma koşulları” başlıklı 32. maddesine ve bu maddeye dayanılarak çıkarılan İlke Kararında tespit edilen esaslara göre belirlenir. Kanun ve İlke Kararına göre, aşağıdaki hâllerden birinin gerçekleşmesi durumunda, birinci sınıfa ayrılma niteliklerinin yitirildiği sonucuna varılır.

(A) Hükümlülük ve kovuşturma bakımından:

a) Mesleğin vakar ve onuruna dokunan veya kişisel haysiyet ve itibarını kıran veya görevle ilgili herhangi bir suçtan affa uğramış olsa bile hüküm giymemiş olmak,

b) Meslekten çıkarmayı, yer değiştirmeyi veya yükselmeden geri bırakılmayı gerektiren bir eylem nedeniyle kovuşturma altında bulunmamak,

(B) Disiplin bakımından:

a) Kanunun 68. maddesine göre yer değiştirme cezası almamış olmak,

b) Kanunun 65, 66 ve 67. maddelerinde sayılan kınama, kademe ilerlemesinin durdurulması veya derece yükselmesinin durdurulması cezalarını aynı türden olmasa bile birden fazla almamış olmak,

c) Meslekten çıkarmayı, yer değiştirmeyi veya yükselmeden geri bırakılmayı gerektiren bir eylem nedeniyle disiplin yönünden soruşturma altında bulunmamak,

Gerekir.

Yukarıda “b” bendinde sayılan cezalardan sadece birinin alınması hâlinde bu cezaya neden olan fiilin niteliği göz önünde tutularak birinci sınıfa ayrılmanın yitirilip yitirilmediği Kurulca takdir edilir.

İnceleme usulü ve zamanı

Madde 14.- (1) Birinci sınıf olan hâkim ve savcılarının başarı durumlarının incelenmesi, Kanunun 18. maddesinde belirtilen dönemler esas alınarak, Nisan, Ağustos ve Aralık aylarının son günlerinden geçerli olmak üzere Kurulca yapılır.

EK 5

Anket Formu

YARGININ İDARİ DENETİMİNİN HÂKİMİN BAĞIMSIZLIĞI, TEMİNATI VE TAKDİR HAKKINA ETKİSİ

Bu araştırmanın amacı, yargının idari denetiminin hâkimin bağımsızlığı, teminatı ve takdir hakkına etkisi ile bu görevin yerine getirilmesinde yaşanan sorunlara yönelik olarak çözüm önerilerinin geliştirilmesidir.

İbrahim Tufan ATAMAN
Adalet Başmüfettişi

BÖLÜM 1: KİŞİSEL BİLGİLER

- I. Yaşınız ☐ 20-30 ☐ 31-40 ☐ 41-50 ☐ 51-60 ☐ 60 ve üzeri
- II. Cinsiyetiniz ☐ Kadın ☐ Erkek
- III. Müfettişlik kıdeminiz ☐ 1-5 ☐ 6-10 ☐ 11-15 ☐ 16-20 ☐ 21 ve üzeri
- IV. Medeni durumunuz ☐ Evli ☐ Bekar
- V. Toplam Memuriyet süreniz

BÖLÜM 2.

Bu bölümdeki soruları aşağıdaki değerlendirmelerden biriyle cevaplandırmanızı temenni ederim.

- Kesinlikle katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Ne katılıyorum / Ne katılmıyorum
- Katılıyorum
- Tamamen katılıyorum

No	İfade	1	2	3	4	5
1	Bağımsızlık gerekçe gösterilerek, yargının denetimi yeterince içselleştirilememektedir.					
2	Hâkim ve savcılar hakkındaki şikâyetlerin artmasında denetimin olumsuz etkisi					

	bulunmamaktadır.					
3	Yargıya duyulan güvenin genel olarak azalmasına karşın, denetim yargıya olan güvene katkı sağlamaktadır.					
4	Objektif ve güvenilir performans kriterleri yeterince geliştirilememiştir.					
5	Hakkında olumsuz hâl kâğıdı düzenlenenler ile aleyhinde soruşturma yapılanların HSYK nezdinde Teftiş Kurulu aleyhindeki olumsuz faaliyetleri etkili olmaktadır.					
6	HSYK tarafından hâl kâğıtları ve soruşturma raporlarına yeterince itibar edilmemektedir.					
7	Hâl kâğıtlarına karşı açılan iptal davalarında etkin yargılama yapılmamaktadır.					
8	Hâkim ve savcıların kişisel ve sosyal özellikleri hâl kâğıtlarında sonuç nota tesir etmelidir.					
9	Adalet müfettişlerinin soruşturmada delil toplama yetkisi ile ilgili mevzuat aleyhe değerlendirilmektedir.					
10	Anayasa değişikliği çalışmaları ile A.B. sürecinde yargının denetimi ve Teftiş Kurulu'nun konumu belirsizlik arz etmektedir.					

KATKILARINIZ İÇİN TEŞEKKÜRLER